

Acest exemplar provine din
BIBLIOTECA ONISIFOR GHIBU
COLECȚIA IRINA CRISTESCU

Ediție aniversară digitală
ONISIFOR GHIBU 140 (1883-2023)
București Mai 2023

Ediție aniversară digitală realizată la 140 de ani de la
nașterea lui ONISIFOR GHIBU București Mai 2023

Digitizare realizată prin colaborarea în cadrul
Proiectului Muzeului Național al Carpaților Răsăriteni,
Sfântu Gheorghe, Jud. Covasna:
„Onisifor Ghibu - Digitizarea operei editate Ghibu_Digital”
2023

Editor: Irina Cristescu
Digitizare: Corneliu Beldiman

Pagini web:

<https://www.mncr.ro/>

<https://muzeu.mncr.ro/index.php/expo/personalitati>

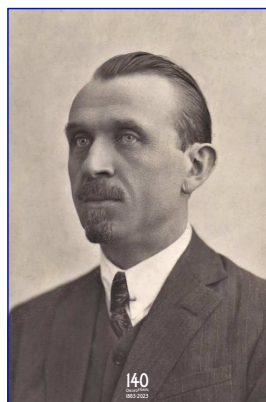
<https://onisiforghibu.ro/>

MUZEUL NAȚIONAL AL
CARPAȚILOR RĂSĂRITENI
SFÂNTU GHEORGHE

MUZEUL NAȚIONAL AL
CARPAȚILOR RĂSĂRITENI
SFÂNTU GHEORGHE

Revista aceasta a fost întinerită, condusă
și revizuită, apărând în întregime, de mine.
Toate articolele cu semnarea L din Table de
mențiuni dela spărit și mi aparțin.

©. Ghibu

vezi și note dela spărit.

o g.

Анул I. № 1.

Юніе 1917.

ШКОЛА МОЛДОВЕНЯСКИ

РЕВИСТА АСОЦІАЦІЕЙ ЫНВЭЦТОРИЛОР МОЛДОВЕНЬ

дин Басарабіа.

DONAȚIUNEA O. GHIBU

Редактор времельник Василе Сэкары,
ынвэцэтор ын Баксань.

Абонаментул: пе ан 3

Ын стрэивэтате: 10 лей

Тесе одаты пе луну.

Едиція „КУВЫНТ МОЛДОВЕНЕСК”

BIBLIOTECA

SEMINARULUI PEDAGOGIC

UNIVERSITAR DIN CLUJ

No. 130

КИШИНЭУ.

Типографія луй В. В. Якубович, Синадиновская ул. № 35.

1917.

No. Inv. 6366

No. de ord.
Secție.

КУПРИНСУЛ НУМЭРУЛУЙ 1.

Названия.

1. Кувынт ынаинте, Редакция.	3
2. Лимба молдовеняскы, Г. Сіон.	5
3. Стэруинцеле Молдовенилор пентру шкоала націоналы ынаинте де Револуціе, Г. Настасе	6
4. Пе-ал ностру стяг, А. Бырсяну.	10
5. Время ноуы ши Молдовеніи, В. Сэнары.	11
6. Чя динтэй адунаре а ынвэцэторилор басарабень, Коми- тетул партидулуй націонал.	12
7. Кэтры ынвэцэторій Басарабіей І. А. Буздуган.	14
8. Резолюціиле конгресулуй ынвэцэторилор дин Басарабія цинут ла 11 Априліе.	19
9. Дештяптэ-те Ромыне! А. Мурешану	24
10. Обштія ынвэцэторилор молдовень, Г. Сима.	25
11. Обштя ынвэцэторилор молдовень кэтры земствоул губерніал ал Басарабіей, В. Сэнары, І. Буздуган, І. Гога ши А. Федченко.	28
12. Програмул ынтэюлуй конгрес ал ынвэцэторилор молдо- вень дин Басарабія.	30
13. Дин дурериле ноастре векь.	31
14. Челе 10 порунчь але ынвэцэторулуй молдован.	33
15. Хроника.	34

Scoala Moldoveneasca

REVISTA ASOCIATIEI INVATATORILOR MOLDOVENI

din Basarabia

Кувынт ынаинте.

Юбиць товарэшъ,

Яты веним ынаинтя воастры ку ун журнал педагожик молдовенеск. Мултора ви се ва пэря лукру де мираре ынчеркаря ноастры. Сынт атытя журнале русешть буне, ынкыт дупы пэреря унора, ну май е ничь о невое ши де унул молдовенеск, кычь ынвэцэторій ноштри гэсеск ын ачеля тоате сфатуриле че ле требуеск. Пе де алты парте ынвэцэторій молдовень нефинд деприншь ку чититул ын молдовенеште, ничь ну вор чити букурос ачест журнал, ла каре ничь ну ва пря авя чине сы скріе.

Се поате сы айбы дрептате чей каре ворбеск астфель, дар фэры ындоялы кы ши Обштя ынвэцэторилор молдовень а авут дрептате, кынд а хотэрыт ка, пентру невоиле ноастре, сы скоаты ун журнал педагожик деосебит. Кэчь ын журналеле русешть, орь кыт де буне ар фи еле, ну гэсим чея че не требуе ноуы акум, кынд воим сэ организэм школь молдовенешть де тоате трептеле. Де ачеля авем неапэраты невое де ун журнал ал ностру. Ачеста ва авя сы десбаты тоате невоиле ноастре; ел ва требуи сэ адуне ынтр-ун гынд пе тоць ынвэцэторій молдовень дела школиле де тоате трептеле, ындрумынду-й спре о културы молдовеняскы, пентру а путя фи

адевэраць луминэторь ай нямулуй. Де унде сэ дя ей
нородулуй културы молдовеняскы, дакы ей ыншишь
н-о ау? Ши де унде с-о айбы, дакы ын школь ей
ау ынвэцат тот лукрурь де але алтора ши ничь ода-
ты лукрурь де але лор?

Журналул ностру ва фаче тот че-й стэ ын
путинцы, пентру а да ынвэцэторилор, ындрумэриле
требуинчоасе ын ноуэле ши феричителе ымпрежурэрь
де віяцы, адусе де революція русаскы.

Века стэпынире, каре не-а цинут - ын ынтуне-
рек, с-а прэбушит. Дин суфлет дорим ынтэриря ноу-
ей стэпынирь демократиче, каре вря сы кезэшлуяскы
пентру тотдяуна дрептуриле четэценилор ши але ня-
мурилора, ла віяца лор націоналы.

Ын журналул ностру, идеиле челе ноуы де кул-
туры демократикы ши націоналы, вор гэси чел май
путерник сприжин.

Нэдэждуим кы тоць ынвэцэторій молдовень ыл вор
сприжини, читинду-л ши скріинд ын ел артиколе фо-
лоситоаре обштей ши нямулуй.

Ку Думнезеу ынаинте!

Реданція

Нороаделе трэеск прин култура лор. Фэры кул-
туры націоналы ну естэ ку путинцы віяцы націоналы.

Култура оменяскы е ку атыт май ыналты, ку
кыт ла алкэтуиря ей лукрязы май мулте нороаде ку
тоате путериле лор суфлетешть национале.

Лимба молдовеняскы.

Мулт е дулче ши фрумоасы
Лимба, че-о ворбим!

Алты лимбы-армоніюасы *)

Ка я ну гәсим.

Салты инима 'н плэчере,

Кынд о аскултәм,

Ши не бузе-адуче мьере,

Кынд о кувынтәм.

Молдованул о юбеште

Ка суффлетул сәу...

Ах, ворбиць молдовенеште

Пентру Думнезәу!

Де че лимба стрәмошаскы

Сы н-о кувынтәм?

Ам вои ка сы рошаскы

Цәрна че-о кәлкәм?

Лимбы, цары, ворбе сфинте

Ла стрәмошь ера,

Ей ар плынже ын морминте

Кынд не-ар аскулта.

Ал лор нуме не поштеште

Дин морминт мереу:

Ах, ворбиць молдовенеште

Пентру Думнезәу!

Г. Сіон.

*) Дулче.

Стэруинцэле Молдовенилор пентру шкоала націаналы ынаинте де революціе.

Басарабія а фост алипиты ла Русія ын анул 1812. Пе время ачeya epa ын Молдова ун оарекаре нумэр де школь, аша кы Басарабія а авут дин капул локулуй кытева лэкаше молдовенешть де луминыя. Дар кум времуриле epaу ку тотул турбурь дин причина мултелор рэзбоаіе, дупэ алипире школиле молдовенешть ау кам апус. Ын курынд ынсы с-ау луат мэсурь, кяр де кэтры стэпынире, ка сэ се дескиды школь. Кум ын времуриле динтый Басарабія ыпь авя аутономія ей, лукруриле пэряу кы вор путя луа ун друм сэнэтося, ши пріинчос народулуй молдовенеск.

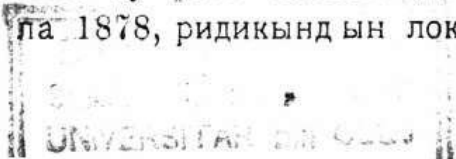
Ла 1813 с'а ынфінцат, астфель, ун семинар ын Кишинэу, унде ынвэцэтуриле се дэдяу ын лимба молдовеняскы ши ын чя русаскы. Ну песте мулты време, архіепископул Кишинэулуй ши ал Хотинулуй, Димитріе, а луат о мэсуры сэ се дескиды школь дупы метода Ланкастеріань ши пе сама народулуй. Ынтр-о порункы а луй дела анул 1822 архіепископул зиче: „Школиле ачестя аша сунт алкэтуите, кы копій фоарте лесне, фоарте ын грабы, ку бунывое ши ку букуріе се вор ынвэца а чити, а скріе ши а нумэра ын лимба молдовеняскы, ши ын чя русаскы, фіекаре дупэ кум ва вoi. Ынвэцэторій шкоалелор вор фі дрепць молдовень, карь сунт крескуць ын Семинаріул де аичь, унде ау ынвэцат лимба русаскы.“ Ын ачелаш ан ши іесе ла Кишинэу пе сама школарилор молдовень, о Букоавны ын доуы лимбь, суб нумеле: Букоавны, адикы ынчепэтоаре ынвэцэтуры. пентру чей че воеск а ынвэца карте молдовеняскы. Сау ти-

пэрит ын Духовничяска Типографіе а Басарабіей, ын Кишинэу, анул 1822.

Дар гындуриле челе буне але архіепископулуй Димитріе ну с-ау пря ымплинит, кычь ну песте мулты време, Басарабіа шь-а пьердут аутономія, ынчепынд сэ фіе кырмуиты де стэпыниря дела Петроград, каре ера душманы орькэрей културь молдовенешть.

Абя дупы 20 де ань май іесе о а доуа едиціе (изданіе) а Букоавней, чея че ынсемнязы кы ку шкоала молдовеняскы стам рэу.

Ла 1833 с'а ынфіинцат ын Кишинэу чя динтый гимназіе басарабяны, ын каре ынвэцаря лимбей молдовенешть ера ындаторитоаре, дар дупэ кыцьва ань ынвэцаря ей а рэмас ын воія ученичилор, дакы вор, с'о ынвеце, дакы ну, ну. Май тырзіу, ла 1866, лимба молдовеняскы а фост лэсаты ку тотул ла о парте ши аша а рэмас пыны ын зіуа де астызь. Тряба културей молдовенешть ажунсесе астфель ынтро десэвыршиты дэрэпэнаре. Стэпыниря воя сы-й ціе пе Молдовснь ын ынтунерик, ши де ачея ну ле фэчя школь, ши ну-й лэса ничь пе ей сә-шь факы. Кыт де врэжмашы не ера века стэпынире, о путем ведя дин ачясты пилды: Ла 1856, кынд конгресул де паче дела Парис, а дат ындэрэт Молдовой цинутуриле дела мязы-зи але Басарабіей, аколо ну се гэсѣу школь апроаце де лок. Ын време де 22 ань, дела 1856—1878 кынд Русія а луат ярышь дела Ромынія ачесте цинутурь, стэпыниря Ромыняскы а фэкут аколо 2 гимназій, патру школь де ораше ши 121 де школь пентру народ, ла карь ынвэцау 7844 де ученичь. Тоате ачесте школь ромынешть ау фост ынкисе де кэтры стэпыниря русаскы, ла 1878, ридикынд ын локул лор

школь русешть, ку гындул де а--й фаче пе Молдовень сы-шь уйте лимба, ши сы се лепеде де нямул лор.

Есте интересант де штіут кум с-а пуртат стэпыниря русаскы фацы де Басарабія ын чей 22 де аньпын че о парте а ачестея а фост суб стэпыниря Ромыніей. Молдовенилор дин Басарабія ли с'-ау дат атунчъ оарекаръ слобозеній май марь. Астфель, дупэ че пыны атунчъ Букоавнеле типэрите ын Кишинэу ерау ын доуы лимбъ, адикы русеште ши молдовенеште, акум ынчеп а іеши Букоавне нумай ын молдовенеште. Чя динтэй карте де фелюл ачестея а фост чя іешиты ла 1862 суб нумеле: „Букоавны адикы ынчепэтоаре ынвэцэтуры, пентру чей че воеск а ынвэца карте молдовеняскы“. Ла 1863 карта ачяста се типэреште дин ноу, дар акум ын доуы лимбъ, яр ла 1865 ынтылним о карте типэриты ын парте кяр ку лите-ре латинешть. Карта ачяста, че се кямы „Абецеды румыны, пентру шкоалеле елементаре, де Іоанну Дончеву“, дэ кяр о мулцыме де повестирь фрумоасе дин исторія Молдовей.

Яты че ынрыурире а авут стэпыниря ромыняскы асупра Басарабіей ын скуртул тимп де 22 де ань, кыт о парте а ей с-а цинут де Ромынія!

Дупэ 1878, соарта Молдовенилор дин Басарабія а ажунс ынтр-о старе фоарте тристы. Тоате школиле молдовенешть, кари май ерау пе ичъ пе коло, ау фост ынкисе; лимба молдовеняскы а фост изгониты атыт дин гимназій, кыт шн дин семинарій ши кяр шидин бисеричъ. Ун адынк ынтунерек се коборы песте суфлетеле молдовенилор ши пар-кы моартя ынсэшь се апропія де ей. Стэпыниря воя сы-й штыргы де пе фаца пэмынтулуй сау сэ-й факы рушь. Нимик че ера

молдовенеск ну ера суферит. Пуцыній молдовень лу-
минаць, кари ар фи врут сы-шь служаскы нямул,
ерау тримишь прин челе май ындепэртате губерній
але Русіей, ка сы-шь уйте лимба ши нямул.

Бьет ням молдовенеск, тоць те пэрэсеск, тоць те
уйты, ши чей путерничь те обиждуеск ши те гонеск!
Чине те май апэры, чине те май поате пэзи де мо-
арте? Дар Домнул дин черурь, Ел ну не-а уятат!
Ел не-а супус нумай ла ынчеркэрь греле ши ын-
делунгате, де карь авя сэ не слобoadы дупы о вре-
ме хотэрыты май динаинте де Ел. Ши Домнул с-а
милостивит ку ной ши а муят пущин инима векей
стэпынирь. Ынаинте ку вре-о зече ань, с-а ынгэ-
дуйт, ка сы се интродуку лимба молдовеняскы прин
унеле бисеричь дела цары, ба пэря кы я се ва ин-
тродуче ши ын школь. Ау іешит атунчь кяр доуы
Букоавне молдовенешть, уна де Брага, ши алта де
Прякувіосул архимандрит Гуріе, ла 1909. Дар ши де
асты даты нэдеждиле ноастре нь-ау фост ыншелате,
кычь ничь о сингуры шкоалы ну ни с-а ынгэдуит сы
дескидем. Димпотривы, пэринтеле Гуріе а фост кяр
изгонит дин Басарабія, пентру Букоавна пе каре а
фэкут-о, яр Молдовеній ау рэмас ши май департе
фэры школь ын лимба лор.

Тотуш народул ну шы-а пьердут нэдежда ын
дрептата думнезеяскы. Ел штія кы одаты ши одаты
я требуе сы віе!

Ши ятэ кы акум я а венит! Соареле слобозеніей
а рэсэрит пенту тоць локуиторій Русіей, деодаты ку
Револуція. Ной Молдовеній, карь ам авут сэ суферим
атыта, време де песте 100 де ань, сынтеи неспус де
ферициць кы ам ажунс, ын сфыршит, ла дрептуриле

ноастре де културы ши де віяцы націоналы. Де аичь
ынаинте, дакы не ва мерже тот рэу, де вины ну вор
май фи алцій, ка пыны акум, чи ной ыншине!

Дар ачяста кредем кы ну се ва ынтымпла. Мол-
довеній шь-ау дат ку тоцій мына спре а лупта пен-
тру дрептуриле лор, ши луптынд умэр лу умэр, ей
вор требуи сэ ши избындяскы.

Г. Настасе.

Пе-ал ностру стяг.

Пе-ал постру стяг е скрис унуре,
Унуре 'н кужет ши 'н симцирь,
Ши суб мэрца луй умбрيره
Вом ынфрунта орьче ловирь.

Ачела 'н лупта гря се теме,
Че ынсушь е рэтэчитор,
Яр ной униць ын орьче време
Вом фи, вом фи бируиторь.

Ам ынармат а ноастры мыны,
Ка сы пэзым ун скумп пэмынт;
Дрептатя е а луй стэпыны
Яр домн е адевэрул сфынт.

Ши 'н карта вешничіей скріе,
Кы пэрь ши нямурь вор пери,
Яр скумпа-не Басарабіе
Ын вечь, ын вечь ва ынфлори!

А. Бырсяну.

Время ноуы ши молдовеній.

Тоате нороаделе Русіей с-ау букурат де революціе, дар ничь унул ну с-а букурат атыт де мулт ка Молдовеній. Ей ау фост чей май асуприць ын трекутул де песте 100 де ань, де кынд сынт алипиць де Русія, ши дечь слобозеніиле челе ноуы ей ле-ау путут прецуи май мулт декыт алцій.

Ынкы дин челе динтэй зиле але революціей, Молдовеній с-ау гындит сы се апуче де ынфэптуиря гындулуй лор векью де а-шь авя шкоалеле лор ын кари сы се култиве ын лимба лор ши дупэ невоиле лор. Партидул націонал молдовенеск, каре с-а алкэтуит пе ла мижлокул луней Мартіе, шь-а пус ын програмул сэу ынтре алте пункте ши пе ачела, кы „ын школеле де тоате трептеле, лимба де предаре сэ фіе лимба націоналы а по п о р у л у й; лимба русаскы се ва ынвэца ын шкоалы ка обіект де ынвэцэмынт (ка ынвэцэтуры деосэбиты). Ын тоате сателе ши орашеле, сы се факы шкоале буне, ку май мулць ань де ынвэцэтуры, ши тоць копій сы фіе ындаториць а ынвэца ла ачеле школь, фэры платы“. Аша дары: школь мулте ши буне, ши молдовенешть! Ши ну нумай пшколь пентру нород, чи ши школь де мижлок, ши школь май ыналте молдовенешть, пентру ка фій нямудуй ностру сы се поаты култива ын лимба лор пентру орьче бреслы. Кум тоате нороаделе дин луме се култивы ын лимба лор, аша врем сы не култивэм ши ной ын лимба ноастры. Суб века стэпынире о астфель де доринцы ера сокотиты дрепт сепаратисм, дар суб ноуа стэпынире я е сокотиты ка ун лукру де дрептате, прекум ши есте ын адевэр.

Времуриле ноуы не-ау адус дечь дрептатя де мулт дориты. Акум ной авем даторія де а лукра дин тоате путериле пентру ка сы путем авя ун кыт май маре фолос пе урма революціей. Ынвэцэторій молдовень де тоате трептеле требуе сы лукрезе фэры зэбавы пентру ынтокмиря кыт май буны а шкоалелор націонале. Де ей атырны ка култура молдовеняскы сы ее кыт май курынд ун авынт путерник. Исторія ый ва рэсплэти ку лауда са пе остениторій пентру шкоала молдовеняскы.

Василе Сенары.

Чя динтэй адунаре а ынвэцэторилор басарабень.

Скимбынду-се времуриле прин кэдеря векей стэпынирь, ши дынду-се слобозеній тутурор бреслелор, ау фост кемаць ши ынвэцэторій сы-шь спуны гындуриле ши доринцеле лор. Астфэль ши ын Басарабія, земства губерніялы а кемат ла сфат пе тоць ынвэцэторій де пе ла школиле народулуй ла Кишинэу, пе зилеле де 11—13 Априліе.

Ку прилежул ачеста, комитетул времелник ал партидулуй націонал молдовенеск а афлат де бине сы се ынтоаркы ку о ворбы фрэцяскы кытре ынвэцэторій молдовень, ындемнынду-й сэ ымбрэцишезе ку драгосте тряба културей націонале. Яты стригаря пе каре а фэкут-о ку ачест прилеж комитетул націонал:

„Ынвэцэторь молдовень! А сунат часул дештэптэрій народулуй молдовенеск. Дин мила луй Думнезеу стэпыниря аутократикы дин Русія а кэзут, ши астызь ши ной молдовеній путем сы не рэсуфлэм ушор.

Астызь нимень ну не май асупреште ши путем ворби деспре тоате невоиле ноастрє-

Яты пентру че вэ кемэм пе вой, ынвэцэторій народулуй молдовенеск, ка сы вэ луминаць инимеле воастрє ку лумина разелор рэспындите де соареле слобозеніей, каре стрэлучеште де-асупра патріей ноастрє ши сэ ви ле ынкэлзиць де симцул націонал молдовенеск. Пэтрундеци-вэ де юбире кэтрє слобозеній ши кытрє нація воастры, ши рыдикаць сус инимеле воастрє! Прегэтици-вэ суфлєтиле пентру зилеле марь че ау сосит! Нація молдовеняскы вэ аштяпты ка пе ниште апостоль ши луминэторь.

Мержець ын мижлокул царанилор молдовень ши ле вестиць кы де-аку ынаинте сынт слобозь; лэмурицы-ле че есте слобозенія. Астэзь нимень ну не май ымповэрязы спинаря ши умерій; де азь ынаинте нимень ну не ва май асупри. Сынте слобозь де а не мэртурисй неказуриле ши невоиле; сынте слобозь де а чере сы ни се факы ши ноуэ дрептате, кычь ши ной сынте четэцень ай Русіей ши фій ай унуй народ слобод, каре аре ачеляшь дрептурь ка ши челелаите нороаде дин ачасты цары.

Пэн акума ной ам тэкут, кычь лежиле стэпынирей векь аутократиче ну не дэдяу вое сы не мэртурисим невоиле. Народул ностру ын адынкул суфлетулуй сэу поарты симцул челей май марь супунерь, ши пентру ачаста ел ку рэбдаре а ындурат асуприря фійнцей сале націонале. Акум лежиле не дау вое сы ворбим деспре невоиле ши рэниле ноастрє націонале. Дечь дештептаць ын молдовень симцул націонал, мындрія де а фи фій ай нямулуй мол-

довенеск ши хотэрыря де а трэи ши а мури ка молдовень.

Прегэтиць народул молдовенеск, пентру ка ел, ын Адунаря Ынтемеетоаре, сы-шь алягы нумай депутаць молдовень, карь куноск невоиле нацией ши сынт пэтруншь де доринца де а сусция ши апара интереселе нямулуй молдовенеск.

Фолосинду-не де адунаря воастры, каре ва авя лок ын зилеле де 11—14 Априлие 1917, ной вэ ругэм сы вэ гындиць ши сы вэ сфэтуиць ла ачас-ты адунаре деспре мэсуриле ши мижлоачеле челе май потривите, карь вор требуи сы фие луате, пентрука народул молдовенеск сы сэ поаты букура де тоате дрептуруле четэценешть ши национале вестите де кытрэ Стэыниря Времелники, ши астфель сы-шь поаты ындеплипни мениря луй ын рынд ку алте наций дин Русия.

Кытрэ ынвэцэторій Басарабией.

(Ку прилежсул адунэрий лор ын Кишинэу ла 11 Априлие 1917).

О адынкы дурере требуй сы-л купринды пе фие-каре молдован, каре арункы о привире ын дэриле де самы деспре цара ноастры. Молдовений, деши сынт чей май мулць ла нумэр, сынт чей май ынапояць ын штійнцы ши ын културы.

Де унде вине оаре ачяста?

Есте оаре молдованул май прост дела фире, декыт тоате челелалте попоаре де пе луме? Доамне фереште! Доар ведем ешиць дин сынул ностру оамень

ынвэцаць, карь ау окырмуит ну нумай Басарабія, чи ынтряга ымпэрэціе, ка де пилды митрополитул Петру Мовилы де одиніоары, поетул Антіох Кантемир, о мулциме де фошть миништри, професорь, депутаць ши фель де фель де службашь ыналць. Дар каре-й причина рэмынерій ын урмы а молдовенилорь? Ной кредем, кы адевэрата причины е ачея, кы ей н-ау авут школь. Одиніоары Басарабія ера уна ку Молдова ши ку Буковина де астызь. Дакры ын ачесте доуз цэрь ам черчета старя лукрурилор, ам путя ве-дя, кы молдсвеній де-аколо сынт ку мулт май ына-интаць декыт ай ноштри, ши ачяста дин причина чея, кы ей ау авут школь, карь й-ау луминат.

Дар ши ын Басарабія ау фост ши сынт школь, —се ва зиче. Е адевэрат, дар ачесте школь сынт пря пущине ши пря мичь, ши май алес еле ну сынт ын лимба народулуй. Дакры не уйтэм ын тоате цэриле дин луме, ведем кы претутиндень школиле сынт ын лимба народулуй, деоарече фіекаре ням поате ынвэца ку адевэрат нумай ын лимба са. О ведем ачяста ши ла рушь. Ей шь-ау фэкут претутинденэ школь ын лимба русаскы, яр ну ын лимба французаскы сау ен-глезаскы, макар кы ачесте лимбь сынт мулт май алесе ши май ынаинтате. Де че ну шь-ау фэкут ру-шій школь енглезешть сау французешть? Фіиндкы-й ла минтя омулуй, кы фіекаре ням ну се поате луми-на декыт ын лимба са. Яр ной молдовеній ам фост ку тотул липсиць де школь ын лимба ноастры. Гре-чій, жиданій ши немцій дин Басарабія сынт май ынаинтаць декыт ной, фійндкы ей ышь ау школиле лор, ын лимба лор.

Яты де че маре ынсэмнэтате есте пентру ной шкоала молдовеняскы, сингура каре не ва путя лумина. Одиіоары ау фост, пе ичь пе коло, школь молдовенешть ши ын Басарабія. Дар стэпыниря чя веке ле-а ынкис ши ын локул лор а фэкут школь русешть, гындинд сы ціе астфель пе молдован ын ынтунечиме.

Прэбушинду-се века стэпынире виноваты ши ажунгынд ла путере оамень луминаць, карь вор сы кэзэшлуяскы тутурор оаменилор ши нямурилор слобозеніиле оменешть ши націонале, а сосит ын сфыршит время, ка сы ли се факы ши молдовенилор дрептате, дынду-ли-се шкоалы ын лимба лор. Партидул национал молдовенеск, алкэтуит акум, аре ын програмул сэу принтре алтеле ши лупта пентру луминаря молдовенилор ын школь прин лимба лор. Яты че зиче ун понт дин програмул партидулуй: „Ын школиле де тоате трептеле, адекы дела челе мичь пын ла челе ыналте, лимба де предаре сы фіе лимба националы а попурулуй. Лимба русаскы се ва ынвэца ын школь ка объект де ~~предаре~~ ^{предаре} (ынвэцэтуры деосэбиты). Ын тоате сателе ши орашеле сы се факы школь буне ку кыт май мулць ань де ынвэцэтуры ши тоць копій сы фіе ындаториць а ынвэца ла ачеле школь“.

Ной ка ынвэцэторь ай нямулуй молдовенеск требуй сы не букурэм, кы партидул национал вине сы лупте пентру избындирия унуй вис фрумос, каре не-а фрэмынтат ши пе ной тотдяуна. Даторія ноастры есте, ка ынаинте де тоате сы не ынскрим ши ной фіекаре ын ачест партид ши сы луптэм пентру ынфэптуиря ынтрегулуй програм ал луй.

Дар ка ынвэцэторь, ной май авем даторія сы не гындим ын тоате амэнунтуриле ла тряба ноастры школары ши сы спунем оқырмуиторилор ноштри че требуй сы факы, пентру ка я сы се ымбунэтэцяскы кыт май курынд.

Яты че кредем ной ын привинца ачяста:

1) Май ынтэй де тоате сы се ее мэсурь, ка ын фіекаре сат ши сэтучян, ку чел пучин 30 де копій, трекуць де 7 ань, сы се факы кыте о шкоалы, ла каре сы фіе даторь а умбла тоць бэецій ши тоате фетеле. (Кум де-аичь ынколо ли с-а дат ши фемеилор дрепт де глэсуире, е неапэрат де невое, ка ши еле сы фіе дате ла шкоалы).

2) Лимба де предаре ын сателе молдовенешть сы фіе лимба лолдовеняскы. Лимба русаскы се ва ынвэца деосэбит. Тоате кэрциле де шкоалы вор фи ын лимба народулуй. Дрегэторіиле школаре але цэрій сы ее мэсурь грабниче пентру ынтокмиря астор фель де кэрць. Еле сы ымбрэцишезе, пе лынгы алфabetул русеск, ши пе чел латинеск.

3) Сы се алкэтуяскы кыт май курынд ун план де ынвэцэмынт молдовенеск.

4) Сы се алкэтуяскы ын фіекаре сат кыте ун сфат школар, каре сы ее ын мыны тряба школары.

5) Ынвэцэторилор молдовень де астызь сы ли се ціе курсурь де кытева сэптэмынь, спре а ли се да ындрумэриле, де каре ау невое. Фіндыкы мулць ынвэцэторь сынт ла рэзбой сы се чяры дела стэпынире ка ей сы фіе лэсаць акасы, кум ау фост лэсиць ши ынвэцэторій дин алте цэррь.

6) Пентру а путя да ынвэцэторилор тоате куноштинцеле, де карь вор авя невое, сы се типэряскы

кыт май курынд о ревисты педогожикы (ун журнал), суб нумеле де „Шкоала молдовеняскы,“ каре сы ясы де чел пущин доуэ орь пе луны; сы се май типэряскы апой о библиотека педагожикы молдовеняскы; сы се адуне ун конгрес педагожик молдовенеск ши сы се ынтокмяскы конференце (читирь) ынвэцэторешть пе цинутурь, чел пущин де патру орь пе ан.

7) Деоарече ынвэцэторій молдовень сынт пущинь фацы де кыт ар требуи пентру луминаря попурулуй. сы се ее мэсурь грабниче, ка ынкы ла тоамны сы се дескиды чел пущин патру школь де ынвэцэторь, доуэ пентру бэець ши доуэ пентру фете, ка чел пущин песте 2-4 ань сы путем авя ун нумэр май маре де ынвэцэторь. Ка професорь ши професоаре ла ачесте школь сы фіе адушь професорій молдовень де пе ла фелюрителе школь дин тоате пэрциле Русіей. Кэрциле требuitoаре пентру ачесте школь нормале с-ар путя типэри де-о-кам даты дунэ челе дин Трансильванія сау Ромынія.

9) Сфатул школар ал цэрій сы фіе дин молдовень ши тот дин молдовень сы фіе ши инспекція шкоалелор.

10) Сы се ынтокмяскы пентру ынвэцэторь лефурь кыт май буне, пентру ка ей сы се поаты жертфи ку тотул луминэрій попурулуй.

Ачестя сынт лукруриле, пе карь ной требуй сы ле пунем ын ведеря тотурор, ши нумай пе ачясты кале кредем кы се вор путя дештепта молдовеній ла о віяцы ноуы, вредники де времуриле де акум, ши нумай астфел вор путя ажунже ей фій луминаць ай нямулуй лор ши сприжиниторь вредничь ай цэрій.

Ынвэцэторул І. А. Буздуган.

Резолюціе конгресулуй ынвэцэ- торилор дин Басарабія цинут ла 11 Априліе 1917.

Деспре старя политики.

Чя май буны формы де окырмуире ын Русія есте республика демократикы. Фэры а се опри асупра ын-требэрий деспре алкэтуиря федеративы а цэрий, адунаря а хотэрыт, кы Басарабія сы фіе ын чя май стрынсы легэтуры ку Русія маре демократикы ши слободы, ын каре дрептуриле тутурор попоарелор вор фи кезэшлуире ла фель.

Резолюція деспре стэпыниря Времельники.

2. Стэпыниря Времельники требуй сы се букуре де тоаты плинэтатя путерей ши порунчилор; де ачея, сы и се дее ынкредеря деплины ши ажутор, ынсы нумай ынтруатыт, ынкыт ачасты стэпынире лукрязы пентру челе май ларжь префачерь демократиче, пентру карь стэ ла стражи сфатул депутацилор солдаць ши мунчиторь дин тоаты Русія. Ын че привеште рэзбоюл ел требуеште дус пын ла сфыршитул бируитор асупра милитаризмулуй герман.

3. Асоціація (обштя) ынвэцэторилор.

Тоць ынвэцэторій дин Басарабія требуй сы се уняскы ын обштій де цинутурь ши ынтр-о обштс де губерніе. Ачесте обштій требуй сы фіе ындеплины унире ынтре еле ши сы ы кэфіцарте дин асоціація ынвэцэторилор дин Русія ынтрагы.

4. Деспре директорул школилор ынчепэтоаре д. Сыромятников.

Адунаря ынвэцэторилор с-а ынкредицат, кы директорул школар популаре дин Басарабія д. Сыромятников ку тотул алтфель привеште ши старя политики де азь ши даторія ынвэцэторилор, пе карь ачештія о ау ын ымпрежурэриле ноуэ де віяцы.

5. Деспре дрептури е ынвэцэторилор.

Адунаря ышь араты доринца, ка ынвэцэторій сы се букуре де дрептул де а алеже дин мижлокул лор ымпутерничиць ын адунэриле цинутале ши губерніале але земстей. Комисарій цинуталь ши губерніаль требуй сы ле ажуте ынвэцэторилор нумай декыт.

6. Деспре ынвэцэторій дин арміе.

Тоць ынвэцэторій кемаць ла оасте ши кари ну сынт ла фронт сы фіе слобозиць ши сы ли се дее локуриле челе векь.

7. Деспре униря шкоалей.

Школиле сы фіе де аичь ынколо тоате—шкалы попораны яр ну шкоалы бисеричаскы, министеріалы ши але земстей.

8. Деспре синеокырмуиря шкоалей.

Тоаты тряба ынвэцэмынтулуй обштеск дин Басарабія требуй сы фіе пуртаты де комитетул школар губерніал, каре ва фи алкэтуит дин ынвэцэторь ши дин ымпутерничиць дела локурь. Ын комитетул нумит нумэрул пэрташилор дела фіекаре ням дин Басарабія требуй сы фіе пропорціонал.

Тряба луминэрий попорулуй де не лок ва фи пуртаты де комитетул локал. Ын че привеште лежиге деспре тряба школары, еле вор фи уна пентру тоаты цара

Ынвэцэторий вор фи алеш де кытре комитетул школар локал, кари ва фи алкэтуит дин ынвэцэрий локаль ши дин лукрэторий не огорул луминэторий нородулуй. Ынвэцэторий пот фи слобозиць дин службы нумай дупэ пропунеря асоціаціей ынвэцэторешть ши дупэ жудекаты.

Тряба економіей шкоалей ва фи ын мыниле коллегіей ынвэцэторешть а фіекарей шкоале ши а сфатурилор де господэріе де не лынгы фіекара шкоалы. Ын фрунтя комитетулуй де господэрія шкоалей ва фи ынвэцэторул, каре кондуче шкоала.

9. Деспре ляфа ынвэцэторилор.

Ляфа ынвэцэторилор требуй сы фіе пын ла 1500 руб. Ла фіекаре 5 ань ла ачаста ляфа сы кряскы кыте 180 р. Тоць ынвэцэторий сы фіе пэрташь ынвэцэториторь ай касей де пенсіе, плэтинд пентру я 2 % дин ляфы.

Дупэ 25 ань де службы ынвэцэторий ау дрепт сы примаскы пенсіе де 1500 р. Дупэ 35 ань де службы— фіекаре аре дрепт ла пенсія ын мэсура лефей, не каре а примит-о ын время де не урмы. Дакы дин ынтымпларя ынвэцэторул ышь ва пьерде ынаинте де 25 ань путинца де а лука, ел тотушь аре дрепт ла пенсіе де 1500 р.

Дакы ынвэцэторул се ва ымболнэви, ел аре дрепт сы фіе слобозит дин службы не 6 лунь пентру а се лекуи. Ын ачясты време и се дэ ши ляфа ши бань пентру лекуиря.

даосориле ла лефеле ынвэцэторилор, каре се дау
ума дин причина скумпетей сы фие спорите пын ла
50 де рубле пе луны.

Сы се ынфинцезе ун фонд ал ынвэцэторилор дин
Русія ынтрягы пентру дескидера ын Крым а санаторіу-
рилор (болницелор) пентру ынвэцэторій болнавъ.

Крештеря копилор ынвэцэторилор ши ынвэцэтоа-
релор требуй сы се факы фэры платы ла тоате школиле.

Ынвэцэторій де кынтаре, де лимбе, де мештешу-
гэрій ши де зугрэвирь вор прими ляфы дела 360 пын ла
600 рубле.

Адунаря шь-а арэтат доринца, ка ындаты сы се
ымплиняскы череря ынвэцэторулуй Цертика, каре шь-а
пьердут ла службы путинца де а лука, ши сы и се
дее пенсія.

Тоць ынвэцэторій требуй сы се фолосаскы де
газды фэры платы, апой де лемне ши де лумины.

Ынвэцэторилор дела тоате фелюриле де школь требуй
сы ли се сокоаты ла хоторыря пенсіей ши аній слу-
жите май ынаинте.

10. Деспре лимба ынвэцэмынтулуй ын школь

Ынвэцэтура требуй сы се ынчяпы ын лимба
копилор. Лимба русаскы, ка лимба цэрій ынтрежь се
ва ынвэца деосебит. Липса де кэрць пентру школь ын
кытимя требuitoаре ну поате фи пьедикы пентру ын-
чеперя ынвэцэтурей ын лимба молдовеняскы.

Адунаря сэлуты инициатива ынвэцэторилор дин
Кишинэу де а скоате о ревиссты педагожикы.

11. Деспре луминаря попорулуй пе наля ын афары де школь.

А. С-а хотэрыт, ка сы се алягы о комисіе де кыте
дой ымпутерничиць дела фіекаре цинут ши дой дела

Кишинэу пентру а лукра планул де луминаря г ьру-
луй ынафары де школь. Сы се ынфінцезе депози-
(складул) губерніал де кэрць.

Требуеск ынсэмнаць май мульц пуртэторь де
грижы де лукра луминэрій попорулуй пе ачасты кале ши
сы се ынфінцезе библиотече де район. Ё де невое, ка
сы се кеме курсурь де агитаторь дин парташий адунэрій
ши дин алць интелегенць.

Мижлоачеле требуитоаре пентру ачяста сы се дее
де земства ши де организациле обштешть.

С-а хотэрыт аной сы фіе алешь кыте дой ымпу-
терничиць дела фіскаре цинут ши дой дела Кишинэу
ын бироул ынвэцэторилор.

Ау фост алеш дела ц. Сорочей—Семен Якимов
ши Ион Гогу, дела Измаил—Лев Лосецкій, дела
Аккерман—Гавріил Матковскій, дела Бендерь—Степан
Танасевич, ши дела Орхей—Іоан Очинскій.

Ын Сфатул школар губерніал ау фост алешь дела
Измаил --Филип Флоров, дела Сорока--Василе Сэкары,
дела Акерман--Михал Искимжи; дела Кишинэу Але-
ксандр Гаврилан, дела Орхей—Іоан Очинскій, дела
Бэлц—Георгій Кокошь, дела Бендерь --Константин
Кунев, ши дела Кишинэу—Орлова и Зевин.

Цинутуриле ау дрептул сы скимбе пе ымпутер-
ничицій лор.

Адунаря а арэтат доринца, ка фемеиле сы айбы
дрептурь де опотривы ку барбаць.

Прешединтеле Адунэрій А. К. Шмидт.

Товарищ де прешединте Л. Куликовская ши С
Автудов.

Секретарій А. А. Лосецкій ши И. Очинскій.

Дештяпты-те ромыне!

Дештяпты-те, ромыне, дин сомнул чел де моарте,
Ын каре те-адынчыры барбарій де тирань!

Акум орь ничь одаты, кроеште-ць алты соарты,
Ла каре сы се 'нкине ши крузій тэй душмань.

Акум орь ничь одаты, сы дэм довезь ла луме,
Кы 'н асте мынь май курже ун сынже де роман,
Ши кы 'н а ноастре пептурь пэстрэм ку фалы-ун-
нуме,

Бируитор ын лупте, ун нуме де Траян.

Ыналцы-ць а та фрунте ши каты 'н жур де тине,
Кум стау ка брази 'н мунте (ничь, суте де мій,
Ун сэмн ей май аштяпты ши сар ка лупи 'н стыны--
Бэрбаць, бэтрынь ши тинерь дин мунць ши дин
кымпій.

Де фулжере сы пъяры, де трэснет ши пучоасы
Орь-каре с-ар да 'н лэтурь дин ал бэтэй лок,
Кынд патрія са мамы, ку инима дуйоасы,
Ва чере ка сы трякы прин сабіе ши фок.

Ромынь дин патру унгюрь, акум орь ничь одаты,
Уници-вэ ын кужет, уници-вэ 'н симцирь;
Стригаць ын лумя ларгы, кы цара е фураты
Прин интригы ши силы—виклене унелтирь.

Преоць ку кручя 'н фрунте! кычь оастя е крештины,
Девиза-й либертате ши скопул ей пря сфынт!
Мурим май бине 'н лупты ку слава чя деплины,
Декыт сы фим робь ярышь ын векюл ност, пэмынт!

Андрей Мурэшану.

Обштя ынвэцэторилор молдовень.

Ку прилежул адунэрий ынвэцэторилор басарабень ын Кишинэу, о самы де молдовень с-ау грэмэдит ла редакція газетей „Кувынт Молдовенеск“, пентру а се сфэтуи асупра невоилор нямулуй. Дупэ че ау фэкут аколо куноштинцы ку програмул партидулуй націонал ши дупэ че ку тоцій с-ау ынскрис ын ачел партид, ей ау венит ла гындул ка сы алкэтуяскы ши о Обштейе деосэбиты а лор, каре сы се ынделетничяскы ку тряла ынвэцэмынтулуй націонал. Ындаты ей ау ши фэкут ун статут сау [устав ал Обштейей, пе каре л-ау искэлит ку тоцій—вре-о 25 де иншь, ын-фиинцинд астфель Обштя ын тоаты рындуяла. Дупы ачяста, плэтинд ку тоцій плата де пэрташь ай Обштейей, с-ау апукат сы хотэраскы унеле требь але лор. Ши ануме ей ау фэкут ындаты ун доклад кытрэ Земства губерніалы, ын каре й-ау адус ла куноштинцы алкэтуиря Обштейей ши ау черут апой ка земства сэ организезе ынкы ын вара ачаства ниште курсурь пе сама ынвэцэторилор молдовень ши сы дее ун ажутор де бань пентру типэриря журналулуй „Шкоала Молдовеняскы“. Май департе обштя с-а. гындит ши ла кэрциле де шкоалы молдовенешть, ши а ынсэмнат пе кыцьва иншь кари сы се ынделетничяскы май де апроапе ку ачясты трябы.

Дупэ че Земства а примит докладул Обштейей, а ынсэмнат пе сфетникул ей, д-л А. К. Шмидт, сы кеме ла ун сфат пе тоць ынвэцэторій молдовень, пентру а кибзуи ымпреуны мижлоачеле де ынтокмире а курсурилор. Адунаря с-а цинут ла 1 Май. Ла я ау луат парте песте 25 де ынвэцэтоаре ши ынвэцэторь молдовень дин Кишинэу, чея че пентру мулць

а фост о адевэраты мираре, кычь нименя н-ар фи крезут сы фіе аичь атыця молдовень. Ын ачасты адунаре с-а хотэрыт, ка пе зіуа де 25 Май сы фіе кемаць тоць ынвэцэторій ши професорій молдовень ла ун конгрес ал лор, ла каре сы ее парте ши пре-оцій, ка уній кари ый ынвацы пе копій лежя луй Думнезэу, прекум ши кыте ун делегат цэран, дин партя фіекэрій волость.

Ынтр-ачея нумэрул пэрташилор Обштей крештя дин зи ын зи, трекеynd де 60 ши адунынду-се дин плата лор песте 250 рубле. Ла ынвэцэторій де но-род с-ау адэогат ши професорій (ынвэцэторій) дела гимназій, семинарій де ынвэцэторь ши де преоць, прекум ши дела тот фелюл де алте шкоале. Обштя астфель ынтокмиты, а цинут май мулте собраній, дез-бэтынд тоате требиле шкоалей молдовенешть. Прин-тре алтеле я а хотэрыт ши ун програм де лукру пентру анул школар 1917/18, пе каре л-а ынаинтат адунэрій земствеі губерніале, прекум ши ынгрижито-рулуй районулуй школар дин Одеса.

Ынтр-ачея с-а лукрат пентру шкоала молдовеня-скы ши ла Земства губерніалы. Ачаста а ынсэмнат о комисіе де молдовень, кари сы се ынделетничаскы ку тряба кэрцилор де шкоалы молдовеняскы, ши а дат пентру типэриря ачестора 20.000 де рубле. Ко-мисіа ачаста а хотэрыт ла чя динтэй адунаре а ей, кы ын шкоалеле молдовенешть, сы се ынтребуинцезе алфabetул латинеск, апой а пус премій де кыте 1000 де рубле пентру чел май бун Абечедар, пентру о карте де читире, ши пентру о карте де лежя луй Думнезэу. Ну песте мулт комисіа ачаста а ынсэмнат 5 секцій, адикы уна школары, уна пентру

мунка ын афары де шкоалы, уна пентру ынвэцэмын-
тул релижіос, уна пентру организаря адунэрій ын-
вэцэторешть дела 25 Май, ши уна пентру ынтокми-
ря курсурилор пентру ынвэцэторій молдовень.

Яты, юбиць товаришь, се с-а путут фаче пыны
акума прин униря унуй нумэр де ынвэцэторь молдо-
вень! Кынд тоць ынвэцэторій молдовень вор фи ла
ун лок ши вор лукра ку драгосте ши ку причепере,
ничь о доринцы ындрептыциты де-а лор, ну ва рэмыня
неымплиниты. Е фоарте адевэраты ворба поетулуй
молдован:

Унде-й унул, ну-й путере
Ла невой ши ла дурере;
Унде-с мулць, путеря креште,
Ши душманул ну спореште.

Г. Сима.

Ынвэцэторь молдовень,

Ну уйтаць кы, пентру довындиля тутурор дреп-
турилор лор націонале ши демократиче, Молдовеній
с-ау стрынс ынтр—уи партид націонал ал лор, дин ка-
ре требуе сы факы парте тоць молдовеній!

Ка луминэторь ай породулуй, даць пилды дес-
пре симцэминтеле воастре алесе, ши ынтраць ку то-
цій ын ачест партид, адукинд ку вой ынтрег народул.

Обштя ынвэцэторилор молдовень кытре Земствул Губерніал ал Басарабіей.

Ынвэцэторій молдовень вениць ла Кишинэу ла чя динтэй Адунаре слободы а ынвэцэторилор дин Басарабія, адунынду-се ын зіуа де 14 Априліе, ау хотэрыт сы организезе (алкэтуяскы) „Асочіація ынвэцэторилор молдовень“, ку скоп де а интродуче ын анул 1917|18 ын сателе молдовенешть ынвэцэмынтул школар ын лимба молдовеняскы. Адунаря ынтемеестоаре, алегынд ын комитетул „Асочіаціей“, пе персоанеле май жос искэлите, ле-а ынсэрчинат сы адуку ла куноштинца Земствулуй Губерніал ал Басарабіей, кы програмул Асочіаціей аре ын ведере, ын локул чел динтэй, націонализаря шкоалей молдовенешть. Ши ануме:

1. Пентру ка ынвэцэторій молдовень сы-шь поаты ындеплини даторія де а фи адевэраць луминэторь ай нямулуй лор, Асочіація, прин нумитул Комитет се адресязы (ындряпты) кытрэ Земствоул губерніал ал Басарасіей ку о ругэминте кэлдуоасы, ка Земствул—ну май тырзіу де 15 Май—сы организезе пе трей лунь де зиле ниште курсурь пентру ынвэцэторій молдовень.

2. Асочіація гэсеште де кувінцы сы атрагы ла алкэтуиря програмулуй Курсурилор Педагожиче Молдовенешть персоане бине куноскэтоаре ын але ынвэцэмынтулуй ши пе ынсушь Комитетул Асочіаціей, пентру ка програмул сы фіе астфель алкытуит, ынкыт ынвэцэторій, дупэ че вор урма ачест програм,

сы фіе ын старе а реорганиза шкоала ку десэвырши-
ре ши а о ашеза пре о ноуы темеліе націоналы.

3. Предаря обіектилог ла курсурь се ва фаче
ын лимба молдовеняскы.

4. Пе лынгы предаря методичей, ын програмул
курсурилор ва май авя лок ши исторія попурулуй, а
лимбей ши а литературей молдовенешть.

Асочіація роагы Земствоул Губерніал, ка ел сы
ее асупра луй тоате келтуелеле че се вор фаче ку
организаря курсурилор, адикы: плата лекторилор,
ынтрєцинєря ынвэцэторилор ши а ынвэцэтоарелор
ши ынкиріяря ынкэперей пєнтру курсурь.

Тотодаты комитетул Асочіаціей е ынсэрчинат
сы адуку ла к у н о ш т и н ц а Земствоулуй,
кы Асочіація а хотэрыт сы ынчапы типєриря уней
ревисте педагожиче молдовенешть, суб нумеле „Шкоа-
ла Молдовеняскы“, ку скоп де а фаче куноскут ын-
вэцэторилор молдовень штінцєлє требуинчосє пе-
дагожиче ши методєлє ноуы де предаре, потривите
ку ынвэцэтура педагожикы дин тимпул де фацы.

Асочіація Ынвэцэторилор роагы Земствоул Губер-
ніал, ка ел сы-й дєє ши ажуторул бэнеск требуин-
чосє пєнтру типєриря нумитей ревисте педагожиче
молдовенешть.

Ынштінцинд Зєствул Басарабіей дєспре ажу-
торул че ынвэцэторій молдовень ау хотэрыт сы-л дєє
нямулуй сэу, „Асочіація Ынвэцэторилор Молдовень“
нэдэждуєште, кы ши Земствул дин партя луй нумай
декыт ва пунє тоаты мунка кувєниты пєнтру націо-
нализаря шкоалєй молдовенешть ши пєнтуру а ынтроду-

че ачасты націонализаре ын вѣяца тутурор молдовен-
илор дин Басарабія.

Прешединтиле Комитетулуй: В. Г. Сэкары.

Мембрій	{	Іоан Буздыга.
Комитету		Іоан Гога.
луй:		Ана С. Федченко.

Програмул ынтэюлуй конгрес ал ынвэцэторилор мол- довень дин Басарабія.

25 Май 1917. Сала Епархіалы дин Кишинэу.

- 1) Лора: 12 Кемаря Духулуй сфынт.
- 2) Дескидеря конгресулуй приштр'ун делегат ал Зем-
стей губерніале, ши салутэриле делегацилор.
- 3) Алежеря президіулуй.

I.

Организаря ынвэцэмынтулуй молдовенеск.

- 1) Кум сы се организезе ынвэцэмынтул молдовенеск:
 - а) Ын школиле попорале,
 - б) Ын школиле де мижлок (гимназиі, семинарій, се-
минарій де ынвэцэторь ш. а.) ши ын школиле май ыналте.
 - в) Кум сы фіе ынвэцэмынтул релижіос (лежя луй
Думпезеу)?
- 2) Ынтребаря алфаветулуй.
- 3) Кэрциле (мануалеле) де шкоалы.
- 4) Окырмурия ынвэцэмынтулуй молдовенеск.
- 5) Ынвэцэмынтул молдовенеск де динколо де Нистру.

II.

Прегэтиря ши организаря ынвэцэторилор молдовень.

- 1) Организаря курсурилор де вары пентру ынвэцэто-
рій молдовень.

2) Требуинца унуй курс педагожик де ун ап пентру прегэтиря ынвэцэторилор молдовень.

3) Организаря ынвэцэторилор ши професорилор молдовень ынтр о Обште а лор.

4) Библиотечь педагожиче, школаре ши пентру попор.

5) Мунка ын афары де шккоалы (активитатя ескстра-шкколары) а ынвэцэторилор молдовень.

III.

Ынвэцэторій молдовень ши тряба политики.

Пропунерь ши алте пункте ынтымплэтоаре.

Ынкидерея конгресулуй.

Дин дурериле ноастре вець.

Ну де мулт а ешит ын Ромынія о карте ку нумеле: „Штирь дин Басарабія ноастры“, ын каре четим о мулциле де лукрурь ынсэмнате. Принтре алтеле четим (ла пг. 91) о повестире, спусы де ун ынвэцэторь молдован де суб века стэпынире русаскы.

Се штіе, кы суб века стэпынире молдовеній ерау батжокориць ши пригониць, дин каре причины мулць молдовень ынвэцаць ышь ши тэгэдуяу нямул ши спуняу кы сынт рушь.

Яты че ли с-а ынтымплат кыторва ынвэцэторь де обыршіе молдовеняскы, карь ынсы се дэдяу де лешь, ла о адунаре а ынвэцэторилор лешь, цинуты ын Камениць-Подольск. Ун ынвэцэтор лях с-а ынторс кэтры ей ши й-а ынребат; че сынт, ей, лешь сау курат молдовень? Ачештя рэмынынд ынкуркаць дин причина уней астфел де ынребэрь, лешій ль-ау спус ачесте ворбе греле: „Ненорочицилор! Басарабія е

плины де оамень дештепць; пе лынгы ачяста е апроа-
пе курат молдовеняскы, ши воуы ви-й рушине сы
спунець, кы сынтець молдовень! Ай воштри ну сынт
оаре вредничь сы луптаць пентру лумина культурей
ын лимба лор, прекум луптэм ной пентру нямул
ностру? Вой луптаць пентру култура полоны ши чя
русаскы? В-аць прегэтит вой ку вре-о жалбы сау
ку вре ун доклад кытрэ адунаре дин партя нямулуй
востру, пентру челе май сфинте дрептурь? Дакры ну—
пэрэсиць адунаря, вой вынзэторь немерничь ай унуй
ням, че стэ ын ынтунерик“!

Ынвэцэторій молдовень ау фост даць афары дин аду-
наре, дин причина кы се рушинау сы спуге пе фацы
че сынт ши сы ее апэраря нямулуй лор.

Кынд ам четит ачасты ынтымпларе, ни с-а
стрынс инима де дурере. Бьецій ынвэцэторь! Кум ну
шь-ар фи юбит ей нямул ши кум ну л-ар фи луми-
нат ын лимба са; дар дакры стэпыниря чя веке ый
пригоня пентру аста, че путяу сы факы? Ей ерау
адевэраць мученичь ай нямулуй, авынд сы суфере
тот фелул де окары дела алцій ши мустрэрь греле
де кужет дин партя инимей лор. Дар, славы Домну-
луй кы времуриле де апэсаре ау трекут, ын сфыр-
шит, пентру тотдяуна ши кы астызь тоць Молдо-
веній луминаць ышь пот служи нямул нестин-
гериць де нименя.

Де аичь ынколо нимень ну ле ва май пугя зи-
че ынвэцэторилор молдовень: „вынзэторилор“, чи
тоць вор требуи сы ле зикы; „адевэраць луминэторь
ай нямулуй лор“!

Челе 10 порунчь але ынвэцэторулуй молдован.

1) Аду-ць аминте кы ештъ молдован ши кы требуй сы рэмый молдован.

2) Ну те рушина, кы ештъ молдован, чи димпотривы, фэ-ць фалы дин ачаства, кычъ ештъ урмаш ал марелуй попор роман.

3) Ну уйта, кы нямул дин каре фачъ парте е нямаре, ши ынрудит ку челе май алесе нямуръ дин луме.

4) Ворбеште претутипденя ку тоць молдовеній, нумай молдовенеште. Фіекаре ням требуй сы-шь прецуюскы лимба са, дакы вря сы фіе ши ел прецуют.

5) Аду-ць аминте, кы ештъ ынвэцэтор ал нямулуй тэу, че каре требуй сы-л луминезъ.

6) Ка молдован требуй сы фачъ парте дин партидул націонал молдовенеск, яр ка ынвэцэтор, дин Асоціація ынвэцэторилор молдовенъ дин Басарабія.

7) Адуны че тоць товаришій тэй ын сынул Асоціаціей ынвэцэторилор, ши ын ал партидулуй націонал молдовенеск.

8) Лукрязы дин тоате путериле тале центру аажунже кыт май курынд, ка тоць молдовеній сы айбы кэрць ын лимба лор.

9) Луминязы-те ку лумины молдовеняскы: читеште „Кувынт Молдовенеск“ ши „Шкоала Молдовеняскы“ ши апропіе-те, ынчетул ку ынчетул, де литература ромыняскы.

10) Гындеште-те, че моштенире лашъ дупэ тине. Моштениря чя май фрумоасы есте нумеле челбун, кы ай фост молдован ку симцире ши инвэцэтор луминат ал нямулуй тэу.

ХРОНИКА.

Дин партя редакціей.

Черем ертаре четиторилор ноштри кы ам типэ-рит ачест нумэр ал ревистей ку букв русешть. Не-авынд пэны акум ын Басарабія о типографіе ку лите-реле ноастре стрэмошешть латине, ам фост невоиць сэ рэмынем пентру ачест нумэр тот ла слова русас-кы. Нэдэждуим кы нумэрул віитор ва путя еши аша дупэ кум се кувине, ку литереле стрэмошилор нош-три ши але нямулуй ностру.

Ынвэцэторій молдовень ши алфебул латинеск.

Хотэрынд комисія школары молдовоняскы а зем-стей губерніале, ка сы се ынтродуку ын школь де аичь ынколо алфabetул латинеск пентру ынвэцэмын-тул молдовенеск, ынвэцэторій молдовень ау ынбрэ-цишат ку букуріе ачест гынд, каре ла ынчепут ле ера стрэин. Ын адунэриле лор цинутале дела Орхей ши дела Бэлць, ынвэцэторій ау луат ши ей ачасты хотэрыре, мениты а адуче ун неспус де маре бине културей молдовенешть.

Земства губерніалы ши шкоала молдовеняскы.

Требуе сы спунем, кы земства губерніалы а фэкут пе сама шкоалей молдовенешть кытева лукрурь де маре ынсэмнэтате. Астфел я а дат, ла пропунеря д-луй П. Г. Горе, 20.000 рубле пентру кэрциле де шкоалы молдовенешть. Апой я а хотэрыт кыте ун преміу де 1000 де рубле пентру чел май бун Абе-чедар ши пентру чя май буны карте де четире мол

довеняскы. Пе урмы я а дат мишлоачеле бэнешть пентру конгресул ынвэцэтореск ши пентру курсуриле, карь се вор циня ын Юніе ши Юліе.

Пентру ачаста требуе сы фим мулцэмиторь земстей.

Преоцимя басарабаны ши тряба школилор.

Преоцій дин Басарабія, адунаць ын конгресул лорла 18 априліе, ау хотэрыт, ка ын школиле сэтешть сы се ынвеце дела 1 сентэмбріе ын лимба попорулуй. Ын че привеште семинарул, шкоала духовничяскы ши шкоала епархіалы де фете, преоцимя а хотэрыт ка ын тоате класеле сы се ынвеце ын кип ындаторитор лимба ши литература молдовеняскы, прекум ши исторія ши географія молдовеняскы, ын лимба молдовеняскы.

Кооператорій дин Басарабія, ши шкоала молдовеняскы.

Ку мулты букуріе требуе сэ амнтим аичь, кы кооператорій дин Басарабія, адунаць ын Кишинэу пе зіуа де 9 Априліе, ау тримис Стэпынирій ун фрумос меморіу, прин каре се чере аутономія Басарабіей ши дрептурь націонале пентру молдовень, пе тоате тэрымуриле віецій. Ын че півеште шкоала, ей ау черут ка тоате шкоалеле, ла кари умблы копій молдовень, сэ фіе ын лимба ноастры, ши ка ын фрунтя требилор школаре, сэ фіе адус нумай декыт ун Молдовян причепут.

Директоруль Сыромятников алунгат дин службы.

Фрацый ынвэцэторь молдовень ышь вор адуче аминте кы ла чя динтэй адунаре а ынвэцэторилор дин Басарабія, цинуты ла 10-13 Априліе, домнул Сыро-

мятниковъ, фостул директор ал школилор ынчепэтоаре, а спус кы Молдовеній сынт ниште оамень ку тотул рэмашь ын урмы, ка ши самоезый, карь н-ау ын лимбалор май мулт де 200 де ворбе.

Акум ачест ом, каре а стат май мулць ань де зыле ын фрунтя школилор молдовенешть, бэтынду-шь жок де ной, а фост дат афары дин службы де кытрэ комитетул ымплинитор орэшан дин Кишинэу.

Не букурэм де ачест лукру ши кредем, кы чей кемаць вор ынсэмна ын локул луй ун молдован ку драгосте пентру цара ачяста ши пентру нямул ностру, ши ку о адынкы причепере пентру тряба школары о цэрий.

О товэрэшіе харники.

Товэрэшія дин сатул Олишкань, цинутул Орхеюлуй, врынд сы фіе де фолос нямулуй молдовенеск, а стрынс ынкы ын аній трекуць о сумы фрумоасы де бань ку гындул де а дескиде апой о шкоалы модовеняскы. Ну май пущин де 4.000 де рубле а стрынс харника товэрэшіе дела Олишань, пентру каре фапты ку тоцій требуе сы о лэудэм ши сы дорим тог одаты, ка пилда ей сы фіе урматы де кыт май мулте товэрэшій молдовенешть. Сы трэиць фрацилор дела Олишкань!

Конгресул студенцилор молдовень.

Студенцій-молдовень де пе ла университетциле ши де пе ла челелалте школь ыналте дин Русія, ау цинут о адунаре ла Кишинэу ын зіуа де 20 май, сфэтуинду-се асупра май мултор ынтребэрь ынсэмнате ши адукынд кытева хотэрырь фолоситоаре.

Принтре алтеле ей ау хоторыт, ка сы алкэтуяскы о обште а тутурор студенцилор молдовень, авынд сек-

цій прин тоате орашеле. Обштя ва цыня адунэрь ын фіекаре ан.

Се вор фаче апой прин орашеле ку университетэць, кэминурь пентру студенць ши библіотечь ши се ва титэри ши ун журналъ ал студенцилор.

Май департе студенцій ау хотэрыт сы чяры дела оқырмуиторь, ка сы ну скапе дин ведере, кы Басарабіей ый требуе о университате а ей, пе каре сы ка-
уте а о ши ынфіинца ындаты че ымпрежурэриле вор ынгыдуи. Ши пэны атунчь, ла университетя дин Оде-
са ши Кіев, унде се ынвацы мулць молдовень сы се дескиды ши кыте о катедры де лимба ши литература молдовеняскы. — Ачясты чя динтэй адунаре а студен-
цилор молдсвень, а фост ун фрумос прилеж де ын-
тэрире а віецій молдовенешть.

Дин парте-не дорим студенцилор ка тоате до-
ринцеле сы ли се избындяскы пе деплин.

Ынвэцэторь ромынь ла Кіев.

Принтре пленичій луаць де ымпэрэція ноастры де ла Австрія, сынт ши вре-о суты де мій де Ро-
мынь дин Трасильванія ши Буковина. Принтре ачеш-
тія сынт ши о мулциме де ынвэцэторь ромынь, карь аузинд, кы ын Басарабія се дескид школь молдово-
нешть, ау ругат пе стэпыниря русаскы сы-й ласе сы віе ши ей аичь, ка сы дее мыны де ажотор.

Кум пот фи де фолос ла мунка кымпулуй ши прин завоаде ачешть ынвэцэторь, ар путя фи де ун ши май маре фолос цэрій луминынду-й одраслеле. Май алес, кы динтре ынвэцэторій ноштрій мулць липсеск, фійнд душь ла рэзбой.

Ынвэцэторій дин Трансильванія ар фи де маре фолос ын Басарабія, дакы стэныниря се ва ынвои сы ле дее друмул, ка сы ые ын мижлокул ностру.

Молдовеній де динколо де Нистру.

Динколо де Нистру, ын губернія Херсонулуй ши ын Подолія сынт вре-о 2-300.000 де молдовень, ла карь требуе сы не гындим ку тоаты драгостя де фрате. Партидул націонал молдовенеск ши чере пен-тру ей дрептурь национале пе тэрим культурнал. Ной требуе сы не дэм ку тоцій силинца, ка сы ажутэм май алес тряба школары де аколо, кэутынд легэтурь ку ынвэцэторій молдовень де аколо, ши стэруинд, ка ын тоате сателе молдовенешть сы се дескиды школь пе лимба попорулуй.

Либрэріе молдовеняскы ын Кишинэу.

Пэны акума н-ам авут ын Басарабрія о дугяны де кэрць молдовенешть, дин причина кы века стэпы-нире ну суфэря, ка молдовеній сы се ынвеце ын лимба лор. Дар акум, ку слобозеніиле челе ноуэ авынд дрептул сы ынвэцеэм молдовенеште ын школь, култура ноастры ну май есте ничь ка кум ын-педекаты. Астфель ын курынд нэдэждуим сы авем ла Кишинэу о типографіе ку литере латинешть пен-тру типэриря кэрцилор де шкоалы ши, де-одаты ку ачаства, вом путя авя ши о либрэріе дугяны де кэрць-молдовеняскы, ын каре сы се поаты гэси орьче фел де кэрць молдовенешть ши ромынешть.

Школь украинене.

Ла 18 мартіе с-а дескис ла Кіев о шкоалы, ын каре тоате ынвэцэтуриле се дау пе лимба украиняны. О астфел де шкоалы се ва дескиде ла 1 септембріе ши ын Кишинэу. Де-алтфель ла тоамны се вор де-скиде ын ынтрагы Украина астфель де школь.

Ну песте мулт ва еши де суб типарь
картя де поезій ку нумеле:

„ФЛОРЬ СЭЛБАТИЧЕ“

де ынвентаторул

Іоан Буздуган

(Никы Романап).

А ешит де суб типар:

„Вессарабія до присоединенія къ Россіи“

(Историческій очерк).

де П. Н. Халиппа.

Прецул 50 копейче.

Четиць ши рэспындиць претутинденя
газета „Кувынт Молдовенеск“, каре
апэры интереселе де віяцы а ле нямулуй.

А ешит де суб типар:

— ДОСИӨЕЙ —

Митрополит Сочавекій

де

— Штефан Чобан. —

Прецул 2 рубле.

Обштїя ынвэцэторилор молдовень дин Басарабія ши де динколо де Нистру.

Мембрїй (пэрташїй) лукреторь плэтеск пе ан 3 рубле.

Мембрїй ажутэторь плэтеск чел пущин 3 рубле пе ан.

Мембрїй де чинсте сынт алешь де обштїе.

Обштїа дэ ла лумины журналул „ШКОАЛА МОЛДОВЕНЯСКИ“, деокамдаты кыте одаты пе луны, ши лукрязы пе тоате кэиле центру ынаинтаря ынвэцэмынтулуй молдовенеск.

Я ышь ва алкэтуи секцій ын тоате цинутуриле.

Газда обшцей ынвэцэторилор есте де-окамдаты ла редакція газетей „Кувынт Молдовенеск“, Жуковская улица № 15.

Фіекаре ынвэцэтор молдовян е датор сэ се факы пэрташ ал Обштей ынвэцэторилор молдовень. . .

Фіекаре молдовян, дорник де ынаинтаря нямулуй сэу, требуе сы се факы пэрташ ажутэтор ал Обштей ынвэцэторилор.

Рыспындиць принтре тоць юбиторїй културей молдовенешть журналул ностру „Шкоала молдовеняскы“.

Унде ынтры култура, ынтры феричиря.

Революція русаскы нь-а адус слобозенїиле де мулт дорите. Бннекувынтаты фїе аминтиря челор че ау плэтит ку віаца лор ачесте слобозенїй!

Scoala Moldovenească

REVISTA OBȘTEI ÎNVĂȚĂTORILOR MOLDOVENI
DIN BASARABIA

CĂTRE CETIȚORI

Jurnalul nostru se înfățișează înaintea d-voastră într-o haină nouă.

După o sută și mai bine de ani de apăsare, neamul nostru din Basarabia, a ajuns, în sfârșit, la slobozenia mult dorită. Printre cele dintâi lucruri pe cari a trebuit să le facem noi Moldovenii după revoluția rusească, a fost să ne scuturăm de haina străină în care era îmbrăcată limba noastră până acum.

Alfabetul cu care se va tipări de aci încolo jurnalul nostru, este alfabetul strămoșilor noștri romani, este alfabetul fraților noștri francezi, italieni, spanioli, este alfabetul neamului românesc al cărui fii ne mărturisim de aici încolo cu mândrie. Destul cu apăsarea de până acum care ne făcea să ne rușinăm de frații noștri de peste Prut! Suntem un neam cu oi; avem un suflet, o limbă, un gând! Vrem să avem și același alfabet, pentru că să putem citi cu ajutorul lui tot ce s'a scris în românește de o sută de ani, de când noi am gemut sub jugul țarilor. Vrem să ne luminăm cu lumina națională a poporului nostru!

Acum câteva luni, când a început a se vorbi mai întâi de introducerea alfabetului latinesc în școalele moldovenești, cei mai mulți învățători erau potrivnici acestei idei. Slavă Domnului că astăzi, după cursurile cari s'a ținut în Chișinău dela 17 Iunie până la 17 August, învățătorii noștri și-au schimbat părerile. As-

tăzi cu toții cunosc alfabetul acesta, și așteaptă cu dor
cărțile cele nouă de școală, după cari să-i învețe pe
copii în limba moldovenească cu alfabetul latinesc.

De-acum nu mai este reîntoarcere dela acest alfa-
bet; de-acum am intrat în însuși altarul bisericii cul-
turii neamului românesc.

Să fie într'un ceas bun!

Jurnalul nostru este cea dintâi tipăritură ieșită din
tipografia *Societății culturale a Românilor din Basara-
bia*. Suntem, incredințați că el va stârni o nespuse
bucurie în toate inimile moldovenești. Mai ales învâ-
țătorii credem că-l vor citi cu multă dragoste și cu
mult folos.

În numărul de față am aflat de bine să seriem pe larg despre
Învățătorii moldoveni, ținut dela 25 - 28 Maiu 1917.
Acest congres are o mare însemnătate istorică, întrucât este cea din-
tâi treabă moldovenească națională — culturală, prin care s'a pus teme-
lia școlii moldovenești. Cele petrecute cu acel prilej trebuie să
rămâie vii în amintirea învățătorilor și să străbată și printre cei-
lalți Moldoveni iubitori de neam și de cultură.

Mai departe vorbim în acest număr despre *Cursurile pentru în-
vățătorii moldoveni* ținute la Chișinău în vara aceasta. Aceste
cursuri, la care au luat parte peste 400 de învățători, sunt o faptă
culturală atât de mare, încât însemnătatea ei, noi cei de astăzi, nici
n-o putem prețui cum trebuie.

Nu puteam să nu seriem în acest număr și despre cel dintâi
Congres al studenților moldoveni, ținut la 20 Maiu în Chișinău.
Pentru întâia oară s'au adunat cu acest prilej studenții moldoveni
de pela feluritele școli mai înalte din Rusia, punând temelia unei
Obștii a lor, care nădăjduim să dea frumoase roade în viitor. Stu-
dențimea este menită să aibă un mare rol în lupta pentru deștep-
tarea Moldovenilor și de aceea gândul nostru se oprește cu drag
asupra ei. Jurnalul nostru îmbrățișează cu toată căldura înălțurii
pentru cari trăiește și lucrează studențimea, și e fericit văzând o
acum îndreptată în direcția națională.

Am fi fost fericiți dacă am fi putut vorbi în revista noastră numai
despre aceste lucruri frumoase, săvârșite în Basarabia noastră dela
Revoluție încoace. Dar soarta nu ne-a cruțat. După ce o mână
ne-a dat aproape tot ce-am dorit de o sută de ani cu alta ne-a

luat ce-am avut mai bun. Patru din cei mai de seamă ostentori în ogorul culturii noastre naționale ni-au fost răpiți în săptămânile din urmă în chipul cel mai înfiorător. *Simeon Murafa, Alexe Mateevici, Dimitrie Baltaga și Andrei Hodorogea* — iată patru nume scrise pe niște cruci de lemn sub cari se odihnesc de acum cei cari le-au purtat cu atâta cinste în viață.

Revista noastră trebuie să le închine câteva pagini acestor oameni de seamă a căror amintire va rămânea purarea vie printre toți fiii neamului nostru.

Accasta cu atât mai vărtos, cu cât toți patru au fost oameni cari au purtat o deosebită dragoste școalei moldovenești, care ne încălzește și sufletul nostru.

Redacția.

Deșteaptă-te Române !

*Deșteaptă-te Române, din somnul cel de moarte,
La care te-adânciră barbarii de tirani !
Acum ori niciodată, croește-ți altă soartă.
La care să se închine și cruzii tăi dușmani.*

*Acum ori niciodată, să dăm dovezi la lume,
Că'n aste mâni mai curge un sânge de Roman,
Și că'n a noastre piepturi păstrăm cu fală'n lume,
Biruitor în lupte, un nume de Traian.*

*Înaltă-ți a ta frunte și cată'n jur de tine,
Cum stau ca brazii 'n munte voinici sute de mii !
Un semn ei mai așteaptă și sar ca lupii 'n stâne,
Bărbați, bătrâni și tineri, din munți și din câmpii*

*Priviți mărețe umbre, Mihai, Ștefan, Corvine,
Româna națiune, ai voștri strănepoși,
Cu brațele armate, cu focul vostru 'n vine,
Viață 'n libertate, ori moarte cer cu toți.*

*Pe voi vă nimiciră a pizmei răutate
Și oarba neunire la Milcov și Carpați !
Iar noi pătrunși la suflet de sfânta libertate,
Jurăm că vom da mâna să fim pururea frați.*

*O mamă văduvită dela Mihai cel Mare
Pretinde dela fii-i și astăzi ajutor,
Și blestemă cu lacrimi în ochi pe fiecare,
În oricare pericol s'ar face vânzător.*

*De fulgere să piară, de trăsnet și pucioasă
Oricare s'ar da 'n lături din gloriosul loc,
Când patria sa mamă, cu inima duiosă,
Va cere ca să treacă prin sabie și foc !*

*N'ajunse iataganul barbarei Semi-lune,
A cărei plăgi fatale și azi le mai simțim,
Acum se 'ndeasă cnuta în vetrele străbune ?
Dar martor ne e Domnul, că vii nu o voim !*

*N'ajunse despotismul, cu 'ntreaga lui orbie,
Al cărui jug de secoli ca vitele-l purtăm,
Acum se 'ncearcă cruzii în oarba lor trufie,
Să ne răpească limba ? dar morți numai o dăm !*

*Români din patru unghiuri, acum ori niciodată,
Uniți-vă în cuget, uniți-vă 'n simțiri ;
Strigați în lumea largă, că Dunărea-i furată
Prin intrigă și silă, viclene uneltiri.*

*Preoți cu crucea 'n frunte ! Căci oastea e creștină,
Deviza-i „Libertate” și scopul ei preasfânt !
Murim mai bine 'n luptă cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost' pământ !*

Andrei Mureșanu.

PRIMUL

Congres al Învățătorilor din Basarabia

25 — 28 Maiu 1917.

Revoluția rusească dela sfârșitul lui Februarie 1917 răsturnând stările cele vechi de apăsare, a adus pentru toți fiii Rusiei slobozenia mult dorită. Nu se putea ca învățătorii, cari trebuie să fie luminătorii norodului, să nu fie printre cei dintâi cari să înțeleagă glasul vremii. În adevăr, iată-i pe acești fii ai luminei adunându-se într'un congres la Chișinău în zilele de 11—14 Aprilie și chibzuind asupra măsurilor celor nouă ce trebuiesc luate pentru îndreptarea învățaturii poporului. E cel dintâi congres al întregii învățătorimi basarabene, și rezoluțiile aduse de el au fost o dovadă că această breaslă își înțelege de acum chemarea ei cea sfântă. Ea a hotărît ca *învățământul să fie naționalizat*, adică fiecare norod din Basarabia să-și aibă de aici încolo școlile sale, în limba sa. Hotărîndu-se astfel *naționalizarea școlii*, s'a hotărît totodată și *naționalizarea învățătorilor*. În acest chip a fost lucru foarte firesc ca cel dintâi congres al învățăto-

rilor basarabeni să fi fost numai o treaptă de pregătire pentru *congresul învățătorilor moldoveni*, cari sunt cei mai mulți la număr în Basarabia.

Ideea ținerii unui congres deosebit al învățătorilor moldoveni s'a ivit încă cu prilejul primului congres al învățătorilor basarabeni de la 11—14 Aprilie. Învățătorul I. A. Buzdugan spunea hotărît în punctul al 6-lea al strigării sale dată către învățătorii basarabeni: „să se adune un congres pedagogic moldovenesc”. Intocmindu-se Obștea învățătorilor și făcând aceasta o adresă către Zemstva gubernială în privința naționalizării școalei și a ținerii cursurilor pentru învățători, Zemstva a chemat la o sfătuire pe învățătorii moldoveni din Chișinău, și aceasta a hotărît ținerea celui dintâi congres al învățătorilor moldoveni, așezând și ziua de 25 Maiu.

Pregătirea congresului

Hotărîndu-se ținerea congresului, Obștea învățătorilor s'a pus îndată pe lucru pentru a-l pregăti cât mai bine. Ea a alcătuit un proiect de program și s'a îngrijit de câte un raportor (doeladec) pentru fiecare punct al acestuia. Toate punctele au fost desbătute mai întâi în ședințele Obștei și numai după aceea au fost cuprinse în seris.

Mai târziu comisia culturală moldovonească a Zemstvei a lua și ea în mână treaba organizării congresului, însemnând pentru aceasta o comisiune anume, care avea să se îngrijească de toate cele trebuitoare. Comisia asta a primit pe de-a-întregul programul alcătuit de Obștie și din parte-i s'a îngrijit mai mult de înevățirea învățătorilor și de mîncare.

Obștea din partea ei a făcut o „strigare” către învățătorii și profesorii moldoveni precum și către studenți, chemându-i din partea ei la congres. Strigarea aceasta o tipărim la alt loc al revistei noastre.

De altfel, la congres au fost chemați și preoții cari sunt învățători de religie, precum și câte un țăran împuternicit dela fiecare

voloste din Basarabia. Aceasta pentru ca hotărârile cari aveau să se iee, să fie aduse de cât mai mulți și de cât mai multe bresle.

Programul congresului

Iată programul celui dintâi congres al învățătorilor moldoveni. El a fost tipărit înainte de congres pe foi deosebite, și împărțit tuturor cari au luat parte la el.

- 1) La ora 12 : Chemarea Duhului sfânt.
- 2) Deschiderea congresului printr'un delegat al zemstvoului gubernial și salutările delegaților.
- 3) Alegerea președintelui.

I.

Organizarea învățământului moldovenesc.

- 1) Cum să se organizeze învățământul moldovenesc :
 - a) În școalele populare.
 - b) În școalele de mijloc (gimnazii, seminarii, seminarii de învățatori ș. a.) și în școalele mai înalte.
 - c) Cum să fie învățământul religios (legea lui Dumnezeu) ?
- 2) Întrebarea alfabetului.
- 3) Cărțile (manualele) de școală.
- 4) Ocârmnirea învățământului moldovenesc.
- 5) Învățământul moldovenesc de dincolo de Nistru.

II.

Pregătirea și organizarea învățătorilor moldoveni.

- 1) Organizarea cursurilor de vară pentru învățătorii moldoveni.
- 2) Trebuința unui curs pedagogic de un an pentru pregătirea învățătorilor moldoveni.
- 3) Organizarea învățătorilor și profesorilor moldoveni într'o obște a lor.
- 4) Biblioteci pedagogice, școlare și pentru popor.
- 5) Munca din afară de școală (activitatea extrașcolară) a învățătorilor moldoveni.

III.

Invățătorii moldoveni și treaba politică.

Propuneri și alte puncte întâmplătoare.

Inchiderea congresului.

Slujba dumnezească

Congresul s'a început, potrivit programului, la 12 ceasuri din zi, în sala eparhială, cu o slujbă religioasă săvârșită de Prea Cuvioșia Sa, pâr. arhimandrit Gurie, în limba moldovenească. Pentru cea dintâia oară răsuna în această sală graiul și cântarea pe limba noastră atât de prigonită până aci. În sute de ochi licăreau lacrimi de bucurie la auzul slujbei dumnezești care trezia în toate sufletele nădejdi mari și sfinte. Și când corul, alcătuit la întâmplare, din câțiva preoți, învățători și țărani, cântă cuvintele: *Cu noi este Dumnezeu, înțelegeți neamuri și vă plecați! Că eu noi este Dumnezeu!* — de pe fețele multora se vedea parcă cum sufletul prinde putere și încredere în sine și în puterea neamului. O sută de ani am fost eu mâinile legate și cu gurile astupate; acum lanțurile s'au sfărâmat! Dumnezeu e eu noi! Voi neamuri străine, cari ne-ați adăpat cu fiere și cu oțet, cari ne-ați sculpat și ne-ați batjocurit, înțelegeți acum că Dumnezeu e eu noi, și plecați-vă cerbicea voastră!

Multă putere a coborât în suflete această sfântă slujbă, și tare i-a apropiat unul de altul pe fiii aceluiaș neam, cari ajunseră prin vitregia vremurilor, ca nieri să nu se mai cunoască. Binecuvântat fie numele Domnului, care a povățuit, pe urmă, întregul congres pe căile cele mai înțelepte!

Deschiderea congresului

După slujba Chemării Duhului Sfânt, s'a deschis congresul. Un învățător, pe care îl credeam rus, dar care pe urmă s'a dovedit că e moldovan, a strigat din mulțime ca să se aleagă un președinte rus. Propunerea aceasta a stârnit o adâncă nemulțumire în cei mai mulți cari erau de față. Congres moldovenesc cu președinte rus? Ce va să zică una ca asta?

Congresul l-a deschis delegatul Zemstrei guberniale, de P. G. Gore, un moldovan cu alese simțiri naționale. La masa prezidială

erau lângă d-sa membrii comisiunii organizatoare: d-nii Vladimir Herța, T. Neaga, și P. Arventiev.

D. Gore deschide congresul hiritisând pe cei de față cu cuvintele: „Frați Români!“, cari însă au fost întrerupte de mulți din sală cari strigau: Noi nu suntem Români, ci Moldoveni! D. Gore a rămas mirat de aceste cuvinte și a zis: Imi pare foarte rău, Domnilor, dar eu cunosc istoria neamului nostru și știu că el se numește neam românesc (iarăși întreruperi: Noi suntem Moldoveni, nu Români!). Neamul românesc locuiește în mai multe țări, și astfel avem români ardeleni, români bucovineni, munteni, olteni, moldoveni, și macedoneni, dar cu un cuvânt toți suntem Români. Neam moldovenesc nu este. Dar dacă d voastră vă face mai mare plăcere să vă zic: frați moldoveni, iată vă zic: Frați moldoveni! Deschid eu cea mai mare bucurie primul congres al învățătorilor moldoveni din Basarabia, adunați azi aici pentru a se sfătui cu privire la naționalizarea școlii. Noi Moldovenii am avut în durerosul nostru trecut o singură rază de lumină, care a fost autonomia noastră dela 1818—1828. De când s'a stins și această rază, noi am orbecăit în întunerec. Dar acum s'a făcut, în sfârșit lumină, și noi ne putem îndrepta neîmpiedecați de nimeni spre cultura noastră națională. Să ne apucăm cât mai degrabă de lucru și să avem înaintea noastră frumosul testament național al poetului Enăchită Văcărescu:

Urmașilor mei Văcărești
Las vouă moștenire:
Creșterea limbii românești 1)
Și-a patriei cinstire!

Puținii ascultători cari au înțeles cum trebuia aceste frumoase cuvinte s'au bucurat din toată inima de ele, căci, cu acest prilej și în acest loc, ele răsuna ca un program și ca un testament național.

Pe urmă d. Gore a spus și pe rusește câteva cuvinte asupra rostului congresului, și apoi a deschis ședința.

Salutările delegaților.

Îndată s'a urcat la catedra d. *M. K. Schmidt*, sfetnic al Zemst-

1) La aceste cuvinte din nou au strigat unii din sală: *moldoveneghi, nu românești!*

vei guberniale și președinte al comisiunii culturale a Zemstvei.

D-sa cere iertare că vorbește rusește și spune că revoluția rusească, aducând drepturi deopotrivă pentru toți cetățenii și pentru toate neamurile, e firese ca Moldovenii să năzuiască și ei spre luminarea și întărirea lor cu ajutorul școalei naționale. Dorește din partea Zemstvei izbândă congresului. Cei de față și-au arătat de mai multe ori prin bătaia de palme, bucuria pentru dreptele cuvinte ale dlui Schmidt.

După d-sa s'a urecat la catedră părintele ~~Teplov~~ din ținutul Orheiului, care a spus cam următoarele: Slujba bisericească săvârșită astăzi aici în limba moldovenească, ni-a adus nespuse de multă dulceață în inimă. Ghiersul moldovenesc trezește în sufletul Moldovanului cele mai sfînse simțiri. Această slujbă mi-a adus aminte întâmplarea când s'au amestecat limbile. Întâmplarea aceasta ne înfățișează o idee plină de învățăminte. Un neam vechiu și a făcut sieși un turn mare, mare — „ca să se proslăvească“. Nu ca să aducă laudă lui Dumnezeu, nici ca să facă omenirii un bine, ci „ca să se proslăvească pe sine“. Luați seama la această idee! Dumnezeu a pedepsit însă această sumeție, amestecând limbile și făcând în loc de un popor, o mulțime de popoare. Așa a fost voia Domnului ca pământul să fie acoperit cu noroade multe. Dar și după aceea s'au găsit nebuni în lume. Unii au vrut să întoarcă gândul Domnului și să facă din mai multe limbi una singură, împotrivindu-se astfel voinței Celui de sus. (Cei de față înțelegând pilda, bat din palmi!).

„Să luăm seama! Neamurile sunt lăsate de Dumnezeu și cine lucrează împotriva lor, lucrează împotriva Domnului. Până la venirea Mântuitorului lumea credea că răul nu poate fi dovedit, dar prin venirea Lui s'a arătat că el poate fi înfrânt și de atunci cu toții credeau că binele poate birui. Și noi ne-am adunat acum, ca lucrând împreună, să biruim răul și să întărim dreptatea și binele. Dacă o fi nevoie, să și suferim pentru asta, cum au suferit creștinii cei dintâi! Dreptatea e un dar ceresc pentru pământenii. Sa grăim dreptatea în toate limbile, căci a venit acum putere de sus ca să dea iarăși dreptate tuturor limbilor!

Cuvântarea pâr. ~~Teplov~~ a făcut adăncă întâpărire asupra ascultătorilor cari au înțeles pe deplin cele spuse de Sfinția Sa.

După aceea a vorbit d. *Pijov*, fostul președinte al congresului

țărănesc ținut dela 21—24 Iulie. Dl Pijov vorbește în numele Ucrainenilor și spune — în limba ucraineană — că d-sa recunoaște drepturile naționale ale tuturor, dar pentru dobândirea lor naționalitățile trebuie să-și dea mâna, și să lucreze împreună pentru înfăptuirea gândurilor revoluției rusești, pe temelii democratice. Basarabia are nevoie de autonomie, precum au vicițiile nevoie de soare. Tot astfel are și Rusia nevoie să fie republică. De încheiere, salutând congresul, cheamă pe învățătorii moldoveni la lucru pentru a întări ideile revoluției. Cuvântarea dlui Pijov a fost mult aplaudată (adecă împrecunată cu bătăi de palme).

A urmat la rând d. *P. N. Halippa*, redactorul „Cuvântului moldovenesc“, care a spus următoarele: Am venit între Dvoastră ca om al gazetei. „Cuvântul moldovenesc“ a fost timp de câțiva ani singura candelă națională în Basarabia și eu am fost acela care mereu turnam în ea câte puțin untdelemn, ca să nu se stângă viața națională. La redacția acestei gazete se adunau Moldovenii, acolo se fierbea gândul revoluționar moldovenesc. Venind revoluția, gazeta a adunat în jurul ei un număr mai mare de Moldoveni. Din redacția acestei gazete au pornit toate ideile frumoase care au prins rădăcini în timpul din urmă: Partidul național și Obșteea învățătorilor acolo s'au înființat. În redacția gazetei s'a scris rugarea către Zemstvă, din care a răsărit și acest congres. Munca n'a fost zadarnică. Toate congresele care s'au ținut de o lună și jumătate încoace, adecă al învățătorilor, al preoților, al studenților și al țăranilor, toate au cerut autonomia Basarabiei. Singur congresul învățătorilor basarabeni a cam schiopătat în acest punct. Congresul eparhial în schimb a cerut cea mai largă autonomie. Preoțimea noastră a stat veneuri de-a rândul alături cu poporul. Intotdeauna am socotit că această tagmă trebuie să fie binevoitoare poporului, ceea ce și este, cu toate că buchia învățământului rusesc i-a secătuit sufletul.

Congresul învățătorilor moldoveni trebuie să meargă acum și mai departe. Până acuma învățătorii n'au lucrat pentru luminarea poporului. Ogorul național era lucrat la întâmplare, încât eram de rușinea lumii întregi. Noi eram socotiți ca Vandeeii Rusiei, ca un cuib al puterilor întunecate. Poate că era multă dreptate în aceste invinuiți, dar de unde veneau oare aceste stări? Noi suntem inapoiți,

fiindcă am fost lipsiți de școli în limba noastră. E timpul să ștergem acum pata de rușine de pe fața noastră, dând copiilor noștri o altă îndrumare, națională.

Dvoastră învățătorii, sunteți chemați să clădiți viitorul strălucitor al neamului nostru. Cum veți pune acum temelia acestui viitor, așa va fi el. Dacă munca va fi bine orânduită, roadele ei vor fi bogate.

Dar Dvoastră, aveți datorii nu numai față de viitor, ci și față de timpul de acum. Eu unul vă sfătuesc ea, pentru a putea răuși cât mai bine treaba moldovenească, cu toții să luptăm pe temeiul programului partidului național. Nici un pogram din Rusia nu răspunde nevoilor noastre, precum răspunde acesta. Basarabia e, ee e drept, o gubernie rusească, dar ea nu e ea oricare altă gubernie rusească. Partidul național vrea să se orânduiască aici toate treburile potrivit nevoilor și obiceiurilor de aici.

După ce arată punctele pogramului și le tălmăcește, urmează mai departe: Pentrucă vrem binele Moldovenilor, străinii ne-au făcut „separatiști“, că adevărat vrem să ne alipim la România.

O mulțime de oameni și-au făcut o carieră din astfel de învinuiri. Nu-i mai pomenesc cu numele pe acești nemernici. Ducă-se pe pustiu, cu numele lor cu tot! (Cuvântătorul se uită la portretul arhiepiscopului Serafim, atârnat în sală). Dar acum, de o vreme încoace, glasurile acestea au cam amuțit. Partidul național a spus în programul său că Basarabia va rămânea legată și mai departe cu Rusia. De aci încolo, pe cei cari vor mai bârbi împotriva partidului național să-i apucați de guler și să le spuneați în față: Fie-vă rușine, minciunosilor!

De încheiere vă zic: ajutați pe plugar! El visează pământ, pământ și iar pământ. Durerea țăranilor nu vă poate fi străină. D-voastră trebuie să le dați tot sprijinul. În privința pământului, partidul național zice că întreg pământul să fie al țăranilor, fără plată, însă să nu ne facem noi, de pe acum, dreptate, ci să trimitem în Adunarea Intemeietoare deputați, cari să lucreze după dorința poporului.

Și cu acestea mi-am spus părerea atât ca Moldovan, cât și ca om politic.

Dă Doamne ca munca d-voastră să fie încoronată cu izbânda cea mai deplină!

Cuvântarea d-lui Halippa a fost îndelung aplaudată.

Cuvântul ostașilor moldoveni

Sublocotenentul (praporgie) *Cazaclin* aduce frumoase hiritisiri din partea soldaților moldoveni de pe frontul românesc, cari sunt primite cu multă bucurie de către învățători. Tot în numele ostașilor de pe frontul românesc vorbește căpitanul *Simion Murafa*, care a spus următoarele: „Surori și frați moldoveni! Numai ieri am venit de pe frontul românesc, dela armata a IX, în numele căreia vă hiritisese din toată inima. Acum o lună (18 Aprilie), am fost împuternicit de adunarea Moldovenilor ținută la Odesa ca întors la front, să le spun ostașilor: ce s'a făcut pentru treaba moldovenească. În zilele de 6—10 Maiu am făcut cinei adunări moldovenești pe front. Toți frații noștri au spus: Fie binecuvântat ceasul în care ai venit în mijlocul nostru! Dacă te vei întoarce în Basarabia, să spui acolo că ne vom ști face datoria și ne vom ținea jurământul, — dar lucrați și voi așa, ca să găsim acolo rânduială, când ne vom întoarce. Faceți tot ce-i bine pentru neam!

Sunt fericit să vă salut (hiritisese) pe voi, fraților învățători, în numele celor câteva zeci de mii de Moldoveni de pe front. Aceștia zic: când ne-om întoarce acasă, dorim ca să-i găsim pe copiii noștri învățând moldovenește (Învățătorii bat din palme). Faceți-vă datoria fraților, uniți-vă, astfel ca, începând cu toamna aceasta, să binecuvântați în duleca noastră limbă numele Domnului!

Soldatul Păscăluță dela Odesa spune următoarele: Fraților! Lănțugele de pe n ani au căzut, lăcatele de pe gură s'au sfărâmat! Venind astăzi dela Odesa am avut totuș o mare searbă intrând în Chișinău. Pareă nu eram în Basarabia. Nici un steag (flag) național nu arată că aici e capitala Moldovenilor. Parcă am rătăcit și am picat între străini. Noi soldații din garnizoana dela Odesa am avut la 18 Aprilie o sărbare înălțătoare. În numele soldaților de acolo vă aduc aminte: Să nu dormiți, ci să lucrați zi și noapte! Cu acel prilej noi am jurat pe steagul neamului nostru că, după cum am luptat până acum, vom lupta și de aici înainte pentru visul cel mare al nostru: autonomia Basarabiei (Aplauze, puternice). În Basarabia autonomă voim ca învățământul pentru noi să fie în limba noastră.

Să trăiască Basarabia autonomă și școala moldovenească!

După cuvântarea d-lui Păscăluță a urmat la cuvânt *marinarul Vrânceanu* dela Odesa, care a spus următoarele: De șase ani

n'am fost acasă, în satul meu. Acum sunt de 20 de zile în Basarabia, unde lucrez printre țărani pentru treaba moldovenească. Dar ce văd aici, nu-mi place. Noi ne sfădim, în loc să lucrăm, și urmarea va fi că ne vor bate Nemții și ne vor învăța ei minte. Fraților, să ne facem fiecare lucrul nostru, dar să dăm totul pentru libertatea noastră sub care înțelegem: limba noastră și autonomia Basarabiei (Aplauze).

După marinarul *Vrânceanu* a luat cuvântul d-l *Gafencu*, care a vorbit în numele marinarilor moldoveni de pe Marea Neagră. *Gafencu* a spus că Moldovenii nu vor pace separată, ei vor să ducă mai departe bătălia, până la izbânda deplină. Am fost revoluționari pentru drept, dar am fost cei mai mici din lume, fără nici un drept al nostru. De acum vrem să luptăm pentru drepturile noastre naționale, pe cari trebuie numai decât să le dobândim. Învățătorii să fie de ajutor, căci fără ei izlânda nu se va îndeplini.

Soldatul *Codreanu* dela Odesa vorbește în numele țăranilor moldoveni și spune următoarele cuvinte, ascultate cu o mare plăcere: De o sută de ani noi am trăit în întunecere. Am strigat, ce e drept, din când în când: lumină lumină! Dar degeaba! Unii zic acum: Moldovanul nu vrea limbă moldovenească! Minciuni, șoapte netrebnice! Când eu le cetiam și le tăleuiam țăranilor programul partidului național și le spuneam că de acum încolo o să-i învețe pe copiii lor, pe Vasilică și pe Ionică, moldovenește, oamenii făceau mătânii și se rugau: Doamne ajută-le celor cari ostensesc pentru aceasta! Ajutați-ne din toate puterile! — Eu le răspundeam: noi nu vă putem ajuta, căci suntem numai niște soldați proști, dar vor veni învățătorii și vă vor lumina și ajuta. D-voastră, domnilor învățători, să zidiți aici o casă frumoasă cu mii de ferestre luminoase, cari să răspândească în țara întreagă lumină. Să se facă aici în Chișinău și o universitate moldovenească! (aplauze).

Eu sunt un om fără învățătură; n'am fost nici un ceas la școală, dar știu ce însemnează limba mamei, căci pentru dragostea ce i-o port, am fost închis, la Varșava și la Kronstadt. Odată, în Varșava, am auzit doi Greci vorbind între ei moldovenește (ca să nu-i poată înțelege nimănui). Când i-am auzit, i-am socotit nu ca Moldoveni, dar ca pe tata și pe mama. Însemnarea limbei mamei mare putere are și mare bucurie aduce pentru cine o ascultă și pentru cine o poate vorbi neîmpiedecat. Pentru noi nu poate fi ceva mai sfânt, decât

limba noastră moldovenească. M-a durut adineaori când oăpiva dintre Dvoastră l-a supărat pe dl Gore, spunându-i că limba noastră nu e limba românească. Apoi eu, fraților, am cetit prin fel de fel de cărți și am căutat să vedem cine suntem noi și am aflat, că în adevăr, noi suntem Români (lungi aplauze). Dar când zicem că suntem Români asta nu însemnează că vrem să ne rupem de Rusia și să ne alipim la România. Mare prostie ar fi, ca omul, cea mai lumiată ființă, seapând dintr'un jug, să-și bage capul în alt jug. Spuneți fără frică ori și unde: Români suntem, Români ne cheamă! (Aplauze lungi)! Mergeți ca apostolii, prin Basarabia! Să avem toți un suflet și un graiu, să nu zicem că ăsta-i preot, ăsta-i boier, ăsta-i țaran, ci să zicem: ăsta-i Moldovan, frate de-al meu, pe care trebuie să-l ajut. Nu interesele de clasă să ne mâne, ci interesul național, care trebuie să fie mai presus de orice!

Cuvântarea înțeleaptă a soldatului Codreanu a stârnit mare însuflețire în învățători, cari l-au ridicat pe sus și l-au purtat prin sală în semn de mare dragoste pentru cuvintele spuse.

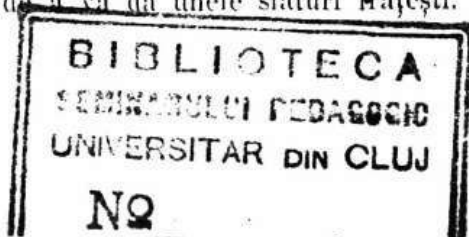
Cuvântul slujitorilor altarului

După vorbirile înflăcărate și înțelepte ale ostașilor moldoveni, a venit rândul să-și spuie credințele și slujitorii altarului, preoții cari la poporul nostru au avut în trecut o mare însemnătate — și o pot avea și în viitor.

Cel dintâiu care a luat cuvântul a fost părintele *Alexe Mateevici*, care venise de pe frontul românesc, unde era mobilizat și de unde s'a întors apoi peste vr'o două luni, bolnav de tifus exantematic, de care a și murit pela jumatatea lui August.

Am venit — a spus pâr. Mateevici — să întâmpin și eu această sfântă zi de 25 Maiu (Aplauze). Primiți, fraților, felicitările mele căldur ase, — ale unui om care a luptat și el în trecut cu vorba și cu scrisul, pentru luminarea neamului iutreg. Primiți felicitările mele de Moldovan și rugăciunile mele de preot către Dumnezeu, ca să ne trimită ajutorul său pentru un lucru atât de sfânt și de mare.

Ca unul care viu eu toată dragostea mea în mijlocul Dvoastră, cred că pot să-mi îngăduiesc de a vă da unele sfaturi frățești. Mai întâi de toate să știți că:

Unde-i unul nu-i putere,
La nevoi și la durere
Unde-s doi puterea crește,
Și dușmanul nu sporește.

Fără unire nu vom putea dobândi nimic. Deci să avem un gând, o inimă, un ideal!

Al doilea sfat e acesta. Lucrul drept poate înflori numai dacă se întemeiază pe idei drepte. Cu mâhnire am văzut astăzi că între Dvoastră nu toți sunt uniți asupra unor idei drepte. Unii se socotesc Moldoveni, alții — cei mai puțini — Români. Ei bine, dacă ați luat asupra Dvoastră sarcina de a lumina poporul, apoi trebuie să dați poporului idei adevărate, căci altfel întreg învățământul e fără rost. Da, suntem Moldoveni, fii ai vechei Moldove, însă facem parte din marele trup al Românismului, așezat prin România, Bucovina și Transilvania, (Aplauze). Frații noștri din Bucovina, Transilvania și Macedonia nu se numesc după locurile unde trăiesc, ci-și zic Români. Așa trebuie să facem și noi! (Aplauze). Asta nu înseamnă separatism, căci și cei din Transilvania și cei din Bucovina și cei din America, se numesc tot Români.

Trebuie să știm de unde ne tragem, căci altfel suntem niște nenorociți rătăciți. Trebuie să știm că suntem Români, strănepoți de-ai Romanilor, și frați cu Italienii, Francezii, Spaniolii și Portughezii. Aceasta trebuie să li-o spunem și copiilor și tuturor celor neluminați. Să-i luminăm pe toți cu lumină dreaptă.

Al treilea sfat pe care vi-l dau este : să stați cu mare putere la straja intereselor naționale. Să trăim bine și cu străinii, dar să nu trădăm interesele noastre, căci altfel vom cădea pentru totdeauna. Dacă vom fi slabi în lupta pentru viață, vom fi înghițiți de cei mai tari. Să nu ne alipim la partide străine, cari nu luptă pentru neamul nostru și să nu luptăm pentru interesele de clasă, ci pentru cele de obște, naționale.

Și în sfârșit, statul cel din urmă al meu e : să nu uităm norodul, țărânimea, care a suferit atâta până acum! Să-l luminăm, să mergem mână în mână cu el, căci fără noi el nu poate face nimic, după cum nici noi nu putem face nimic fără el. Să-l îndreptăm pe calea adevărului, cu fapte, iar nu cu vorbe. Mântuirea țărânimei e în noi și a noastră în ea.

Rog pe bunul Dumnezeu, și sunt incredințat că El ne va trimite ajutorul Său cel preaputernic, pentru izbândirea lucrului obște. El ne va trimite fericirea neamului și a d-voastră.

După păr. Mateeviei, a cărui cuvântare de asemenea a fost îndelung aplaudată, a vorbit preacuviosul *Arhimandrit Gurie*, care a zis următoarele :

Adunarea de astăzi e pentru mine ca un vis. Eu de mult am cerut ca Moldovenii să fie luminați prin școli în limba lor. Am scris și tipărit chiar și o *Bucură moldovenească*. Dar pe atunci eram singur, eu cel mult zecă tovarăși de idei pe lângă mine. Dar gândul meu nu mi-a adus mulțumire, ci dimpotrivă, grele neplăceri, căci am fost alungat din țară ca om primejdios, ca „separatist“.

Acum vremurile s'au schimbat. D-voastră v-ați adunat acum sute de inși ca să întăriți ceea ce nouă ne era oprit : învățământul în limba moldovenească. Mă bucur de această zi ca de Sâmbăta Sâmbetelor și de sărbătoarea sărbătorilor.

Să ne unim sufletele în această mare bucurie și să îndeplinim prin unire marea faptă a luminării neamului prin limba sa.

Preotul T. Bogos din Chișinău a spus următoarele : Dragii mei Moldoveni ! Primiți prin mine hirisire dela Comitetul împlinitor eparhial.

Văzând acest congres, mă gândesc că, într'adevăr, uneori se împlinesc și visurile. Plin de îndoită bucurie vă zic : iubiți cetățeni și iubiți frați moldoveni !

Noi, preoții, suntem datori să propovăduim ideile drepte și sfinte ale lui Christos. Acum, între preot și turmă e o mare urâciune. În biserică preoții au cinst mare, dar afară de biserică nu le dă nimănui nici o cinst. Lucrul acesta e o moștenire a vremilor trecute. Sub vechiul regim preoția nu lucra pentru adevăr, ci pentru stăpânire. Vechia otravă a stricat și sfânta noastră credință. Dar vremurile urâte de-acum au trecut. Poporul își are de aci înainte soarta sa în mâinile sale. Să nu mai fie de azi încolo despărțire între noi și învățători, căci școala și biserica tot la un popor slujesc.

Norodul nostru a fost îngropat, ca Lazăr din Evanghelie. Domnul ne strigă acum să ne sculăm. Să ne dăm cu toții mâna, ca să întărim nașdoul, ca el să-și poată câștiga drepturile, după cari de atâta vreme oftenză.

Să se întărească în Basarabia dragostea și dreptatea ! Trăiască Basarabia !

Cuvântul unui imputernicit dela țărani

După cuvântarea părintelui Bogos a vorbit un țăran în numele delegaților volostelor. Acesta a spus : De ce-am urât noi oare pe Dumnezeu de o vreme încoace ? Fiindea Impăratul ținea în mâni toate strâmbătățile. Să facem acum o mântuire, căci noi suntem oameni bolnavi și Rusia noastră se prăpădește. De mult ar fi trebuit să fim uniți cu toții, preoții, uciții și țărani. Dacă nu vom fi uniți de aci încolo, se va sfria cu totul religia și va fi vai de noi. Să-i spunem acest lucru lui Cherenschi, — altfel ne vom prăpădi.

Cuvântarea delegatului studenților.

După aceasta a vorbit un delegat al societății studenților, d-nul Vasile Harea, care a spus următoarele : Studenții moldoveni totdeauna au avut la inimă soarta neamului lor. Ei au vrut să-l împărtășească de cultura universală prin limba moldovenească. S'au adunat cu dragoste în jurul gazetei „Cuvânt Moldovenesc“, pe care-l citeau, pe la orașe, cu lacrimi în ochi, căci el le vorbea în cea mai dulce limbă a lor. Delă revoluție încoace studenții moldoveni s'au organizat într-o asociație și au ținut și un congres în care au adus mai multe hotărâri însemnate. Lucrul pe țărâm național va fi greu pentru studenți, dar niciunul nu se va da în lături. Greu e și munca învățătorilor acum, dar cât de frumoasă și de slăvită e ea ! Odată înepuță, greutățile vor scădea văzând cu ochii și nimic nu le va putea sta împotriva. Studenții vor luera mână în mână cu învățătorii și Dumnezeu le va ajuta să-și vadă lucrul împlinit.

Cuvântarea delegatului Partidului național moldovenesc.

După d-l Harea a vorbit, cel din urmă, d-l Vladimir Herța, vicepreședinte al partidului național moldovenesc și președinte al congresului în această cea dintâi sesiune, după plecarea d-lui Gore, care a fost nevoit să ia parte la alte lucrări. D-l Herța a spus : D-l Halippa v-a vorbit pe larg despre partidul național și despre

scopurile lui. Da, voim să strângem sub steagul acestui partid pe toți Moldovenii. De bună seamă că între noi toți vor fi și deosebiri de păreri în multe privințe, dar în chestia națională nu este decât o singură credință, pe care o împărtășim cu toții.

Cine ar fi putut crede acum două luni, că ne vom putea strânge atâția inși la o adunare atât de măreață, pentru a ne sfătui despre treburile noastre naționale culturale? Și iată ne-am rugat astăzi aici lui Dumnezeu în limba noastră, și credința ni s'a întărit în suflete; ne-am îndulcit urechea cu sunetele frumoase ale graiului nostru strămoșesc, și inimile noastre au bătut mai puternic. Între sufletele noastre s'a pus de acum o legătură pe care nimic n'o va mai putea sdruncina. Legătura aceasta o să fie o temelie neclintită a muncii pe care vom avea s'o îndeplinim de aici încolo pentru înaintarea neamului nostru.

Până acum D-voastră ați asudat din greu, muncind degeaba. Toată strădania D-voastră a fost zadarnică. Ați săpat în piatră (Aplauze), dar tot ați păstrat în suflet flacăra conștiinței naționale.

Calea spre dreptate ne-a fost închisă. Nu ne puteam ruga în limba noastră, nu ne puteam apăra cu ajutorul ei. A noastră era numai suferința. Copilul învăța în școală numai ca să aibă ce uita mai pe urmă, căci școala nu era de fapt un așezământ de cultură. Iușă calea spre Dumnezeu ni-a fost închisă. Rugăciunile noi trebuia să le învățăm în vechea limbă și vona, pentru ca să nu înțelegem nimic din ce spunem în ceasurile noastre de evlavie către Tatăl de sus. Noi nu știm vorbi cu Dumnezeu, pentru că rugăciunile ne sunt străine și de graiu și de inimă (Aplauze). Am fost în cea mai nefericită stare. N-am putut avea nimic, despre ceea ce să fi putut spune că e al nostru. Dar ce-a fost, de acum a trecut! De acum putem fi ceea ce vrem și ceea ce trebuie să fim! La începutul adunării de azi D-voastră ați protestat încontra d-lui P. Gore, care v-a numit Români, dar în cursul ședinței D-voastră ați recunoscut că de fapt suntem Romani. Da! Suntem Români dela Roșua, strănepoți de ai lui Traian. Strămoșii noștri au fost cei mai mari în lume și frații noștri sunt cei mai luminați din câți încălzește pe pământ soarele lui Dumnezeu. Să fim mândri de ceea ce suntem și să facem totul ca să ne ridicăm cât mai de grabă la înălțimea către care am fost opriți până acum.

Cu Dumnezeu înainte și să fie într'un ceas bun cel dintâi congres al învățătorilor români din Basarabia, deschis azi!

Uneltirea unui provocator.

Cu aceste cuvinte, D-l Herța a vrut să închidă ședința cea dintâi a congresului, care a fost frumoasă, ca un vis încântător. O așa de înălțătoare sărbătoare Basarabia n'a mai avut nici odată. Sufletele tuturor erau fericite de a fi ajuns o zi atât de sfântă și fiecare era incredințat că acest congres va fi întreg ca un himn al neamului românesc din Basarabia.

Din nefericire, tocmai când bucuria era mai deplină, s'a ridicat un provocator, cu numele D . . . și prin vorbe nesocotite a stârnit printre toți o neînțelegere și o scârbă cum nu se putea mai urâtă. Mai mare blăstăm nu se poate să cadă asupra unui Moldovan, decât aceea de a fi stricat cu nerușinarea lui cea mai frumoasă bucurie a fraților săi,

Ședința a II-a

A doua ședință s'a ținut după amiazi, și a fost deschisă de d-l V. Herța. Domnia-sa a spus, în legătură cu întâmplarea neplăcută din ședința I, că trebuie să se știe că acest congres e al învățătorilor moldoveni, pentru interesele școlii moldovenești, și el se ține în limba moldovenească. În curând se vor ține și congrese ale învățătorilor evrei, ucraineni și alții, unde se vor putea tocmai interesele școlare ale acestora. Dar în acest congres al nostru să fim lăsați singuri, nesupărați de nimeni.

După aceasta d-l Herța propune ca congresul să-și aleagă un președinte, doi vicepreședinți și trei notari. Congresul alege ca președinte pe d-l *Teodor Neaga* directorul gimnaziului de copile din Chișinău. Ca vicepreședinte e ales învățătorul V. Săcară din Bacsani. (unii îl propun pe Dimitriu, cel care a cerut ca președintele să fi rus!) Se naște apoi vorbă: cine să fie al doilea vicepreședinte; să fie un preot sau să fie

o domnișoară. Congresul alege pe domnișoara *Ana Bocănescu* din Chișinău. Secretari sunt aleși domni învățători *Morariu* și *Gaja*, și inspectorul de cooperative *Al. Gropa*. Se mai alege apoi și un al treilea vicepreședinte și anume părintele *S. Bejan*, și un al patrulea secretar, domnișoara *Zăharov*.

Alegându-se astfel biroul, președintele spune din parte-i următorul cuvânt: Am avut mare dorință să vă salut și să vă hărtisesc în numele Obștei învățătorilor. (D-l Neagu e președintele Obștei).

Mulți, foarte mulți ani neamul nostru, din mila țarismului, a trăit foarte rău. fiind lipsit de limba sa, de școala sa. Dar el și-a dus jugul cu răbdare. Cu revoluția a răsărit însă și soarele nostru. Nici o națiune nu poate trăi fără cultura sa. Pornind de aici noi învățătorii am alcătuit o obște a noastră. Știm că ne-am luat asupra-ne o grea sarcină: luminarea neamului. Dar ne-am dat seama că cu toții suntem os din osul neamului și suflet din sufletul lui. Vom face totul pentru a-l duce la lumina. Cred că noi cu toții ne vom ridica un steag pe care să fie scris: *Traiască Basarabia liberă; trăiască în fericire și în lumina ideilor naționale!* Iar pe un alt steag vom scrie: *Traiască societatea învățătorilor și profesorilor moldoveni din Basarabia!* (Aplauze). *Traiască adunarea bunilor fii ai Basarabiei!* Ținând aceste două steaguri în mâni, din parte-mi strig: *Deșteaptă-te Moldovene din somnul cel de moarte* (aplauze vii)!

Nu vă temeți Dămnilor, că la acest congres nu veți putea grai bine moldoveneste. Noi ne-am ținut departe de limba noastră, dar acum trebuie să ne ținem cu amândouă mâinile de ea. Căc nu va ști vorbi moldoveneste, va putea vorbi și rusește. (Câțiva învățători aplaudă).

Și acum să trecem la punctele din programul congresului!

După acest cuvânt s'a ureat la catedră d. *Ștefan Cioban*, profesor la gimnaziul din Bolgrad și bun cu-

noscător al limbii, literaturii și istoriei neamului nostru. Domnia-să cetește un referat (doclad) despre *Organizarea învățământului moldovenesc în școlile de toate treptele.*

Cea dintâi Dumă rusească — spune d. Cioban, — a hotărât ca cele dintâi două clase ale școlii începătoare să fie în limba mamă. Toți locuitorii din Rusia s'au folosit de acest drept, numai Moldovenii nu! Mai înainte era mai bine în Basarabia. Chiar și în școlile de mijloc, ca de pildă în gimnaziul din Chișinău, s'a predat limba moldovenească până la 1866. Limba noastră s'a predat o vreme oarecare și la universitatea din Petrograd, de cătră moldovanul Cațimirschi, care mai târziu s'a mutat la Varșovia. Tot astfel s'a predat ea și la Odesa. Dar acum de mult ea e dată eu totul uitării, pretutindenea. Revoluția ne deschide acum calea cătră dobândirea drepturilor noastre pe țărâm școlar. Congresul nostru trebuie să ceară naționalizarea întregului învățământ pentru Moldoveni.

Referatul d-lui Cioban a fost ascultat cu plăcere și în multe suflete el a stârnit o bucurie care nici nu se poate spune. Să ajungem noi să putem cere și să putem avea școli moldovenești de toate treptele! Cine ar fi putut crede așa ceva acum câteva luni numai?

Un țăran care ieșea și el parte la congres ca impunitnic al unei volosti, nu-și poate stăpâni fericirea de care e cuprins și se scoală de pe scaun, spunând în gura mare: Tare mare bucurie am să duc eu acasă de aici!

După d. Cioban s'a urcat la catedră învățătorul *Dimitriu* care a început să vorbească rusește. Învățătorii nu-l lasă însă, și-l poftesc să vorbească moldovenește. Dimitriu zice că întâi va vorbi rusește și pe urmă va vorbi și moldovenește. Dar nici așa nu e lăsat să vorbească. În sfârșit, văzându-se nevoit, D. începe să vorbească moldovenește, spunând: Nu-s eu atât de rău, cum gândiți. Docladul cetit eu îl iesealesc cu amândouă mâinile. Dar să nu ne apucăm deodată de naționalizarea întregului învățământ, ci deocamdată numai de clasa I și a II-a, apoi rând pe

rând și de celelalte școli. În vremea aceasta noi vom chema norodul la sfat și-l vom întreba: cum vrea el să învețe, moldoveneste sau rusește? (puternice aplauze).

Învățătorul *I. Buciușcan* luând cuvântul zice: Dacă fărămăm un lucru rău, trebuie să punem ceva bun în loc. Noi fărămăm școala rusească de până acum, dar ce punem în loc? Căci noi n'avem limbă. Ne lipsește cele mai multe cuvinte în limba moldovenească. De unde să le luăm? Dela Mocani, sau dela Franțezi? Nici decum! Să le luăm dela Ruși, căci cu ei avem de a face!

Aceste cuvinte ale d-lui Buciușcan stârnesc o neînțelegere între învățători. Se aud glasuri aspre de nemulțumire. Unii strigă: Jos, vânzător de neam! Nu te-ai săturat de străini? Rusificator! Du-te la Moscva!)

Celor doi vorbitori le răspunde d. *Cioban* spunând: Școală rusească de până acum nu ne-a dat nimic bun. Dar e o greșală acum să se creadă că noi nu vom putea începe învățământul în moldoveneste, din pricina sărăciei limbii. Limba noastră nu-i deloc săracă. Dimpotrivă! Chiar din Basarabia au ieșit mai mulți scriitori români mari, cari au o limbă bogată, cum sunt de pildă: Al. Doinici, I. Sârbu, C. Stamati, B. P. Hașdeu și alții. După scriitori ca aceștia, să venim noi acum și să clădim o limbă nouă? Dar așa ceva nu s'a auzit niciodată! Limbile cresc dela sine (aplauze). Da, vom îmbogăți limba, împrumutând cuvinte din alte limbi. Dar din limbi, de acelea cu cari suntem înrudiți.

Mai vorbește în înțelesul vederilor d-lui Cioban, învățătorul *T. Bologh* și domnișoara *Ana Bocănescu*, apoi ia cuvântul părintele *Al. Matcevič*, care spune următoarele: N'avem două limbi și două literaturi, ci numai una, aceeași cu cea de peste Prut. Aceasta să se știe din capul locului, ca să nu mai vorbim degeaba. (Aplauze)! Unii zic că limba românească e franțuzită. Asta nu-i adevărat! Ce e drept, sunt și în România

unii rătăciți în ce privește limba, dar trebuie să știe că cel mai puternic curent acolo e cel popular în limbă și în literatură. Noi trebuie să ajungem dela limba noastră proastă de astăzi numai decât la limba literară românească!

Ia apoi cuvântul un învățător ostas, care vine de pe frontul românesc. El spune: La congresul tuturor învățătorilor din Basarabia s'a spus că limbă și literatură moldovenească nu este. Cine să ne dea acum cărțile de școală cari ne trebuiesc? Tot cine ni le-a dat până acum? Să-i învățăm și mai departe pe copiii noștri ce e soharul de care nimeni din noi n'a văzut decât prin cărți? Nu pot suferi ea să aud aici pe învățători, vorbind că noi trebuie să-i învățăm pe copii și mai departe în limba rusească. Noi trebuie să *deșteptăm* poporul, nu să-l învățăm rusește. Până acum copiii urau școala și aruncau cărțile în foc îndată ce mântuiau învățătura.

Care este aici Moldovan adevărat, să lucreze moldovenește! Să se aleagă de-acum neghina din grâu!

Un alt învățător spune următoarele: Eu sunt Moldovan, dar tare mi scârbă că nu știu a grăi bine moldovenește. Nu-s eu vinovat, ci aceia cari m'au învățat numai rusește. Eu nu știu nici o rugăciune moldovenească. Când am auzit astăzi rugăciuni moldovenești, mi s'au umplut ochii de lacrimi, și la d-voastră am văzut tot așa. Gospoda! Să luați seama la acel vrășmaș al luminii, care a venit între noi! Să mergem progresivno; nici în jos, nici înapoi, ci în sus și înainte!

Un *țăran* spune următoarele: Până acum eu am fost tare prost, măcar că am umblat doi ani la școală, unde am învățat câte ceva și moldovenește. După cei doi ani m'au dat la școala rusească, unde am prăpădit toată învățătura. Dascălul mă bătea vrășmaș, dar eu nu mă alegeam cu nimic. Am uitat și limba moldovenească și pe cea rusească. Când am lepădat școala, am aruncat cărțile.

Destul acum cu astfel de lucruri! Când am plecat de-acasă, oamenii din sat mi-au spus că să le duc de aici, dela adunarea ucivilor răspuns că de-acum școala va fi moldovenească.

După cuvântarea acestui țăran se ridică un soldat, care vorbește și el foarte aspru împotriva lui Dimitriu, „vrășmaș al luminării neamului”, și cere numai decât școală moldovenească. Suntem o țară bogată încât am putea avea în fiecare sat nu numai o școală începătoare, dar chiar câte un gimnaziu. Să nu stăm deci la gânduri degeaba, ci să ne facem datoria!

După ce mai vorbește pe scurt câțiva inși — dintre cari unii în limba rusească, se urcă la catedră un soldat rănit, târându-și anevoie piciorul după sine, și spuné cuvintele acestea: Țăranii zic că mai întâi să biruim pe dușman, apoi să ni se dea pământ, și pe urmă dreptate și școala. Și bine zic țăranii! Eu însumi mi-am dat piciorul pentru dreptate și pentru pământ.

După aceste lungi și interesante desbateri ia apoi cuvântul d. *Vladimir Herța* și cere ca kongresul să primească aceste propuneri:

1. Învățământul să fie fără plată în toate școlile de toate treptele.
2. Învățământul să fie îndatoritor în școlile începătoare, atât pentru băieți cât și pentru copile.
3. Limba de predare să fie limba poporului. Limba rusească să se învețe în mod îndatoritor din anul al treilea în sus.
4. În școalele de mijloc învățământul să se înceapă deocamdată moldovenește în clasa I, apoi treptat în clasele următoare.

Preotul *Irhan* propune ca:

- 1) Învățământul poporal să fie de șase ani — și
- 2) Lefurile învățătorilor să se mărească.

Un țăran spune că satul său l-a însărcinat să ceară dela kongres ca școala să fie și mai departe în limba rusească. La aceasta învățătorul Morariu arată că

ideile acestea bune le-au sămănat prin satele moldovenești dușmanii neamului, de cari trebuie să ne ferim.

Punându-se în sfârșit la vot rezoluțiile din referatul d-lui Cioban, ele se primesc toate, în forma următoare :

1. Dela 1 Septembrie 1917 școlile din satele moldovenești, sau în majoritate moldovenești, se vor preface în școli moldovenești.

2. Limba rusească se va învăța în aceste școli ca obiect de învățământ îndatoritor, începând dela anul al treilea, în șase ceasuri pe săptămână.

3. În școlile cu două clase limba rusească se va învăța tot dela al treilea an în, câte șase ceasuri pe săptămână.

4. Să se deschidă școli moldovenești și la orașe.

5. Programele școlare să fie în conformitate cu programele rusești.

6. În Chișinău și în ținuturile unde Moldovenii sunt în majoritate, să se deschidă încă la 1 Septembrie 1917 câte un gimnaziu de băieți și câte unul de fete.

7. Programele gimnaziilor să fie potrivite cu cele ale gimnaziilor rusești, dar limba rusească și istoria și literatura rusească să se predea după un program pe care-l va luea o comisie, anume.

8. La universitatea din Odessa și la cea din Chișinău să se deschidă câte o catedră de limba, literatura și istoria moldovenească, până când se va înființa o universitate la Chișinău.

Punându-se la vot și propunerile d-lui Hertza și ale părintelui Erhan, ele se primesc întocmai.

Cu aceasta s'a încheiat ziua cea dintâi a congresului, spre mulțumirea tuturor bunilor Moldoveni.

Ședința a III-a

Înainte de ședința a treia, dela 26 Maiu, mai mulți ostași moldoveni au vrut să dea jos de pe pereții salei eparhiale portretul arhiepiscopului Serafim, care a fost un mare răuvoitor al Moldovenilor. Din pricina aceasta s'a născut o neînțelegere, căci mulți nu erau de părerea ca să fie luat jos portretul acesta. La urmă portretul a rămas tot acolo.

Ședința s'a deschis la 10 ceasuri.

Domnișoara *Murafa* a făcut propunerea ca congresul

să ceară slobozirea dela oaste a învățătorilor moldoveni, pentruca să poată lua parte la cursurile cari se vor ținea în curând.

Învățătorul *Macavei* a propus ca copiii să înceapă a merge la școală la vârsta de 9 ani, dar congresul după o dezbatere lungă, hotărăște să înceapă la 7 ani.

Părintele *Țeruș* propune ca sala eparhială să se numească de aici încolo „Lăcașul Unirii“, în cinsticia frumoasei uniri săvârșite cu o zi înainte aci. Congresul primește cu bucurie propunerea.

D-nul *S. Cioban* propune ca școlile cu o clasă să se prefacă în școli cu două clase, iar școlile cu două clase de până acum să nu se desființeze, deoarece partea cea mai mare a inteligenței moldovenesti a ieșit din ele. După o dezbatere mai lungă congresul aduce următoarea rezoluție :

„Școalele începătoare să fie reformate astfel, ca dintr-o școală să se poată trece în alta, de treaptă mai înaltă. Reforma să aibă în vedere atât ideile democratice cât și cele naționale, ținând seamă și de adevăratele interese ale poporului.

După aceasta președintele dă cuvântul d-lui *Șefcenco*, care vine să hiritisească congresul în numele Sfatului deputaților soldaților și muncitorilor. D-sa vorbește în limba ucraineană și îndeamnă pe învățători ca să lupte pentru deșteptarea neamului la lumină și libertate. Li răspunde președintele congresului, în limba rusească, mulțumind tovarășului ucrainean pentru bunele urări și propunând ca congresul să se atârne cu o telegramă către „Rada ucraineană“, în care să se spuie că Moldovenii vor lupta umăr la umăr cu Ucrainenii pentru dobândirea și întărirea drepturilor lor. Propunerea se primește cu multă bucurie, și președintele se sărută cu împuternicitul ucrainean, în semn de întărire a legăturilor. Amândoi sunt apoi ridicați pe sus de învățători, în strigăte de : *Trăiască Ucraina autonomă ! Trăiască Basarabia autonomă !*

Făcându-se după aceasta un scurt antract, la des-

chiderea ședinței se desbat din nou unele lucruri din referatul d-lui Cioban. Se hotărăște anume :

1. În gimnaziile moldovenești, cari se vor deschide la toamnă toate obiectele se vor predă în clasa I moldovenește, iar în clasele celelalte limba și literatura românească va fi îndatoritoare pentru elevii moldoveni și facultativă pentru cei de altă naționalitate.

2. În seminarul de învățatori din Sorocea și în cel de învățătoare din Chișinău, precum și Institutul de învățatori din Chișinău, învățământul să fie în limba moldovenească, iar în seminarul din Acherman limba românească să se introducă ca obiect de studiu obligator în toate clasele.

3. În școala eparhială de fete și în clasele pedagogice dela gimnazii limba română se introduce ca obiect de învățământ.

4. În școala duhovnicească și în seminarul pr oțesc învățământul se va face în limba moldovenească, începând cu clasa I-a.

Cu aceasta ședința a III-a se sfârșește.

Ședința a IV-a

Se ține în sala cea mare a Zemstvei guberniale, sala eparhială fiind prinsă. Imediat după deschidere, congresul își amintește de aceia, cari prin viața lor au plătit libertățile cele mari aduse de Revoluție. Întreg congresul se scutură în picioare și cântă, moldovenește și rusește : *În vrei pămîntul lor !*

După aceasta părintele *arhiepiscopul* Curie face un raport despre *Învățământul religiunii*, și propune următoarele rezoluții, cari sunt primite de către toți :

1. Religia e obiect de învățământ îndatoritor pentru toți Moldovenii din școlile de toate treptele.

2. Limba de predare a acestui învățământ va fi pentru toți elevii moldoveni, limba moldovenească.

3. Religia va fi predată de preoți, iar în caz de lipsă de către învățatori, diaconi și dascăli.

4. Preoții vor fi răsplătiți pentru osteneala aceasta a lor, dându-li-se leafă.

5. În școlile începătoare dascălii îi vor învăța pe copii și cântarea bisericască moldovenească.

Punctul cel mai vajnic din programul acestei ședințe

a fost acela despre *Alfabet*. Încă din ziua întâia a congresului o parte însemnată a învățătorilor — și mai ales învățătoarele — erau tulburate din pricina alfabetului. Cei mai mulți erau la început potrivnici alfabetului latinesc. Dușmanii neamului nostru vârstaseră în capetele unor învățători părerea că, dacă se va primi alfabetul latinesc, apoi Basarabia va trece la România. Din pricina asta s'a iscat mare turburare între învățători. Mulți se temeau că nu se va putea aduce o hotărâre înțeleaptă, precum o cer interesele noastre naționale și culturale.

Despre alfabet avea să vorbească în fața congresului profesorul Cioban, care însă a lăsat bucuros sarcina aceasta învățătorului I. Buzdâga, sosit tocmai în ziua aceea de pe frontul românesc. Referatul citit de d-nul Buzdâga arăta că Moldovenii au întrebuințat până acum alfabetul rusesc numai de nevoie, fiindcă n'aveau nici școli în care să se fi învățat limba noastră. Cu toate acestea, de cincizeci de ani încoace și în Basarabia s'au făcut mai multe încercări de a se introduce alfabetul latin, dar împrejurările au fost cu totul neprielnice. Acum, când e vorba de punerea temeliei școlii și culturii românești în Basarabia, congresul trebuie să se hotărască pentru alfabetul latin, care e al întregului nostru neam și al tuturor popoarelor surori cu noi. Prin alfabetul latin noi ne deschidem deodată porțile spre întreaga cultură românească, de care până acum nu ne-am împărtășit aproape deloc. De altfel alfabetul latinesc e și mai ușor, căci are numai 28 de litere, câtă vreme cel rusesc are 36, cari cu tot numărul lor mare, nu se potrivește cu firea limbii noastre. Acest lucru l-a avut în vedere și Comisia școlară moldovenească de pe lângă Zemstva gubernială, când a hotărât într'un singur glas, că în școala moldovenească se va introduce alfabetul latin. Însuș concursul publicat de Zemstva pentru cărțile de școală a hotărât ca acestea să fie tipărite cu litere latine. Nu rămâne decât ca congresul, spre cinstea învățăto-

rimii întregi, să se alătureze la hotărîrea comisiunei și să întărească alfabetul latinesc.

După citirea referatului s'a încins o discuția foarte lungă. S'au înscris la cuvânt nu mai puțin de 27 de vorbitori, dintre cari aproape toți au fost pentru alfabetul latin. Au vorbit anume domnii Cioban, Herța, Halippa, Murafa, Nastasi, Cazaciu, Harea, Vrânceanu, Gafencu, Frațman, Mateevici, Arrentier, Codreanu, arhimandritul Gurie, apoi câți-va soldați de pe front și câțiva țărani. Îndeosebi bine s'au purtat soldații, cari spuneau că dacă acuma congresul ar face prostia să hotărască alfabetul rusesc, apoi ostașii, când se vor întoarce dela bătație, vor face o mare răscoală și-i vor pedepsi aspru pe rusificatori. Bine s'au purtat și preoții, cari au stăruit pentru alfabetul latinesc. Părtinitorii alfabetului rusesc s'au văzut din capul locului strâmtorați. Nici unul din ei n'a cutezat să-și mai susție punctul lor de vedere. Adevărat că cei mai hotărîți dintre ei au părăsit sala, când au simțit că se apropie momentul de glăsuire. Abia unul a cutezat să dea o părere ceva mai deosebită și anume ca chestiunea alfabetului să rămână până după război, iar până atunci să se tipărească cărțile cu buchi rusești. Un altul a cerut ca mai întâi să fie întrebat norodul asupra dorinței lui în ce privește alfabetul. Iar un al treilea a cerut ca chestia alfabetului să se hotărască prin glăsuire tănuită (vot secret).

Toate svârcolirile au fost însă zadarnice. Congresul a primit cu *unanimitate* rezoluția: **în școala moldovenească se introduce alfabetul latinesc, care va fi întrebuițat atât în cărțile didactice, cât și în scris.**

Hotărîrea aceasta a stârnit o bucurie nemaipomenită. Ochii celor mai mulți Moldoveni aflători de față străluceau de fericire. Învățătorii și fruntașii moldoveni se hiritiseau ca pentru un lucru mare de tot, și se sărutau de bucurie, dorindu-și unul altuia „să le fie de bine alfabetul latinesc“.

Ziua de 26 Mai a fost fără îndoială o zi istorică de o deosebită însemnătate în istoria neamului românesc din Basarabia. Ea a deschis larg ușile în fața Moldovenilor spre lăcașul plin de strălucire al culturii neamului, care pâna acum li-a fost închis.

Ședința a patra a congresului—care a ținut numai pentru desbaterea alfabetului, trei ceasuri.—s'a sfârșit la orele 12 noaptea. Congresistii au plecat cu inima împăcală pela evartire, știind că au făcut un lucru cum nu se poate mai bun.

Ședința a V-a

Ședința s'a ținut în sala eparhială și s'a început cu o desbatere neplăcută în jurul încercării din ziua trecută a soldaților de a da jos din sală chipul lui Serafim. Anume, în seara trecută a fost în această sală o adunare a Obștei creștinilor din Chișinău, care, auzind din gura unui preot moldovan despre încercarea soldaților, a făcut arătare miliției, cerând ca aceasta să ia măsuri ca să nu mai fie lăsați învățătorii moldoveni să vie în sala eparhială. În adevăr, dimineața la 9 ceasuri erau la intrare mai mulți miționari, cari împiedecau lumea de a veni la congres. Pe urmă însă acest lucru neplăcut a fost înlăturat și ședința s'a putut deschide, rămânând ca președintele să lămurească cu cei interesați întâmplarea de ieri. Totuș acest lucru a fost trist, de oarece el a arătat că între Moldoveni nu este încă destulă unire în ce privește treaba națională.

După aceasta se trece la punctul al treilea din program: *Cărțile de școală*. Raportorul, învățătorul G. Nastase (soldat), spune că, de acum, introducându-se dela toamnă limba românească ca limbă de predare, va trebui să se lucreze numai decât cărți de școală în limba noastră și cu alfabetul latinesc. Arată apoi că lucrul în acest înțeles s'a și început: Zemstva gubernială a dat 20.000 ruble pentru tipărirea cărților

moldovenești, pentru cari a publicat chiar concursuri cu premii de câte 1000 de ruble (pentru un Abecedare, o Carte de citire și o Carte de religie), și a așezat și o comisiune moldovenească, care să îngrijească de tipărirea acestor cărți. Până la toamnă ele vor fi gata și învățământul se va putea începe la timp.

Cât privește nevoia de cărți pentru cursurile de învățatori cari se vor ținea în vara aceasta, ea s'a acoperit, întrucât s'au adus din România mai multe sute de Abecedare și de Cărți de citire, pe cari învățătorii și le pot cumpăra chiar de pe acum.

Raportorul propune ca să se ia spre știre cele spuse și congresul să aleagă din partea sa patru învățatori ca reprezentanți ai lor în Comisia școlară moldovenească de pe lângă Zemstva gubernială. Congresul hotărăște în acest punct:

Se aleg din partea congresului câte doi învățatori din fiecare ținut, cari să fie membri ai Comisiei școlare moldovenești de pe lângă Zemstva gubernială. Alegerile se vor face la sfârșitul congresului.

În legătură cu raportul d-lui Nastase, doamna *Dr. Alistar* dela Costingeni aduce salutările Corpului Didactic din Iași și spune că mai mulți bărbați de școală din România și-au arătat dragostea de a lucra cu cărțile de școală pentru Basarabia. Părintele *Mateevici* spune din parte i că trebuie să ne bucurăm de dragostea pe care ne o arată frații de peste Prut, dar în ce privește cărțile de școală, trebuie să ni-le facem noi înșine. Frații din România ne pot da sfaturi dar lucrurile trebuie să le facem înșine!

Ședința a VI-a

Urmează punctul al patrulea din program: *Ocârmuirea învățământului moldovenesc*. Raportor învățatorul *Vasile Săcăară* din Bacșani. Dânsul propune următoarele rezoluții:

1. În viitor toată conducerea și supravegherea școlilor mol-

dovenești să se facă de cătră Moldoveni, și în limba moldovenească.

2. În fruntea școlilor moldovenești să stea un sfat democratic cu un comisar, ca delegat al său.

3. Fiecare ținut să aibă un sfat ținutal și câte un instructor, ca ajutor.

4. Conducătorii și instructorii școlilor moldovenești să fie pregătiți în chip deosebit pentru școală și singura lor grijă să fie școala.

5. Aceștia să nu atârne de alte organe, decât de ale vieții școlare.

6. Învățătorii moldoveni să fie organizați în societăți ținutale care să fie întrunite în Societatea învățătorilor moldoveni din întreaga Basarabia.

7. Pentru școlile de altă limbă să fie numiți instructori deosebiți.

După citirea raportului ia cuvântul d. *P. Halippa* redactor al „Cuvântului Moldovenesc“, care spune că învățământul moldovenesc să nu fie afârănător de nici o înrăurire politică. Ocârmuirea școalelor să fie luată după a Finlandei și să fie alcătuită din împuțerniciți ai tuturor noroadelor din Basarabia. În Basarabia autonomă și școala să fie autonomă!

În cuvântul președintele congresului și arată că întrebarea așezării ocârmuirii școalei moldovenești e atât de grea, încât congresul deocamdată nici nu poate fi în stare s'o deslege. E bine că întrebarea s'a desbătut, dar deslegarea ei să fie lăsată în seama Comisiei școlare moldovenești a Zemstvêi, care cu vremea va găsi putința de a mulțumi adevăratul înțeles al Moldovenilor.

Se primește propunerea președintelui.

În legătură cu această întrebare învățătorul *Guja* propune ca interesele învățătorilor să le apere uniunile învățătorilor din ținuturi, unite toate într'o mare obște a Basarabiei întregi. Președintele congresului propune și congresul primește, ca interesele învățătorilor să le apere Obștea învățătorilor moldoveni.

Urmează punctul 5: *Învățământul moldovenesc de peste*

Nistru. Raportor, d. G. Nastase. Punându-se la glăsuire rezoluțiile acestui punct, ele se glăsuiesc astfel:

1. Congresul învățătorilor moldoveni roagă Zemstva gubernială a Basarabiei ca să se îndrepte către zemstvele guvernelor Podolia și Cherson, cu rugămintea ca acestea să deschidă școli moldovenești în satele cu majoritate moldovenească, așisderea ca slujba bisericască să se săvârșească în limba moldovenească.

2. Congresul roagă Comitetul partidului național moldovenesc să intre în legătură cu partidele ucrainene pentru recunoașterea drepturilor Moldovenilor de peste Nistru în biserică și în școală, potrivit punctului 10 din programul partidului național moldovenesc, chezășluind aceleași drepturi pentru Ucrainenii din Basarabia.

3. Congresul hotărăște să se facă o strigare în gazetele rusești din gubernia Podoliei și a Chersonului, către învățătorii moldoveni de peste Nistru, poftindu-i să ia parte la cursurile pentru învățătorii moldoveni și să deschidă apoi pretutindenea școli moldovenești. În aceeași strigare să fie poftit tineretul moldovenesc de peste Nistru ca să vie la învățătura moldovenească în seminarele din Basarabia, pentru a putea avea astfel învățătura moldovenească trebuitoare.

4. Pentru conducerea școalelor moldovenești de peste Nistru să se înființeze, pe lângă organele ucrainene, și câteva locuri de instructori moldoveni.

5. Învățătorii pentru școalele moldovenești de peste Nistru să se pregătească deocamdată în seminariile de învățători din Basarabia.

În legătură cu aceste rezoluții, d. profesor *Iustin Frațman* propune, și congresul primește ca:

Să se ceară dela Stăpânirea vremelnică a Rusiei alipirea la Basarabia a părților locuite de Moldoveni în ținuturile Cherson, Ovidiopol și Odessa, cari pe vremea mitropolitului Gavriil Bănulescu Bodoni erau ocărnuite, în cele bisericăști și școlare, de către Basarabia.

Îtot în legătură cu punctul de mai sus profesorul I. Florov dela un gimnaziu din Petrograd propune și congresul primește ca :

Aceleași măsuri cari s'au hotărit pentru Moldovenii de peste Nistru să se iea pentru Moldovenii din Caucaz, cari sunt destul de mulți la număr, în cât să- nu mai fie îngăduit să fie dați uitării, ca până acum.

După aceasta se trece la a doua parte a programului: *Pregătirea și organizarea învățătorilor moldoveni*. În punctul întâi al acestei părți vine vorba despre: *Organizarea cursurilor de vară pentru învățătorii moldoveni*. Raportor e d. T. Neaga, președintele congresului. Rezoluțiile propuse de raportor și primite de congres sunt următoarele :

1. Pentruca învățătorii moldoveni să se poată pregăti cum trebuie, ca să fie în stare a deschide de la toamnă școli moldovenești prin sate și prin târguri, trebuiese înființate numai decât cursuri moldovenești de cel puțin două luni de zile.

2. Cursurile să se înceapă la 15 Iunie.

3. Toate cheltuelile imprumute cu aceste cursuri le va purta Zemstva gubernială a Basarabiei. Învățătorilor li se va da un ajutor în bani (de 70—100 ruble pe lună) sau li se va da locuință și hrană în vre-un internat.

4. Cursurile sunt îndatoritoare pentru toți învățătorii cari vor voi să slujească în sate moldovenești.

5. În programul cursurilor se va lua: Limba și literatura moldovenească, Istoria neamului. Metodica limbii moldovenești, Cântarea moldovenească și Activitatea extrășcolară a învățătorilor.

În legătură cu acest punct se face propunerea, pe care congresul o primește, ca :

În afară de cursurile cari se vor ținea la Chișinău pentru învățătorii moldoveni din întreagă Basarabia și de dincolo de Nistru, să se organizeze în cursul anului și de către Zemstvele ținutale cursuri mai scurte prin ținuturi.

Urmează raportul d-lui I. Buzdăga despre : *Trebuința unui curs pedagogic de un an pentru pregătirea învățătorilor moldoveni*

Raportorul propune și congresul hotărăște:

De oarece numărul învățătorilor moldoveni de astăzi nu e destul de mare pentru ca să se poată deschide școli în toate satele, Zemstva gubernială să înființeze un curs de un an pentru pregătirea cât mai multor învățători cari să poată deschide școli moldovenești în toamna anului 1918.

Urmează raportul d-lui *Pavel Arventiev*, profesor la gimnaziul al IV-lea din Chișinău, despre *Organizarea învățătorilor și profesorilor moldoveni într-o Obște* (asociație) a lor.

Raportorul arată că o mână de învățători moldoveni au înființat, cu prilejul congresului tuturor învățătorilor din Basarabia, o Obște a învățătorilor moldoveni, în scopul de a lupta cât mai bine pentru interesele școalei moldovenești și ale lor proprii. Obștea are vr'o 50 de membri, are un fond de aproape 300 de ruble și o bibliotecă de cărți românești. Îndată după alcătuirea ei, comitetul a făcut o adresă către Zemstva gubernială, în care a spus că Obștea cere naționalizarea școalei și cere ca pe seama învățătorilor moldoveni să se organizeze cât mai curând niște cursuri pedagogice moldovenești. Totodată îi aduce la cunoștință că ea degrabă va scoate un jurnal pedagogic sub numele de „Școala moldovenească”, pentru care cere un sprijin bănesc dela Zemstva. Raportorul arată că congresul acesta a fost chemat în urma stăruinței Obștei și că jurnalul de acum e sub tipar și trebuie să iasă chiar înainte de a se sfârși congresul. Aducând acestea la cunoștința congresului, raportorul poartă pe toți învățătorii și pe profesorii moldoveni să se înscrie în rândul membrilor Obștei și să înființeze și secțiuni prin ținuturi, pentru ca ea, cu puteri unite, să-și poată ajunge cât mai ușor scopul pentru care a fost înființată. D-sa cetește totodată și statutele Obștei.

Raportul d-lui Arventiev se ia spre plăcută știre și din partea sa, d. președinte, îndeamnă cu toată căldura pe învățători să se adune cu toții sub steagul

Obștei, ca. uniți. să-l putem duce cu atât mai ușor la izbândă.

Au fost însă și glasuri cari au cerut ca învățătorii moldoveni să nu mai înființeze o obște deosebită a lor, ci să intre numai în obștiile rusești, dar glasurile acestea n'au fost luate în seamă. În antracul care a urmat după acest punct s'au inseris peste o sută de învățători în Obștea moldovenească.

Urmează raportul d-lui T. Neaga despre: *Biblioteci pedagogice, școlare și pentru popor*. Rezoluțiile votate de congres sunt :

1. Să se înființeze pe lângă Zemstva gubernială o bibliotecă pedagogică centrală, în care să se găsească toate cărțile pedagogice și didactice românești.

2. Pe lângă fiecare școală de mijloc, seminar, gimnaziu, școală eparhială și școală duhovnicească să se înființeze câte o bibliotecă cu cărți românești pentru profesori și elevi. Tot astfel, să se înființeze biblioteci pentru copii și pe lângă școlile începătoare dela țară.

3. În fiecare sat moldovenesc să se înființeze câte o bibliotecă populară cu cărți potrivite pentru norod. Învățătorii să dea tot sprijinul acestor biblioteci, luând, intru cât se poate, asupra lor sarcina de bibliotecari.

Urmează raportul d-lui N. A. Popovschi, profesor la gimnaziul I din Chișinău, despre *Activitatea extrașcolară* (munca în afară de școală) a *învățătorilor moldoveni*. Tezele propuse de raportor și primite de congres sunt următoarele :

1. Activitatea extrașcolară e de aceeași însemnătate și trebuință ca și cea școlară.

2. Scopul acestei activități este dezvoltarea de obște și specială cetățenească a poporului.

3. La acest lucru trebuie neapărat să ia parte și învățătorii și învățătoarele.

4. Pentru activitatea extrașcolară învățătorii vor trebui răsplătiți deosebit, din partea Zemstvei guberniale.

5. Zemstva gubernială să se îngrijească cât mai curând ca să se deschidă cursuri de vară, la cari să se pregătească lectorii speciali trebuitori pentru activitatea extrașcolară la țară. Dacă această măsură nu se va putea îndeplini în forma aceasta, să

se puie cel puțin în programul cursurilor de vară pentru învățătorii moldoveni, un număr de lecții despre activitatea extrașcolară, și mai ales lecții despre întrebările politice ale vremurilor de acum.

După acest referat urmează un raport al învățătoarei *Ana Bocănescu* din Chișinău despre *Grădinile de copii*, care are următoarele rezoluții :

1. Prin orașe și prin satele moldovenești să se înființeze grădini de copii.
2. Învățământul și întreținerea copiilor să fie fără plată.
3. Să se ia măsuri pentru pregătirea de învățătoare pe seama acestor grădini de copii.
4. Învățătura în aceste grădini va fi pe limba moldovenească.
5. Fiindcă în școalele pregătitoare de vară se predau mai tot aceleași obiecte ca și în grădinile de copii, trebuie să se facă astfel de școli pregătitoare în toate orașele și satele.

Și cu aceasta ședința a VI a congresului s'a încheiat, seara la orele 11.

Ședința a VII-a

Ședința cea din urmă a congresului s'a început iarăși cu un lucru neplăcut. Tipărend gazeta „Svabodnaia Besarabia” un articol cu privire la încercarea soldaților moldoveni de a da jos portretul arhierului Serafim, s'a născut o mare gălăgie în jurul lui. O mulțime de vreme s'a vorbit în jurul acestei întâmplări — atât rusește cât și moldovenește — fără ca ea să fi putut fi lămurită precum trebuia.

După aceasta ia cuvântul dl învățător *Grîmoci*, reprezentant al Zemstvei din ținutul Hotinului, care cere lămuriri cu privire la soarta naționalităților cari se află în minoritate în Basarabia. În privința aceasta congresul hotărăște :

Moldovenii vor respecta (cinsti) drepturile naționale ale naționalităților din Basarabia, având deplină încredere că aceste drepturi vor fi respectate și de alții față de Moldova, acolo unde ei sunt în minoritate, cum e de pildă în ținutul Acher-manului, al Ismailului și al Hotinului.

În legătură cu aceasta Congresul într'un singur glas își arată dorința ca toți intelectualii moldoveni, cari sub vechiul regim s'au văzut nevoiți să părăsescă Basarabia, să se întoarcă cât mai curând în țară și să lucreze pentru treaba moldovenească, așezându-se pentru totdeauna aici.

Tot astfel se primește propunerea ca congresul să ceară dela ocârmuirea ostășească ca să-i sloboadă din oaste pe învățătorii moldoveni, de cari acum e mare nevoie ca să pornească școala pe limba norodului.

Se mai face propunerea ca congresul să trimită doi delegați la congresul învățătorilor din Odesa. Propunerea se primește și se trimite trei delegați, cu însărcinarea ca acolo să arate deschis dorințele Moldovenilor cu privire la naționalizarea școlii.

DL. *P. N. Halippa* face propunerea ca Congresul să ceară dela Săpătuirea vremelnică pentru școlile moldovenesti partea aceea a veniturilor după averile mănăstirești din Basarabia, cari în urma războiului n'au fost cheltuite. Propunerea se primește.

După aceasta dl profesor *V. P. Floroc* hiritisește congresul din partea societății moldovenesti din Petrograd, dorind învățătorilor izbândă pe calea cea nouă pe care au apucat de acum.

Urmează la ordinea zilei cel din urmă punct din program: *Învățătorii moldoveni și treaba politică*. La acest punct ia cuvântul dl *V. Herța*. D-se ține o frumoasă și inflăcărată cuvântare despre drepturile naționale ale Moldovenilor cari au fost încăleate de către vechiul regim timp de peste 100 de ani și cari trebuie întărite de-acum pentru toate vremurile.

Peste o sută de ani — a spus dl *Herța* — am fost robi supuși ai împărăției rusești, lipsiți de drepturi, lipsiți de dreptate, lipsiți de lumină. La început, între anii 1812—1828, Basarabia noastră a avut, ce e drept, autonomie, dar pe urmă i s'a rapit, și noi am rămas ai nimănui. Acum, mulțumită revoluției rusești, am ajuns la slobozenia mult dorită. De-acum nu mai

vrem să mai fim robi și fii ai întunericului ! Noi vrem să fim stăpâni pe soarta noastră : vrem să fim autonomi ! Vrem autonomia cea mai largă pentru Basarabia și vrem ca Rusia să se prefacă în republică federativă.

Vrem să rămânem și mai departe în legătură cu Rusia, dar vrem să fim înșine stăpâni pe viața noastră. Acestea le spunem în lumea largă, ca să afle toți că Moldovenii știu ce vor și ca ei sunt hotărâți să lupte până la sfârșit pentru dobândirea drepturilor lor.

D-voastră, învățătorii, trebuie să fiți povățuitorii cei drepecți ai Moldovenilor. Mergeți pretutindeni prin țară, și spuneți fraților noștri pentru ce au să lupte : spuneți-le că împreună trebuie să dăm cea mai sfântă luptă pentru drepturile noastre naționale și pentru democratizarea vieții obștești din Rusia !

În urma cuvântării d lui Herța congresul a votat aceste rezoluții :

1. Congresul găsește că cea mai bună formă de ocărnuire pentru Rusia este republica democratică federativă, cu un palat și fără președinte, iar cât privește Basarabia, să i se dea cea mai largă autonomie teritorială și politică.

2. Dorințele de cuprins politic și școlar ale congresului să fie aduse la cunoștința Stăpânirii vremelnice printr-o telegramă, care să se trimită numai decăt de către președintele congresului.

Inchiderea congresului.

Cu aceasta mântuindu-se programul, președintele aducând mulțumiri adânci tuturor celor cari au ostenit pentru răușita lui, și mai ales Zemstvei guberniale, închide congresul. Totodată d-sa își arată marea bucurie de a fi fost, vreme de patru zile, martor la cea mai frumoasă sărbătoare națională moldovenească și dorește ca hotărârile cari s'au luat să se poată duce cât mai repede și cât mai bine la îndeplinire, spre binele și fericirea neamului românesc întreg.

Primul congres al învățătorilor moldoveni din Bas-

sarabia la care au luat parte peste 500 de învățători. a fost în adevăr un fapt mare, de o însemnătate pe care abia viitorul o va putea prețui pe deplin. Deci Domnul ca congresele viitoare, care credem că se vor ține de acum încolo în fiecare an, să ducă mai departe, pe căi bune, lucrarea începută atât de frumos, în împrejurări atât de grele !

Secretarul congresului :

Alexandru Gropa.

Pe-al nostru steag.

*Pe-al nostru steag e scris uniire.
Uniire 'n cuget și-n simțiri,
Și sub măreala lui umbrire
Vom înfrunta orice loviri.*

*Acela 'n lupta grea se teme,
Ce însuș e răducitor.
Iar noi uniți în orice vreme
Vom fi, vom fi învingători.*

*Am înarmat a noastră mână
Ca să păzim un scump pământ ;
Dreptatea e a lui stăpână
Iar domn e adevărul sfânt.*

*Și-n cartea veșniciei scrie,
Că țări și neamuri vor peri,
Iar scumpa noastră Basarabie
În veci, în veci va înflori !*

A. Bărganu.

STRIGARE

către toți profesorii și învățătorii moldoveni și către profesoarele și învățătoarele moldovence dela școalele de toate treptele din Rusia și către studenții moldoveni de la facultățile de filologie, științe naturale, medicină și justiție din Rusia.

Dupăce revoluția rusească a prăbușit vechea stăpânire vinovată pentru asuprirea noroadelor, Moldovenii din Basarabia și de peste Nistru s'au văzut, în sfârșit, ajunși și ei în starea de mult dorită, de a-și putea croi singuri soarta.

Sub stăpânirea cea veche, după cum știm cu toții, Moldovanul n'avea nici un fel de drept în țara lui, el nu se putea închina lui Dumnezeu în limba sa, el nu se putea învăța în școală moldovenește și drepturile lui erau pretutindenea nesocotite.

În astfel de împrejurări, nu-i mirare că Moldovenii au rămas printre cele mai înapoiate popoare ale Rusiei. Chiar și acei Moldoveni, cari învățau prin școli mai înalte și universități, nu ajungeau să-și slujească în adevăr neamul. Mulți nici nu erau lăsați în Basarabia, ci erau trimiși prin cele mai depărtate gubernii ale Rusiei, unde adeseori își uitau și limba și legăturile lor de sânge.

Multe am avea de spus despre suferințele neamului moldovenesc, dacă am voi să le înșirăm aici pe toate, dar să lăsăm această sarcină istoriei, care va vorbi cu mai multă nepărtinire, de cum am putea-o face noi astăzi, și din parte-ne să aducem mulțumire lui D-zeu, că ne-a scăpat de stările cele vechi și ne-a adus în sfârșit mult dorita slobozenie și dreptate.

De acum toate noroadele din Rusia vor putea să se lumineze slobod și, printre ele și noi, Moldovenii. Dar acum noi suntem datori să dovedim prin munca noastră, că suntem vrednici de această slobozenie. Noi trebuie să arătăm lumii, că nu este adevărat ceea ce unii spuneau până acum, că suntem un neam prost, care n'avem cultură și nu suntem în stare s'o avem nici de acum înainte. Noi trebuie să dovedim, că suntem un neam cu alese puteri sufletești, care va putea fi un sprijin de mare preț nu numai pentru neam și pentru țară, ci și pentru întreagă cultura omenească.

Noi profesorii și învățătorii Moldoveni, ca unii cari avem mai înainte decât alții datoria de a ne pune în fruntea poporului pentru a-l lumina, ne-am și pregătit pentru acest lucru.

Fiind incredințați, că mijlocul cel mai însemnat pentru luminarea poporului nostru este *școala națională*, noi am alcătuit o Obște, în scopul de a lua în mână treaba învățământului moldovenesc.

Această obște, dându-și seama de multele nevoi ale învățământului, s'a îndreptat către Zemstva gubernială a Basarabiei cu rugarea, ca să îi adune încă în vară aceasta pe toți profesorii și învățătorii moldoveni la niște cursuri, în care să li se dea îndrumările trebuitoare, ca la începutul anului școlar 1917—18 să se poată începe pretutindeni școala moldovenească. Apoi ea a hotărât să scoată și un jurnal pedagogic, numit „*Școala Moldovenească*“, în care să se dezbată trebile învățământului moldovenesc de toate treptele.

În urma memoriului, Zemstva a chemat la sfat pe toți învățătorii moldoveni din Chișinău pentru a hotări împreună măsurile de luat. La acest sfat s'a hotărât, ca pe ziua de 25 Mai a anului curgător toți învățătorii moldoveni din întreaga Rusie să fie chemați la o adunare, la care să ia parte și preoții, cari predau religia în școli, precum și câte un țiran împuternicit dela fiecare volosté. Acest congres va avea să dezbată de aproape treaba învățământului moldovenesc în școalele de toate treptele, adică în grădiniile de copii, în școlile începătoare, în școlile mijlocii, în școlile de învățători, în seminariul duhovnicesc, precum și în toate celelalte feluri de școli.

Avem nadejdea, că această cea dintâi adunare a învățătorilor moldoveni de toate treptele, va fi o adunare istorică, pe care o vor pomeni-o cu laudă vremurile viitoare. Ea va avea să puie temelgia culturii moldovenești din Basarabia.

La această adunare îi poftim cu toată dragostea inimii noastre pe toți învățători și învățătoarele de pe la felurite școli din Rusia, precum și pe studenții și studentele dela toate facultățile cari, mâine, vor intra și ei în învățământ, ca profesori.

Veniți, fraților, cu toții la cel dintâi stat național-pedagogic moldovenesc; veniți la sarbatoarea redesteptării noastre; veniți, ca să punem cu toții umărul pentru ridicarea neamului; veniți

din toate părțile la datoria de a hotărî asupra luminării odraslelor neamului moldovenesc, atât de oropsit până acuma! În adunarea noastră a tuturor va trebui să găsim calea cea bună, pentru care ne vor binecuvânta toți cei ce vor veni pe urma noastră.

Avem nădejde, că cu toții veți da ascultare chemării noastre și veți face ce va sta în putință, pentru ca pe ziua de 25 Mai să puteți fi la adunarea din Chișinău, unde vom pune la cale treaba întregului învățământ moldovenesc.

Chișinău, 3 Maiu 1917.

*Comitetul vremelnic al Obștei învățătorilor
moldoveni din Basarabia.*

Limba românească

*Mult e dulce și frumoasă
Limba ce vorbim !
Alta limbă-armonioasă¹⁾
Ca ea nu găsim.*

*Salta inima 'n plăcere
Când o ascultăm,
Și pe buze-aduce miere.
Când o cuvântăm.*

*Românasul o iubește
Ca sufletul său ..
Ah, vorbiți, scriși românește
Pentru Dumnezeu !*

*De ce limba strămeșcasea
Să n-o cultivăm ?
Au voiți ca să rosească
Țara ce-o odăcm ?*

1) Dulce.

*Limba, fară, vorbe sfinte
La strămoși era,
Și ar plânge în morminte
Când ne-ar asculta.*

*Al lor nume ne șoptește
Din mormânt mereu :
Ah, vorbești, scriși românește
Pentru Dumnezeu !*

G. Slon.

STATUTELE

Asociației (Obștei) învățătorilor și profesorilor moldoveni

I IN BASARABIA

CAP. I

Numele și scopul Asociației

1. Se înființează „Asociația, (Obștea) învățătorilor și profesorilor moldoveni din Basarabia și de dincolo de Nistru”, cu reședința în Chișinău.

2. Scopul Obștei este :

a) unirea, pe temeiul ideii naționale, a tuturor învățătorilor și învățătoarelor, a profesorilor și profesoarelor moldoveni și moldovene dela școlile de toate treptele din Basarabia și din întreagă Rusia;

b) întemeierea, sprijinirea și răspândirea învățământului național de toate treptele și a culturii naționale pentru toți Moldovenii din Rusia;

c) sprijinirea și susținerea drepturilor învățătorilor, a școalelor și a culturii moldovenesti peste tot.

CAP. II.

Mijloacele pentru atingerea scopului.

3. Asociația își împlinește scopurile ei prin:

- a) ținerea de ședințe și adunări, în cari se desbat întrebări de învățământ național;
- b) prin lectii și cursuri pedagogice ținute pentru învățători și pentru publicul mare;
- c) prin înființarea unei reviste pedagogice și a altor publicații de cuprins școlar și cultural;
- d) prin înființarea de biblioteci și de localuri de cetire pentru părtașii Obștei;
- e) prin înființarea de secții prin diferitele ținuturi;
- f) prin înființarea unui fond al Obștei, alcătuit din taxele părtașilor, din donații și din alte venituri.

CAP. III.

Părtașii Obștei și datoriile lor.

4. Obștea se alcătuiește din:

a) Părtași lucrători (membrii activi) sub cari se înțeleg învățătorii și profesorii moldoveni cari primesc acest statut, se îndatorează a lucra pentru scopurile Obștei și plătesc o taxă de 3 ruble pe an;

b) Părtași ajutători, sub care se înțeleg toți moldovenii cari plătesc pe an o taxă de cel puțin 3 ruble în fondul Obștei;

c) Părtași de cinste (membri onorari), pe cari Obștea îi alege dintre Moldovenii cu vrednicii mari pe tărâmul școlar sau cultural-național, sau dintre aceia cari sprijinesc Obștea cu mijloace materiale însemnate.

5. Părtașii lucrători au drept de glăsurile hotărâtoare (vot decisiv) în treburile Obștei, cei lucrători și de cinste, glas sfătuitoare (vot consultativ).

6. Cei cari se vor abate dela datoria lor de a sprijini țelurile Obștei, sau nu vor plăti vreme de doi ani taxa, vor înceta de a mai fi părtași ai Obștei.

CAP. IV

Ocârmuirea Obștei

7. Obștea e ocârmuită de un comitet central, care lucrează în numele ei pentru atingerea tuturor scopurilor și pentru apărarea tuturor drepturilor ei. Comitetul se alcătuiește din 1 președinte, 2 vicepreședinți, 2 secretari, 1 casier, 1 bibliotecar și 12 membri aleși de către adunarea obștească dintre învățătorii și profesorii din centru și din diferitele ținuturi.

8. Comitetul se alege pentru câte trei ani.

9. El ține în fiecare lună cel puțin câte o ședință.

10. Cătră adunarea obștească, comitetul e dator să facă o dare de seamă despre lucrările lui de peste an.

11. Președintele reprezintă, cu știrea comitetului, Obștea în felurile ei trebuințe, ocârmuește ședințele comitetului și ale Obștei, supraveghează îndeplinirea hotărârilor luate și răspunde, dimpreună cu comitetul, de bunul mers al Obștei întregi.

12. Secretarii fac protocoalele comitetului și ale adunării obștești, țin isvoadele părtașilor și arhiva Obștei, și ajută pe președinte la împlinirea hotărârilor luate spre binele și înaintarea Obștei.

13. Casierul ține socoteala banilor Obștei, se îngrijește ca părtașii să și plătească taxele la vreme și ca mijloacele materiale ale Obștei să fie sporite pe toate căile cu putință. El plătește, după îndrumarea comitetului, cheltuelile Obștei, și face în fiecare an darea de seamă despre starea fondului Obștei.

14. Bibliotecarul îngrijește de cărțile, revistele și gazetele Obștei. El ține despre toate protocoale; împarte membrilor cărți spre citire și poartă de grijă ca acestea să nu se strice. Totodată el se îngrijește ca, cu știrea comitetului, să cumpere pe seama bibliotecii toate cărțile de cari Obștea are nevoie pentru atingerea scopurilor ei.

15. Obștea are câte o secție în fiecare ținut al Basarabiiei, precum și în ținutul Chersonului și în Podolia. Fiecare secție își are comitetul ei.

CAP. V

Adunările Obștei.

16. Fiecare secție ține odată pe an o adunare. Dacă trebuința cere, se pot ține și mai multe adunări de acestea într'un an.

17. Obștea ține și ea câte o adunare generală pe an, la care iau parte în mod îndatoritor delegați din fiecare ținut, și în mod benevol, toți părtașii Obștei, dar aceștia numai cu glas sfătuitor.

18. Adunărilor li se fac dări de seamă despre lucrările Obștei în cursul anului. Ele aleg din trei în trei ani comitetele, dându-le sarcinile de împlinit, potrivit scopurilor Obștei.

19. Hotărârile adunărilor se iau cu majoritate de voturi. Pentru aducerea lor se cere să fie de față cel puțin $\frac{1}{3}$ parte a membrilor delegați.

20. Îndeplinirea hotărârilor adunărilor cade în sarcina comitetului.

CAP. VI

Dispozițiuni generale.

21. Obștea își are pecetea ei, și anume atât comitetul central cât și comitetele secțiilor.

22. În caz că Obștea s'ar desființa, întreagă averea ei trece de drept la „Societatea culturală a Românilor din Basarabia.”

23. Statutele de față se vor putea schimba numai de către o adunare obștească, anume cerută de cel puțin jumătate din numărul secțiilor, de comitetul central în unanimitate, sau de $\frac{3}{4}$ din membri adunării obștești.

CURSURILE

DE

LIMBA ROMĂNEASCĂ PENTRU ÎNVĂȚĂTORII MOLDOVENI

Ținute la Chișinău, dela 17 Iunie până la 15 August 1917.

Dupăce Obștea învățătorilor moldoveni și apoi congresul învățătoresc a cerut dela Zemstva gubernială ținerea unor cursuri de două luni, în cari învățătorii să se poată introduce în cunoașterea mai de aproape a limbii moldovenesti, aceste cursuri au și fost hotărâte de către Zemstva gubernială. Comisiunea școlară moldovenească a pregătit din vreme lucrurile. Ea a însemnat o comisiune anume, care a avut sarcina să întocmească programul cursurilor în chip amănunțit. Această comisiune din care au făcut parte domnii *St. Ciobanu, I. Scodîgor, M. Hamer, O. Ghibu și R. Cioflec*, a statuit ca:

1. Cursurile să fie de două luni, având să se înceapă la 15 Iunie. Ele să fie îndatoritoare pentru toți învățătorii moldoveni.

2. Scopul lor să fie introducerea învățătorilor în cunoașterea limbii moldovenesti în graiu viu și în scris, (pe temeiul alfabetului latin), în cunoașterea până la un loc a istoriei, a literaturii și a cântării moldovenesti, în cunoașterea metodicei învățămîntului începător în limba moldovenească și în cunoașterea întrebărilor despre munca în afară de școală a învățătorilor moldoveni.

3. Întreținerea învățătorilor pe vremea de două luni să cadă în sarcina Zemstvei guberniale.

Comisiunea moldovenească a primit acest proiect și apoi a luat toate măsurile trebuitoare ca cursurile să

se înceapă la vremea hotărâtă. Ea a dat îndată de știre învățătorilor prin gazete și prin telefonograme și, apoi, s'a gândit să alcătuiască și un izvod al profesorilor cari vor avea să ție lecții.

În privința acestora au fost două păreri. Unii ziceau ca lectorii să fie numai decât Basarabeni, alții însă erau de părerea că, întrucât de aceștia nu s'ar găsi câți trebuie, să fie chemați și profesori români din Transilvania și Bucovina, aflători ca bejenari (refugiați) în Rusia sau în România. Biruind întâi părerea primă, s'a statorit ca cursul de istoria Românilor să-l ție d. *Iustin Frațman*, cel de Istoria literaturii părintele *Alexe Mateevici*, cel de Metodică d. *Dr. Onisifor Ghibu* (transilvănean), cursurile de limba moldovenească d-nii *Cioban*, *Frațman* și d. *N. A. Popovschi*, d-na *Dr. Alistar*, domnișoara *Bocan* și alte două domnișoare studente în medicină, dar la urmă s'a aflat totuși de bine ca să fie chemați și profesorii din afară de Basarabia. Astfel cursurile au fost predate în chipul următor:

Istoria Românilor: *Iustin Frațman* (basarabean), dela 18 Iunie până la 8 Iulie, și *Gheorghe Tofan* (bucovinean) dela 9 Iulie până la 15 August, în câte 4 ore pe săptămână.

Istoria literaturii române: Preotul *Alexe Mateevici* (basarabean), dela 18—19 Iunie, iar dela 20 Iunie până la 15 August *O. Ghibu*, (transilvănean), în câte 6 ceasuri pe săptămână (dela săptămâna a șasea, în câte 3).

Metodica obiectelor de încălământ din școala populară, dela început până la sfârșit *O. Ghibu*, în câte 3 ore pe săptămână.

Activitatea extrașcolară a învățătorilor moldoveni: d-nul *N. A. Popovschi*, în câte 2 ceasuri pe săptămână.

Aceste patru cursuri au fost de obște, pentru toți învățătorii, și s'au ținut în sala cea mare a Casei eparhiale.

Cursul de limba moldovenească s'a ținut pe grupe, anume învățătorii au fost împărțiți în șapte grupe.

Au ținut lecții la început d-nii : St. Cioban, I. Frațman, O. Ghibu, R. Cioflec (transilvănean) și d-na dr. Alistar. Incepând cu săptămâna a doua d-na Alistar s'a lepădat, și în locul dânscei a venit d-nul G. Aslan (din România). În săptămâna a doua și a treia d-nii Cioflec și Aslan au predat lecții în câte două grupe. În fiecare grupă s'au ținut săptămâna dintâi câte 6 cearuri de limbă, apoi câte 9. La începutul săptămânii a patra au venit trei lectori din Bucovina : d-nii *G. Tofan*, *Liria Marian* și *Ovid Topa*. Cel dintâi a luat locul d. Frațman, care a plecat cu o însărcinare științifică la Odesa, cel de-al doilea a luat o grupă de limba română de la d. Cioflec, iar pentru cel de-al treilea s'a înființat o grupă nouă din învățătorii și învățătoarele mai slabe în ce privește cunoștințele de limbă.

Incepând cu săptămâna a cincea nu s'au mai făcut schimbări, afară de înlocuirea pe o săptămână a d-lui Cioban, prin studentul V. Harea.

Cântările le-a predat pâr. *Berajovschi* și pâr. *Chiorăscu* (amândoi basarabeni). Cel dintâi a alcătuit un cor, cel de-al doilea a predat cântările pe grupe.

Director al cursurilor a fost d nul *T. Neaga*, secretar *M. Hamer* și casier *N. N. Alexandri*.

La cursuri au luat parte 418 învățători și învățătoare din Basarabia, socotind aici și pe cei vreo zece de peste Nistru. O mare parte a lor au fost găzduiți în Seminar și într-o școală de fețe, alții au locuit în oraș. Acestora li s'a dat câte 90 ruble pe lună.

În ce privește învățătura la aceste cursuri, ea s'a predat în limba moldovenească. S'a făcut din istoria literaturii un curs întreg, începând cu cea mai vechi parte a ei și sfârșind cu scriitorii cei mai noi. Din istorie s'a făcut de asemenea un curs întreg, ajungând până în zilele noastre. Din Metodică s'a luat metodică Limbii moldovenești, a Aritmeticii și a Geografiei țărilor locuite de Români. Din Activitatea extrașcolară s'an desbătut mai multe întrebări vajnice. Limba română s'a învățat pe temeiul *Abecedarului de Gh.*

N. Costescu (București, 1915) și, în parte, a celui de Gh. N. Roiu și de Gh. Mătăsariu, apoi a Cărților de cetire de A. Lupu-Antonescu și soții. Gramatica s'a învățat după același și după H. Tiktin (Etimologia). Pentru istoria literaturii au slujit ca ajutor: *Antologia* și *Crestomația* de *Steuermann* (Iași, colecția Șaraga), pentru Istorie, manualul pentru curs primar al d-lui A. D. Xenopol (Iași 1895), pentru *Geografie* manualul de G. Stomescu și N. Nicolaescu (București), iar pentru *Aritmetică* manualul de Gh. N. Costescu și soții.

În ce privește sporul ce s-a făcut în cele două luni, se poate zice că el e destul de mulțumitor. În acest scurt timp toți învățătorii au învățat să citească și să scrie moldoveneste cu litere latine, au făcut cunoștință cu gramatica românească, și au dat seama că limba „moldovenească” e una și aceeași cu cea „românească”, numai că ea nu e atât de înaintată ca aceasta. Mai departe ei au învățat să cunoască istoria neamului, pe care n-o cunoșteau deloc. Din ea ei au înțeles că noi ne tragem dela marele popor roman; că suntem frați cu cele mai alese popoare; că avem o istorie plină de fapte mari și de suferințe nespuse; că avem o mare putere de viață și mergem cu pași hotărâți spre îndeplinirea unei chemări mari pe care ne-au lăsat-o strămoșii noștri drept moștenire. Cursul de istorie a întărit în învățători simțul național, care era prea puțin dezvoltat în ei.

Din istoria literaturii române învățătorii s'au îndreptat că, cu toate greutățile cu cari am avut să luptăm vreme de 1800 ani, noi am fost în stare să dăm și o literatură frumoasă și bogată și că, în vremuri grele, noi am fost de mare folos chiar poporului răsesc, pe care l'am ajutat la începutul vieții lui culturale. Cunoștința cu marii scriitori ai neamului i-a îmbogățit sufletește pe învățători și i-a făcut să prețuiască altfel poporul românesc, decât înainte, când credeau că el n'are nici poezie, nici literatură.

Din *Geografie* ei au cunoscut întreg pământul lo-

cuit de Români, iar la Aritmetică au învățat să întrebuinteze terminologia aritmetică moldovenească. Dacă mai adăugăm și lecțiile practice, ținute cu copiii dela azilul (priiutul) de orfani, de către d-nii *O. Ghibu*, *G. Tofan* și *R. Cioflee*, precum și de câțiva învățători moldoveni, putem spune că învățătorii au făcut într-o măsură oarecare cunoștință cu întreaga viață culturală veche și nouă a neamului și cu atmosfera școlii românești. În împrejurările date, cu greu s'ar fi putut dobândi mai mult decât atâta.

Despre progresul făcut în acest timp s'a putut încredința oricine cu prilejul *examenului* dat de învățători la sfârșitul cursului. Cu toate că multă vreme o parte a învățătorilor au fost împotriva examenelor, acestea au fost foarte de nevoie și ele au dat o dovadă grăitoare despre ceea ce au lucrat învățătorii vreme de două luni. Cei mai mulți învățători au învățat în mod serios și au arătat cunoștințe frumoase. Examenul s'a ținut din seris, cetit, reproducere, gramatică și istoria literaturii. Despre examen învățătorii au primit și câte un Certificat, în care se spune că vor putea sluji pe viitor în școala moldovenească.

O frumoasă dovadă de progres au dat învățătorii și la *Concertul* ținut în seara de 13 August, despre care se va vorbi la *Cronica revistei* acesteia.

Cu un cuvânt, se poate zice că cele dintâiu cursuri pentru învățătorii moldoveni au fost de un mare folos. Ele au pus temelie trainică învățământului național. Învățătorii înșiși au fost în mare parte aduși la calea cea sănătoasă.

Pentru aceasta trebuie să li se aducă mulțumiri tuturor celor cari au ostenit. Învățătorii nu vor uita curând binefacerile celor două luni petrecute la Chișinău în vară anului acestuia, iar poporul va fi totdeauna recunoscător pentru binele ce i s'a făcut prin aceste cursuri, cari au dat Basarabiei pe *cei dintâi adevărați luminători ai întregului norod*.

Secretarul cursurilor: **Mitrofan Hamer.**

LIMBA NOASTRĂ.

La deschiderea cursurilor de învățatori moldoveni în Chișinău
(17 Iunie 1917.)

Limba noastră-i o comoară
În adâncuri înfundată,
Un șirag de piatră rară
Pe moșie revărsată.

*

Limba noastră-i foc ce arde
Într'un neam, ce fără veste
S'a trezit din somn de moarte,
Ca viteazul din poveste.

*

Limba noastră-i numai cântec,
Doina dorurilor noastre;
Roiu de fulgere ce spintec
Nouri negri, zări albastre

*

Limba noastră-i graiul pâinii
Când de vânt se mișcă vara:
În vestirea ei bătrânii
Cu sudori sfințit-au țara.

*

Limba noastră-i frunză verde,
Sbuciumul din codri veșnici,
Nistrul lin ce'n valuri pierde
A' luceferilor sfeșnici.

*

Limba noastră-i vechi isvoade,
Povestiri din alte vremuri
Și, cetindu-le 'nșirate,
Te'nșiori adânc și tremuri.

*

Limba noastră fost aleasă
Slavă să ridice'n ceruri,
Să ne spuie'n lram și-acasă
Veșnicele adevăruri.

*

Limba noastră-i limbă sfântă,
Limba vechilor Cazanii,
Care o plâng și care o cântă
Pe la vatra lor țărâni.

*

Înviați-vă dar graiul
Ruginit de multa vreme,
Ștergeți slinul, mucegaiul,
Pe nitarea'n care geme.

*

Strângeți piatra lucitoare,
Ce din soare se aprinde:
Veți avea în revărsare
Un potop nou de cuvinte.

*

Nu veți plânge-atunci amarnic
Că vi-i limba prea săracă,
Și-ți vedea cât îi de darnic
Graiul țării noastre dragă;

*

Răsări-vă o comoară
În adâncuri înfundată,
Un șireag de piatră rară
Pe moșie revărsată.

† **Preotul A. Mateevici.**

Lecția de deschidere

a cursului de istoria neamului, rostită la cursurile moldovenesti ale învățătorilor din Basarabia.

Cu mare bucurie și adânc mișcat sufletește am urcat treptele acestei catedre și ochii mi s'au umplut de lacrimi când i-am lăsat să plutească deasupra acestei mulțimi, adunată în cea mai frumoasă sală din Basarabia pentru a asculta un curs de istoria neamului nostru.

Și mă întreb: e un vis, sau se petrec lucrurile aievea? Pe străzile Chișinăului fâlfăie mândru tricolorul român și se fac colecte pentru soldații moldoveni, pe când îndureratul Ardeal geme sub călcâiul apăsătorilor de veacuri, pe când la București e stăpân Germanul, înfrățit cu Bulgarul și cu Turcul barbar, pe când dulcea Bucovina napăstuită e în ajun de a-și schimba în trei ani pentru a șasea oră stăpânul.

Da, e aievea ceeace văd și aievea ceeace aud, căci adevărate minuni poate face un singur cuvânt, — cuvânt dorit de veacuri și care a ridicat deodată de pe un popor de două milioane jugul ce-l apasă de un veac și a împrăștiat negura ce amenința să-l înăbușe. Și acest cuvânt sfânt se cheamă: *libertate*. Salut cu înflăcărare răsăritul zorilor libertății pe plaiurile Basarabiei iubite. Razele acestui soare strălucitor să străpungă negura deasă ce acoperia satele și orașele acestei țări, să pătrundă până în cele mai ascunse colțuri, aducând lumină, trezind la viață națională un neam uitat și părăsit!

Munca de trezire și luminare a neamului nostru din Basarabia cade în cea mai mare parte în sarcina d-voastră, cari sunteți luminătorii norodului, apostolii satelor. V-ați adunat aici ca, aprinzându-vă făclile la focul vecinic al iubirii de neam și țară, să vă întoarceți la locurile de muncă de unde ați pornit, ducând lumină și adevăr.

Mare e bucuria noastră că ne-a fost dat să fim și

noi de față, ba să dăm mână de ajutor la acest început de renaștere națională. Vă exprim mulțumirile noastre, că v'ați gândit și la micul nostru ajutor, când ați început acest lucru însemnat.

Chemarea d-voastră am primit-o cu multă bucurie și ne-am grăbit să alergăm pentru a vă da ajutor. Vă aduc salutul frățesc al Moldovenilor din Bucovina, al fraților d-voastră, cu cari împreună ați trăit sute de ani în iubita noastră Moldovă. Incepând acest lucru, noi ne gândim cu evlavie la marii noștri înaintași, la *Gheorghe Lazăr*, care a trezit la viață națională pe Românii din Muntenia, cari credeau că carte, știință și cultură se poate învăța numai în limbi străine, la *Aron Pumnul*, care a deșteptat din somnul de moarte pe Românii bucovineni, amenințați să se piardă în mijlocul popoarelor străine, și la ceilalți muncitori pe ogorul culturii naționale.

Având ca pildă vie munea lor necurmată, încălzindu-ne la focul dragostei de neam, țară și lege, pe care ei l-au aprins întâiu, vom munci și noi, după puterile noastre, pentru a trezi în d-voastră mândria de numele ce-l purtăm, dragoste pentru limba ce-o vorbim și țara în care trăim. Fie ca și străduințele noastre, cari pornesc din cele mai curate simțiri, să afle pământ bun și să dea roadă bogată!

E de prisos cred, să vă arăt pe larg: care este însemnătatea cunoașterii istoriei obștești. Cunoașterea faptelor ce s'au petrecut cu sute și mii de ani înaintea noastră ne este numai decât de trebuință spre a înțelege starea lucrurilor din timpul de față și a vedea care e drumul cel mai bun pe care am trebui să mergem de aici înainte. Nașterea și stingerea de popoare și state, înaintarea în știință și cultură, luptele ce s'au dat pentru drept, adevăr și libertate, încodirea tuturor lucrurilor de care ne folosim azi în viața de toate zilele, — despre toate acestea istoria ob-

ștească ne dă știință. Ea este un izvor nesecat din care scoatem învățături și îndemnuri, unde aflăm pilde și îndreptări.

Folositoare e deci dară istoria omenirii, dar tot așa de folositoare, și poate și mai trebuincioasă pentru fie-care popor în parte, este istoria neamului său. Faptele strămoșilor, moșilor și părinților noștri, a acelor ce ne-au lăsat moștenire pământul pe care trăim, limba ce-o vorbim, obiceiurile ce le cinstim, ne sunt mai aproape decât ori ce alte fapte și întâmplări, ori cât de mărețe ori cât de însemnate ar fi ele.

Istoria neamului este moștenirea cea mai scumpă ce-au lăsat-o înaintașii urmașilor lor, ca să le slujească ca învățatură și îndemn; veacurile cari înecă totul nu pot îneca faptele mărețe ale strămoșilor lăstate ca pildă urmașilor. Orice popor vrednic de viață își cinstește limba, istoria, obiceiurile și datinile sale. Un popor care n'a primit ca moștenire aceste avuții sau care le disprețuește este un popor merit pierzării.

Dar poate zice cineva: Avem oare și noi o istorie națională, o istorie a neamului nostru, vrednică de a fi cunoscută? Putem să ne panem și noi în rând cu celelalte neamuri cari au avut norocul să fie luminate cu mult înaintea noastră?

În fața miilor de dovezi pe cari le întâlnim la ori ce pas pe pământul locuit de Români, în fața miilor de fapte cari sunt înscrise ca în stâncă de granit în sufletul neamului nostru, în fața poporului nostru, el singur martor al unui trecut de aproape două mii de ani, putem răspunde cu mândrie că avem și noi o istorie națională, o istorie națională plină de fapte mărețe, a căror veste de multe ori a trecut departe peste hotarele țărilor noastre și a umplut lumea de mirare.

Noi toți, Români, cari locuim în mai multe țări, sub deosebite stăpâniri, avem o istorie a noastră, o istorie națională. Ne tragem din aceeași părinți, din cel mai strălucit neam de oameni ce-a stăpânit vre-

dată pământul, avem aceeași limbă, aceleași obiceiuri, am trăit sute de ani aceeași viață de bucurii și necazuri, am îndurat aceleași năcazuri și suferințe, am străbătut aceleași greutăți și suntem legați deolaltă prin legături ce nu se pot rupe, legăturile sângelui și ale acelorasi amintiri.

Și dacă ne întoarcem ochii în toate părțile vedem că fiecare popor își cinstește cu sfințenie trecutul său, întrupat în faptele și lucrurile oamenilor lui mari. Toate neamurile civilizate slăvesc faptele înaintașilor lor, ocrotesc urmele rămase din timpurile trecute ca: biserici, cetăți, monumente, serbează cu mare bucurie zilele amintitoare de fapte mari.

Deci dară și datoria noastră cea mai sfântă este să cunoaștem istoria neamului nostru, din care vom înțelege starea noastră de azi și vom trage îndemnuri pentru viitor. Ea nu este numai un izvor din care scoatem cunoștinți folositoare, ci ea are darul de a ne încălzi inimile și a sădi în ele iubirea de țară și neam, cari sunt însușirile cele mai alese ale unui om.

Am face un păcat de moarte, dacăm da uitării trecutul neamului nostru, căci atunci ni-am pierde și mândria de noi și bunul nume la celelalte neamuri, cari ne-ar ținea de un neam sălbatic.

Cel dintâiu scriitor istoric al neamului nostru, cronicarul *Grigore Ureche*, care a trăit pe la mijlocul veacului al XVII-lea, începând cronica sa numita: „Domniile țării Moldovii”, serie în *Predoslovie* următoarele cuvinte asupra gândului de care a fost condus la compunerea cronicii sale:

„Mulți scriitori s'au nevoit de au scris rândul și povestea țărilor, și au lăsat izvod pre urmă, și bune și rele să rămâie fiilor și nepoților, și să le lăce cele bune de încațatură, iară cele rele ca să se poată feri și să se socotească, și celor bune să urmeze”.

„Și alții pizmuind, și însemnând, și scriind, cum și eu *Grigore Ureche*, care den mila lui Dumnezeu și a Domnului meu am fost Vornic Mare, cu multă nevoință

am ctit cărțile și izvoadele, și ale noastre, și ale străine, și am aflat cap și începuturi moșilor, unde au izvorit în țară, și s'au înmulțit și s'au lătit, ca să nu să înnee anii cei trecuți a toate țările: și apoi să nu se poată ști ce au luerat, să se asemenă literele și dobitoacelor celor mule și fără minde".

Dar cel mai nimerit a arătat rostul și însemnătatea istoriei naționale marele bărbat de stat și scriitor român *Mihail Kogălniceanu*, care deschizând cursul de istorie națională la Academia Mihăileană din Iași, în ziua de 24 Noembrie 1843, spune în cuvântarea sa următoarele despre istoria națională:

„Dacă istoria, în deobște, adică a neamului omenesc, este așa de interesantă în rezultatele sale, cu cât mai mult trebuie să ne fie istoria patriei, a locului unde am văzut ziua? Omul totdeauna înainte de neam și-a iubit familia, înainte de lume și a iubit neamul și partea de pământ, fie mare, fie mică, în care părinții săi au trăit și s'au îngropat, în care el s'a născut, a petrecut ducii ani ai copilăriei, ce nu se mai întore, a simțit cea dintâia bucurie și cea dintâia durere de bărbat. Acest simțământ sfânt, nu cunoșc nici un neam nici o semănție cât de brută, cât de sălbatică, care să nu-l aibă. Măș întinde prea departe de subiectul meu, dacă măș pune a vă arata pilde despre aceasta: ele sunt nenămărate.

Ce interes mare trebuie să aibă istoria națională pentru noi, imi place a crede că și d-voastră o înțelegeți ca și mine. Ea ne arată întâmplările, faptele strămoșilor noștri, care prin moștenire suat și ale noastre. Inima mi se bate când aud rostind numele lui *Alexa dru cel Bun*, *Ștefan cel Mare*, al lui *Mihai Viteazul*: da, domnilor mei! Și nu mă rusinez a vă zice că acești bărbați, pentru mine sunt mai mult decât *Alexandru cel Mare*, decât *Anibal*, decât *Cezar*: aceștia sunt eroii lumii, în loc că cei dintâi sunt eroii patriei mele. Pentru mine bătălia dela Războeni are mai mare interes decât lupta dela *Termopile*, și izbânzile dela *Rahova* și dela *Călugăreni* imi par mai strălucite decât acelea dela *Maraton* și *Salamina* pentru că sunt câștigate de Români! Chiar locurile patriei mele imi par mai plăcute, mai frumoase decât locurile cele mai clasice. *Suceava* și *Târgoviște* sunt pentru mine mai mult decât *Sparta* și *Atena*! *Baia*, un sat ca toate satele pentru străin, pentru Români are mai mult preț decât *Corintul*, pentru că în *Baia*, avânul *Rigă* al *Ungariei*, *Matei Corvinul*, viteazul vitejilor, *Craiu Crailor*, cum îi zicea *Sixt IV*, rănit de sabia moldovănească, fu pus în fugă și uita drumul patriei noastre!

S'ar putea deci oare să trecem nepăsători pe lângă

mărturiile de față ale trecutului nostru, să călcăm cu nesimțire acest pământ ce ne hrănește și care a fost apărat cu sângele strămoșilor cari ni l-au lăsat moștenire.

Și tocmai aici în Basarabia să nu se cunoască istoria neamului, tocmai aici unde la fiecare pas aflăm urme neperitoare de faptele strămoșilor noștri, aici unde din cele mai vechi timpuri s'au petrecut fapte de cea mai mare însemnătate? Pe aici au trecut; ca un potop neamurile barbare, aici stau mărturie vie și azi zidurile cetăților, înaintea cărora s'a frânt valul turbat al puhoaielor de neamuri străine.

Prutul și Nistru, Soroca și Orheiul, Hotinul, Chilia și Cetatea Albă, vorbesc în graiul lor mut despre trecutul nostru plin de vitejie, de faptele mărețe ale părinților noștri.

Privind la ele un fior de mândrie ne cuprinde și îmbărbătându-ne la mărturiile trecutului, ne întărim în nădejtile de viitor. Înțelegem că datoria noastră este nu numai să păstrăm moștenirea ce ni-au lăsat-o părinții noștri, ci și să o înmulțim și mărim.

Sunt fericit că voi putea fi înaintea d-voastră talmaciul trecutului nostru; duhul marilor noștri înaintași ne va lumina ca să mergem pe drumul cel adevărat care duce la fericirea țării și a neamului nostru.

George Tofan.

INTRODUCERE

la cursul de Istoria literaturii românești pentru învățătorii moldoveni, ținut în Chișinău la 20 Iunie 1917.

Fiecare om care creă ca viața lui să aibă un rost mai înalt în lumea aceasta, trebuie să cunoască printre altele și istoria neamului din care se trage. Din istoria națională se încredințează el despre obârșia sa, despre însușirile deosebite pe care le are neamul, despre greutățile prin cari a trecut el până în zilele de acum, și din ea învață să

cinstească amintirea bărbaților cari s'au jertfit pentru binele lui. Dacă istoria politică a Românilor este pentru fiecare fiu al neamului un isror de întărire sufletească, istoria literaturii române e un mijloc de îmbogățire a sufletului cu cele mai frumoase gânduri și simțiri plătuite în cursul veacurilor de mințile alese ale poporului nostru.

Cunoașterea istoriei literaturii române este de mare nevoie mai ales pentru Românii din Basarabia. Din pricina vremurilor grele din trecut, ei n'au avut până acum prilejul de a se adăpa din bogățiile sufletului românesc cuprins în literatura noastră națională, și astfel ei au rămas tare în urmă în cultură. Cunoașterea literaturii naționale le va da și acestor Români, despărțiți atâta vreme de frații lor, putința de a-și împodobi sufletele cu frumoasele plăsmuiri de veacuri ale neamului nostru întreg și de a se ridica la o treaptă de cultură deopotrivă cu alte popoare din lume.

*

Poporul românesc se trage dela Romani și are o vechime de peste 1800 de ani. El nu alcătuește o unitate politică, ei e împărțit sub mai multe stăpâniri. Partea cea mare a neamului nostru se află în România (7 milioane de suflete românești). Afară de asta mai sunt 3 milioane și jumătate de Români în Transilvania (împreună cu Banatul, Crișana și Maramurașul), aproape la 300.000 în Bucovina, peste 2 milioane în Basarabia și peste Nistru (în guberniile Chersonului și a Podoliei), între 3—400.000 în Serbia, cre-o 100.000 în Bulgaria, cam jumătate de milion în Macedonia și câtera mii în Istria. Laolaltă poporul românesc numără la cre-o 14 milioane de suflete (nesocotind aici pe cei morți în războiul cel mare de acum, cari poate să se urce la cre-o 300.000 de inși).

Cu toate că e împrăștiat în atâtea țări, poporul românesc vorbește aceeași limbă și are, în deobște vorbind, aceeași istorie. Numai Românii din Macedonia și cei din Istria se deosebesc în această privință, întrucât ei își au dialectele lor, departate întru câțeva de limba vorbită de Românii din România, Transilvania, Bucovina și Basarabia. Cât pen-

tru Românii din Basarabia, cari își zic „Moldoveni“, limba lor e una și aceeași cu limba poporului românesc din celelalte țări. Ea nu e o limbă deosebită, „moldovenească“, cum cred unii, ci e aceeași limbă pe care o vorbește poporul românesc de pretutindeni. Deosebirea între limba „moldovenească“ și între limba „românească“ e numai aceea, că cea „moldovenească“ e limba norodului de jos, iar cea „românească“ este limba literară. Că între limba Românilor din Basarabia și a celor de peste Prut și de peste Carpați se întâlnește pe ici pe colo oarecari deosebiri, aceasta nu ne poate mira de loc, deoarece la toate popoarele din lume se întâmplă lucrurile astfel. Locuitorii dintr-o parte a țării întrebuințează adeseori cuvinte pe cari cei din alte părți nu le întrebuințează.

Dar limba însăși e aceeași, și un Român din Basarabia se poate înțelege bine cu oricare Român din oricare altă țară. Aceasta s'a putut vedea mai ales în războiul de acum, când Basarabienii s'au întâlnit cu Românii din Transilvania, din România și din Bucovina, cu cari s'au înțeles tot așa de bine ca și cu oamenii din satul lor. Dovadă că suntem cu toții un neam, cu aceeași limbă și cu acelaș suflet. Așa suntem astăzi și așa am fost și în trecut. Aceasta ni-o arată, printre altele, și istoria literaturii românești.

Începând cu cele mai vechi urme de limbă din secolul al XV-lea și până astăzi, tot ce s'a scris în românește se înțelege de oricare fiu al neamului nostru din orice țară. Ori unde s'ar fi scris s'au tipărit vreo carte în limba noastră, ea îi avea în vedere pe toți Românii, și folosul care-l aducea era la fel de mare pentru toți. În bisericile din Basarabia sunt o mulțime de cărți tipărite în România și în Transilvania, ceea ce dovedește încă odată că suntem un neam cu acelaș suflet și cu aceeași limbă.

Literatura neamului nostru e destul de veche, de bogată și de frumoasă. Nici nu s'ar putea altfel, dacă ne gândim că Românii sunt urmași ai Romanilor, cari au fost un popor foarte înaintat, și că suntem frați cu popoarele latine, cari toate au o literatură bogată și neîntrecută de alte noroade. Sufletul nostru de popor latin cu puternice simțiri, și

limba noastră frumoasă și limpede au fost două temelii tari, pe care se putea înălța o literatură care să ne jacă cinste.

Dacă totuși literatura noastră nu a ajuns până acum la înălțimea celei franceze, italiene sau spaniole, vina nu este a noastră, ci a împrejurărilor grele istorice. Noi am fost așezați în niște locuri primejdioase, cari au fost vreme de sute de ani năpădite de popoare răvare. Înconjuțați pe urmă de câțeva țări mari, cari au fost în necontenite războaie, viața ne-a fost foarte grea. Trupul neamului nostru a fost călcat de popoare străine mai tari decât noi, și sufletul ne-a fost robit veacuri dealungul. Cu toate aceste greutatea cari pe alt popor l-ar fi strivit, noi am trăit, ne-am păstrat limba și obiceiurile și am dat naștere și unci literaturi destul de frumoase. Multe pagini din literatura noastră mai vechi și mai nouă, au fost traduse în limbi străine și mulți scriitori de-ai noștri au îmbogățit chiar și literaturi de ale altor popoare. Literatura rusească, de pildă, cunoaște în veacul al XVII și al XVIII puternice înrâuriri românești, pe cari va trebui să le arătăm pe larg cu alt prilej,

În cea din urmă sută de ani toate țările locuite de Români au lucrat pe tărâm literar, întrecându-se una pe alta. Cu toate greutatea în cari trăiau, ele n-au uitat că cea mai înaltă datorie a lor e să lucreze pentru înaintarea culturii și a literaturii naționale, fără de cari viața n'are nici un rost. Toate țările românești au căutat să dea cecace grelele împrejurări le îngăduiau și dacă n'au dat mai mult, vina nu e a lor, ci a stărilor politice, cari adeseori le-au împiedecat anume în calea lor spre luminare.

Avem o puternică nădejde că războiul crunt de acum va aduce pe seama poporului românesc stări politice mai priincioase culturii și literaturii. Lucrurile rele din România, moștenite dela străinii cari ne-au asuprit, se vor șterge; Țara se va mări cu Transilvania și Bucovina, atât de asuprite până acum de Unguri și de Austriaci, și astfel îi va fi dată putința de a înainta pe temelii mult mai bune în viitor.

Basarabia, care credem că cu ajutorul lui Dumnezeu și mulțumită Revoluției rusești, va dobândi autonomie, va putea

fi un sprijin prețios pentru literatura românească. Românii de aici, „Moldovenii“ au dat și în trecutul trist de până acum neamului câțiva scriitori însemnați. De aici încolo, arându-și școlile lor și toate drepturile lor naționale, ei vor putea fi un stâlp neclintit al vieții și al literaturii românești.

Astfel poporul românesc, ajuns, după suferințe de 1800 de ani, la libertate, va putea fi ceea ce nobila sa origină îi îngăduie pe deplin, și va putea să dea și el cu timpul, ceea ce au dat și dau civilizației omenеști, popoarele surori cu noi: Francezii, Spaniolii și Italienii.

Cu această puternică nădejde în suflet deschidem cursul de istorie a literaturii românești.

Dr. Onisifor Ghibu.

Graiul neamului.

Fie-a voastră 'ntreaga țară,
Și de cereți vă mai dăm,
Numai dați-ne voi graiul
Neamului! — Și se sculară
Să ne vremuiască traiul
Căți dușmani aveam pe lume!!
Graiul ni-l cereau anume
Să-l lăsăm !

Dar nestrămutați strămoșii
Tot cu arma 'n mână-au stat :
Au văzut și munți de oase,
Și de sângе răuri roșii.
Dar din țara lor nu-i scoase
Nici potop și nici furtună.
Graiul lor, de voie bună
Nu l-au dat !

Astăzi stăm și noi la pîndă,
Graiul vechiu să-l apărăm :

*Dar pe-ăscuns dușmanii cată
Să ni-l fure, să ni-l vândă.
Dacă 'n vreme tulburată
Nu ne-am dat noi graiul țării,
Azi, în ziua deșteptării,
Cum să-l dăm ?*

*Repezi trec cu vifor anii,
Ispitind puterea ta,
Neam român ! Cu ură mare
Vor căta mereu dușmanii
Graiului român pierzare ;
Dar să piară ei cu toții :
Nu l-am dat, și nici nepoții
Nu-l vor da !*

Gheorghe Coșbuc.

Nu vă temeți și nu vă rușinați să spuneți deschis oriunde și oricui, că sunteți Români, frați buni cu Românii de peste Prut și de peste Carpați !

Românii sunt urmași ai marelui popor roman din vechime și frați buni cu Francezii, cu Italienii, Spaniolii și Portughezii.

Putem să ne mândrim cu strămoșii noștri și cu rudele noastre.

Despre limba învățământului din școala moldovenească și mai ales despre literile (buchile) limbii noastre.

În rândurile gazetei *Cuvânt Moldovenesc* de multe ori s'a spus despre aceea, ce fel de școală ne trebuie nouă, Moldovenilor. Fiecare om numai în limba lui, cunoscută și înțeleasă, are cum să învețe ceva, să-și deștepte mintea, să capete cunoștințe trebuitoare.

Am scris adeseori. Ne pare, că cetitorii noștri dacă nu-și dădeau bine seama despre treaba școalei înainte vreme, acum înțeleg lucrurile în felul acela, cum am scris de atâtea ori. Și este aproape de mintea omului că, dacă vorbești în casă o limbă, învățătura poți să o faci numai întrânsa.

Nunai stăpânirea veche, care a fost dușmană chiar și pentru Ruși, a putut atât amar de vreme, de o sută și mai bine de ani de când trăim cu Rușii, să ne răpească drepturile noastre sfinte de a vorbi și a avea limba noastră precum în școală, așa și în biserică, în judecată și la ocârmuire. Așa a făcut ea și cu alte popoare -- cu Leșii, cu Ucrainenii, cu Gruzinii și cu alții.

Acum noi avem cuvântul Stăpânirii vremelnice, că ca neam deosebit, avem tot dreptul la școlile noastre moldovenești, la biserici, judecătorii a noastre și așa mai departe,

Va să zică, acum despre dreptul nostru vorba este de prisos: toate drepturile le avem! Dela noi se cere numai să fim vrednici de aceste drepturi.

Câțiva pași în privința aceasta, în treaba școalei, s'au și făcut. Zemstva dela Chișinău lucrează. Și cu ajutorul Domnului, chiar de cu toamnă credem că vom avea școli moldovenești pentru copiii noștri.

Unii din dușmanii noștri sau cei nepricepuți spun, că dacă noi

Moldovenii, vom avea școlile noastre, atunci copiii noștri vor ști numai moldovenește, iar rusește nu.

Asta nu-i adevărat! Dimpotrivă. Când copilul s'a mai desvâli la minte, s'a mai coace prin învățătura în limba lui, atunci cu mult mai ușor a deprinde și limba rusească și altele.

Așa se face în toată lumea, așa și noi vom face!

Doar Rusul nu învață copiii lui în școala lui în limba moldovenească, sau în cea jidovească, sau în cea nemțească? De ce dar noi stricăm mintea copiilor noștri? Ar fi o mare nedreptate.

Dar despre limbă și școală nu mai lungim vorba. Treaba-i lămurită: fiecare popor trebuie să-și aibă și școala lui!

În rândurile de mai jos am de gând să vă mai spun cetitorilor, despre aceea: cu ce litere, cu ce buchi să scriem noi limba noastră.

Ar părea zadarnică întrebarea aceasta. Fiecare limbă își are și buchile, literile ei. Și așa și este. Dar se găsesc la noi niște prea-prea învățați, prea-prea pricepuți care ne spun, că limba moldovenească putem vorbi, iar de scris să scriem cu buchile rusești.

Să știți, dragilor cetitori, că limba noastră moldovenească (românească) ca și cea latinească, franțuzească și italienească, are buchile, literile ei cele latine. Ele sunt mai ușoare și mai puține — numai 24, pecând azbucă rusească are 35 de buchi. Aceste limbi fiind toate dintr'o rădăcină au și aceleași semne, litere. Este un lucru neînțeles, cum să ni se ceară să scriem limba noastră cu litere străine: cu cele rusești, sau cu cele nemțești, jidovești?

Acești buni prieteni (să ne ferească Dumnezeu de dânsii!) ne spun așa: „Cum, aproape de cinci ani tipăriți gazeta „Cuvânt Moldovenesc“ și alte cărțițele cu buchi rusești, iar în școală vreți cele moldovenești, cele latine?”

Apoi să vă spun de ce vrem. Oare am avut noi dreptul sub stăpânirea veche să învățăm limba noastră și să scriem cu literele noastre? Nu!

Dar nevoie am avut să spunem poporului nostru cuvânt de mângăere, cuvânt moldovenesc? — Da, și mare nevoie!. Și noi, cei dela gazetă, am folosit toate chipurile să spunem, să scriem, să tipărim cuvântul nostru moldovenesc.

Singura cale, care am avut-o, au fost buchile rusești. Ne-am

folosit de aceea, că băieții moldoveni care au fost pe la școlile rusești, au învățat măcar buchile rusești. Și am făcut o mare silu-ire asupra limbii. O tipărim încă și azi cu litere străine. Dar numai așa s'a puiut. Ne-am folosit acum de mijlocul acesta, pen-tru că numai pe el l-am avut. Dar acuma în școli n'avem nevoie de buchile rusești pentru limba noastră!

Acuma copiii noștri vor începe învățătura în limba noastră și vor scri-o cu literele noastre. Ear când vor ajunge la cea rusea-scă, vor învăța și pe dânsa cu buchile ei.

Oare ce ar spune Rusul, dacă copilul lui ar începe a învăța limba rusească cu buchile noastre moldovenesti, sau cu cele jido-vești, sau cu cele armenesti? N'ar striga în gura mare despre ne-dreptatea aceasta? Ar striga, și ar avea dreptate.

Ei, apoi noi suntem mai proști, mai nemernici? Să învățăm limba noastră cu litere străine? Nu, nici odată! Destul!

Având toate drepturile, ca un neam deosebit, la alcătuirea vieții noastre nouă, trebuie să fim în stare să facem pentru noi toate cele trebuitoare. Chiar din toamna ce vine vom avea școlile noastre, unde copiii noștri vor învăța în limba noastră. Se în-țelege, că și literele limbii trebuie să fie ale noastre, cele latine.

Așa trebuie să fie, așa și va fi, pentrucă altfel nici nu poate să fie! Să ne ajute Dumnezeu în munca mare a luminării noro-dului nostru pentru fericirea lui în viitor!

(Cuvânt Moldovenesc, No. 46 din 1917) ✕

† Simeon Murafa

Toți bunii Moldoveni trebuie să lupte pentru *Autonomia Basa-rabiei* și pentru *naționalizarea învățământului*.

*

Fiecare norod are soarta pe care și-o eroiește singur. Cum vom croi noi soarta Basarabiei, așa va fi ea.

*

Adunați câți mai mulți membrii pentru *Asociația (Obștea) în-vățătorilor moldoveni din Basarabia*. Să nu rămâie Moldovan cu simțire, care să nu fi intrat în această obște.

PRIMUL CONGRES

AL

STUDENTILOR ROMANI DIN BASARABIA

Chişinău, 20 Maiu 1917.

Indată după Revoluție studenții moldoveni de pe la unele universități din Rusia, au început a se mișca și a se interesa de treaba națională. Înainte vreme ei luau parte împreună cu studenții ruși la marile mișcări sociale; acum ei simt că a sosit vremea ca să ia parte la mișcarea națională de desrobire a neamului lor. Mai ales la Chiev și la Odesa studenții moldoveni încep a se strânge și a vorbi despre nevoile naționale și, în curând, ei ajung la ideea ca să-și strângă rândurile și să se organizeze în obștii culturale și politice naționale. Astfel încă în luna Martie studenții încep a lucra la programe naționale și la statute (ustavuri) pentru obștii de ale lor. Intrând în acelaș timp în legătură cu partidul național moldovenesc dela Chişinău, studenții merg mai departe și se gândesc la o adunare a tuturor tinerilor moldoveni cari urmează la toate școlile mai înalte din Rusia. Incepe a-i frământa gândul unui *congres al studențimei moldovene*.

După oarecari pregătiri, acest congres se și cheamă pe ziua de 20 Maiu la Chişinău. Chemarea s'a tipărit în câteva gazete rusăști și în „Cuvânt moldovenesc“, precum urmează :

Către tineretul moldovenesc,

La 20 Maiu, în „Casa Slobozeniei“ din Chișinău este chemat un congres al studenților și ucenicilor moldoveni din școlile mijlocii. Cei cari se interesează de acest congres sunt poțiti să vie la redacția „Cuvântului moldovenesc“ între 9 și 11 ceasuri dimineața, în fiecare zi.

În ziua de 20 Maiu s'a și ținut congresul, dar nu în „Casa Slobozeniei“, ci la redacția „Cuvântului Moldovenesc“. Erau de față nu mai mult de 20 de studenți de pe la diferite universități și școli mai înalte. Pentru congres s'a tipărit și un program, pe care-l dăm mai jos :

1. Deschiderea ședinței.
2. Salutările delegaților.
3. Alegerea președintelui.

Programul întrebărilor puse la desbatere.

I.

Starea politică din Rusia și studenții moldoveni.

II.

Basarabia și studenții moldoveni.

1. Studenții moldoveni și partidul național moldovenesc.
2. Studenții moldoveni și dorințele lor în privința învățământului.
3. Organizarea propagandei prin orașe și prin sate.
4. Studențimea moldovenească și societatea culturală moldovenească.

III.

Organizarea Studenților moldoveni.

1. Înființarea unei Asociații a studenților moldoveni și a ucenicilor din școlile mijlocii, cu însemnarea sediului. Organizarea de secții în toate orașele, pentru studenții și ucenicii moldoveni. Congrese anuale.
2. Publicarea unei reviste a studenților moldoveni.
3. Legătura cu studențimea românească de prin alte părți și cu studențimea rusească. Escursiuni și călătorii studențești.
4. Înființarea de căminuri studențești ; mijloacele pentru aceasta.

IV.

Propuneri.

Ca președinte al congresului a fost ales d-l *Teofil Ionco*, iar ca secretar d. *V. Bogos*. student la Chiev.

Iată, mai deaproape, cum s'a desfășurat congresul. Președintele a deschis congresul hiritisind pe cei de față pentru dragostea cu care au alergat la această cea dintâi adunare a studenților moldoveni și le-a dorit izbândă deplină.

După aceasta ia cuvântul d-l *P. Halippa*, redactorul „Cuvântului moldovenesc“, care salută congresul în numele gazetei d-sale. D-l Halippa stăruie totodată asupra lucrului făcut mai înainte de studenți pentru schimbarea stărilor vechi din Rusia. Studenții moldoveni — a spus d-sa — au lucrat totdeauna pentru biruința ideilor revoluționare. La toate mișcările generoase îi întâlnim și pe ei. Aici în Chișinău era chiar un cuib puternic al mișcărilor socialiste, întemeiat de Zucu Codreanu, pe la anul 1874 sau 1875. Acesta era în legătură cu socialiștii ruși, cari tipăreau cărți și jurnale în Elveția. Tot ce tipăreau aceștia, Codreanu aducea în Basarabia, prin România, și împrăstia apoi în Rusia întreagă. Fiind descoperit și fiind amenințat să-și piardă viața, Codreanu a fugit în România, unde a fost unul din începătorii mișcării socialiste. Și alții au pățit tot ca Codreanu. Mulți studenți moldoveni socialiști au fost nevoiți să treacă în România. De acolo ei s'au gândit cu drag la cei rămași acasă, căroră le trimetea adesea cărți românești, ținând astfel trează simțirea națională în ei.

Până în zilele noastre studenții moldoveni au lucrat mână în mână cu Rușii pentru izbânda ideilor sociale; ei erau totdeauna avantgarda mișcării socialiste și luau parte la toate revoluțiile rusești, vărsându-și sângele și jertfindu-și și viața. Și cu toate acestea, iată că la cel dintâi congres al studenților moldoveni, Rușii n'au venit să-i salute prin vr'un delegat de-al lor!..

De azi înainte studenții noștri trebuie să înceteze de a mai fi revoluționari ruși; ei trebuie să fie *buni revoluționari moldoveni*!

Fiecare clipă ei trebuie să lucreze pentru schimbarea soartei Moldovenilor. Dacă Adunarea întemciitoare nu ne va face dreptate deplină, să jurăm cu toții că ne vom ști jertfi pentru idealul nostru național: pentru autonomia Basarabiei! Să nu încetăm cu revoluția, până când steagul nostru nu va fi dus deplin la izbândă! Să fim uniți cu toții, căci prin unire și prin muncă vom dobândi totul!

După d. Halippa a salutat congresul părintele *Alexe Mateevici*. Venind pe câteva zile de pe frontul românesc — zice pâr. M. — am simțit o mare bucurie, când am auzit de mișcarea națională care s'a pornit la noi în Basarabia. Studențimea poate aduce mari foloase acestei mișcări. Pentru aceasta trebuie ca să se unească cu ceilalți lucrători naționali, căci unirea toate le poate.

Ia apoi cuvântul studentul *Cociorva* delă Chiev și adaogă câteva lucruri tare interesante, la cele ce a spus d. Halippa. D-sa arată că la Chiev nu era până acum o societate sau o obște a studenților moldoveni, așa că aceștia intrau în societățile rusești. Este acolo ce e drept, o societate a studenților basarabeni, fără deosebire de naționalitate, dar aceasta e mai mult economică, nici decum națională. Noi avem în inimă simțiri socialiste. Aceasta ne-a și făcut să intrăm în societățile rusești. Când s'a întâmplat revoluția, societățile erau ca moarte, dar revoluția le-a deșteptat. Atunci s'au trezit și Moldovenii și și-au făcut o societate a lor, cu scop cultural. După ce stările au prins a se desveli mai bine, ei au făcut și un program politic apropiat de cel socialist-revoluționar. Aflând studenții din Chiev că și cei din Odessa lucrează în acelaș gând cu ei, au trimis acolo doi delegați, pe d-nii V. Cazacliu și V. Bogos. Aceștia au venit întâiu la Chișinău și s'au pus în legătură cu comitetul parti-

dului național, apoi s'au dus la Odesa. Sfătându-se cu colegii de acolo, s'a ajuns la gândul de a-i chema pe toți studenții moldoveni la un congres în scopul de a-i organiza pentru marea luptă națională care trebuie dusă.

După aceasta d. Cociorvă pune întrebarea: în ce legătură să fim noi cu studenții ruși? și: în ce partid vom intra? Trebuie să trimitem delegați la societatea studenților ruși, ca să vedem dacă putem face legătură cu ei? În tot cazul, trebuie să organizăm societăți de studenți moldoveni în fiecare oraș universitar și să intrăm în legătură cu Rușii. Noi nu putem intra decât într'un așa partid, care se potrivește cu duhul nostru! — De încheiere Cociorva face propunerea următoare: Studenții moldoveni alcătuiesc o societate, care intră în partidul național cu deviza autonomiei Basarabiei. Și fiindcă deocamdată n'avem o școală mai înaltă a noastră, vom intra în legături cu studenții ruși, cari vor împărtăși ideile noastre.

Cineva, care întâmplător e de față, cere ca punctele din program să se desbată pe rând, și astfel să se ia o hotărâre mai întâi cu privire la punctul I. Congresul votează în acest punct rezoluția:

Studenții moldoveni din Basarabia salută din toată inima revoluția rusească aducătoare de libertăți și-și arată dorința ca Rusia să se prefacă în republică democratică federativă.

Trecându-se la punctul al II.: *Basarabia și studenții moldoveni*, ia cuvântul raportorul V. Cazacliu dela Chiev, care spune următoarele: În cei o sută și mai bine de ani, decând Basarabia noastră a fost ruptă dela Moldova, Rușii ne-au adus multă apăsare. Studenții Moldoveni au ajuns de mai nu mai știau că sunt moldoveni. La începutul revoluției ei n'aveau nici o organizare. Ce e drept, la Chiev a fost acum vr'o 8 ani o societate, cu numele „*Deșteptarea*”, înființată de profesorul de acum dela Bolgrad, St. Cioban, dar această societate n'a ținut decât vr'o câteva luni, căci

studenții moldoveni degrabă s'au lăsat de ea. Și în anii din urmă s'a înființat o societate de patru studenți, care a abonat și o revistă din România, dară acest lucru e de prea mică însemnătate. Noi suntem puțini, dar nu-i nimic! O să fim mai mulți cu vremea. Dar deocamdată singuri nu putem face nimic. Noi trebuie să lucrăm împreună cu partidul național moldovenesc, care la început, ce e drept, nu era după gândul nostru, dar acum s'a curățit și merge după ideile noastre. Întâi să fim Moldoveni și numai după aceea revoluționari ruși! Să credem în noi înșine, și să lucrăm!

După d. Cazacliu ia cuvântul un ofițer moldovan, colonelul (polcovie) *Lujanschi*, care la început vrea să vorbească în limba rusească, de oarece i e mai la îndemână fiindcă de 17 ani trăiește departe, în Rusia, dar la rugămintea celor de față vorbește moldovenește. D-sa spune: Să nu ne tot plângem, ci să lucrăm! Să strângem la un loc toate partidele moldovenești, cum se strâng boabele de grâu ca să se facă pâine. Să-i adunăm pe toți Moldovenii în dragoste și credință. Așa vom putea face țară românească, țară moldovenească! Să nu ne plângem că suntem puțini, căci în curând ne vom înmulți!

Președintele *Ionco* arată că, din nefericire, partidul național nu e una. Între organizația dela Odesa și între cea dela Chișinău mai sunt încă neînțelegeri cu privire la treaba pământului (chestia agrară). Noi cu care să mergem? Cu cea dela Odesa, sau cea dela Chișinău, sau să facem un partid nou, cu program nou? Trebuie să ne desbinăm și să primim un program democratic! Să fim un partid independent, căci ceilalți nu ne primesc cu programul nostru.

Ia din nou cuvântul colonelului *Lujanschi*, care zice: Pe toți îi cred, dar nouă ne trebuie un program în care mai întâi de toate să fie scris „Moldova“! Dacă în chestia agrară Rusia va hotărî în cutare chip, vom hotărî și noi așa, dar dacă vom apuca acum razna,

pierdem Moldova. Dacă vom avea o Bancă Națională a noastră, vom prinde puteri și vom fi în stare să ajutăm și pe țărani în toate pibințele. Mai ales că, venind dela bătaie ei n'or avea cu ce să lucreze pământul, nici vite, nici unelte, In ce privește proprietatea, să facem și noi cum vom vedea că face Rusia. Dar pentru întrebarea asta să nu ne desbinăm, căci și așa suntem puțini. Dacă vom fi împărțiți, ne vom pierde. Să fim toți una: boieri și țărani, studenți și soldați. Altfel ne vom prăpădi.

După dl Lujanschi ia cuvântul studentul *Valuță* care vorbește împotriva boierilor, apoi dl Cazacliu, care zice: E foarte adevărat ce zice dl Ionco. Ce să facem noi acum? Să facem o secție studentască cu program democratic! A fost o greșală că ne-am întorlocat cu boierii, căci am ajuns la desbinare. In partidele noastre sunt mulți oameni proști, cari ne vor învinui că ne-am dat cu boierii. Noi, studenții, trebuie să mergem cu soldații, și pe urmă, la alegeri vom face bloc și cu boierii, dacă se va putea. Să lucrăm singuri, să nu ne blocăm. Dacă va veni și ceasul acela, vom vedea atunci ce avem de făcut. In vremea din urmă noi am lucrat cu muncitorii și cu soldații, și ei ne-au sprijinit. Cu ajutorul lor am pus la cale și congresul țărănesc, care se deschide mâine (21 Maiu). Cu boierii nu l'am fi putut face.

Președintele propune din nou: Să ne desbinăm din trup, iar secretarul *Bogos* încearcă să arate cum s'a născut partidul național și prin ce împrejurări a trecut până acum. D-sa încheie: este un singur program național: cel dela Odesa. Cu acesta trebuie să ne unim. Cei cari nu-l împărtășesc, nu fac parte din partidul național.

La cuvântul *un soldat*, care spune: Avem astăzi două programe: unul al boierilor, altul al creștinilor sau al țăranilor. Studenții nu pot fi cu boierii, ci trebuie să fie cu cei obișnuiți. Să n'așteptăm ce se face în Rusia, ci să ne vedem singuri de treabă. Pământ

cu capeici? Am mai văzut noi de astea! Destul acum! Vrem ca țăranii să ia întreg pământul fără plată! Le e ușor boierilor să zică: să mai așteptăm, — dar cei săraci nu mai pot aștepta. Boierii au pus întâi în program șcala moldovenească și limba moldovenească, dar despre pământ nu zic nimic. Să mergem la pământeni și să-i luminăm (la 21 Maiu urma să se țină congresul țăranilor, N. R.) Cei cari vor face altfel, sunt boernași. Cei cari nu sunt cu programul nostru, sunt contra obijduiților.

Sublocotenentul (praporgic) *Cernci* dela Odesa, luând cuvântul, a zis: Străduința noastră cea mai mare trebuie să fie de a aduna la un loc pe toți Moldovenii, boieri și țăranii. Noi luptăm pentru autonomie și în această luptă avem nevoie și de boieri. Suntem cu toții socialiști — ce e drept, — boernași n'avem printre noi, dar de boieri avem totuși nevoie. În lupta pentru autonomie ne trebuie material istoric, pe care nu-l avem gata și pe care numai boierii ni-l pot da. *Cernci* propune ca studenții să se unească și să facă un partid național, al cărui program să aibă ca punct prim: autonomia. Pe chestia agrară (treaba pământului) studenții se pot împărți în diferite partide.

Dar acum să nu mai schimbăm nimic din programul național, ci să-l primim așa cum e, căci multele schimbări aduc primejdie.

D-nul *Halippa* ia din nou cuvântul și spune: Partidul nostru național s'a născut în vremuri tulburi și el a eșit cam slăbănog. În mai multe volosti el nici n'a fost primit, ci a fost primit programul dela Odesa. Punctul privitor la chestia agrară, așa cum e pus în programul dela Chișinău, n'a fost primit decât de vreo 30 de intelectuali. Dacă programul dela Odesa va mai trebui schimbat îl vom schimba, dar nu aici și nu astăzi. Dacă congresul țăranesc va cere anumite schimbări, le vom putea face. Dar acum studențimea să intre în partidul național. Noi suntem socialiști-revoluționari, totuși cu socialiștii revoluționari străini

nu ne putem uni, căci aceștia sunt contra autonomiei. Iar studențimea trebuie să lupte pentru autonomie!

Colonelul Lujanschi ia din nou cuvântul și spune: Cel mai de căpetenie lucru e unirea. Faceți unirea și veți fi tari! Altfel veți fi ca o cârpă, pe care oricine o poate arunca ori unde va voi. Suntem puțini; dacă ne vom împrăștia vom fi și mai puțini și va fi vai de noi.

La aceste cuvinte studentul *Cazaciu* spune: Nu mă pot uni cu cuvintele d-lui Lujanschi. Noi nu vrem să fim enciclopediști, ci specialiști. Nu putem lucra cu boierii. D. *Lujanschi* răspunde: Germanii sunt una și de aceea ei sunt tari. Să se unească și Moldovenii și vor fi tari și ei.

Studentul Văluță spune următoarele: Noi nu ne am adunat aici, ca să formăm un partid politic nou. Scopul nostru trebuie să fie acela de a ne uni cu toții pe platforma socialistă. Să ne unim toți socialiștii de toate nuanțele, căci dacă ne om despărți astăzi în socialiști-revoluționari, social-democrați ș. a., n'ajungem la nimic.

Soldatul Codreanu dela Odessa zice: Dacă boierii socot că interesele naționale sunt mai înalte decât cele personale, să vie cu noi, căci avem nevoie de ei. Dar aici, în Chișinău, văd că nu e nici o unire, nici o inițiativă. La țară suntem copleșiți de agitatori ruși, deoarece intelectualii noștri nu se pot uni cu noi. Îi rugăm pe boieri să vie cu noi. Ei să-și aducă aminte de cuvintele lui Christos: Dați averea voastră săracilor și veți dobândi fericire!

Ia cuvântul d-na *Dr. Alistar*, care spune: Cu toate greutățile prin care trece partidul, eu nu sunt pesimistă. Partidul național trăește și-i va cuprinde pe toți Moldovenii, căci cea dintâi întrebare nu este cea agrară. Nici țărani înșiși nu sunt cu toții uniți în ce privește pământul. Șaptezeci la sută din țărani sunt de părerea ca pământul să fie cu plată și numai când sunt puși la cale de agitatori, își schimbă

părerile și se strică. Abia congresul țărănesc ne va arăta ce vrea țărănimеа. Astăzi noi nu știm ce vrea ea,— după congres poate că boierii vor veni în mijlocul nostru. În orice întâmplare însă: să nu mai vorbim de desbinare! Și să nu ne luăm după socialiști, ci după nevoile noastre!

Un alt vorbitor stăruie din nou asupra unirii, și povățuește pe studenți ca să meargă alături de acei Moldoveni luminați, cari îmbrățișează toate întrebările naționale și nu se opresc numai la chestia agrară.

Studentul *Maimaș* dela Odessa zice că să ne organizăm așa, încât să meargă cu noi și Bulgarii din Basarabia, și toate celelalte noroade.

După aceste lungi discuții *congresul studențesc se declară pentru programul național dela Odessa*,—și cu aceasta se trece la punctul al doilea.

Invățătorul *G. Nastase*, care vine de pe frontul românesc, spune următoarele cuvinte: Trecutul nenorocit ne a adus, încât nu ne mai cunoaștem neamul. Școala rusească ne-a înfundat într'un întunecare grozav și într'o răătăcire înspăimântătoare. Să luăm acum noi în mână școala și să lucrăm tot prin școală pentru regenerarea poporului. Să-i dăm Moldovanului școala care să-l desrobească, să-l disciplineze și să-l mântuie de anarhia rusească. Căci dacă nu vom avea o cultură disciplinată, nu ne va folosi la nimic nici pământul. Propune congresului, și acesta primește, următoarea rezoluție:

Primul congres al studenților moldoveni socotește că școala e cel dintâi mijloc de regenerare a Moldovenilor. Prin urmare, să se înceapă încă la 1 Septemvrie școli moldovenești în toate satele și să se introducă în mod îndatoritor *alfabetul latinesc*.

Studenții *Cazaciu* și *Bogos* întregesc raportul cu aceste rezoluții pe care congresul le primește într'un singur glas:

La 1 Septembrie 1917 să se deschidă în Basarabia și gimnazii moldovenești pentru băieți și pentru copile, apoi să se introducă limba română în seminariile de preoți și de învățători, precum și în școlile de specialitate.

Mai departe să se facă pregătirile trebuitoare ca peste o vreme oarecare să avem la Chișinău o universitate moldovenească, dar și până atunci să se înființeze la universitatea din Odesa și la cea din Chiev câte o catedră de limba, literatura și istoria românească.

În privința alfabetului se naște oarecare neînțelegere. Soldatul *Anastase* propune ca întrebarea alfabetului să fie pusă în programul congresului țărănesc. Norodul are puterea în mâni, el e domn, el să hotărască deci! Învățătorul *D. Sucevan* din Chișinău propune ca congresul să aducă o hotărâre pentru alfabetul rusesc, dar congresul nu primește, ci statorește alfabetul latinesc.

Tot la întrebarea școlară mai vorbește cineva pe larg asupra tuturor părților ei. După aceasta secretarul *Bogoș* desfășură un minunat steag (flag) național al studenților. Pe el e scris cu litere latine: *Trăiască școala moldovenească autonomă!* Toți cei de față se scoală în picioare și salută acest steag, care e un simbol al vieții noastre naționale și supt umbrirea căruia vom înfrunta orice loviri,— după cum zice o cântare patriotică a noastră.

Punctele următoare ale programului se desbat mai pe scurt. Studenții se grăbesc ca să se întâlnească cu țărani care au venit la congresul lor, ce va avea loc a doua zi.

Cu privire la punctele acestea se aduc următoarele rezoluții:

1. Studenții moldoveni socotesc că o frumoasă datorie a lor de a lucra pentru *organizarea politică și culturală a neamului*, atât la țară, cât și la orașe. Ei se vor alipi la organizațiile de până aci și vor lucra din toate puterile pentru înaintarea trebii moldovenești.

2. Studențimea se bucură că a sosit vremea ca să se alcătuiască o *Societate pentru cultura Moldovenilor* și

declară că va lucra cât mai mult pentru ajungerea scopurilor ei.

3. Congresul declară ca înființată *Asociația generală a studenților moldoveni din Basarabia*. Această Asociație va avea câte o secție în fiecare oraș universitar, unde sunt studenți moldoveni și în fiecare oraș ținutal cu școli de mijloc cercetate de ucenici moldoveni. Sediul Asociației va fi la Chișinău, unde se va înființa și o bibliotecă centrală. Asociația va ține în fiecare an câte un congres al tuturor studenților moldoveni.

4. Asociația studenților moldoveni va publica o *revistă* (un jurnal) pentru desbaterca tuturor întrebărilor privitoare la viața studentescă.

5. Asociația studenților moldoveni va căuta *legături cu studenții români dela universitățile și dela școlile mai înalte din România și din alte părți*. Astfel ea va face cunoscute scopurile sale societăților studenților români din Iași, București, Cernăuți, Sibiu, Blaj, Arad, Caransebeș, Gherla, Lugoj, Praga, Graz, München, Berlin, Paris și Londra. Mai departe Asociația va căuta *legături și cu organizațiile studenților ruși*.

Asociația va organiza *călătorii de studii* prin Basarabia și prin celelalte părți locuite de Români.

6. Asociația va lupta pentru înființarea a câte unui *Cămin pentru studenții moldoveni* prin orașele unde numărul lor va fi mai mare.

7. Hotărârile mai însemnate ale congresului vor fi aduse la cunoștința d-lui ministru al școlilor (Instrucțiunii Publice) din Petrograd, printr'o telegramă.

Primindu-se aceste propuneri s'a ales un comitet restrâns al Asociației (d-nii Cazacliu, Bogos, Racoviță, Harea și Stichi), cu îndatorirea de a face pregătiri mai bune pentru un al doilea congres, care avea să se ție la 1 August, și care pe lângă alte lucruri, avea să întărească și statutele (ustavul) Asociației.

Și cu aceasta congresul s'a mântuit, iar studenții

au plecat să se întâlnească cu țăranii și să-i pregătească pentru congresul de a doua zi.

Cu toate că congresul studenților n'a fost pregătit tocmai precum ar fi trebuit, el a fost totuși de un mare folos. Mai întâi el a fost cel dintâi congres al studenților moldoveni și, al doilea, el a arătat ce fel de idei are studențimea și ce fel de gânduri o călăuzesc. Mai departe el a adus câteva hotărâri cari, pedeoparte au întărit viața și mișcarea națională a Moldovenilor peste tot, iar pe de alta vor aduce o îmbunătățire simțită însăși vieții studențești.

Ne place a crede că studenții se vor aduna cu toții cât mai degrabă sub aripile Asociației lor și acolo vor lucra pentru îndeplinirea hotărârilor luate. *Studențimea bine organizată poate să aibă o însemnătate deosebită în viața neamului.* Istoria ne arată că în multe țări tinerimea de pe la școlile înalte a avut o înrăurire hotărâtoare asupra întâmplărilor mari.

Să nădăjduim că și în Basarabia tinerimea va fi la culmea chemării ei. Istoria neamului nostru va însemna cu litere de aur numele acelor studenți, cari prin munca lor disciplinată și întemeiată pe ideea națională, vor ajuta izbândirea marior idei naționale moldovenăști.

Cronicar.

Unirea face puterea.

*

Cea mai puternică armă de luptă a unui popor, este cultura lui națională.

*

Idealul fiecărui moldovan trebuie să fie: cultura națională, prin școală națională.

Dela cursurile învățătorilor moldoveni

(Câteva impresii).

Au trebuit să vie aceste cumplite vremuri asupra neamului nostru întreg, ca să mi se împlinească un vis vechiu. Războiul acesta lung și grozav, care a dat Rusiei slobozenia sfântă și a scos din lanțurile ruginite ale robiei de un veac pe Moldovenii Basarabiei, m'a învrednicit în sfârșit și pe mine, să-mi văd frații, de care ne-a despărțit atâta vreme Prutul, „râu blăstămat“.

Astăzi, când pelângă durerile de Român ne rod inima și durerile de om, a fost o clipă senină, fericită aceia, în care mi-a venit chemarea să plec la cursurile pentru învățătorii moldoveni din Chișinău.

Și amestecând în ochi lacrima durerii, că trebuie să mi părăsesc din nou vatra, de care m'a ținut războiul departe trei ani, cu cea a bucuriei că voi vedea în sfârșit plaiurile blândeii Basarabii, — am pornit voios la drum.

Peste Cernăuți-Noua sulită Lipcani Ocnita m'a dus trenul militar la Moghilău. De aici am pornit la vale, pe Nistru, cu vaporul. A fost o călătorie din cele mai frumoase, câte am făcut. Frumoasă nu atât din pricina vremii senine, a priveliștelor minunate, ce-mi rășăreau mereu în cale, ci poate pentru că întâlneam la fiecare pas frații mei înstrăinați, le auziam glasul blând și dulce, cu rostirea lui bătrânească, ca în vremile cronicarului Neculcea, pentru că mă simțeam slobood pe un pământ scump, pe care până nu de mult și gândul se îngrozea să pătrundă cu tainica lui aripă.

Și iată mă acum, când toate școlile românești din alte țări stau zăvorite de mâna haină a războiului, în școala cea nouă din curtea eparhială, depe cea mai frumoasă uliță a Chișinăului, în fața elevilor mei noi.

Rostesc cuvântul „elevi“ cu un fel de sfială, de rușine. Căci toți învățătorii și învățătoarele (la 400), cari au urmat cursurile, au fost în puterea vârstei. Unii cu părul alb, îmbătrâniți în slujba grea a școlii, făceau cu privirea lor blândă și înțeleaptă să mi se bată inima mai repede, să mi tremure glasul, să mi se împăinjenească ochii.

În cei unsprezece ani de slujbă școlară, n'am fost niciodată mai puțin stăpân pe mine, mai prins de vraja privirilor ațintite asupra mea, decât la aceste cursuri, unde aveam să învăț limba românească pe frații mei înstrăinați, cari ori o uitaseră, ori o slujiseră, ori o vorbeau sfioși, dându-și sama de sărăcia și neputința, în care a rămas biata orfană prin înstrăinarea și apărarea, ce a îndurat-o un veac întreg.

Am muncit mult și greu, dar niciodată cu mai mare râvnă și dragoste ca până acum. Căci în fața mea stăteau nu cincizeci de copii, — pe cari trebuia să-i învăț, pentru că eram plătit de stăpânire; cari trebuiau să mă asculte, pentru că le eram stăpân, — ci fiindcă toți aceștia erau apostolii unei vremi mari, care va trezi la o viață nouă duhul românesc amortit depe plaiurile moldovenești ale Basarabiei.

Cu anevoie aș putea zugrăvi dragostea învățătorilor moldoveni dela aceste cursuri pentru scrierea și citirea românească, așa de puțin cunoscute aici.

Și cu fiecare lecție dragostea de limba strămoșească creștea, legăturile sufletești dintre mine și frații mei elevi se întăreau.

Întâiu rar și sfioși, apoi tot mai des, mai hotărât și cald se rădica câte un glas punând o întrebare, cerând o lămurire, arătând o nedumerire.

În vreme ce unul, muncind încă cu o râvnă de furnică să deprindă scrisul și cititul, se silia să-mi prindă explicațiile, să-mi pătrundă înțelesul vorbei, altul, mai progresat, mai însetat, mă zoria cu întrebări pripite despre chestiuni, de cari aveam să vorbesc abia mai târziu.

Lipsa de cărți didactice, gramatici și cărți de citire a fost mult simțită. Și nu odată asupra unei cărți adusă dela Iași, ce era de vânzare, se pornia o luptă, ca după pâinea de toate zilele.

— „De-am avea cărți! De-ar fi cărți! V-aș plăti pe-o carte cât ați cere, numai să mi-o dați!”

Aceste vorbe le puteai auzi în fiecare zi. Lucru firesc, căci fiecare doria să aibă o carte, din care să pregătească lecția acasă și care să-i rămâie pe viitor în biblioteca sa tânără.

Dacă la începutul cursurilor stăruia încă la câțiva părerea, că una este limba moldovenească de dincoace de Prut și altă cea românească de dincolo, — azi toți au înțeles că avem acelaș grain, pe care numai vremile vitrige din Basarabia, cari au oprit învățarea limbii noastre în școli românești, i-au schimbat fața întrucâtva.

Mai cu samă din limba vorbită de noi, lectorii veniți din Bucovina, au putut înțelege învățătorii moldoveni, că așa numitele deosebiri de grain stau aproape numai în bogăția de cuvinte, pe care ne-a dat-o nouă școala națională, pe cari ei până azi n'au avut-o. De aceia ne-am și stăruit a arăta deosebirea dintre limba cultă-literară și cea a țăranului dela sate, care vorbește aproape la fel atât în Basarabia, cât și în Bucovina ori Moldova (din România).

Interesul pentru limbă nu s'a arătat numai la lecții, ci și în afară de ele. În recreații eram totdeauna împresurați de cei ce făceau lectură în particular și doreau să cunoască înțelesul cuvintelor necunoscute, pe cari le întâlneau în citare carte. Și atunci ni s'a cerut un nou lucru: să facem ori să aducem un dicționar românesc!

Și astfel vedeam zilnic câte lucruri nu sunt de făcut încă aici, câte nu trebuie făcute cât mai în grabă: Cărți de școală, istorie, literatură, dicționare, reviste, librărie, bibliotecă publică, tipografie!! Azi, când toate acestea sunt pe cale de a se înfăptui, nerăbdarea ni-e

par'că mai mare încă. Fiecare dorește să afle, când s'or întâmpla aceste „minuni“, așteptate de toți:

O mică librărie (dacă se poate numi așa), înghebată în grabă cu câteva cărți aduse din Iași, și-a vândut în scurtă vreme aproape toți autorii vechi și moderni. Se cer mereu cărți, pe cari le întârnești azi în ficcare casă de învățător, preot sau cărturar moldovan.

Îmi răsună încă puternic în urechi vorbele unui învățător cărunt: „*Suntem domrule, săraci și păcătoși!*“! Și ele îmi urcă în ochi lacrimi calde, lacrimi de bucurie pentru schimbările fericite, aduse de vremile de azi, dar și lacrimi de oțerire pentru atât amar de nedreptate, ce-au suferit frații noștri basarabeni.

„Săraci“ încă da! Dar nu „păcătoși“ sunteți frații mei! Nu este păcatul vostru că ați rămas în urmă, că nu stați în rând cu noi. Sunt păcatele altora, pe care buna voastră patrie de azi le-a șters cu slobodenia ei dreaptă și frățescă, pentru care cu toții îi aducem laudă și mulțămită.

Ajuns la sfârșitul acestor impresii fugare, țin să amintesc că aproape toți cursiștii au trecut examenul. Au fost între ei candidați, ale căror răspunsuri ar face azi cinste oricărui bun învățător din România. Și nu trebuie să uităm, că aceste cursuri au durat numai două luni, s'au ținut în toată verii, cu puține cărți didactice și în împrejurările grele de azi.

Să-ți lași tu, de pildă, familia și gospodăria, în vremea lucrului, fără capul și brațul tău, să cheltuești bani scumpi în oraș, să auzi că Neamțul — afurisit să-i fie numele pe veci! — înainteză spre ținutul hotarului, care se evacuează, iar tu să faci liniștit curs de limbă românească în Chișinău!! Iată o faptă mare și românească, care face laudă învățătorului moldovan din Basarabia.

Dacă-mi va îngădui Dumnezeu vremuri mai slobode, în cari să pot așterne în liniște pe hârtie povestea petrecerii mele în Basarabia, nădăjduiesc să povestesc

încă multe alte fapte și întâmplări, cari vor arăta cum sufletul românesc amorțit s'a trezit ca prin minune în aceste vremuri în Basarabia și cum caută el să iasă tot mai întreg, mai curat în ochii lumii.

Când a trecut în săptămânile din urmă un transport de voluntari români (ardeleni și bucovineni, robiți de Ruși în războiu) spre frontul român, ei s'au oprit câteva ceasuri în Chișinău. În sala primăriei au dat ofițerii români un mic concert, la care au fost de față aproape toți cursiștii. În ungherul sălii un bătrân, ascultând cu evlavie cântecele românești ale ofițerilor noștri, plângea. Nu l-am întrebat de ce. Dar știu că în școala din satul său, în fața copiilor de țărani moldoveni, vor ieși depe buzele sale tremurătoare toate vorbele calde și înțelepte, pe cari nu le-a putut rosti în acea clipă de sguduire sufletească.

Acela care a fost la frumosul concert, cu care s'au mântuit cursurile învățătorilor moldoveni, nu va putea uita degrabă acele clipe înălțătoare. În fața unui auditor uriaș, în parte și neromâni, au răsunat marșul deșteptării lui Mureșianu și versurile lui Alecsandri și Coșbuc. Din aplauzele furtunoase ale străinilor de față, am înțeles, că și cei ce nu ne-au cunoscut și cinstit până azi, au văzut ce știm și ce putem.

Iar istoria cea nouă a Basarabiei moldovenesti slobode, va aminti cu cuvinte de laudă că în fruntea re-deșteptării naționale a Moldovenilor de aici au pornit învățătorii satelor, luminătorii și apărătorii neamului nostru.

Le doresc să purecadă cu curaj înainte și ajutorul lui Dumnezeu va fi totdeauna cu ei!

Liviu Fl. Marian.

JERTFA BASARABIEI

În aceste grele vremuri de prefacere, când e așa mare nevoie de oameni, țara noastră a pierdut în timp de o săptămână patru din cei mai vrednici fii ai ei. Patru Moldoveni luminați și închinați binelui obștesc, ne-au părăsit pentru totdeauna, lăsându-ne în jale adâncă și în durere nesfârșită.

Cel dintâi care a plecat dintre noi a fost părintele *Alexe Mateevici*, profesor la Seminarul din Chișinău. Om tânăr, sub 30 de ani, păr M. a fost mobilizat pe frontul românesc ca preot. Acolo s'a îmbolnăvit de tifos exantematic, de care în scurtă vreme a și murit. Părintele M. a fost un preot de seamă al nostru și nădăjdum că nu peste mult scrierile lui vor putea fi tipărite într'o cărticică.

În numărul de față noi tipărim poezia *Limba noastră*, pe care ficiertatul a cetit-o la deschiderea cursurilor pentru învățători, la cari și el a ținut două lecții de istoria literaturii române.

Moartea păr. M. e cu atât mai dureroasă pentru noi, cu cât el a luat parte însemnată la toate lucrurile mai mari moldovenești. La congresul studenților și mai ales la cel al învățătorilor moldoveni el a spus lucruri foarte înțelepte, cari vor rămânea neșterse din amintirea Moldovenilor.

Al doilea care ne-a părăsit este părintele *Dimitrie Baltaga*, din Costești. Sfinția-Sa a fost ucis, în ziua de 9 August, de către niște ostași, cari au intrat cu puterea în casă și ia-u cerut bani. Părintele Baltaga a fost un bun Moldovan. El a luptat mult pentru ca limba noastră să se întrebuițeze în slujbele bisericesti. Uciderea lui este o faptă revoltătoare, care cere răzbunare.

Al treilea bun patriot pe care l-am pierdut e avocatul *Simion Murafa* din Cotiugeni, ținutul Sorocii. Murafa a fost omorât în ziua de 20 August, dimpreună cu inginerul hotarnic din Chișinău, *Andrei Hodorogea*, de către niște soldați, într'o vie dela marginea târgului.

Iată cum îi zugrăvește pe acești doi luptători gazeta „*România*” dela Iași.

„Murafa, bine cunoscut și în cereurile românești din Iași, a fost unul din cei mai harnici naționaliști din Basarabia. Redactor la

„Cuvântul Moldovenesc“ în vremurile grele, el a luat parte la tot ce s'a lucrat înainte și după revoluția rusească pentru Români. Inimă largă, plină de avânt, Murafa nu vedea numai țărișoara lui dintre Prut și Nistru, ci privirea i se întindea departe, până unde răsună graiul românesc. Când, acum vre-o două luni și jumătate, a trecut prin Chișinău primul batalion de voluntari ardeleni, cari veneau pe frontul românesc, Murafa — care era mobilizat cu rangul de căpitan — le-a dat în numele Basarabenilor, un minunat steag tricolor, cu destinația pentru Alba-Iulia... Clipa aceea a fost de bună seamă cea mai frumoasă în viața lui, și de câte ori își aducea aminte de ea, i-se umezeau ochii.

Cunoștea literatura românească și iubea cu patimă muzica națională. În Basarabia abia vor fi 2—3 intelectuali români cari să aibă o bibliotecă mai bogată decât Murafa. Scrisul lui era energic și în curând, când se va putea publica o lucrare de a lui de natură politică, isprăvită nu de mult, se va vedea cu adevărat, ce a pierdut nu numai Basarabia, dar și neamul românesc întreg, în acest „moldovan“ înflăcărat.

Ingineriul hotarnic dela Chișinău, *Andrei Hodorogea*, a fost și el un naționalist înflăcărat, și a lucrat din toate puterile lui pentru întărirea „Moldovenilor“ în înțeles național. Dacă în Duma orășană a capitalei Basarabiei au intrat la alegerile de acum două săptămâni șase Români cu program naționalist — lucru cu totul necunoscut până aci — partea cea mai mare a vrediciei e a lui Hodorogea. Acest om nu și-a cruțat nici sănătatea, nici averea, nici timpul înainte de alegeri, ci a jertfit din toată inima tot ce s'a cerut. Casa lui era o casă deschisă pentru toți Românii năcăjiți, și toți cari l-au cunoscut, nu-i vor uita niciodată inima largă, românească.

De bună seamă e o datorie a celor cari i-au cunoscut și iubit să arate măcar prin câteva cuvinte ce pierdere mare însemnează moartea lor. E cel mai puțin lucru care se poate face.

Odihnească în pace!“

Din parte-ne, în semn de recunoștință, tipărim în acest număr al revistei, un articol de cuprins școlar al lui Murafa. Și din acest articol se poate vedea ce a pierdut în Murafa școala noastră moldovenăse“.

Redacția.

Soldații moldoveni și școala națională

— DOUĂ DOCUMENTE —

Publicăm aici două documente ale Comitetului soldaților și ofițerilor moldoveni de pe frontul român din Iași trimise Comisiunii școlare moldovenești de pe lângă Zemstva gubernială a Basarabiei. Ele dovedesc, cât de bine înțeleg ostașii noștri nevoile școalei naționale, și cât de mult ajutor au dat ei trebei noastre școlare.

Comitetul ostașilor și ofițerilor moldoveni de pe frontul român, către Comisiunea școlară moldovenească de pe lângă Zemstva gubernială a Basarabiei.

I.

Comitetul soldaților moldoveni de pe frontul românesc, dându-și seamă, că a sosit începutul noului an școlar 1917/18, se întoarce prin aceasta către comisiunea școlară moldovenească de pe lângă zemstva gubernială a Basarabiei, aducându-i la cunoștință dorințele ei de ordin școlar.

În congrăsuire cu programul partidului național moldovenesc și cu toate stăruințele puse de bunii Moldoveni dela Revoluție încoace, Comitetul soldaților moldoveni de pe frontul român, cere din nou ca, începând cu toamna aceasta, să se deschidă pretutindenea în Basarabia școli moldovenești de toate treptele, în cari fiii neamului nostru, să poată învăța toate științele în duicea limbă a mamei. Dacă pentru pornirea acestor școli, nu se vor găsi destui învățători și profesori moldoveni, comisia școlară a zemstvei să ia numaidecât măsuri, ca să fie aduși în Basarabia pentru acest an școlar, învățători și profesori români din Transilvania și Bucovina, cari se află în Rusia ca refugiați și prizonieri de război, iar până la începutul anului școlar 1918/19 să se pregătească învățători și profesori moldoveni în număr de ajuns, la un curs anume de un an de zile.

Aceasta este cea mai fierbinte dorință de ordin școlar a ostașilor de pe frontul românesc și cerem, ca ea să fie îndeplinită

numai decât, spre binele și fericirea neamului nostru, atât de întunecat până acum, dar vrednic de o altă soartă mai bună.

În numele Comitetului soldaților moldoveni de pe frontul român :

Iași, 30 August 1917.

Președinte :

Sublocotenent **Scobiola.**

Secretar :

Sublocotenent **Țanțu.**

II.

Prin adresa noastră dela 30 August a. c., ne-am luat voie a stărui pe lângă On. comisiune, să facă numai decât pașii trebuitori, ca până la începutul anului școlar 1918/19, să se poată pregăti învățători moldoveni în număr de ajuns, pentru nevoile școlare din viitor. Prin adresa de față, venim să stăruim asupra nevoii grabnice, de a pregăti în cursul acestui an și profesori pen-școalele de mijloc (gimnazii, școli normale, seminarii s. a.)

În adevăr, ni-se pune întrebarea : de unde vom lua noi profesorii trebuitori pentru învățământul moldovenesc în școlile de mijloc? În anul școlar 1917/18 avem, ce e drept, norocul de a ne folosi de refugiații din Transilvania și Bucovina, dar cine va duce oare mai departe începutul făcut de aceștia, după-ce ei vor pleca în țara lor, la sfârșitul bătăliei?

Pentru a nu ajunge în starea, cu totul neplăcută și păgubitoare culturii noastre, de a vedea oprindu-se pe loc un început frumos și de atâta vreme așteptat, noi socotim că trebuiesc căutate încă de pe acum, chipuri pentru pregătirea unui cât mai mare număr de profesori moldoveni, cari să poată lua la anul viitor, locul Transilvănenilor și Bucovinenilor. În acest scop noi propunem următoarele trei măsuri :

1. Zemstva gubernială, să organizeze la Chișinău, cursuri pregătitoare pentru profesorii moldoveni. Aceste cursuri să ție cam 6 luni de zile, profesorii având să fie prinși câte 1—2 ceasuri pe zi. La sfârșitul cursurilor și profesorii să dea examen. ca și învățătorii.

2. De oarece numărul profesorilor moldoveni în slujbă, astăzi nu va fi nici pe departe de ajuns, trebuie, pregătiți profesori noi dintre studenții de pe la universități. Cum cei mai mulți studenți

moldoveni, se găsesc la Odesa și la Chiev, Comisia școlară să facă toți pașii, ca să se deschidă, deocamdată, cel puțin la aceste două universități, catedre de limba, literatura și istoria moldovenească (românească). La aceste catedre, să fie poștiți profesorii dela universitățile din România și Bucovina, aflători în Rusia ca refugiați.

3. Pentru a avea profesori buni și la seminarii — și până la o organizare a acestora — să se deschidă o catedră moldovenească și la Academia duhovnicească din Chiev, la care urmează mulți tineri moldoveni. Fără o pregătire națională, preoțimea noastră nu va putea fi îndrumătoare bună a neamului.

Acestea sunt cele trei măsuri, pe cari astăzi moldovenii de pe frontul românesc, doresc să le vadă înfăptuite numai decât în toamna aceasta. Orice zăbovire e păgubitoare și de aceea poștim On. Comisiune, să facă numai decât pași pentru înfăptuirea lor, și să ne răspundă totodată de urmarea ce vor avea acești pași pentruca, dacă va fi nevoie, să știm pași în alt fel.

Iași 30 Septemvrie 1917.

Comitetul ostașilor și ofițerilor moldoveni de pe frontul român.

Președinte
Cazacliu

Secretar
Ursu

Cele 10 porunci ale învățătorilor moldoveni

1) Adu ți aminte că ești Moldovan și că trebuie să rămâi Moldovan.

2) Nu te rușina că ești Moldovan. ci dimpotrivă, fă ți fală din aceasta, căci ești urmaș al marelui popor român.

3) Nu uita, că neamul din care faci parte e neam mare, și înrudit cu cele mai alese neamuri din lume.

4) Vorbește pretutindenea cu toți Moldovenii, numai moldovenește. Fiecare neam trebuie să-și prețuiască limba sa, dacă vrea să fie și el prețuit.

5) Adu-ți aminte, că ești învățător al neamului tău, pe care trebui să-l luminezi.

6) Ca Moldovan trebui să facie parte din Partidul național moldovenesc, ear ca învățător, din Asociația învățătorilor moldoveni din Basarabia.

7) Adună pe toți tovarășii, tăi în sânul Asociației învățătorilor, și în al Partidului național moldovenesc.

8) Lucrează din toate puterile tale pentru a ajunge cât mai curând, ca toți Moldovenii să aibă cărți în limba lor.

9) Luminează-te cu lumina moldovenească: ceteste „Cuvânt Moldovenesc“ și „Școala Moldovenească“ și apropie-te, încetul cu încetul, de literatura românească.

10 Gândește-te, ce moștenire lași după tine.

Moștenirea cea mai frumoasă este numele cel bun, că ai fost Moldovan cu simțire și învățător luminat al neamului tău.

CRONICA

Din partea Redacției. — Jurnalul nostru, iese cu întârziere de trei luni. Aceasta din pricina, că tipografia românească nu s'a putut întocmi mai curând. De acum înainte jurnalul va ieși la vreme.

În numerele de până acum ale jurnalului, am tipărit mai ales dări de seamă despre pașii făcuți pentru așezarea școalei moldovenești. Deacum înainte, vom căuta să dăm cât mai des îndrumări pedagogice pentru învățători, cu privire la purtarea dregătoriei lor în împrejurările cele nouă.

*

Andrei Mureșanu. — În numărul de față, publicăm portretul poetului Andrei Mureșanu, care a scris imnul nostru național *Deșteaptă-te Române!*

A. Mureșanu s'a născut la anul 1812 în Transilvania. La 1848,

când a fost acolo revoluția Românilor împotriva Ungurilor, Mureșanu a scris această poezie puternică, prin care a chemat la arme pe Românii atât de greu apăsați de stăpânii lor varvari. Cântarea lui Mureșanu, a mișcat toate inimile românești din vremea aceea și ea a rămas până în ziua de astăzi, ca cea mai sfântă cântare a noastră.

Ceeace e *Marsilieza* pentru Francezi și pentru toate națiile asuprite, aceea e „Deșteaptă-te Române“ pentru noi. Nu este Român adevărat, cel care nu știe acest cântec.

Cât de adânc pătrunde el în inimile românești, aceasta s'a putut vedea și la Concertul învățătorilor moldoveni, când publicul a cerut să se cânte nu mai puțin de trei ori acest imn. Credem, că de acum încolo „Deșteaptă-te Române“ va ajunge pretutindenea în Basarabia tot atât de eunoseut, pe cât este în celelalte țări moldovenesti.

Murășanu a scris și o carte despre creșterea copiilor. Cartea se cheamă: *Icoana creșterii rele și mijloacele de a o face și mai rea*. El are deci pentru învățătorii moldoveni, o îndoită însemnătate.

*

Concertul învățătorilor moldoveni. — La 13 August, către sfârșitul cursurilor, învățătorii moldoveni, organizați într'un cor, au dat un frumos concert în sala eparhială din Chișinău. Concertul, dirijat de părintele M. Berizovschi, a avut următorul program:

1. *Deșteaptă-te Române!* Andrei Murășanu.
2. *Stăncuța*, de G. Muzicescu.
3. *Dor-dorule...* de G. Muzicescu.
4. *Serenada*, muzica de Tudor Flondor, cântată de păr. Berizovschi.
5. *Ostașul român*.
6. *Hai Ileană la poiană*, de G. Muzicescu.
7. *Pe-al nostru steag e scris „Unire“*, de C. Porumbescu.
8. *Doină, doină*, muzica de Vorobchievici, armonizată de Teodorescu.
9. *Lălea vitează*, aranjată de G. Muzicescu.
10. *Noi țărani dela țară*, muzica de Dinicu, cântată de inv. Loghinescu.
11. *Răsai lună*, de G. Muzicescu.
12. *Duet*, cântat de doamnele Popovici și Harea.

13. *Plecarea la războiu*, muzica de Jiuleanu.

Printre aceste puncte de cor și de solo s'au declamat și câteva poezii și anume: *Adio Moldovei* de V. Alecsandri, *Rugămintea din urmă* de G. Coșbuc, *Pe lângă plopul fără soț* de M. Eminescu și *Țara mea* de I. Nenițescu.

Concertul a răușit minunat. Sala a fost tixită de public. Fiecare punct din program a trebuit să fie cântat de câte două ori, iar imnul nostru național, ascultat de sala întreagă în picioare, — chiar de trei ori. Era o însuflețire de nedescris. În adevăr, nimie nu atinge atât de puternic coardele inimii, ca și cântarea națională. Se vedeau în atâția ochi, lacrimi de o bucurie fără pereche. Un preot bătrân, bun Moldovan, spunea: Seara aceasta este mai de preț de cât întreaga sută de ani pe care am petrecut-o în întinerec...

Concertul a adus și un venit frumos de mai multe sute de ruble, care a mers în cassa Obștei învățătorilor.

Naționalizarea învățământului. — Toate noroadele din Rusia s'au pregătit ca, cu 1 Octomvrie, să deschidă școli naționale pentru fiii lor. Între cei cari au înțeles bine acest glas al vremii suntem, de astădată, și noi Moldovenii. În trecut noi n'am înțeles porunca firii, și de aceea am rămas atât de în urmă în cultură. În viitor, cu ajutorul școalei naționale, ne vom ridica și noi acolo unde trebuie.

*

Adunarea Zemstvei guberniale și școala moldovenească.

— Adunarea Zemstvei guberniale, care s'a ținut în zilele de 20—22 Septemvrie, a adas în privința școlilor moldovenești mai multe hotărâri vajnice. Ea a hotărât anume, că în satele moldovenești trebuie să se deschidă numai decât școli moldovenești și că în școlile de mijloc de asemenea va trebui să se predea limba moldovenească.

De-acum soarta școalei noastre e pentru totdeauna hotărâtă.

*

Când se vor deschide școlile moldovenești. — Adunarea Zemstvei guberniale a hotărât, ca școlile moldovenești să se deschidă la 1 Noemvrie. În satele moldovenești, nu se vor mai deschide școli rusești, ci numai școli moldovenești.

Limba moldovenească se va introduce în mod obligat în toate școalele de mijloc din Basarabia. La mai multe școli de mijloc se va deschide clasa I curat moldovenească.

*

Cursuri nouă de învățători. — Învățătorii, cari n'au fost la cursurile din Iulie și August ținute în Chișinău, vor trebui să iea parte la cursurile cele nouă cari se deschid la 1 Octombrie, în Chișinău și Bălți. Altfel, ei nu vor putea fi învățători în școlile moldovenești.

*

Oștașii moldoveni și școala. — Trebuie să amintim aici, cu multă bucurie, interesul cel mare pe care l-au arătat și-l arată și acum ostașii moldoveni, pentru școala noastră națională.

Comitetele de ostași și de ofițeri dela Odesa, Chișinău și Iași, au stăruit cu ce amai mare căldură, pentru ca treaba școlară să fie îndrumată pe o cale bună. Acum, de o lună încoace, Comitetul central al organizațiilor ostașilor moldoveni, a lucrat atât în Adunarea Zemstvei, cât și în afară de ea, cu toată energia pentru ca Moldovenii, să poată avea șe li naționale așa cum trebuie.

Toată suflarea moldovenească trebuie să mulțumească ostașilor pentru binele ce l-au făcut neamului.

*

Învățătorii transilvăneni și bucovineni poștiți în Basarabia. — Comitetele ostășești din Odesa, Chișinău și Iași, având în vedere, că pentru anul acesta școlar nu se vor găsi destui învățători și profesori moldoveni, cari să deschidă școli naționale, a cerut dela Zemstra gubernială, ca să i poftesească în Basarabia pe profesorii și învățătorii români din Transilvania și Bucovina, aflători ca refugiați (bejenari) sau ca prizonieri (plenici) în Rusia. Comisiunea școlară moldovenească a Zemstvei, găsind că această propunere e foarte înțeleaptă, a hotărît ca să dea de știre, că în Basarabia sunt poștiți și frații noștri din Transilvania și Bucovina, cari ne vor fi de mare folos.

*

Cărți pentru școalele moldovenești. — S'a pus sub tipar „Abecedarul moldovenesc“, alcătuit de părintele arhimandrit Gurie. În tovărășia mai multor iubitori de luminarea norodului. În curând Abecedarul (Bucherul) va fi tipărit, și va fi trimis prin toate satele moldovenești, ca să trezească acolo dragostea de carte și de lumină moldovenească.

În zilele acestea se pune sub tipar și *Cartea de citire* (Cres-

tomafia), făcută de d. Ștefan Cioban și Cartea de religie (Legea lui Dumnezeu), luerată de părintele Nicolae Vlad.

*

Scoala moldovenească la Sevastopol. — La Sevastopol, s'a deschis o școală moldovenească, pentru copiii marinarilor și oștenilor moldoveni de acolo. Învățătorul e un marinar român de pe vaporul „Traian“.

*

Societatea (obștea) culturală a Românilor din Basarabia.

Sub această numire s'a înființat, în ziua de 10 Iunie, la Chișinău o obște, al cărei scop este lucrarea, cu toate mijloacele, pentru luminarea Moldovenilor. Societatea are de acum și o tipografie, în care se vor tipări cărțile de școală și multe altele lucruri folositoare neamului. Peste scurtă vreme, ea va deschide și o bibliotecă mare cu cărți românești, de care se vor putea folosi toți membri Obștei.

Din parte-ne dorim Obștei, ca să-și poată împlini scopul ei atât de frumos.

*

Tipografia românească din Chișinău. — S'a deschis la 8 Septembrie anul acesta. Cea dintâi lucrare care s'a pus sub tipar, a fost jurnalul nostru. Dorim din parte-ne, ca această tipografie să fie în adevăr, un nescat izvor de lumină pentru Moldoveni.

*

Scoală moldovenească în Chișinău. — La 25 Iunie, domnișoara Ana Bocanescu a deschis în Chișineu o școală pregătitoare moldovenească, pe care au cercetat-o 35 de copii. Toți au învățat să cetească și să scrie, spre cea mai mare bucurie a lor și a părinților lor. Apoi au mai învățat și câteva cântece moldovenești tare frumoase. Fapta domnișoarei Bocanescu e vrednică de toată lauda.

136a „ROMÂNIA NOUĂ“

**Organ de propagandă pentru unirea politică
a tuturor Românilor.**

Iese în fiecare zi de lucru

sub conducerea unui comitet de redacție alcătuit din
domnii :

*Dr. Onisifor Ghibu, Dr. Ioan Mateiu (din Transilvania),
Vasile Harea, Vlad Cazaciu (Basarabia), Gheorghe Tojan
(Bucovina), D. Munteanu-Râmnic (România), Constantin
Noe (Macedonia), Dr. Atanasie Popovici (Serbia).*

Abonamentul (plata):

Pe o lună : 10 Lei sau 4 ruble

Pe trei luni : 25 Lei sau 12 ruble.

Pentru preoții și învățătorii din Basarabia : pe trei
luni 6 ruble.

Redacția gazetei : Chișinău, Strada Gogol 39.

Administrația : Bulevardul Alexandu cel Bun-Pasaj.

LIBRARIA NAȚIONALĂ

CHIȘINAU, Bulevardul Alexandru Cel Bun (Pasaj)

**Se află de vânzare tot felul de cărți român-
ești tipărite cu litere latine, precum :**

**Gramatici, Cărți de citire, Istorii, Geografii,
Aritmetici, Povestiri, Poezii, Romane, ș. a.**

1366

Anul I. — OCTOMBRIE — DECEMBRIE 1917

No. 5 - 8

ȘCOALA MOLDOVENEASCĂ

REVISTA OBȘTEI ÎNVĂȚĂTORILOR MOLDOVENI
DIN BASARABIA

V. ALEXANDRI

APARE
ODATĂ PE LUNĂ
sub îndrumirea unui
COMITET DE REDACȚIE

ABONAMENTE :
IN ȚARĂ
Pe un an . . . 3 Ruble

ÎN STRĂINĂTATE
Pe un an . . . 10 Lei

ADMINISTRAȚIA
Chișinău, Cupecis-
caia 19.

Prețul 1.50 Ruble (3 Lei)

TIPOGRAFIA ROMÂNEASCĂ. — CHIȘINĂU
1918

Anul INo. 5 - 6

Școala Moldovenească

REVISTA OBȘTEI ÎNVĂȚĂTORILOR MOLDOVENI
DIN BASARABIA

PIETRE LA TEMELIA ȘCOALEI MOLDOVENEȘTI.

Așezându-se învățământul național în toate școalele din Basarabia, Zemstvi Gubernială a dat două instrucții de o însemnătate deosebit de mare către învățătorii dela școalele începătoare și dela școalele cu două clase. Fiind aceste instrucții pietrele de temelie ale învățământului moldovenesc, le publicăm și noi aici pentru-ca să poată fi la îndemâna fiecărui învățător.

I.

Printre urmările bune ale Revoluției rusești trebuie să numărăm, fără îndoială, și prefacerea școalei după nevoile adevărate ale norodului și după cerințele pedagogiei. Stăpânirea vremelnică a Rusiei a statorit încă din cele dintâi zile ale Revoluției că, de aici încolo, punându-se pe temelii nouă toate așezămintele vieții obștești, urmează ca și școala să se pună pe temelii naționale, având să slujască interesele noroadelor. Acest lucru l-au hotărât apoi și congresele învățătoresți din toată Rusia.

În ce privește Basarabia, Congresul tuturor învățătorilor din țară, ținut în Chișinău la 11 Aprilie, 1917 a hotărât în punctul al 10-lea, că „în-

vătătura trebuie să se înceapă în limba copiilor; limba rusească, ca limbă a țării întregi având să se învețe ca obiect de învățământ deosebit“.

Tot astfel a hotărît, ceva mai târziu, și congresul învățătorilor moldoveni ținut la 25 Maiu.

Spre a putea înlăptui această hotărîre, *Zemstva gubernială* a Basarabiei a chemat pe învățători la cursuri deosebite pentru învățarea limbii moldovenești. Aceste cursuri s'au ținut la Chișinău, de la 15 Iunie până la 15 August, cu peste 400 de învățători, și dela 1—31 Octomvrie cu peste 200 de învățători, iar la Bălți și la Soroca cu alți 250 de învățători,— laolaltă deci cam 850 de învățători. Tot *Zemstva* a luat măsuri și pentru tipărirea de cărți școlare cu *alfabetul latinesc*, primit atât de Comisia școlară moldovenească a ei, cât și de Congresul învățătorilor moldoveni. Fiind, astfel, lucrurile pregătite pentru începerea învățământului în limba norodului, Adunarea *Zemstvei* guberniale, ținută la 20 Septemvrie, a hotărît că în școlile din satele moldovenești întreg învățământul trebuie să se facă în limba moldovenească.

Astfel, dela 1 Noemvrie 1917, școalele din satele moldovenești încep o viață nouă.

Noutatea acestei vieți, nu stă numai în limba pe care o va întrebuința școala, ci și în duhul care trebuie să străbată întreg învățământul și întreaga viață școlară. Școala nu va avea să-i învețe pe copii numai limba națională și, iarăși, ea nu va avea să-i învețe în această limbă numai o știință oarecare, ci ea va trebui să-i învețe, cu ajutorul limbei naționale acele lucruri și științe, cari pot să-l ridice pe Moldovan la o viață nouă, în rând cu popoarele luminate ale lumii. Școala cea nouă, națională, va trebui să-l facă pe Moldovan să înțeleagă cine este el, de unde se trage, ce viață a dus până acum, ce datorii are pe viitor, cum își poate el împlini che-

marea sa pe lumea aceasta, și alte asemenea lucruri de însemnătate hotărîtoare atît pentru el, ca om, cît și pentru neam. Numai în acest chip școala cea nouă va fi o școală națională,— căci singură învățarea limbii nu face din ea un așezămînt național.

Pe lângă ideea națională, școala cea nouă trebuie să aibă la temelie ei și *ideea democratică* și *ideea religioasă*. Norodul moldovan e un norod de săteni, cari pînă acum au fost lipsiți de lumină, de îndrumare și de ajutor. Școala cea nouă democratică trebuie să le facă deplină dreptate, să le dea cît mai multă lumină, cît mai multă dreptate, cît mai multă putere, înarmându-i cu tot ce le trebuie pentru ca ei să nu mai fie în nici o privință robi ai altora, ei stăpîni ai soartei lor. Iar, în privința religioasă, Moldovenii fiind un popor cu o adîncă credință, școala cea nouă trebuie să lucreze pentru ca această credință să fie cît mai adevărat creștinească; să se cultive adecă în ea adevăratele virtuți creștine lucrătoare. Locul învățămîntului de vorbe va trebui deci să-l ia viața de fapte creștinești, sprijinită de un învățămînt viu, care să înrăurească întreaga lucrare a școlii.

Lucrul pe care îl începe acum școala cea nouă națională moldovenească este, fără îndoială, un lucru mare și sfînt, dar trebuie să recunoaștem, că el este totodată și *un lucru greu*, chiar foarte greu. Norodul însuș nu înțelege încă pe deplin însemnătatea acestei prefaceri a școlii; învățătorii n'au putut să se pregătească, nici ei, destul de bine pentru acest lucru cu totul nou; lipsesc apoi și cărțile de îndrumare pedagogică în limba moldovenească, precum, în parte, și cărțile de școală înseși.

Din aceste pricini munca învățătorilor va fi în anul acesta foarte anevoioasă și roadele pe urma

ei nu vor fi nici pe departe atât de bogate, precum am dori. Dar aceste greutăți nu trebuie să ne înspăimânte deloc. *Niciodată lucrurile mari nu se încep fără greutăți mari.* Cu atât mai de laudă va fi, la urmă, vrednicia învățătorilor, că, aproape din nimic, au putut să înfăptuiască, în vreme scurtă, mult-dorita școală națională moldovenească. Organele povățuitoare ale școalelor își dau seama de acest lucru și, din partea lor, vor căuta toate chipurile ca să-i ajute pe învățători în munca lor grea. Iată, chiar acum, *Zemstva gubernială a Basarabiei* se întoarce către învățători pentru a le da anumite îndrumări cu privire la felul cum au să lucreze în școli și cum au să puie în lucrare programul de învățământ, care se publică și el aici. În *Instrucția* care urmează mai jos, învățătorii vor găsi povește de folos pentru munca lor acum, la începutul anului.

În cursul anului, vom căuta să dăm învățătorilor un *Program de învățământ* lucrat temeinic, precum și un *Povățuitor* bogat, care să le fie de ajutor pentru toate nevoile lor. Nădăjduim, că învățătorii ne vor fi și ei de ajutor la alcătuirea programului. În *conferințele învățătoresci* cari se vor ținea cât mai des, pe ținuturi, învățătorii își vor putea spune părerile în privința alcătuirii programului, și aceste păreri vor putea fi de folos. Dar și până la alcătuirea aceluia gubernial program, *Zemstva gubernială* crede de datorie a sa, de a trimite învățătorilor cât mai dese Instrucțiuni, pentru ca astfel ei să aibă puțința de a povățui bine treaba școlii.

Dar învățătorii nu trebuie să se mulțumească numai cu atâta cât le putem da noi, ci ei trebuie să lucreze înșiși cât mai mult pentru a se înzestra cu cunoștințele de nevoie. Astfel ei vor trebui să cetească cât mai multe cărți românești, din

cari să învețe bine limba, cu gramatica și ortografia ei; să caute a vorbi între ei, pe cât numai se poate, moldovenește. Mai departe ei să caute a rămânea în legătură cu lectorii lor dela cursuri, scriindu-le și cerându-le îndrumări, pe cari domniile-lor cu multă bucurie li le vor da.

Dacă toți învățătorii vor fi pătrunși de sfințenia lucrului pe care-l încep, — dacă ei își vor da seama, că trebuie să fie niște **apostoli** neobosiți ai unui norod atât de nedreptățit până acum, — nu ne îndoim, că ei vor fi în stare să înlăture toate piedecile din calea școlai și să dureze o lucrare trainică și înălțătoare. Istoria pedagogiei ne arată mii de pilde, cum oamenii pătrunși de o idee mare, au putut birui tot ce le-a stat împotrivă și au putut înfăptui lucruri mari. Să voim numai, și vom putea face și noi totul!

După aceste cuvinte de introducere, dăm aici *Instrucțiunile* trebuitoare pentru începutul anului acestuia școlar, precum și *Programul de învățământ*.

Mai întâi de toate trebuie să spunem lămurit că: în toate școlaele din satele moldovenești învățământul va fi moldovenesc în toate grupele (otdeleniile). În grupa I și II toate obiectele (predmeturile) de învățământ se vor preda numai în limba moldovenească; limba rusească se va preda numai din grupa a III a în sus, în 6 cearuri pe săptămână, ca obiect deosebit.

Învățătura de căpetenie în școală va fi, deocamdată, învățătura limbii. Scopul învățării limbii moldovenești în școală este, ca copilul să ajungă stăpân pe limba sa, atât în graiu viu, cât și în scris; el să poată spune limpede și frumos tot ce gândește, și să poată înțelege cât mai

ușor ce se grăiește în limba lui și ce s'a scris în această limbă (literatură, istorie, știință). Invățând bine limba și câștigând cu ajutorul ei cunoștințe în adevăr folositoare precum și dragoste de cetit, copilul va avea pe urma școlii un folos mult mai mare, decât pe urma celei de până acum. Dar, pe lângă această însemnătate practică a ei, limba mai are și o altă însemnătate. *Ea este expresiunea (înfățișarea) sufletului și a vieții poporului nostru. Prin ea suntem un norod și ne deosebim de alte noroade, prin ea ne-am păstrat ființa noastră, istoria noastră, sufletul nostru, idealul nostru. Cunoașterea ei ne duce la iubirea întregului popor românesc, cu literatura lui, cu istoria lui, cu firea lui, cu nevoile lui. Deci învățarea limbii noastre nu însemnează numai o simplă învățare de limbă, ci însemnează adâncirea vieții noastre naționale însăși și întărirea ei.*

1. Religia

Obeiectul de învățământ, care se pune de obicei la locul cel dintâi în programe e Religia (Legea lui Dumnezeu).

După obiceiul de până acum, Religia va fi predată de preot, dacă el e Moldovan, sau dacă e în stare să o predea moldovenește. În satele unde preoții nu știu moldovenește, o vor preda *deocamdată* învățătorii. În curând o să iasă de sub tipar o carte de Religie, care va fi de bun ajutor atât preoților cât și elevilor (ucenicilor). În ce privește materialul de predat, el este următorul :

Grupa I. a) *Rugăciuni* : rugăciunea la intrarea și la ieșirea din școală (vezi și Abecedarul partea II-a pag. 65 și 135), rugăciunea de dimineață și de seară, Tatăl nostru.

b) *Povestiri morale* privitoare la buna purtare, curăţenie, silinţă, supunere, mulţămire, cucernicie ş. a.

c) *Povestirea* despre naşterea, copilăria, botezul, intrarea în Ierusalim, patimile, răstignirea şi învierea Domnului (vezi şi Abeceţarul partea II-a pag. 110, 117, 120, 127).

d) *Semnul Sf. cruci* ş. a.

Grupa II. a) *Povestiri din Istoria Vechiului Aşezământ*: Facerea lumii; Cei dintâi oameni; Căderea în păcat; Răutatea oamenilor; Potopul, Turnul Vavilonului; Avram, Iosif, Iov, Moisi şi ieşirea din Egipt; Pribegirea prin deşert; Primirea legii; Prorocii; Locurile mesianice din Aşezământul vechiu.

b) *Povestiri din Istoria Noului Aşezământ*: Naşterea Domnului, Fuga în Egipt, Sf. Ioan Botezătorul, Botezul Domnului, Apostolii, Alungarea negustorilor din biserică, Minunile Domnului, Parabolele cele mai însemnate, Schimbarea la faţă, Învierea lui Lazăr, Intrarea în Ierusalim, Cina cea de taină, Patimile, moartea, îngroparea şi învierea Domnului; Înălţarea; Pogorîrea Duhului Sfânt.

c) *Rugăciuni*.

d) *Cântări bisericesti şi religioase*.

Grupa III. a) *Repetarea (poftorirea) Istoriei Testamentului Nou*. Adâncirea învăţăturilor evanghelice (Predica de pe munte).

Învăţătorul va face cunoscută ucenicilor **Evanghelia**, cetindu-le părţi din ea şi stăruind ca ea să pătrundă cât mai mult printre ucenici.

b) *Învăţături* despre slujba dumnezească, aşa ca copiii să o înţeleagă, pe cât se poate. (Biserica, liturghia, cântările, rugăciunile, sărbăto-

rile, ș. a.). Invățătura creștinească în legătură cu Crezul și cu Poruncile.

c) Rugăciuni; Impărate ceresc, cu tâlcuiri.

d) Cântări bisericești.

2. Limba moldovenească

Grupa I. a) *Invățământ intuitiv*¹⁾. 1) Numele de botez și de familie, stăruind ca ele să fie spuse drept moldovenește. Numele părinților și îndeletnicirea lor. 2) Orientarea în spațiu: dreapta, stânga, sus, jos, aproape, departe — și altele. 3) Vorbire cu copiii despre viața și lucrurile din școală, din ogradă, din grădină, de acasă, de pe câmp (deal) și din viața naturii. Istorioare plăcute despre folosul ascultării, al învățăturii — și altele asemenea.

Invățătorul să ia aminte la accentul vorbirii, ca el să fie potrivit firii limbii moldovenești curate. Să se ferească de a întrebuița cuvinte rusești sau cu accent străin.

b) *Cetirea și scrierea*. Pregătirea pentru scris; linii drepte: în picioare, plecate, culcate; linii strâmbe. Din ce se alcătuiesc literele. Multă băgare de seamă la scrisul literelor: ele să fie întocmai scrise, fără amestec din scrisul rusesc. Cetirea din Abecedăr. La fiecare literă, vorbire despre lucrul al cărui chip se arată în carte. Tălmăcirea cuvintelor, ca copiii să înțeleagă bine tot ce cetesc. Tălmăcirea chipurilor, ca copiii să ia aminte cât de frumos sunt înfățișate lucrurile prin desemn (resovanie). — Semnele punctuației. — La literele mari (pagina 39) cetitul trebuie să ajungă mai curgător. Partea de cetire cu literele mari scrise este potrivită pentru a începe creșterea națională a co-

1) Pe rusește: *Начальное обучение*.

piilor. Învățătorul trebuie să se oprească mai cu deamănuntul asupra înțelesului celor cetite, pentru ca astfel copiii să se aleagă nu numai cu cunoștințe de scris și de cetit, ci și cu un folos sufletesc de cuprins național. Unele lucruri vor trebui învățate de rost, ca de pildă: Unde-i unul nu-i putere, unde-s mulți puterea crește. Azi e zi cu soare, azi e sărbătoare, Acum ori nici odată, Deșteaptă-te Române — și altele. *Abecedarul trebuie să fie, în acest înțeles, nu numai o simplă carte pentru învățatul scrisului și cetitului, ci și o adevărată Evanghelie națională.*

Partea întâia a Abecedarului poate fi mântuită în două, cel mult trei luni de zile. Partea a II-a e menită a îmbogăți cercul de cunoștințe al copiilor, cu lucruri folositoare și plăcute în aceeaș vreme. Se vor învăța de rost poezioare, și se vor spune frumos. Unele din ele vor fi și cântate, pentru a cultiva simțul muzical în copii și pentru a trezi în ei dragostea de școală și de limba moldovenească. Unele din acestea pot fi cântate în legătură cu jocurile de copii din Abecedar (pag. 123). Învățătorii vor învăța melodiile după putință, unii dela alții. Cei cari au fost la cursurile din Octomvrie știu mai multe cântece școlare. Dela aceștia le vor putea învăța și învățătorii cari nu le știu.

Bucățile în proză vor trebui povestite de către copii într-o limbă curată.

Partea a II a Abecedarului nu va putea fi luată toată în acest an în cl. I. Dacă, totuș, vreun învățător, mulțămită de miri căror împrejurări princiouse, va fi în stare să o ia *temeinic*, aceasta numai spre cinstea lui va fi.

Scrierea literelor, cuvintelor, propozițiilor și lucrărilor de cetire din carte și mai ales depe tablă

(doscă). Multă băgare de seamă la ortografie (scrierea dreaptă). (Pentru a o învăța înșiși învățătorii cât mai bine, ei trebuie să cetească cu luare aminte cărțile pe cari le au dela Cursuri).

c) *Gramatica*. Desfacerea cuvintelor în silabe (sloguri), a silabelor în sunete. Sunetele și literele. Punctul (tocica) și virgula (zapetaia).

Grupa a II. Cu copiii din anul al doilea, cari au învățat anul trecut scrisul și cetitul rusesc, învățarea scrisului și cetitului moldovenesc va fi mai ușoară în unele privințe. Totuș, în anul acesta, la început, ei vor merge alături cu cei din anul I. În grupa aceasta trebuie să fim cu multă băgare de seamă și cu multă răbdare, din pricina că multe litere latinești sunt la fel cu cele rusești, dar au altă însemnare în cele două limbi. De pildă **b** rusesc la noi e **v**, **u** la noi e **i**, **c** al nostru la Ruși e **s**, **g** la ei e **d** și alte de acestea, cari o vreme oarecare, îl vor încurca pe copil până ce cu vremea se va lumina pe deplin. Trecuți odată peste cele dintâi greutăți, atât cetitul cât și scrisul va merge în grupa II mult mai ușor ca în gr. I. Cu ucenicii din această grupă părțile dela literele mari, cari au în vedere creșterea națională, pot fi adâncite mai bine. La partea a doua a Abecedarului, grupa a II va trece ceva mai de vreme decât gr. I. Credem că anul acesta grupa a doua nici nu poate trece la Cartea de cetire (Crestomație). Partea a II-a a Abecedarului cuprinde 103 bucăți de cetire. Dacă ea le va putea petrece bine pe toate; dacă va învăța frumos și cu înțeles poeziile; dacă copiii vor străbate învățăturile frumoase din bucățile de cetire, atât din punctul de vedere al limbii, cât și al moralei și le vor ști nu numai ceti și înțelege, dar și povesti cu cuvintele lor, putem

fi pe deplin mulțumiți pentru anul acesta. Căci principiul pedagogic spune: *non multa, sed multum*, adică: să nu ne grăbim a da copiilor lucruri multe, ci ceeace le dăm să fie bun și temeinic.

b) *Deprinderile intuitive* se vor face mai pe larg decât în gr. I. Se va vorbi adică mai amănunțit despre lucrurile din Abecedar: animalele (dobi-toacele) de casă, de câmp și de pădure, apoi despre sat, și se va ajunge până la patrie, adică la Basarabia.

c) *Scrierea și deprinderi gramaticale; copieri și compuneri*: Se vor copia bucăți scurte din Abecedar; mai târziu se vor scrie din aducere aminte poezii învățate de rost. Învățătorul să fie cu mare băgare de seamă la îndreptarea greșelilor, ca nu cumva copiii să fie îndrumați pe cale rea. Lucrurile învățate rău, cu greu se mai pot îndrepta. — La gramatică copiii vor face cunoștință cu propoziția și cu părțile ei de căpetenie (subiect și predicat), apoi cu părțile de vorbire; (substantiv, adjectiv, pronume și verb). — toate numai pe scurt, întru atâta ca copilul să înțeleagă mai bine rostul și alcătuirea limbii. Copiii vor alcătui și ei propoziții, și le vor scrie.

Grupa III. a) *Cetirea*. Grupa aceasta va începe și ea tot cu Abecedarul, dar îl va mântui mai degrabă. Pela 1 Februarie va trece la Cartea de cetire, care până atunci va fi tipărită gata. Din ea se vor citi povestiri morale din viața omenească și descrieri din natură, apoi bucăți din geografie, din istoria moldovenească și din științe. Nepu-tând pune, deocamdată, ceasuri anume pentru aceste obiecte, adică pentru Geografie, Istorie și Științe naturale, ele se vor învăța în cuprinsul Cărții de cetire. Cum însă în cartea a doua de

cetire se găsește puțină istorie și geografie (din pricină că ea este pentru grupa II), învățătorii vor trebui să le povestească copiilor din cărțile pe cari le au dela Cursuri.

Din cartea de cetire se vor memoriza (învăța pe din afară) poezii și se vor declama frumos.

b) *Scrierea și deprinderi gramaticale.* Se vor copia bucăți din carte; se vor scrie după dictat lucruri mai ușoare și se vor face și lucrări din aducere aminte, precum și prefaceri de poezii în proză, scrisori ș. a.

Din *gramatică* se vor lua: părțile de verbire (substantiv, adjectiv, și celelalte), apoi felurile substantivelor (proprii și comune), numărul și genul, precum și felurile și părțile propozițiilor (propoziție simplă și dezvoltată, atribute și complimente). Punctuația. Analize gramaticale ușoare.

În ce privește gramatica, trebuie să însemnăm aici, că ea nu se va face ca ceva deosebit, ci în legătură cu cetirea, plecând adecă dela bucăți de cetire cunoscute. Termenii gramaticali, copiii nu trebuie să-i învețe.

Afară de învățământul limbei mai e nevoie de ceasuri deosebite și pentru *Scrierea frumoasă (Caligrafia)*. În fiecare clasă va fi câte un ceas pe săptămână anume pentru obișnuirea copiilor la scrierea frumoasă. Cuvintele sau propozițiile pe cari le dăm de scris, să fie frumoase ca cuprins; prin ele să dăm, pe cât numai se poate, creștere democratică și națională copiilor.

3. Limba rusească

Potrivit hotărârii congreselor învățătorilor din Basarabia și a Adunării Zemstvei guberniale, limba rusească se va preda în școlile moldove-

nești începând cu grupa a III, când adecă copiii sunt mai deșteptați și pot învăța mai ușor și mai cu folos o limbă străină.

În grupa a III se va preda deocamdată ceeace programul rusesc de până acum prescria pentru gr. I și a II. Deoarece însă ucenicii -de acum din grupa a III au învățat în anii trecuți ceeace este pentru grupa I—II, rămâne ca în acest an să se meargă ceva mai departe cu ei. Astfel, pupă ce se va repeta (poftori) temeinic ce s'a învățat în anii trecuți, se pot adăoga și cunoștințe nouă. E bine să se știe însă, că pentru ucenicii cari au învățat în școala de până astăzi limba rusească 2—3 ani, lucrul de căpetenie e acum să învețe temeinic limba moldovenească.

4. Aritmetica

Grupa I. Cele patru lucrări (*operațiuni*) aritmetice cu numeri dela 1—20 (*adunarea, scăderea, înmulțirea și împărțirea*). Numirile părților celor patru lucrări (la adunare: *de adunat și suma*; la scădere: *descăzut, scăzător, și rest*; la înmulțire: *deînmulțit, înmulțitor și produs*; la împărțire: *deîmpărțit, împărțitor și cât*). Numirile semnelor operațiunilor: $+$ și cu; $=$ fac; $-$ din; $\times$ ori, $:$ în. Socoteli în gând, cu graiul viu, în scris și cu ajutorul *mașinii de socotit*. Numerări înainte și înapoi, până la 100.

Grupa II. Aceleași lucrări ca la grupa I. Copiii le-au învățat rusește, acum trebuie să le învețe și moldovenește. Dupăce le mântuie, trec mai departe la socoteli cu numeri până la 1000. Tabla înmulțirii sau Odată unu (1×1). Cunoașterea măsurilor obișnuite în Basarabia. Diferite probleme (*zadace*).

Cunoștințe începătoare din Geometrie: punct, linii, unghiuri, laturi (storona), corpuri (tielo), muchi (rebro), volum (obiem). Multe deprinderi și probleme.

Grupa III. Invățarea pe moldovenește a celor cunoscute din grupa I—II pe rușește, apoi socoteli cu numeri întregi până la 1,000,000. Cunoașterea pe scurt a fracțiunilor zecimale și vulgare ($0,5$; $\frac{1}{3}$).

Cunoașterea mai amănunțită a măsurilor.

Din Geometrie: cunoașterea mai de aproape a celor învățate în grupa a II; apoi: triunghiuri (treugolnic), patrungiuri (cetâreugolnic), poligoane (mnogoulnic), cercul (crug) și cunoașterea corpurilor: cubul (poverhnostî), piramida ș. a.

Pentru Aritmetică deocamdată nu avem cărți moldovenești, în cursul anului o să se tipărească însă. Învățătorii se vor ajuta cu cărțile pe cari le au dela Cursuri.

5. Cântări

Fără cântare națională, școala nu va putea fi un așezământ național. Având în vedere acest lucru, Comisia școlară a și pus în programul Cursurilor de învățători cântarea moldovenească, și învățătorii cari au urmat cursurile au și învățat un număr oarecare de cântări. Rămâne ca deocamdată, până ce vom putea tipări o carte de cântece pe note, învățătorii să învețe unii dela alții melodiile. Grupa I. și a II. vor putea alcătui la cântare o grupă, care va învăța cel puțin 5—6 cântece ușoare, într'un singur glas. și după auz, din Abecedar, sau din cele învățate la Cursuri. Grupa a treia va învăța iarăș cel puțin 5—6 cântece naționale într'o voce (glas), sau, dacă în-

vătătorul e destoinic, în două voci. La nevoie, toți ucenicii din toate grupele pot alcătui o singură grupă.

Pe lângă cântecele de copii și naționale se vor învăța și cântece bisericești, potrivit programului din Religie.

6. Desemnul (Resovanie, Cercenie)

In grupa I desemnul nu se predă deosebit.

In grupa II: Desemnarea de lucruri simple de pe tablă, cu linii drepte și încovoiate. Desemn slobod, copilăresc, a lucrurilor despre cari li s'a vorbit copiilor la învățarea celorlalte materii.

In grupa III. Desemnarea de cercuri, de linii ovale, de corpuri geometrice cu diferite forme. Desemn slobod, din închipuire.

La alegerea lucrurilor de desemnat să căutăm pe cât se poate de acelea din viața sătenilor moldoveni.

7. Gimnastica

Prin gimnastică nu numai că îngrijim mai bine de creșterea trupului, dar înveselim și viața școlară a copiilor. Făcută în limba moldovenească, gimnastica e foarte plăcută pentru copii. Ea se poate face ușor și nu numai în ceasuri anumite, ci și printre ceasurile obișnuite, sau chiar la mijlocul acestora. Iată ce se poate face deocamdată la gimnastică:

Deprinderi în bănci sau afară ; întoarcerea capului la stânga și la dreapta ; aplecarea capului la stânga și la dreapta ș. a. Ducerea brațului înainte, în sus, în lături, în jos.

Deprinderi de ordine : Așezarea în linie, după mărime, ș. a. Intoarcerea la stânga, la dreapta ; la stânga 'mprejur, la dreapta 'mprejur. Indoirea picioarelor. Deprinderi de sărit și de alergat. Marșuri. Jocuri gimnastice. De mare însemnătate este împreunarea marșurilor gimnastice cu cântece naționale. Învățătorii vor face bine, dacă vor desfășura în această privință un zel cât mai mare.

În cele următoare dăm *împărțirea ceasurilor* pentru școli cu un învățător și cu doi învățători:

TABELA DE ORE (ORARE)

A. Pentru școli cu un învățător

OBIECTUL	Grupa I	Grupa II	Grupa III	Laolaltă, Ceasuri :
Religia	$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{2}$	$\frac{1}{2}$	4
Limba moldovenească	$\frac{6}{2}$	$\frac{6}{2}$	$\frac{6}{2}$	9
Limba rusească	—	—	6	6
Aritmetica și Geometria	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	6
Cântarea	$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{2}$	3
Desemnul	—	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1
Caligrafia	1	1	1	3
Gimnastica	—	1	1	2
Laolaltă	16 lecții	19 lecții	33 lecții	34 ceasuri

B. Pentru școli cu doi învățători

OBIECTUL	Învățătorul A.			Învățătorul B.		
	Gr. I	Gr. II	Laolaltă ceasuri	Gr. III	Gr. IV	Laolaltă ceasuri
Religia	2	2	4	2	2	4
Limba moldovenească	5	5	10	4	4	8
Limba rusească	—	—	—	3	3	6
Aritmetica și Geometria	3	3	6	3	3	6
Cântarea	2	2	4	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{2}$	3
Desemnul	1	1	2	1	1	2
Caligrafia	1	1	2	1	1	2
Gimnastica	1	1	2	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1
Laolaltă	14	16	30	16	16	32

În ce privește împreunarea grupelor la anumite obiecte, aceasta se va face potrivit obiceiului de până acum. Unele grupe, adică, vor asculta la celelalte clase, atunci când ele nu sunt prinse anume cu învățătura, — vor scrie, vor desemna, sau se vor pregăti pentru lecțiile viitoare.

Cu privire la școlile cu două clase (dubluclas-nâi a școlâ), — Zemstva gubernială a tipărit o Instrucție deosebită, care s'a trimis școlilor, cu îndatorirea de a o urma.

Chișinău, 16 Noemvrie 1917.

Această Instrucție a fost întărită de Comisia școlară moldovenească depe lângă Zemstva gubernială a Basarabiei, în ședința ei dela 14 Noemvrie 1917, și declarată îndatoritoare pentru acest an școlar, pentru toți învățătorii din școalele moldovenești.

INSTRUCȚIE ȘI PROGRAM DE ÎNVĂȚĂMÂNT

PENTRU

ȘCOALELE CU DOUĂ CLASE (DVUHCLASNÂIA ȘCOLĂ)
DIN BASARABIA

Potrivit principiului pedagogic, că învățământul cel mai ușor, mai plăcut și mai temeinic se poate face numai în limba mamei, așa și în școalele cu două clase (dvuhclasnâia școlă) învățământul se va face de aici încolo tot în limba moldovenească pentru copii moldoveni. Incepând cu acest an școlar așadară limba de predare în aceste școli va fi limba moldovenească. Limba rusească se va preda numai ca obiect de învățământ, în amândouă grupele școlii. În școlile cercetate de copii moldoveni acest lucru se va îndeplini îndată, tot astfel în cele în cari, mai mulți ucenici sunt moldoveni. În ce privește școlile de prin târguri, ele vor fi așezate așa, ca copiii moldoveni să se grămădească, pe cât numai se poate, la școli deosebite, cu limba de predare moldovenească. Faptul că deocamdată nu se va putea îndeplini pe deaîntregul măsura aceasta, nu ne oprește de a nu începe îndată lucrul în acest înțeles. La toată întâmplarea, pentru toți copii moldoveni din aceste școli, învățătura trebuie să se facă de aici încolo pe moldovenește. Împrejurarea că n'avem destule cărți pentru aceste școli nu e nici ea o piedecă atât de serioasă, încât să ne oprească dela naționalizarea învățământ-

tului din ele. Cărțile trebuitoare se vor tipări încetul cu încetul. Până la ieșirea lor, învățătorii cu tragere de inimă se vor ajuta cu puținele cărți cari se găsesc; ei îi vor pune pe ucenici să-și scrie în caiete (tetraede). pe scurt, lucrurile mai însemnate cari trebuiesc învățate.

Programul acestor școli este următorul:

1. Religia.

Grupa I. a) Istoria Vechiului și a Noului Așezământ, pe scurt. Elevii au învățat-o pe rusește; acum s-o repete (poftorească) pe moldovenește.

b) Istoria bisericească. Faptele Apostolilor. Răspândirea creștinismului. Sfinții Părinți. Mucenicii; Sfântul Constantin și Elena; Sf. Nicolae; Desbinarea bisericii. Reformațiunea. Starea felurilor biserici creștine în vremea de acum. Însemnătatea bisericii pentru viața modernă.

c) Rugăciuni, ca la clasa I.

Grupa II. a) Repetirea pe moldovenește, a celor învățate până acum din Religie.

b) Istoria bisericii ortodoxe (pravoslavnice), Încreștinarea Românilor. Legăturile lor bisericești cu Slavii. Limba slujbei dumnezeiești. Încercările de a atrage pe Români la alte legi. Unirea unora din ei cu biserica Romei (1700). Căpeteniile bisericești mai însemnate: Grigorie Țamblac, Petru Movilă, Varlaam, Dosofteiu, Iacob Putneanu și Iacob Stamati, Antim Ivircanul, Veniamin Costachi, Gavriil Bănulescu-Bodoni, Andreiu Șaguna. Viața bisericească din trecut și de astăzi a Românilor ortodoksi din diferitele țări, pe scurt. Istoria bisericii rusești, pe scurt.

c) Cetiri din Sf. Scriptură.

d) Rugăciuni, ca la gr. I.

2. Limba moldovenească.

Grupa I. a) Cetirea logică și estetică din Abecedar (partea I și II) și din Cartea a II de cetire. Povestirea frumoasă a bucăților cetite. Invățarea pe din afară a poeziilor și declamarea lor.

Elevii trebuiesc obișnuiți cu accentul curat moldovenesc și, încetul cu încetul, și cu cel literar.

b) *Scrierea.* La început obișnuirea cu scrisul latinesc. Copieri din Abecedar și de pe tablă. Scriere după dictat. Reproducere a poeziilor învățate pe din afară. Prefaceri de poezii în proză. Compuneri ușoare în legătură cu bucățile cetite.

Multă băgare de seamă la ortografie, la punctuație și la caligrafie.

În ce privește îndrumările trebuitoare acum la începutul celui dintâi an de școală în limba moldovenească, îi poftim pe domnii învățători să cetească *Instrucția* dată de noi pentru școlile începătoare.

c) *Gramatică.* Cunoașterea părților de vorbire și a părților propoziției, întru atâta ca copii să-și poată da seama de rostul fiecărui cuvânt întrebuințat în vorbire.

Grupa II. a) Cele spuse la grupa I. se vor lua mai pe larg. Trecerea la Cartea de cetire se va putea face mai degrabă. Cartea de cetire se va putea lua întreagă în acest an. Se va stărui mai amănunțit asupra bucăților din Istorie, Geografie și Științele naturale, și se vor învăța poeziile mai grele. Câte ceva despre scriitorii români mai însemnați, ale căror scrieri sunt în cărțile de cetire.

b) *Sciere.* Pe lângă cele dela gr. I, se vor scrie

după dictat lucruri ceva mai grele; se vor face în scris lucrări slobode.

c) *Gramatică*. Analize gramaticale ușoare, cari să înlesnească cunoașterea mai apropiată a limbii.

3. Limba Rusească.

După programul de până acum,

4. Aritmetică.

Grupa I. Materialul prescris pentru clasa I, a școlii începătoare le e cunoscut elevilor din această clasă, dar numai în limba rusească. Ei trebuie să-l cunoască acum și în limba moldovenească. În acest scop se va urma cu ei în acelaș chip

Ca și cu clasa J, numai cât învățătura va merge mai repede. Trebuie date cât mai multe probleme practice și trebuie deprins cât mai des odată unu (1X1), ca el să le rămâie moldovenește în mintea copiilor. Lipsind deocamdată cartea de Aritmetică pentru copii, învățătorul se va folosi de cărțile dela Cursuri. După materialul clasei I se vor lua mai pe larg fracțiunile zecimale (deseticinâia drobi) și vulgare (obâcnovenia drobi).

Raporturile (otnoșenia); proporțiile directe și indirecte (proporționalnostî priamâia i obratnâia). Mărimi direct proporționale și indirect proporționale (velicinâ priamoproporționalnâia i obratnoproporționalnâia).

Grupa II. Acelaș material ca la cl. I, luat în timp mai scurt. apoi; Regula de trei, simplă și compusă (prostoe troinoe pravila i slojnoe); Regula de scont (uciot vexelei); Regula, asociației, simplă și compusă (tovaricistvo); Regula de dobândă (pravilo protentov); capital, procent, dobândă, timp.

Grupa I. Materialul din gr. II—III a școlii începătoare, mai pe larg. Cunoașterea mai amănunțită a corpurilor geometrice (cubul, prisma, piramida, cilindrul, conul și sfera). Punctul, linia, unghiurile, muchile, suprafețele (triunghiuri, pătrat, paralelogram, romb, romboid, trapez, trapezoid, poligon, cerc) ș. a.

5. Geometria

Grupa II. Materialul clasei I, apoi socotirea suprafeții triunghiurilor, patrunchiurilor ș. a. m. d.; a circumferenței, a suprafeței cercului, volumul cubului și paralelepipedului, prisme regulate ș. a.

6. Geografia

Grupa I. Cunoștințe Geografice generale.

Cunoașterea mai amănunțită a Basarabiei, a Rusiei și a țărilor locuite de Români. Europa și țările din cari e alcătuită,

Până ce va ieși de sub tipar o geografie, învățătorii se vor ajuta cu cartea pe care o au dela Cursuri.

Grupa II. Materialul clasei I, apoi Continentele și globul pământului. Rasele omenești; felurile de ocupație, plantele și animalele; Comerțul.

7. Istoria

Grupa I. Istoria Basarabiei dela 1812 încoace. — Istoria Moldovei. și în general, istoria Românilor. Nașterea poporului român (Obârșia lui română). Viața lui pe timpul năvălirilor barbare. Înființarea Munteniei și a Moldovei. Legăturile

și luptele Românilor cu Turcii, Rușii (mai pe larg), Leșii (Polonii) și Uugurii. Voevozii gospodarii) mai însemnați ai Moldovei: Alexandru cel bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Ioan Vodă cel Cumplit, D. Cantemir, Vasile Lupu, Cuza Vodă. — Voevozii mai însemnați ai Munteniei: Mircea cel Bătrân, Mihaiu Viteazul, Vlad Țepeș, Mateiu Basarab, Constantin Brâncoveanu. Domnia Fanariotilor. Răpirea Bucovinei. Revoluția lui Horea, Cloșca și Crișan în Transilvania. Alipirea Basarabiei la Rusia. Révoluția lui Tudor Vladimirescu. Unirea celor două țări românești: Muntenia și Moldova. Starea de astăzi a poporului românesc.

Învățătorul va întrebuința deocamdată Istoria Românilor de A. D. Xenopol pentru clasele începătoare precum pe cea de N. N. Beldiceanu.

Grupa II. Istoria Rusiei, după programul de până acum. — Întâmplările mai însemnate din istoria lumii.

8. Științele naturale

Grupa I. Întrebuințarea metalelor; foloasele mineralelor; aerul (vozduhul); atmosfera; stările corpului, termometrul, fierberca, evaporarea, nourii, ceața, ploaia, roua, gheața, bruma, omătul, vânturile. Electricitatea

Grupa II. Foloasele plantelor și ale animalelor (dobitoacelor). Creșterea și cultivarea lor. Corpul omenesc. Îngrijirea lui.

9. Desemnul

Se va preda potrivit programului de până acum, dar cu întrebuințarea limbei moldovenești și motivelor din viața moldovenească.

10. Gimnastica

Ca la școala începătoare, dar deprinderile mai dezvoltate (mai pe larg).

11. Cântările

Cântări naționale din cele învățate la Cursuri. Cântări bisericesti *moldovenești*, potrivit programului de până acum.

12. Lucrul de mână

În școlile de fete la lucrul de mână se va urma programul de până acum, cu observarea, că la cusut, să se aibă în vedere motivele populare moldovenești vechi.

Impărțirea ceasurilor

Religie	2 ceasuri pe săptămână.	
Limba moldovenească	6	" "
Limba rusească	5	" "
Aritmetica	4	" "
Geometria	3	" "
Istoria	2	" "
Geografia	2	" "
Științele naturale	2	" "
Cântarea	1	" "
Desemnul	1	" "
Gimnastica	1	" "
Lucrul de mână	1	" "

Laolaltă: 30 ceasuri.

Chișinău, 19. XI. 1917.

Această programă a fost întărită de Comisia școlară moldovenească a Zemstvei guberniale a Basarabiei, și declarată îndatoritoare pentru toți învățătorii dela școalele cu două clase din Basarabia.

Pomenirea lui Alecu Russo

— 100 ani dela nașterea lui —

— — —
In anul acesta s'a împlinit un veac dela nașterea vestitului scriitor moldovan *Alecu Russo*, neuitatul fiu al Basarabiei.

Acum când Basarabia sărbătorește, în mijlocul celui mai crâncen războiu, dobândirea *libertății* sale răpite, se cuvine să ne aducem aminte cu evlavie de acela, care văzând lumina zilei aproape deodată cu căderea țării sale în robia muscălească, n'a încetat o clipă a plânge nenorocirea fraților săi și a trimbița cu tărie dreptul lor la *viață națională*. Russo ca și ceilalți mari scriitori basarabeni, simția adâncă durere de-a nu se putea cultiva în limba maicei sale pe pământul Basarabiei, unde frumoasa viață moldovenească fusese oprită de stăpânirea țaristă. Ast fel a fost nevoit să-și părăsească și el căminul părintesc, dar păstrând, în inima sa caldă, toată iubirea pentru țara și neamul din care făcea parte. Pribegind ani de zile prin țări străine, unde învăța carte franțuzească, Russo se întorcea neconținut cu gândul la țara lui, la frații lui, la cântecele dulci ale copilăriei pe cari nu le putea uita. Istoria Moldovei cu faptele ei de neîntrecută vitejie și de mișcătoare suferință, îi aprindea simțirile și-i sguđuia sufletul său îndurerat.

Un dor nemărginit de țară și de neam îi frământa inima lui iubitoare. „Ferice de aceia—zicea el din neagra străinătate—ce nu au părăsit pra-

gul părintesc cât de mic cât de mare. Ei nu au simțit durerea de a fi muți, durerea de-a vedea cum șterge întâiu plânsul despărțirii și apoi cătinel cătinel amintirile copilăriei. Ei nu au simțit durerea și mai mare cum se duce și *limba*, de te înădușă cuvântul *țară* și nu-l poți spune decât pe limbă străină.

Dar *dorul*, *dorul* al doilea suflet ce au dat Dumnezeu Moldovanului, pentru a răsplăti cu durere relele ce făptuiește pe pământul moldovenesc, *dorul* numai nu să șterge. Văzut-am în străinătate Moldoveni uitați de numele lor și de limba leagănului lor, tresărind la auzul unei vorbe moldovenesti. Gura e prinsă, dar ochii învie, trupul tremură și inima se bate cu ințeleală... Și ochii lor s'au umplut de lacrimi, când au văzut zarea depărtată a țării și inima lor au plâns, când după ani și iar ani, au cunoscut în cântecele de pe dealuri, doinele jalnice ce șuiera odată“....

Dorul acesta sfânt îl chinuia mereu și într-o zi el s'a văzut mânat spre casă de puterea lui nebiruită. Sosit în Moldova cutreeră văile și dealurile, munții cu izvoarele, ascultă poveștile minunate din gura bătrânilor se desfătă în freamățul frunzelor ce-i șopteau de vitejia străbunilor, inima i-se înduioșează de jalea doinelor pe cari ciobanii le purtau în fluier pe culmile albastre... Atunci simțise el cât de mari sunt durerile cu cari Dumnezeu a înzestrat neamul românesc, și câtă mândrie trebuie să înalțe sufletul celor cari se pot mărturisi fiii acestui neam, înrudit cu cele mai luminate popoare din lume. Hotărârea de-a sluji neamul și țara sa se înrădăcinase adânc în conștiința lui Russo, și el se face de-acuma un apostol înflăcărat al *libertății și culturii naționale*, fără de cari poporul românesc nu se putea ridica la viață trainică și folositoare.

Înima lui sângerează gândindu-se la Basarabia înghenunchiată, la relele neunirii dintre Moldova și Muntenia, ori la jalea întunecată a fraților din Bucovina și din Transilvania. Toți risipiți, toți apăsați de păcate și nații străine, fără norocul de-a se vedea strânși la un loc sub steagul libertății naționale. Se adevăra vorba cântărețului, care spunea cu atâta durere:

*De fărădelegi Ardealul geme
Plină-i Bucovina de blesteme
Moare Basarabia sub cnut...*

Russo, mânat de-această suferință fără margini, aleargă pretutindeni să-și vadă frații. I-a căutat în viforul mântuirii dela anul 1848, propoveduind cu însuflețire *unirea* principatelor românești, s'a dus în Bucovina blestemelor, ca să treacă pe urmă în Transilvania, leagănul nostru al tuturor.

Aici ia parte la mișcarea revoluționară a Românilor, cari strânși la *Blaj* în număr de 40 de mii, rup lanțurile robiei ungurești și cu arma'n mână își smulg într'un război sângeros, libertatea mult dorită. Astfel noi transilvănenii ne mândrim, că în lupta pentru slobozenia noastră, am fost ajutați și de povața înflăcărată a basarabeanului Alecu Russo. Dar Ungurii nu puteau suferi pe acești apostoli ai libertății românești, și de aceea au pus mâna pe Russo, aruncându-l în temnița din Cluj. Așa s'a întâmplat să facă și un basarabean cunoștință cu temnița ungurească, în care noi pătimim de 1000 de ani. Din închisoare, Russo scria prietenului său, marele poet moldovan *Vasile Alexandri*, despre sălbăticia Ungurilor și spunea cu multă amărăciune, *că în Ungaria libertatea însemnează lanțuri pentru Români*.

Russo avea să fie spânzurat de Unguri, și a trebuit să se biruiască multe greutateți ca el să scape teafăr din închisoare. Astfel s'a încredințat prin chiar pățania s'a tristă, că suferințele ardelenilor sunt adevărate și numai prin ruperea lor de Ungaria vor scăpa de jugul asupririlor îndurerate. Și când te gândești, că Ungurii făceau lui Russo propunerea să treacă și Moldova sub ascultarea lor, putem înțelege indignarea adâncă cu care el înfrunta astfel de porniri scrintite. Ungurii doriau Moldova, fiind-că era o țară bogată și mănoasă. Russo însă le-a răspuns neted: Știți pentru ce este așa de mănoasă? *Fiind-că pământul ei este îngrășat cu stârvurile strămoșilor voștri*, pe cari Ștefan cel mare și alți voievozi viteji i-au zdrobit în lupte strălucite. Și Ungurii pleacă capul rușinați...

Cunoscând durerile neamului său nenorocit, Russo s'a întors cu privirea la trecut, și ispitind scripturile vechi, s'a adâncit în istoria care păstra mărturiile de slavă ale înaintașilor, obârșia lor din neamul Romanilor stăpânitori a toată lumea, și pătruzându-se de menirea mare a poporului românesc, a scris acea strălucită *Cântare a Moldovei*, care va fi totdeauna o podoabă neîntrecută a literaturii românești.

Russo a pus în cântarea aceasta tot sufletul său de Moldovan înflăcărat, zugrăvind cu aprindere frumsețile țării sale, gloria și durerea poporului românesc, iubirea nemărginită de limba strămoșească și credința nebiruită în viitorul mare al neamului nostru.

Care Moldovan nu va citi cu lacrimi în ochi Cântarea Moldovei, unde Russo slăvește Moldova și poporul românesc în astfel de cuvinte vecinice și pătrunzătoare:

Care e mai mândră decât tine între toate țările semănate de Domnul pre pământ? Care alta se împodobește în zilele de vară cu flori mai frumoase, cu grâne mai bogate?

*

Verzi sunt dealurile tale, frumoase pădurile și dumbrăvile spânzurate de coastele dealurilor, limpede și senin ceriul tău. Munții se înalță trufași în văzduh: râurile ca pârae pestrițe ocolese câmpurile; nopțile tale încântă auzul, ziua farmecă văzutul... pentru ce zâmbetul tău e așa de amar, mândra mea țară?...

*

Ești frumoasă, ești avuțită... o țara mea... ai copii mulți la număr care te iubesc... ai cartea de vitejie a trecutului și viitorul înaintea ta... pentru ce curg lacrămile tale?...

*

Tresari, pare că trece pe zarc nălaca văilor... inima ți se frământă cu iuțeală... cetit-ai în cartea ursitei, ori că ingerul peirei ți s'au năzărit?..

*

Pentru ce stai înmărmurită o, țară română? nu-ți mai aduci aminte de zilele cele vechi?... trăsnetul se zdrobea în mâinile celor nebiruiți... turbanul se rostogolea în țărână... străinul fugea ca de moarte, când vedea amenințatorul tău steag, un semn de dreptate, putere și slobozenie... Turcul cuprins de spaimă, alerga să se ascundă între cadâne în harem... și Tatarul în fuga calului lua îndărăt drumul pustiei!

*

Viforoase erau vremurile cele vechi... dar oamenii se nășteau tari!... pământul era acoperit de dărâmături și de trupuri moarte... dar din acele câmpii, ce fumegau de pârjol și de măcel, se înălțau strigări de biruinți și de slobozenie... Ticăloșia și moartea sunt și acum... dar unde sunt slobozenia și biruința... și strigătele ce se înalță sunt numai ale durerii!... ce ar fi ajuns pământul acesta, dacă strămoșii noștri ar fi dormitat și ei!...

*

Deșteaptă-te, pământ român! birue-ți durerea, e vremea să ieși din amorțire, seminție a domnitorilor lumii!.. aștepti oare spre a invia ca strămoșii să se scoale din morminte?.. într'adevăr, într'adevăr ei s'au sculat și tu nu i-ai văzut?.. Ei au grăit, și tu nu i-ai auzit... Cinge-ți coapsa ta, caută și ascultă... Ziua dreptății se apropie... toate popoarele s'au mișcat... căci furtuna mântuirii au început!...

*

Nu ți s'au zis oare prin gura mucenicilor tăi: „Și domnul

părinților voștri se va îndura de lacrămile slugilor sale, și va secula pe unul dintre voi, care va așeza pe urmașii voștri iarăși în volnicia și puterea lor de mai înainte?...

*

Deci timpul sosit'au... semne s'au ivit pe cer... pământul s'au clătinat de bucurie... blestemul înfricoșat s'au auzit despre apus... și toate popoarele s'au deșteptat.

*

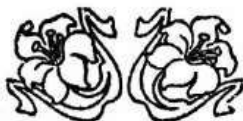
Cinge-ți coapsa, țară română... și-ți întărește inima... miază noapte și miază zi, apusul și răsăritul, lumina și întunericul, eugetul desbrăcător și dreptatea s'au luat la luptă... Urlă vijelia de pe urmă... duhul Domnului trece pe pământ!...

Cu adevărat Duhul Domnului trece astăzi pe pământ, vestind învierea poporului românesc.

Și când Moldovenii, după un veac de jalnică robie, sărbătoresc înaintea tuturor fraților această mărită înviere, e un frumos prilej pentru ei să-și aducă aminte de *Alecu Russo*, luptătorul neobosit pentru libertatea și cultura neamului său.

Căci numai prin cinstirea evlavioasă a marilor scriitori, pe cari i-a avut și Basarabia, se va deștepta în tineretul nouii școale moldovenești, iubirea de neam, întărind în sufletul lui atât mândria de Român cât și hotărârea nestrămutată, de-a se adăpa neconținut din izvoarele fermecătoare ale literaturii românești.

Dr. Ion Mateiu.

ZILE ISTORICE

Basarabia n'are istorie.

Viața ei dela 1812 încoace a fost moartă.

Nici o rază de lumină n'a străbătut, vreme de o sută de ani, în cuprinsurile ei. Intunericul de moarte a stăpânit-o.

Dar iată că se petrece o minune! Basarabia țarilor rusești își aruncă de pe trupul său giulgiul întunerecului și al morții, cu care era acoperită și înalță spre lumină și spre viață fruntea sa.

Moldova a înviat!

In ziua de 21 Noemvrie 1917, la Chișinău se deschide Sfatul Țării.

Șaptezeci la sută din deputați sunt Moldoveni. Toate noroadele locuitoare în țară, recunosc că țara aceasta e moldovenească, nu rusească.

Pe clădirea Sfatului Țării, flutură un singur steag: steagul național al întregului neam românesc, în culorile roșu, galben și albastru.

Pe pieptul președintelui Sfatului, — un Moldovan pe care l-au ridicat la această cinste înaltă, glasurile tuturor deputaților — strălucește acelaș tricolor. Deschiderea Sfatului Țării se face în accentele imnului național :

Deșteaptă-te Române din somnul cel de moarte!...

Se cântă cu însuflețire vorbele sfinte de chemare :

Români din patru unghiuri, acum ori nici odată.

Uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simțiri.

La amintirea durerilor îndurate de Românii din Transilvania, Sfatul Țării într'un glas strigă și urează : Trăiască Transilvania slobodă ! Trăiască neamul românesc !

Moldovenii nu se mai socotesc de acum un neam desosebit ; ei știu că sunt Români.

*

Ziua de 2 Decembrie a înălărit pentru totdeauna voinea neamului. În această zi fosta gubernie rusească, Basarabia, s'a declarat Republică moldovenească.

Fie binecuvântată ziua aceasta sfântă ! Fie în veci pomeniți toți aceia, prin cari s'au săvârșit aceste fapte mari și prin cari Moldova dintre Prut și Nistru începe din nou a avea o istorie !

La bucuria Moldovei înviate se adaugă și bucuria fraților de pe peste Nistru.

Ziua de 17 Decembrie 1917 este o zi istorică unică în felul ei în istoria neamului. Cei peste o jumătate de milion de Moldoveni de peste Nistru, deșteptați la viață, cer, în congresul lor dela Tiraspol, toate drepturile naționale, de cari până acum au fost lipsiți. Ei cer școală moldovenească, biserică moldovenească, judecată moldovenească, oaste moldovenească. Mai mult, chiar — ei cer să fie alipiți la Moldova...

*

Ah, Doamne, oare nu e totul un vis ?

Basarabia, republică moldovenească ? Moldovenii de peste Nistru deșteptați la viață națională și cerând să fie alipiți la sânul maicei lor ?

O nu, nu este un vis ! Este un adevăr, un adevăr mare și sfânt, după care de atâta vreme au însetat suflete noastre. Tirania a căzut ! Dreptatea a ajuns stăpână !

Moldoveni ! Fiți treji de acum ! Apărați Dreptatea cu toate puterile voastre, ca să nu se întoarcă din nou Tirania și Nedreptatea și voi să ajungeți din nou robi.

Serieți mai departe în Cartea Istoriei fapte mari, strălucite, pentru cari vă vor binecuvînta urmașii.

Red.

Din trecutul școalei moldovenești.

Acum când, mulțumită lui Dumnezeu, Basarabia a ajuns stăpână pe soarta sa și când, printre multe altele, ea s'a apucat să așeze și învățământul norodului pe temelii naționale, e bine să ne întoarcem privirile și spre trecut, pentru a vedea și stăruințele vechilor Moldoveni spre cultura națională. Din studierea trecutului ne vom încredința că școala națională moldovenească de astăzi nu e un lucru cu totul nou, coborât din ceriu, ca prin minune, de Revoluția rusească, ci e o urmare firească a luptelor îndelungate date de înaintașii noștri încă din cele mai vechi timpuri, pentru întemeierea unei culturi naționale potrivite cu firea și cu nevoile poporului.

N'am putea înfățișa mai bine vechile stăruințe ale Moldovenilor către lumina națională, decât lăsând să vorbească chiar pe unul dintre fiii de frunte ai neamului nostru, adecă pe „nobilul Român din Basarabia“, *Alexandru Hașdeu*, care într-o cuvântare pe care a ținut-o, la 15 Iulie 1837 în Hotin, cu prilejul examenului public dela școala de acolo, a arătat stăruințele Moldovenilor pentru o cultură mai înaltă încă înainte de anul 1812, când, adecă Basarabia a fost deslipită dela Moldova. Iată anume ce spunea Hașdeu în acea cuvântare a lui ¹⁾:

1) *Ounfint către elevii școalei ținut, Hotinului, ruși și moldoveni, cari sfârșiseră cursul învățaturii rânduite la acea școală și ave să treacă la gimnaziul din Chișinău. Compus și rostit în limba rusească la ocazia eczamenului public din 25 Iulie, anul 1837, de către nobilul Român din Basarabia Alexandru Hașdeu, Efor și mădulariu a mai multor împărătești învățături publice din Rusia, iar în limba română tradus de Cuvaleriul Costachi Stamati. (Tipărită la Iași, 1855, în Tipografia Buciumului român).*

Noi n'am apucat să ajungem la acea treaptă a politiciei pe care astăzi stă cealaltă Europă. Însă istoria noastră dovedește că în râvnă de a ne lumina noi nu ne-am lăsat mai jos de cât alții, până și în vremile cele mai tulburate ale țării noastre.

Domnul Prințip *Alexandru cel Bun*, priimind împărăteasca diademă dela împăratul Țarigradului Andronic Paleologul, au întemeiat în Suceava ș oală iuridicească după proba acei din Țarigrad, întru care adușii învățați din Vizantia, tâlcuiau pravilile numite: Basilicale și altele, precum și școala greco-latină-slavonească pentru clirosul bisericesc, în care Mitropolitul Teoctist singur tâlcuea învățăturile bisericeii Pravoslavnice.

Domnul prințip *Iacov Despotul*, au întemeiat în Cotnari universitate cu bibliotecă, supt direcția panegeristului său vițe-canțelarului Zomer, și doi bărbați învățați și cunoscuți pe vremile acele: Caspar Peșter, ginerile vestitului Melhton din Virtemberg și Ioachim Riteca, profesorul matematicii din Cracovia.

Domnul prințip *Vasilie Lupul*, carele după mărturia patriarhului Macarie al Antiohiei, au fost cel mai învățat dintre toți Domnii, și împărații bărbați din câți numitul patriarh s'au întâmplat să cunoască în îndelungata vreme ce au călătorit prin pravoslavnică Evropă, acest prințip au lăfit Școala Iuridicească a lui Alexandru cel Bun, mutându-o din Suceava în Iași, sunt nume de Vasiliană, unde au mai întemeiat patru școli de Teologie lângă catedrale arhieresti, două slavono-Românești, și Gramaticești școli lângă Mitropolia din Iași:

Domnul prințip *Constantin Duca*, carele în vremea sa, se proslăvea în lumea cea învățată, de cel întâiu Elinist, și cel mai adânc știutoriu, (sau țitiutoriu) a filosofiei lui Aristotel, acesta au rânduit cele mai întâiu școli pentru popor, pe lângă bisericile de sobor, ce erau în toate târgurile ținuturilor câte una, dintre care școala Hotinului au înflorit mai mult decât celelalte până și supt ocărnuirea împărăției turcești. Cel de pre urmă efor al ei, au fost *Episcopul Hotinului Amfilohie*, ce au dat la lumină în limba moldovenească universală Geografie, și hronologiceasca prescriere a prințipilor Moldaviei; la noi au ajuns câteva povățuiri în sureturi, de pe care învăța în școalele Moldaviei în veacurile al 15-lea, și

al 16-lea, și ele slujese de lăudătoare pomenire a proeopselci profesorilor moldovenești de pe acele trecute vremi, aceste sunt, Zacomniul, sau preserieri bisericești, scrise slovenește de gramaticul Damian, și Sinopsis a istoriilor începute de la zidirea lumii, aflate în scrisoarea Ieromonahului Ieremiea. Eu las vremi. Aceste vechi, ale pomeni mai mult. Căci *istoria noastră mi so pare a fi destul spre încredințarea ori cui va vrea, că adică strămoșii noștri n'au fost nebăgători în samă pentru luminarea lor.*

— — — — —
 În istoria noastră găsim pilde și de alt soi, pilde cu totul private, precum că strămoșii noștri în calea politiceirii poporului au dizlegat oarecare înainte găcituri a minței și a științei, numai după a lor înțelegere și cu a lor numai indeletnicire, cu carele în unele principii a politiceirii au întrecut cu înmulță parte pe cecalaltă Evropă, mai ales pe cea megieșită.

Accasta n'au fost faptă a vreunui sade cărmuitoriu mare, întru adevăr, ei aceștea au fost niște vedenii ce de la sine au luminat și mințea poporului.

Accasta au fost lucrarea unei adânci și cu obștești simplități cu totul drepte a sa, și nu împrumutate de la străini, precum de dovadă:

1-in. Pe când în Rusia tipărirea cărților se socotea lucru necurat, meșteșug diavolese după zicătoarea mărturiilor contemporane, în Moldova se tipărea lucrătoriu Sfânta Scriptură și cărți de rugăciuni în limba slavonească spre înlesnirea poporului (obșteii). Cel mai rar monument acei mai vechi tipăriri în Moldova au rămas Evangelia Slavonească tipărită la 1512 de Ieromonahul Macarie, cu 22 ani în urma întemeerii acei întâiu slavonești tipăriri în Cracov, Când din înprotivă cea întâiu probă a cărturăriei în Rosiea se socotește a fi abia pe la anul 1564.

Al 2-lea. În toată Evropa ardea încă cumplită luptă, pentru înaltul adevăr, ce abia rostise marele Luter, că adică, limba Bisericii trebuia să fie limba cea înînțată a poporului, a căria sunet îl înțelegea mințea și inima închinătorilor, precum înțelege copilul glasul mamei sale, și maica gâgăitul pruncului său. Pe când în Moldova, cuvântul lui Dumnezeu se propoveduia cu toată pacea în limba țarei.

Până la noi au ajuns propoveduiri tipărite la —1550, și —1641, Legea Nouă tipărită la —1684, Polidvinie, la —1649, Pravila sfințelor soboare la —1652, și alte memnare vechi tipărite. Pe nedrept socotesc unii, că Domnul Transilvaniei Georgie Racoți, întâiu la —1648, au hotărât pentru cea întâeasă dată în a sa oblăduire să se slujască sfânta Liturgie, și toate celelalte bisericesti rândueile în limba românească, când în Moldova până la dânsul în zilele prințului Vasilie Lupul pe la —1636 în Mitropolie numai să auzi în limba slovenească la biserică, iar poporul pretatindenea în toată țara asculta rugăciunea și singuri se închinau în limba poporului.

Al 3-lea. În Evropa încă se socotea neiertat păcat a cugeta măcar să îndrepteze traduceriile Vulgatelor, sau a Șeptezecei tâlcuitori. Când în Moldova s'au apucat de traducerea Bibliei din originalul evreesc, găsînduse multe nepricepute, întunecate, și cu două noime la înțeles, în traduceriile sfințelor cărți din limba grecească și latinească. Cea mai veche mărturie a aceștii mari truzi au rămas *Psaltirea moldovenească*, tipărită în *Beligrad* la —1651, dar în Rusia precum este știut, au început cu dinadinsul a băga samă la traduceriile din grecească din originalul evreesc, mai întâiu în tălmăcirea asupra *Psaltirei* scoase la lumină cu voea prea sfântului Sinod la —1814, și în *psaltirea* rusească tipărită de *Rosieneasca* bibliceasca obște.

Al 4-lea. Când în Evropa unde și unde, și fie cum s'au întetăt ideea de folosul și neapărata trebuință a învățăturilor limbilor răsăritene, și când orientalistul învățat se socotea de rarita, și de om mare ca o genie, în Moldova, în târgul Hotinului, era foarte bune întemceate școale, în limba arăpească și turcească, în care au învățat și Marele Sobisehie, fratele slăvitului Ioan al III-lea, Craiului Leșese, și alți tineri cneji, și nobili ai părții nordice. Noi găsim mărturii diplomaticești doveditoare, că *Rosiea* nu odată a chemat din *Moldavia* în slujba sa din cei mai luminați și iscusiți, începînd dela scriitorii de *hrisoave* domnești, și până la doftori și preoți, ba găsim aflătoare dovezi, că țarul Rosiei Alecsie Mihailevici, puind în gând să organizească pravilele țarei sale, au cerut dela Moldova suret de pe a voastre pravili și obiceiuri a pământului, spre a se închipui cu dânsul la scoposurile sale cele înțelepte și creștinești.

Drept aceea Moldavia odinioară au avut și ea, slava sa, și respectată de puternice și străine stăpâniri; dar însă n'au apucat și nici au putut să se desvălească deplin a sa Domnească des-
toinicie, sau a sa politicire, pentru că ea nici odată după poziția sa n'au putut trăi în desăvârșita ei indeletnicire și învățare.

Istoricasea viață a poporului nostru, toată este amestecată cu jalnice scene, precum despre aceasta se poate lămuri cineva din însuși geograficeasca poziție a Moldaviei, în care poate privi, că această țară după însuși împoporarea ei, nu putea să se facă desăvârșită.

— — — — —

Rosica cu lumina ei, îi datoare mult poporului nostru,
încât lumina politicirei care astăzi Rosica revarsă preste poporul nostru, nu este dar sau jertfă, ci o părțică de plată a datoriei vechi către noi, asupra căreia vă aduc eu dovadă pe câțiva din patrioții noștri însemnați în cari era lumina Rosiei, precum pe Petru Movila, fiul Domnului Moldaviei Simeon Movila, ce au fost întâiu oștean vestit în vitejia sa sub Hotin, și după vreme Mitropolitul Kievului, neuitat în istoriile Rosiei, Ierarhicești iubitoriu, și oștean adevăratei pravoslaviei, acesta-i cel întâiu care a întemeiat în Rosia Academia, lumina celor mai înalte științe ca Colegium.

Această întemeiere înfloarește și în vremile noastre sub nume de Duhovniceasca Academie a Kievului, care eu studioasă și Hristianicească indeletnicire a sa recomanduește bine pravățul întemeetorului său. Monahul Pavel Berenți, nepotul unuia din pretendenții scaunului Moldaviei, au alcătuit slavono-romănescul lexicon știut sub numele lui Cutivschi, și a pus cea întâiu temelie slavoneștii lexiconografiei, care chiar eu o zi mai înainte n'a fost înfăințată.

Moldoveneseul spătarul Neculai Cârnuț, rar în vremea sa poli-histor, și poliglot, carele a fost sol din partea țarului Alexie Mihailovici la Chitai, a dăscălit copilăria fiului său, Marele Petru. Și dăcă acest învățat, pe carele până într'atâta pentru aceasta l'au iubit, și negreșit că nu fără cuvânt, a isprăvit să întipărească în inima scripțur-țitului neenie, și a sămănat o adâncă simțire în inima sa, precum și înalte idei, apoi noi putem înaintea lumii cu îndrăzneală a ne fuduli pomenindu-l, că pe unul ce a fost învățat-

tor și luminător, nemuritoriului în învățături, și luminătorului Rosiei.

Domnul Dimitrie Cantemir, favoritul și prietenul Marelui Petru, a fost osârdnic și folositor sfetnic al lui Petru în trebile politiceii Rosiei, pentru care a fost și pus *întâiul prezident al Academiei învățăturilor*, a cărei întemeere a fost presădită de el, după planul marelui Leibniț.

Domnul prințip Dimitrie Cantemir, pe lângă altele destoinicii a apucăturilor sale s'a slăvit de lume și prin ale sale numeroase aleături învătate, care dinlăuntru singură destoinicie, s'a mărturisit de toată luminata Europă. Iar fiul său, prințul *Antioh Cantemir* au fost întâiul poet al vremii sale, despre care zice și însuș Farni, cel mai adânc știutor al cărturăriei slavonești, originalnic și generalnic, că a fost ca cel mai întâiu, și mai adevărat întemeetor al versurilor poporului rusesc. — Afară de Cantemir cu îndrăzneală putem zice că n'a fost nici Lomonov. Ei de o potrivă pot fi, și au fost mari după înrăuirile lor asupra literaturii rusești; dar cine oare este mai de însemnat și mai vrednic de cinste pentru urmași? acela ce a pus temelia hramului? sau acela ce a săvârșit bolta s'au a împadobit cu zugrăveală păreții?

Până și Hirastov (Herescu), bărbat neuitat în istoria luminării Rosiei, și ca un autor și ca un întâiu curator a universității Mosevii, întâiul răsad al înaltelor învățături în Rosia, a cărui neam, viță și duh, a fost moldovenească adevărată.

Cu întristat sentiment istoricul Moldaviei poate lăsa letopisețele vremilor vechi ca să se întoarcă către veacurile mai târzie, căci îl sfășie mahniciunea pentru trecuta slavă a patriei noastre pentru că adevățul mărturisind în privirea noastră de astăzi, florile de pe mormântul strămoșilor sunt mai proaspete și mai frumos se desvălesc, și mângae viața omenească, decât florile în lăcașul celor ce trăesc astăzi.

Și cu aceasta să vă aduceți aminte de-apururea: a cui strănepoți sunteți.

Că măcar de ar ieși din mijlocul vostru, nouă, vre-un Movila, Cantemir sau Sturza, norocire de preț s'ar socoti pentru noi.

Cuvintele acestea ale marelui învățat *Alexandru Hăjdău* ne arată în chip dovedit frumoasele năzuințe

spre lumină ale vechii Moldove în veacurile trecute, când chiar și țări mai mari și mai puternice, ca de pildă Rusia, făceau mult mai puțin pentru cultura lor. Vorbele acestea de laudă se referă și la Basarabia, care până la 1812 a făcut parte din trupul Moldovei și în care stăruințele spre înaintare n'au conținut nici odată până la deslippingea ei de Moldova.

După alipirea Basarabiei la Rusia, ce e drept, lucrurile au luat o altă direcție, căci țarismul degrabă a căutat să distrame viața națională moldovenească și să aducă în locul ei cultură rusească. Totuș, nici în vremile de apăsare țaristă n'au lipsit oameni cu tragere de inimă cari să lupte pentru luminarea Moldovenilor prin cultura națională. Cu toată starea cea tristă în care i-a ținut țarismul vreme de peste 100 de ani, se poate zice că *niciodată n'au încetat cu totul în Basarabia năzuințele spre cultura națională dela 1812 și până astăzi*, numai cât ele au fost slabe, din pricina greutății vremurilor. Aceste năzuințe au fost arătate într'un articol limpede publicat în N-rul 1 al *Școlii Moldovenești* sub titlul *Stăruințele Moldovenilor pentru școala națională înainte de Revoluție*. Cele cuprinse în acel articol arată în mod neîndoios că *oricât de apăsați, Moldovenii și-au cerut și în trecutul dureros, decâteori numai au putut, dreptul lor s'ânt la cultura națională*.

Nu ne vom opri aici din nou asupra cuprinsului acestui articol, ci vom stăruî numai asupra unuia din cele mai caracteristice puncte ale lui, și anume asupra unei cărți de școală care înfățișează o însemnătate cu totul deosebită în frământările culturale ale neamului nostru din Basarabia.

La 1866 iese în tipografia lui Achim Popov din Chișinău o carte de școală intitulată: *Abecedă română, compusă pentru școlile elementare de Ioannu Doncevu* (Rumânscaia Azbuka). Cartea aceasta fusese aprobată încă la 1863 de cenzura din Odesa, dar din pricini

nouă necunoscute, tipărirea ei s'a amânat până la 1865. Ea se deosebește de Bucoavnele tipărite mai înainte în Basarabia cu litere chirilice sau rusești, prin faptul că îmbrățișează *literele latine*.

Iată, mai deaproape, cum e alcătuit acest Abece-dar: Mai întâi el cuprinde „literele slavo-române de tip roman“, adică alfabetul civil (de tranziție). La pagina 28 deprinderile de citire sunt pe două coloane: pe una cu literele civile, pe cealaltă cu litere latine, totuși, deprinderile următoare au numai titlul latinesc, incolo e tiparul slavon al timpului. În acest fel sunt tipărite *Dătorile școleriloru către Dumnezeu, către sine însuși, Sentenții morale, Noile anecdote, Câteva fabule, Cimilituri și Câteva proverbe*. La pagina 66 urmează *Diferite fragmente din grigoriu celu vechie (slavo-latinu)*, care nu e altceva decât tot alfabetul civil însă mai modernizat ceva, și mai împetritat cu litere latine.

Limba în care sunt scrise aceste fragmente nu e limba moldovenească populară, ci e limba literară românească. Inseși titlurile bazeiilor de citire sunt literare: universul, timpul, antetimpurii, elementele ș. a. Tot cu acest alfabet sunt părțile dela pag. 71—78 „Din istoria Moldovei“ (de prof. Albineț), unde găsim povestiri ca acestea *Despre cele mai vechi întâmplări ale Daciei, până la căderea ei sub Romani. Impoporarea Daciei prin coloniști, aduși din Italia; Despre schimbare numelui Rumâniloru Daciei în Vlahi, sau Valahi*. Urmează mai departe, cu acelaș alfabet, *Rugăciunile de dimineața și alte rugăciuni*, apoi părți din Psaltire.

Iată câteva părți din aceste istorisiri: „Țările în cari locuiesc astăzi Românii, anume Principatele-Unite (Moldova și Valahia), Basarabia, Bucovina, Transilvania, Banatul, partea Ungariei despre răsărit până la râul Tisa și țara Românească se numeau în vechime Dacia“... Și, mai departe: „Românii, vorbind între

sine, nu zic nici odată: știi limba vlahică?, ci știi limba română? Și vorbind în general despre toată nația sa, se numesc „*Rumâni*”; iar de vorbesc despre un cetățean român îndeosebi, atunci zic: Moldovan, Muntean, Bănățean ș. a.“

La pag. 101 a cărții începe *Limba neo-română*, sub care Doncev nu înțelege de fapt o altă limbă decât cea vorbită de întreg poporul, ci înțelege limba aceasta scrisă cu litere latine. Noutatea nu stă așadară în limbă, ci în litera cu care e scrisă. După câteva pagini cu reguli de ortografie latină, urmează partea de cetire cu litere latine: *Din Zoologie* (după Beleze) care cuprinde 13 bucăți toate scrise în limba literară a vremii. De pildă: Omul este *regele naturii*, adecă, prin *inteligența sa superioară* și prin *organizația perfectă a corpului său*, s'a făcut domnitor tuturor ființelor pământesti ș. a. După acestea urmează *Câteva fabule și verse*, și adecă mai ales fabule de A. Donici, dar și două *imnuri închinare Domnului Moldovei Grigore Ghica*, unul la 1853 și al doilea cu prilejul întoarcerii lui în scaunul țării, la anul 1854. Foarte interesant acest lucru, întrucât el ne arată că pela 1865 tradiția politică moldovenească era încă foarte vie în Basarabiu.

Sfârșitul cărții (pag. 145—146) cuprinde *Notiții gramaticale pentru îndeletnicirile practice și studiul primitiv al limbei române*.

În acelaș an, 1865, Doncev mai tipărește *Cursulu primitiv de limba rumână, compusu pentru șhólele elementare și IV classe gimnaziale*, care, stă din trei cursuri. Cursul I cuprinde partea din Abecedar dela pag. 1—100. Cursul al doilea (pag. 106) cuprinde, cu șriftul vechiu, slavo—latin: *Fabule, Verse și Proză*, și anume întâi: *Din fabulele lui Alexandru Donici*, cu totul 14, apoi: *Câteva versificații rumâne* (Adio Moldovei de V. Alexandri, poezii în amintirea morții marelui scriitor și istoric român N. Bălcescu, apoi câteva

poezii de Gr. Alexandrescu, și G. Crețianu, apoi *Imnul Moldovenilor la întoarcerea lui Grigorie Ghica Voievod* (1819), cele două imnuri în cinstea lui Grigorie Ghica, amintite la Abcedar, apoi, ceea ce e foarte caracteristic: *Imnul român în cinstea lui Cuza Vodă*, scris de G. Tăutu și *Limba română* de G. Sion. După acestea urmează *Proză* și anume: *Fragmente de Botanică* (după Beleze), 18 bucăți, scrise toate în limba literară românească.

La pag. 186 începe *Cursul III*, care cuprinde *Limba neo română*. Se dau mai întâi literele tipărite și scrise dimpreună cu oarecari lămuriri ortografice (pag. 189—205), urmează apoi partea din *Zoologie*, pe care am văzut-o la Abcedar. După acestea urmează *Câteva versificații rumâne* și anume: *Păunașul codrilor*, *Inelul* și *năframa* și *Năluca* de V. Alecsandri. Cea din urmă noapte alui Mihai Viteazul. Mama lui Ștefan cel Mare, Mihaiu și Călăul și Mihaiu scăpând stindardul de D. Bolintineanu precum și șase elegii tot de acesta, apoi *Doine și cântece* tot de Alecsandri și Bolintineanu.

La sfârșitul cărții, cu numerotație deosebită (dela 1—130), urmează *Gramatica*, scrisă paralel, românește și rusește, apoi, iarăș cu numerotație deosebită, *Vocabulariu româno—rusesc* (1—66).

Dacă ne uităm bine la această carte vedem că ea are o însemnătate deosebită în istoria culturii Românilor din Basarabia. Însemnătatea ei stă în faptul că ea ne dovedește că, la 1865, puținii intelectuali Moldoveni din Basarabia, chemați să se îngrijească de luminarea poporului, erau adânc pătrunși de conștiința, că Moldovenii sunt în toate privințele acelaș popor cu Românii de peste Prut, că au acelaș suflet, aceeaș limbă, aceeaș storie. Când fu vorba ca Moldovenilor să li se dea o carte din care copiii lor să învețe în gimnazii, această carte trebuia să fie în toate privințele la acelaș nivel cu cărțile de peste Prut, atât în ce privește alfabetul, cât

și în ce privește limba și cuprinsul bucăților de cetire. De aceea găsim în aceste cărți toate cele trei alfabete întrebuințate pe atunci de Români, dar cu o hotărâtă aplecare spre cel latinesc care avea să fie cel biruitor. În cartea lui Doncev asistăm la aceleași lupte dintre alfabete, ca și în cărțile cari se tipăreau pe atunci în România, Transilvania și Bucovina. De aceea găsim în cartea lui aceeași limbă literară pe care o întâlnim în întreaga literatură didactică a timpului, iar nu limba moldovenească poporală, și de aceea găsim bucăți din istoria întregului neam, precum și poezii de slăvire a Domnitorilor mai noi ai Moldovei. Putem zice că cartea lui Doncev n'are nimic anume „moldovenesc“, că e o carte curat „românească.“ Dacă pe ici pe colo, n'am întâlni unele titluri și explicații rusești, nici n'am putea găci că această carte e tipărită la Chișinău. Cu acelaș drept am putea crede că e tipărită la Iași, la București, la Sibiu sau la Cernăuți.

Din nenorocire, cărțile lui Doncev n'au rămas multă vreme în întrebuințare, căci stăpânirea țaristă înțelegând că Moldovenii sunt pe cale de a se deștepta la conștiința națională și de a înainta în cultură la fel cu ceilalți frați români ai lor, a oprit învățătura mai departe a limbii românești în școlile din Basarabia și deci a scos și cărțile acestea din școli. *Apucătură blăstămată, care printr'o singură trăsătură de condeiu, a desființat dreptul la cultura și la viața națională a Moldovenilor din Basarabia!* În ce stare de cultură s'ar fi găsit Basarabia astăzi, dacă lucrul frumos dela 1865 n'ar fi fost oprit pe loc?! De bună seamă că fața ei ar fi fost alta astăzi. Școala cu suflet național ar fi dat naștere la sute și mii de oameni cu învățătură înaltă, cari ar fi dus poporul la fericire, și de bună seamă că acești oameni ar fi fost de mare folos nu numai pentru Basarabia, ci și pentru întreg neamul românesc și pentru omenirea întreagă. Dar așa, prin o-

preluștea blăstămată, Moldovenii au fost lăsați în întuneric, și au fost învățați chiar să se lepede de neamul românesc, spunând că ei nu sunt Români, ci Moldoveni și că ei nu vor să învețe limba românească, nici să îmbrățișeze alfabetul latinesc. Iată la ce stări pot să ducă, stăpânirile rele pe popoarele supuse lor.

Trebue să dăm mulțumită lui Dumnezeu că, după atât de lungă suferință, nedreptatea în sfârșit a căzut și Moldovenii au ajuns să-și croiască singuri soarta. De-acum ei s'au întors la tradiția culturală cea bună: ei au îmbrățișat, odată pentru totdeauna, alfabetul latinesc, au înțeles că limba moldovenească e una și aceeași cu limba românească, că neamul moldovenesc e tot una cu neamul românesc, că avem cu toții același trecut, aceeași viață și același scop în lume. De-acum nu mai este putere pe pământ care să-i mai poată întoarce pe Moldoveni la vechile stări de întuneric și asuprire. Deviza lor e: *înainte*. Prin cultură națională—înainte, spre cele mai înalte țeluri ale omenirii!

O. Ghibu.

Din cartea înțelepciunii.

Unei țări nu i trebuie o falangă de oratori, ci una de făptuitori.

—X—

Adevăratul talent al omului este nu cel de vorbă, ci cel de faptă; aceasta trebuie să fie singura măsură a valorii cuiva. Lucrul de căpetenie e să ai o părere bună și dreaptă, care să fie vrednică de a fi spusă; cum o spui, asta nu are așa de mare însemnătate. Silește-te să ai o astfel de părere, și rostirea ei va veni dela sine; și atunci va folosi tuturor.

—X—

Adevăratul erou este cel tăcut.

Grija de căpetenie nu trebuie să fie aceea de a învăța pe om să vorbească bine, ci de a-l face în stare să aibă ceva serios și folositor de spus. Carlyle.

Lucrul învățătorilor în afară de școală.

Școala noastră națională se așază, acum, pe începutul, pe temeliile ei adevărate — și se va clădi, din zi în zi, din an în an, tot mai mult și tot mai traianic, până ce fiecare sat va avea învățători însuflețiți de duhul cel adevărat, până ce toți copiii moldoveni vor putea să se împărtășească de binefacerile învățaturii.

Dar până atunci și de atunci înainte mai este încă mult de ostenit.

Marea revoluție rusească, ale cărei zile încă nu le-am sfârșit, a adus slobozenii tuturor, dar nu i-a găsit pe toți pregătiți pentru dânsule. Ea a fost numai lucrarea inteligenții și a clasei muncitoare de la orașe. Și dintr'o parte și dintr'alta s'au dus mulți la spânzurătoare și la Siberia, pe vremea când în țară lumea nu mai încăpea de jandarmi. Dar, dacă revoluția s'a putut săvârși acum în anul al treilea al acestei bătălii grozave, aceasta înseamnă că noroadale au trebuit să pătimească mult, ca disciplina să scadă în oaste, iar autoritatea regimului țarist să mai slăbească. Norodul, mai ales norodul cel de la sate, n'a fost pregătit — și au avut destulă grijă apăsătorii lui de odinioară să-l lase în întunec, pentru ca să nu-și cunoască drepturile și une-ori să nu-și vadă nici lanțurile.

Impotriva acestui întunec trebuie să pornim noi acum luptă aprigă; fiindcă el este comoara păzită cu multă grijă de vechiul regim — și în ori-ce zi de nesigurantă, dintr'nsul se pot ridica puterile oarbe, cari

ar putea sluji oricui ca să ne răpească libertățile (slobozeniile). Luptând cu noaptea din suflete, care este culcușul oricărei stăpâniri autocrate, vom lupta deadreptul cu reacțiunea, care poate mai nădăjduiește încă să apuce puterea; luptând cu întunerecul, să-vârșim desrobirea cea adevărată a norodului — *de-săvârșim* libertatea.

Căci încă nu toți sântem liberi. Sătenii, în cea mai mare parte, nu înțeleg ce este libertatea pentru care s'a vărsat sângele revoluției. Pentru ei toată robia vine dela pământ și toată libertatea atârnă de pământ. Lupta lor pentru libertate este lupta pentru pământ. Dar lupta pentru pământ, purtată în afară de lege, duce la anarhie și anarhia duce iarăși la robie.

Datoria învățătorului moldovan din zilele noastre este să lumurească pe țăran asupra lucrurilor obștești într'atâta, încât și el să se poată bucura de libertăți și să lupte pentru apărarea lor. Dar în afară de luminarea țăranului în ce privește rânduiala trebilor obștești, mult mai este de lucrat la ridicarea lui din întunec, pentru călăuzirea lui pe căile sănătoase ale vieții.

Învățătorul moldovan din zilele noastre va avea să poarte o sarcină grea și frumoasă, grozav de grea și neasemănat de frumoasă. Mai grea nu se poate, pentru o vreme ca aceasta și pentru un început ca al nostru — dar debunăseamă nici mai frumoasă nu se poate. Căci ce poate fi mai frumos decât să oste-nești la desrobirea unui popor care a fost osândit la moarte prin întunec?! Unui osândit i se pun lanțurile, ca să le simtă povara, să pătimească și să plângă după libertate; unui osândit i se lasă o ferestruică, pentru ca să nu uite că afară e soare mult, aer, cer și verdeață și să plângă și să însetezeze după libertate. Dar poporului nostru nefericit i s'au astupat toate ferestrele, prin cari sufletul lui ar fi putut ajunge la cunoștința cea adevărată, la cunoștința de sine însuși și chiar la Dumnezeu.

Și deodată, ca printr'o minune, poporul nostru a căpătat dreptul la viață — și, cu ochii aiuriți, acumă rătăcește. El nu știe ce vrea, dar noi *știm* că vrea o altă viață... Și acei cari cunosc drumul n'au dreptul să spună că sunt osteniți. De aceia nu se poate o sarcină mai frumoasă decât a învățătorilor moldoveni din zilele noastre.

Pe noi, cei de azi, istoria ne-a găsit în drumul ei; prin noi trebuie să se împlinească poruncile ei. Și poruncile ei de astăzi sânt grabnice. Lumea vrea să se așeze pe temelii noi, pentru care poporul nostru nu are destulă pregătire. Această pregătire trebuie desăvârșită în timp cât mai scurt, pentru ca Moldovenii să meargă în pas cu alte popoare megieșe, pentru ca să poată ținea concurența cu noroadale mai înaintate, cari și-au avut de mult școala lor. De aceia lucrarea pentru luminarea celor din afară de școală (bărbați și femei de toate vârstele) trebuie să cuprindă o parte însemnată din străduințele culturale ale vremii noastre. Dar aceasta nu numai din punctul de vedere al momentului istoric prin care trecem, ci și din punctul de vedere al școlii începătoare, care e lăsată în grija învățătorului.

Indeobște la ori-ce popor, oricât ar fi el de înaintat sau oricât de înapoiat, lucrarea de creștere și luminare a copiilor nu se face numai în școală, nu trebuie să se facă numai în școală. Iar dacă se face numai în școală, atunci de bunăseamă, în familie, în societate se săvârșește o lucrare protivnică. Și dacă se săvârșește o lucrare potrivnică în societate și în familie, unde sânt singurele legături sufletești ale copilului, atunci lucrarea învățătorului în școală e aproape zadarnică, dacă nu chiar cu totul zadarnică. Lucrând pentru luminarea, pentru propășirea celor de afară de școală, învățătorul își face între aceștia tovarăși, cari îl ajută la creșterea, la buna îndrumare a copiilor în viață și astfel el își așază temelii pentru lucrul din

școală. Și pe măsură ce înrăurirea cea bună a familiei și a mediului social crește asupra copilului, în aceeași măsură se ușurează sarcina învățătorului în școală.

Așa dar, lucrul în școală și în afară de școală (extra-școlar) trebuie să meargă strâns legate împreună și amândouă legate de învățător.

Dar fără să le avem în vedere acestea, în afară de învățător și de preot, în sate cu greu s'ar putea găsi alți bărbați cari să aibă destulă pricepere și să mai aibă pe deasupra încrederea sătenilor.

Cel dintâiu învățător al copilului este mama, apoi tata—familia toată—și ulița... Mai temeinic este ceea ce se așază mai întâiu în sufletul omenesc. Împreună cu pornirile înăscute, aceste întâie elemente alcătuiesc temelia sufletului, ele dăinuiesc mai mult și pe ele urmează clădirea mai departe. Dar mama nu este numai învățătorul cel dintâiu; ea este totodată învățătorul cel mai *iubit*. Și, de aceea, înrăurirea este fără asemănare. Un prieten ni se pare totdeauna că e bun, că are multe însușiri frumoase — și căutăm adese-ori să-l imităm, iar când iubim pe cineva adânc, ni se pare că nu are decât însușiri și nici o scădere și că tot ce face este bun. Un copil prinde, fără a-lегere, toate însușirile și toate scăderile mamei. Mai puțin iubit și decât mama și decât tata, decât frații și poate decât toți „învățătorii“ pe cari copilul îi întâlnește afară din casă, mai puțin iubit dintre toți poate că este tocmai învățătorul din școală, care are chemarea și pregătirea trebuitoare de a crește și lumina micile odrasle. Poate că el este cel dintâiu „străin“ în viața copilului. Învățătorul, dacă vrea să-și ușureze sarcina trebuie, dar, să se ostenească să călăuzească și pe ceilalți conlucrători ai săi, cari pregătesc drumul copilului spre școala începătoare.

Dar noi ajutăm bunul mers al școlii nu numai luminând pe părinți penru ca să ne trimită ucenici

cu îndemnuri bune ori să ne fie de ajutor la îndrumarea celor din școală; noi ajutăm bunul mers al școlii și atunci când putem ușura starea materială a părinților. Sătenii cari nu sunt munciți de nevoile vieții, pot să-și îmbrace copiii și să-i înzestreze cu cele trebuitoare pentru școală și nu au așa mare trebuință în gospodărie de ajutorul lor.

Vedem, dar, că munca în afară de școală (sau activitatea extra-școlară) a învățătorului e strâns legată de munca din școală și are două laturi: 1. *Luminarea sătenilor* și 2. *Îmbunătățirea stării lor materiale*. Dar aceste două lucrări nu merg pe drumuri deosebite, ci pe acelaș drum, ajutându-se una pe alta. Fiindcă orice lucrare culturală în mijlocul sătenilor are drept urmare și o îmbunătățire a stării lor materiale — și de asemenea, prin ridicarea materială a unui sat se înlesnește și propășirea lui culturală.

Unii învățători intimoși, cu preoți și cu alți fruntași ai satelor, au încercat până acuma câte-ceva — firește numai pe teren material — gospodăresc, fiindcă pe teren cultural erau siliți să slujească de unelte ale rusificării. Așa, sunt sate cu bănci, cu cooperative ș. a. m. d. În cele mai multe sate, însă, suntem încă la începutul începutului și într'ânsele totul este încă de făcut.

Iată în scurt cari ar fi mijloacele de căpetenie pe cari le-ar putea folosi învățătorii și preoții pentru a îmbunătăți starea culturală și materială a sătenilor: 1. *Predici*. 2. *Șezători*. 3. *Conferențe*. 4. *Coruri*. 5. *Școală pentru adulți* (pentru bărbați și femei, trecuți de anii de școală). 6. *Școală complementară* (împlinitoare) între anii 12—16, pentru băietani și fete cari au sfârșit școala începătoare. Vre-o 2 ani de zile, în câte-va ceasuri pe săptămână se repetesc unele lucruri din școala începătoare și se mai învață altele, mai ales în legătură cu trebuințele vieții. 7. *Biblioteci*. 8. *Socie-*

tdți pentru lupta împotriva beției și a altor patimi. 9. Grădini de legume, în cari să învețe copiii cultura legumelor și cari să fie pildă pentru gospodăriile sătești. 10. Bănci pentru împrumut și păstrare. 11. Ateliere pentru învățarea unor meserii ușoare în legătură cu viața gospodărească. 12. Cooperative pentru creșterea și exploatarea bogățiilor și cooperative pentru organizarea desfacerii (vânzării).

Știu că e ușor de spus ce trebuie de făcut. E mai greu de făcut. Și anume, e mai greu de știut *ce* se poate face deocamdată la noi, e greu de știut *cum* să faci, *cu cine* să faci și *de unde* să începi? Iată atâtea întrebări, la care trebuie să gândească cineva și să răspundă mai înainte de a porni la lucru.

Eu voi încerca să răspund la aceste întrebări într'un număr viitor al revistei noastre — și sunt încredințat că se vor mai găsi și alții cari să ia parte la lămurirea unor lucruri de însemnătate așa de mare pentru propășirea norodului nostru.

Romulus Cioflec.

A doua serie de cursuri de limba moldovenească pentru învățători.

Naționalizarea școlii de toate treptele fiind un lucru hotărât, făcând chiar parte integrantă din programul revoluției rusești, Zemstva Gubernială a Basarabiei în unire cu hotărârile Congresului învățătorilor, a ostașilor și a altor organizațiuni, a hotărât să ție atâtea serii de cursuri de limbă moldovenească pentru învățători, câte vor fi trebuincioase pentru pregătirea numărului de învățători ce se cer la școlile din satele moldovenești sau cu populație în majoritate moldovenească. Despre seria întâia a cursurilor, revista noastră a scris pe larg în numerele trecute; aici vom vorbi despre a doua serie care s'a ținut în luna Octomvrie.

Adunarea Zemstvei Guberniale ținută în luna Septembrie a hotărât cu unanimitate, că în toate satele moldovenești învățământul se va preda în limba moldovenească și acei învățători și învățătoare cari n'au adevărinite că sunt pregătiți să predea în limba moldovenească, trebuie să vie la cursurile ce le va organiza Zemstva în Chișinău, Bălți și într'un al treilea loc din Basarabia de jos. Comisia Școlară Moldovenească în sarcina căreia cădea organizarea acestor cursuri, a ales o subcomisiune din d. Alexandri, Neagu, Arventie, Hamer, Tofan, Ghibu și Crihan, care a prezentat un raport, din care scoatem următoarele:

1. Cursurile vor începe la 1 Octomvrie în Chișinău și Bălți; un loc potrivit în Basarabia de jos nu s'a putut afla. Ele vor fi obligatoare pentru toți învăță-

torii și învățătoarele cari vor dori să fie numiți în școlile din satele moldovenești.

2. Vor fi înscriși la cursuri numai acei ce au dreptul de învățători la școlile publice.

3. Cursurile vor ține o lună; la sfârșit se va ține înaintea unei comisiuni un examen din cuprinsul materiei ce se va preda.

Se vor preda următoarele materii:

- 1) *Limba Moldovenească* (15 ore săptămânal).
- 2) *Lecții practice* (6 ore săptămânal).
- 3) *Istoria neamului* (3 ore săptămânal).
- 4) *Istoria literaturii* (3 ore săptămânal).
- 5) *Metodica generală* (2 ore săptămânal).
- 6) *Cântarea școlară* (3 ore săptămânal).
- 7) *Cântarea corală* (3 ore săptămânal), — în total 35 lecții săptămânale.

Cursurile de Istoria neamului, istoria literaturii, metodică, cântare corală vor fi cursuri obștești, celelalte vor fi pe grupe.

Programa pentru Limba Moldovenească prevede
a) *Citirea*; citirea curentă, cu pronunție curată și accent adevărat, lămurirea cuvintelor necunoscute, povestirea cu cuvintele proprii a bucăților citite, memorizarea mai multor poezii bine alese. Lectorul va alege piesele de citire în așa fel ca ele să cuprindă material de tot felul: istorie, geografie, științe naturale, spre a familiariza pe cursiști, pe cât cu putință, cu toată terminologia.

b) *Gramatica, Etimologia*; pe scurt toate părțile de vorbire cu definițiile lor precise și clare, sprijinite de multe exerciții în scris și oral pe baza textelor din cărțile de citire, cu deosebire *pronumele personal* (formele scurtate) și *verbul*. *Sintaxa* în părțile principale: felurile și părțile propozițiilor simple și dezvoltate.

Lucrări în scris. Se va începe cu transcrierea sau copierea de bucăți mai grele, se va trece apoi la dic-

tate, la transcrierea din memorie de poezii memorizate, apoi la compuneri ușoare. Se vor face acasă și *deprinderi gramaticale*; se vor da modele de scrisori, cereri, acte etc., și toată *terminologia școlară trebuincioasă*. Se va pune mult preț pe lectura particulară, pe care va alege-o lectorul.

Lecțiile practice se vor ține într'un ceas pe zi de un învățător sub conducerea unui profesor de limba română, de față fiind toți cursiștii. După fiecare lecție va fi o desbatere asupra lecției ținute. *Lecțiile practice* vor fi din învățământul intuitiv, limbă, istorie, geografie, aritmetică, cântare și gimnastică; în a doua jumătate a cursurilor vor fi ținute de cursiști.

La cursul de Istoria Neamului se va preda pe scurt *istoria Românilor* dela început până azi, în deosebi *istoria Moldovei*.

Cursul de Istoria Literaturii române va cuprinde citiri din frunțașii literaturii noastre și o scurtă schiță a dezvoltării literaturii naționale, insistându-se în deosebi asupra celor mai de samă scriitori.

La Metodică se va preda, pe scurt, metodică tuturor materiilor școlii primare pentru a familiariza pe învățători cu întreaga terminologie; la metodică geografiei lectorul va vorbi despre țările locuite de Români.

La cântarea școlară învățătorii vor învăța un număr de cântări școlare, cari le vor preda pe urmă elevilor; iar la *cântarea corală* vor pregăti mai multe piese pentru un concert final.

Comisia a aprobat acest raport și a început organizarea cursurilor.

I. Cursurile din Chișinău.

Cursurile au început în ziua de 3 Octombrie cu peste 80 cursiști din ținutul Chișinăului, Orheiului, Benderului, Ismailului și Achermanului. Inscrineri s'au

făcut însă încă vr'o săptămână, așa că s'au adunat cam 200 de cursiști. S'au făcut 4 grupe de limbă cu următorii lectori: grupa I cu d-l *R. Cioflec*, ardelean, profesor la liceul din Pomârla (România), grupa II cu d-l *A. Banciu*, ardelean, profesor la gimnaziul din Brașov (Ardeal), grupa III cu d-l *G. Tofan*, bucovinean, directorul gimnaziului din Bazargic (România), grupa IV cu d-l *O. Topa*, bucovinean, profesor la școala reală din Cernăuți (Bucovina). *Istoria neamului* a fost predată de d-l *G. Tofan*, *Istoria literaturii* și *Metodica* de *O. Ghibu*, ardelean, inspector al școlilor române gr. or. din Transilvania, care a fost înlocuit pe timpul cât a organizat cursurile din Soroca, de d-l *I. Mateiu*, inspector, coreferent al școlilor române gr. or. din Transilvania. Cântarea școlară a fost predată de d-*N. Oancea*, ardelean, învățător de școală primară în Brașov (Ardeal), cântarea corală de d-l *I. Berezovsch*, basarabean, profesor de muzică în Chișinău. Lecțiile practice au fost predate într'o grupă de d-l *G. Codrec*, ardelean, directorul școlii primare de stat din Făgăraș (Ardeal), într'a doua, la început de d-l *C. Muslea*, ardelean, diacon și învățător în Brașov (Ardeal), apoi de d-l *Eug. Botezatu*, bucovinean, directorul școlii primare române din Suceava (Bucovina). Îmbolnăvinduse d-l Botezatu, grupele au ținut lecții schimbîș cu un singur învățător. Conducerea lecțiilor practice a avut-o la început d-l *O. Ghibu*, apoi lectorii de limbă: *R. Cioflec* și *G. Tofan*.

Cursurile s'au ținut după programa aprobată de Comisiune și cursiștii, cu toate că mai mult de jumătate din ei au venit deabia în săptămâna a doua și chiar la începutul săptămânii a treia, au mântuit materia arătată în programă. La limbă s'a făcut citirea, scrierea (dictat), memorizarea și gramatica pe scurt, la Istorie o scurtă și sumară privire asupra întregii istorii, insistându-se în special asupra originii neamului, înființării principatelor, domniile lui Basarab și Bog-

dan, Mircea cel Bătrân, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Mihaiu Viteazul, Ion Vodă cel Cumplit, organizarea țărilor românești și dezvoltarea lor culturală.

La Istoria literaturii, după o scurtă introducere asupra începuturilor literaturii noastre, s'a analizat pe scurt scrierile celor mai de samă scriitori români, cu citirea unor bucăți. La Metodică s'au arătat principiile predării la fie-care materie și s'a dat terminologia.

Lecțiile practice s'au ținut la orfelinatul de băieți; lectori au făcut o serie de lecții model, (învățământ intuitiv, Abecedar, aritmetică, povestiri, cântare, etc.), după care au făcut lecții cursiștii; unele din lecțiile făcute de cursiștii au fost foarte reușite. În jurul lecțiilor s'a făcut o discuție largă și instructivă. Șirul lecțiilor a fost încheiat cu o lecție foarte interesantă a d-lui Codrea : Pisica (învățământ intuitiv pe bază biologică).

La cântarea școlară cursiștii au învățat următoarele cântece :

Sfat bun, Școlărei și școlărițe, Păsărelele, Vine primăvara, (într'o voce) și *Eu mă duc* (3 voci) de Timotei Popovici.

Copiii și florile și Doina (într'o voce) de Isidor Vorobchievici.

Copilul și mielul (1 voce), *O, ce veste* (3 voci) de George Dima.

Limba românească, Bravi copii, Dragi băieți (o voce) compoziții populare, *Cântarea școlarilor* (o voce) din colecția Kiriac, *Joc copildărese* (o voce) și *Măicuță dragă* (3 voci) de N. Oancea, *Hai la vale* (3 voci) de Ciprian Porumbescu, *Păsărică trecătoare* (3 voci) de I. Costescu, *Hristos a înviat* (2 voci) de I. Tănăsescu.

La cântarea corală s'au exercitat mai multe piese pentru concertul final, care însă nu s'a aranjat. Corul cursiștilor a cântat la congresul ostașilor moldoveni.

Cursurile s'au închis la 1 Noiembrie fără examene;

cursiștii au primit adeverințe că au ascultat cursurile. O parte din grupa a III și a IV au continuat cursurile până în ziua de 5 Noembrie.

II. Cursurile dela Bălți.

Ideia organizării cursurilor de învățători dela Bălți a pornit dela vrednicul președinte al partidului național moldovenesc din Bălți, d. *Const. Vrabie*. Intr'o adunare a învățătorilor, chemată de partid, s'a luat, după multă împotrivire din partea unor elemente dușmănoase, hotărîrea de a se organiza cursuri de două săptămâni cu un program redus. Adunarea Zemstvei, hotărînd tot atunci ținerea unor cursuri mai depline, de 4 săptămâni, s'a primit ca și cursurile dela Bălți să fie organizate ca și cele din Chișinău.

Comisia școlară moldovenească din Chișinău a încredințat organizarea cursurilor din Bălți d-lui *George Tofan*, și a numit lectori pe d-nii *L. Marian*, *N. Palamar*, *D. Moldovanu*, *G. Paraniei* și *I. Moldovanu*.

Director al cursurilor a fost numit d. *Liviu Marian*, profesor din Suceava (Bucovina).

După învingerea multor greutăți, având sprijinul cel mai călduros al d-lui *Vrabie*, a studentului *Văluță*, a d. *Hâncu*, președintele Upravei ținutale, a d. *Vlad*, tovarăș de președinte și a altor factori locali cursurile s'au deschis Joi, în 5 Octomvrie cu peste 80 de cursiști, în localitățile școlii primare superioare de fete. Inaugurarea cursurilor s'a făcut în mod sărbătoresc. După celebrarea Tedeumului și cuvântul preotului *Dimitriu* care a slujit, s'au ținut mai multe vorbiri călduroase din partea partidului moldovenesc (*Vrabie*), din partea Upravei, a Ucrainilor, Polonilor, învățătorilor, studenților (*Văluță*), militarilor, societății învățătorilor; din partea comisiei școlare din Chișinău a vorbit d. *George Tofan*.

Cursurile s'au deschis cu o lecție din Istoria nea-

mului: Insemnătatea studiului istoriei naționale, ținută de d. *George Tofan*.

După masă au început cursurile în mod regulat. Materiile s'au împărțit precum urmează:

Grupa I de limbă: d. *Nicolae Palamar*, profesor la gimnaziul de băieți din Rădăuți (Bucovina), grupa II în mod provizor d. *Dimitrie Moldovanu*, fost învățător, licențiat în drept, istoria neamului și a literaturii d. *L. Marian*, lecțiile practice și Metodica d. *D. Moldovanu*, cântarea școlară și vocală d. *George Paranici*, directorul școlii primare din Granicești (Bucovina). Numărul cursiștilor a crescut, și la 12 Octomvrie erau 113 (105 Moldoveni și 8 Ucraineni); s'a format o a treia grupă de limbă, a celor slabi și întârziați, pe care a luat-o d. *L. Marian* și o grupă pentru lecțiile practice, pe care a primit-o d. *Ioan Moldovanu*, directorul școlii primare din Vicovul-de-sus (Bucovina).

Din pricină că înscrierile s'au făcut până în 12 Oct., cursurile au fost prelungite până la 7 Nov. 1917. Cursurile s'au ținut în cea mai deplină ordine și armonie; materia fixată prin programa cursurilor a fost mântuită.

La lecțiile practice din grupa I lectorul a făcut 12 lecții model (5 Abecedar, 2 citire, 2 gramatică, 1 geografie, aritmetică, învățământ intuitiv), iar cursiștii au făcut 18 lecții (3 Abecedar, 1 citire, treapta de jos, 1 citire, treapta de mijloc, 1 citire, treapta de sus, 3 gramatică, 1 poezie, 3 aritmetică treapta de jos, 2 aritmetică treapta de mijloc, 3 învățământ intuitiv).

La grupa a doua care a început mai târziu lectorul *Ion Moldovan* a făcut 15 lecții (6 Abecedar, 4 citire, 3 gramatică, 2 aritmetică), cursiștii au ținut 10 lecții practice (2 abecedar, 2 citire, 2 gramatică, 2 aritmetică, 2 învățământ intuitiv).

Cursurile s'au încheiat la 5 Noemvrie. Examen final nu s'a ținut; dar lectorii celor trei grupe împreună cu delegați aleși din grupe au hotărât cari cursiști

pot să primească adeverințe cu „dreptul de a preda limba moldovenească în școlile primare din Basarabia.”

Din cei 127 cursiști cari au cercetat cursurile, au primit adeverințe: 114, n'au primit adeverințe 10. au lipsit din diferite pricini la mântuirea cursurilor: 3.

La lecțiile de cântare școlară s'au învățat următoarele piese:

1. *Toamna* de Is. Vorobchievici,
2. *Pe-al nostru steag* de Ciprian Porumbescu (1 voce),
3. *Deșteaptă-te Române*, de A. Mureșeanu,
4. *Trei păstori*, colindă de T. Popovici,
5. *Trei colori* de Ciprian Porumbescu,
6. *Stâng, drept*, marș patriotic,
7. *Moara*, (toate pe 2 voci) și
8. *Bardul dela Mircești*, de T. Teodorescu (pe 3 voci).

În ziua de 31 Octombrie, înainte de închiderea cursurilor, secția învățătorilor moldoveni din ținutul Bălților a dat cu corul cursiștilor un concert, împreună cu declamații, care pe lângă succesul material ce l'a avut a fost și o frumoasă manifestare a culturii naționale reînviată.

Corul mixt sub conducerea d-lui G. Paranici a executat: *Pe al nostru steag* de C. Porumbescu, *Hora Dobrogei* de Mezetti, *Pescariul* și *Toldeauna să bem vinul* de Chiriac, *Ce te legeni codrule*, melodie de Scheletti, armonizat și aranjat de Mezetti, *Doina* de Teodorescu, *Stăncea* de Muzicescu, *Morarul* de Chiriac și *Marșul* din op. *Olteanca*, muzică de dr. Otremba și Caudella; un terțet de dame a cântat *Voiajul în China* de Mezetti, *Fată de păstor*, melodie populară din Bucovina și un duet de dame *Axionul* de Porumbescu.

Au recitat poezii: d-ra *Vera Silvestrovici*: *Adio Moldovei* de V. Alecsandri, d. *Postolachi*: *Țara mea* de I. Nenițescu, d-ra *Agapia Iacim*: *Cântec* de G. Coșbuc, d. *Bejan* a spus: *Sergentul* de V. Alecsandri și *Anee-*

dote de T. V. Speranță. D. Postolachi a recitat și câteva poezii proprii, cari au fost viu aplaudate, iar d. *Pereteatcov* a executat la pian melodii moldovenesti.

George Tofan.

III. Cursurile din Soroca.

Intre împrejurări cu totul deosebite s'au înființat cursurile din Soroca. Până când la Chișinău și la Bălți organizatorii cursurilor au întâlnit pretutindeni aprobarea și sprijinul autorităților și al unor fruntași hotărâți — la Soroca, a trebuit să se dea o adevărată luptă împotriva greutăților puse în cale de inoseși autoritățile care ar fi trebuit să dea mână de ajutor.

Potrivit cu hotărîrea Zemstvei guberniale de a se înființa cursuri la Chișinău, la Bălți și într'un oraș din sudul Basarabiei, învățătorii din ținutul Sorociei aveau să ia parte sau la cursurile din Bălți sau la cele din Chișinău, după cum le venia mai ușor. Zemstva ținutală a Sorociei, încunoștiințată despre aceasta, a răspuns că găsește mai potrivit să se înființeze chiar la Soroca cursuri pentru cei vre-o 150 de învățători din acel ținut, din pricina că la Bălți, unde e multă armată, e înghesuială și scumpete mare. Zemstva gubernială a primit propunerea aceasta, mai ales că în sudul Basarabiei nu s'a găsit un centru potrivit pentru deschiderea unor cursuri, și a însărcinat pe D-nul *O. Ghibu* să ia măsurile trebuitoare ca la 15 Octombrie să se înceapă lecțiile. Dupăce se făcuseră precum trebuia, toate pregătirile (cărți pentru cursuri și pentru o bibliotecă, apoi numiri de lectori (profesori): D-nul *Dumitru Lupan*, profesor la gimnaziul din Brașov, D-nul *Mihail Baci*, profesor la gimnaziul din Câmpulung (Bucovina), apoi la Bazargic, D-nul *Andrei Ofetea* (transilvănean), D-nul *Candid Mușlea*, în-

vătător în Braşov şi D-nul şi D-na Boeriu, învăţători din comitatul Făgăraşului, — vine pe neaşteptate la Chişinău o telegramă dela Soroca în care se spune că Adunarea zemstvei ţinutale de acolo a hotărît amânarea cursurilor până la vara viitoare, fiind acum timpul prea întârziat pentru aceasta.

Că era de făcut? Să laşi sute de sate moldoveneşti în vechea lor stare, departe de mişcarea de redeşeptare naţională pornită în toate celelalte ţinuturi — ar fi fost un păcat de neiertat. Pe de altă parte, era hotărîrea Adunării Zemstvei ţinutale care se socoteşte „autonomă“, şi care a hotărît să amâne totul până la vară. — După oare cari stăruinţe, Zemstva gubernială telegrafiază la Soroca, că cursurile trebuiesc neapărat ţinute acum, că lectorii au plecat la datorie şi că învăţătorii trebuiesc numai decât chemaţi la cursuri. Învăţătorul *Vasile Săcară* din Bacsani primeşte o hârtie oficială dela Comitetul central al soldaţilor moldoveni, prin care e însărcinat să dea tot ajutorul pentru pornirea cursurilor, făcând de ştire tuturor învăţătorilor, că dacă nu vor veni la cursuri, nu vor putea fi învăţători în satele moldoveneşti.

Cu acestea, în ziua de 9 Oct. am plecat la Soroca, cu vaporul pe Nistru. Ajungând acolo în ziua de 11 delegatul Zemstvei guberniale şi al Comitetului central ostăşesc, s'au înfăţişat la Zemstva ţinutală, unde au cerut ca toţi învăţătorii moldoveni să fie chemaţi numai decât la cursuri, ceea ce, după oarecari trăgănări, s'a şi îndeplinit, dându-se telegramele de chemare în numele Comitetului ostaşilor moldoveni. Şi de oarece Zemstva ţinutală nu voia să dea mână de ajutor la organizarea cursurilor, s'au luat măsuri: pentru organizarea unei *Comisii şcolare moldoveneşti* pe lângă Zemstvă, alegându-se membri ai ei domnii *Teodosie Bârcă*, membru al Upravei, *P. Codreanu*, secretar al Upravei, *D. Soltuz*, primar (go-

lovă) al orașului, C. Gligoraș, șeful cohortei moldovenești, Marcoci, secretarul comisiei de recrutare Gegin, subșef al miliției, părintele Bulancea, ... diaconul Grosu și V. Săcară din Bacsani și încă vreo câțiva Moldoveni.

A doua zi s'a înființat cu învățătorii veniți pentru cursuri, o secție a *Asociației (obștei) învățătorilor moldoveni din Basarabia*, în care cu timpul s'au înscris aproape 100 membri.

După aceste pregătiri la 15 Octomvrie, într'o frumoasă Duminecă de toamnă, s'a putut face deschiderea sărbătorească. A fost poftită la deschidere și cohorta moldovenească — care a venit cu steagul național și cu muzica în frunte — și s'a dat de știre prin biserici și norodului.

La serbare s'a strâns atâta lume, încât n'ia mai încăput-o nici sala cea mare a Zemstvei, așa că sărbarea a trebuit să se țină sub cerul deschis. Serbarea s'a început cu o slujbă dumnezească săvârșită de părintele Bulancea și de diaconul Grosu, în limba moldovenească. După slujbă părintele Bulancea a ținut o frumoasă cuvântare, după care dl V. Săcară a spus câteva cuvinte în numele Comisiei școlare. După dl V. Săcară a vorbit în numele cohortei moldovenești soldatul care ducea steagul și care a spus că cei 200.000 de soldați moldoveni își pun viața cheazășie pentru izbânda cauzei naționale. A vorbit și dl președinte al Zemstvei, Dl Bjojovschi, care până aici — și și după aceea — a fost împotriva cursurilor, și care a spus din cuvânt în cuvânt: „Doresc din toată inima ca copiii voștri să învețe și să grăiască limba pe care o cunosc din naștere. Inceputul de azi să fie într'un ceas bun și spre bucuria tuturor“. Partea întâia a urării s'a împlinit, cât despre bucurie, — D-nul Bjojovschi avea să și-o arete a doua zi...

De încheiere a vorbit dl O. Ghibu, directorul cur-

surilor, care a arătat însemnătatea lucrului ce se începe acum.

După serbarea de deschidere a cursurilor a urmat apoi *inaugurarea bibliotecii românești a Comisiei școlare*.

Cei de față au iscălit Actul Comemorativ al deschiderii bibliotecii și au ascultat bucăți alese din poezii mari ai neamului, (*V. Alecsandri, M. Eminescu, G. Coșbuc și O. Goga*).

Lucrările începute așa păreau a da îndreptățire cuvintelor părintelui Balancea, că „toate lucrurile începute cu rugăciune către Dumnezeu, ca să pogoare asupra oamenilor darul și ajutorul Său, sporesc înzecit și însutit“.

Dar lucrurile au luat a doua zi o întorsătură neașteptată. Când învățătorii s'au strâns în sala cea mare a Upravei pentru începerea cursurilor, d-l *Bjojovschi*, președintele Zemstvei, le-a adus la cunoștință că Zemstva ținută a hotărât ca cursurile să se amâne până la anul viitor, și că, prin urmare ei au fost chemați aici împotriva hotărârii Zemstvei. De aceea să știe, că pe timpul cât vor lipsi din satele lor, unde deacum învățătura s'a și început de mai multe zile (tot pe limba rusească!) — nu-și vor primi leafa. Iar în salele Zemstvei cursurile nu se vor putea ține! Declarația aceasta a stârnit o mare fierbere printre învățători, așa încât se părea că totul va trebui să rămână baltă. Dar după ce s'au dat toate lămuririle și după ce s'a stăruit precum se cuvenea, asupra simțului de datorie națională a învățătorilor și mai ales după ce, li s'a amintit și de ținuta hotărâtă a soldaților moldoveni, care vor aduce la îndeplinire programul național trecând chiar peste ceice i s'ar pune în cale, neînțelegerile s'au potolit și cursurile au început. Doar câțiva provocatori mai înverșunați de mai murmurau când prilej să răscolească patimile, — dar fără izbândă.

Pe lângă aceste greutăți am avut oarecare greutăți

și cu salele. La zemstvă aveam o singură sală, pe care în fiecare zi eram poștiți s'o părăsim. Din pricina aceasta împărțirea învățătorilor pe grupe nici nu s'a putut face decât la sfârșitul săptămânii întâia, în 20 Octomvrie, când ni s'au pus la îndemână, vremelnice, trei sale la școala ovreiască. Abia în 25 Oct. ne-am așezat mai statornic, când s'au închiriat două sale la *Iluzion* și una la gimnaziul de fete, unde se țineau și cursurile de după amiazi și lecțiile practice.

Învățătorii, — 136 la număr — au fost împărțiți pentru *învățătura limbii* în trei grupe. Grupa întâia a avut ca lector pe d-l *D. Lupan*, a doua alcătuită în mare parte din învățători nemoldoveni, pe d-l *O. Ghibu*, apoi pe d-l *A. Oțetea*, a treia pe d-l *M. Baci*. Cursul de *Istoria literaturii române* l'a ținut d-l *O. Ghibu*, iar după plecarea d-sale la Chișinău (25 Oct.) *A. Oțetea*. Cursul de *Istoria neamului românesc* l'a ținut d-l *Mihail Baci*, iar cel de *Metodica diferitelor obiecte de învățământ* d-l *O. Ghibu*, *D. Lupan* și *M. Baci*. Cântarea a predat-o d-l *C. Mușlea*. D-sa a organizat cu o parte a învățătorilor și un cor, care a dat la sfârșitul cursurilor un frumos concert.

Lecțiile practice în școala de aplicație le-au făcut doamna *Olimpia Boeriu* (cu eleve dela școala de două clase de fete) și d-l *George Boeriu*, cu băieți dela școala de aplicație de pe lângă seminarul de învățători. După fiecare lecție practică se făcea *critica lecției*, în care se desbăteau felurite întrebări în strânsă legătură cu naționalizarea învățământului.

Programa de învățământ a fost și la Soroca aceeași cu cea dela cursurile din Chișinău și Bălți. Cursurile s'au mântuit cu o săptămână înainte de termen, din pricina alegerilor pentru *Adunarea întemeietoare*. Ele au ținut cu totul abia trei săptămâni și câteva zile. În această vreme bunul mers al cursurilor a fost tulburat în câteva rânduri din diferite pricini. Mai serioasă a fost tulburarea cu prilejul *pogromului* care a

isbucnit în 20/21 Oct. și care a băgat în spaimă întreagă populația orașului. Această întâmplare a fost întrebuințată de câțiva tulburători ai cursurilor ca să răspândească fel de fel de șvonuri neliniștitoare. O învățătoare venise la cursuri cu vorba că în ziua aceea, la ceasurile 12, soldații vor veni și ne vor arunca pe toți, din ctajul al doilea, pe ferești afară!... Se înțelege, ne-am văzut de treabă mai departe și în zilele următoare, când toate școlile se închisese, noi eram singurii soldați care nu și-au părăsit pozițiile... Aceasta cu toate că Cazacii, cari veniseră în oraș pentru paza liniștii, ne-au ocupat sala de cursuri, așa că ne-am văzut siliți să ocupăm și noi niște sale dela o școală, în care erau așezate mitraliere (puliometuri).

Pogromul acesta ne-a zădărnicit și o serbare plănuită pe ziua de 22 Octomvrie în amintirea marelui scriitor basarabean *Alecu Russo*, dela nașterea căruia se împlinesc tocmai o sută de ani.

Cele din urmă cursuri s'au ținut în 8 Noemvrie, când s'a convocat și o ședință a *Comisiei școlare*, la care au luat parte și delegați ai învățătorilor, ca să se desbată felul încheerii cursurilor. Deși, comisia în principiu a primit ca să se dea examene, având în vedere că directorul cursurilor nu s'a putut întoarce dela Chișinău până la acea dată, s'a hotărât ca fiecare lector să examineze pe învățătorii din grupa sa din toate materiile prevăzute în program, iar de încheere să se dea un concert.

Rezultatul examinărilor a fost mulțumitor. Chiar și aceia dintre cursiști, care cunoșteau foarte puțin limba moldovenească au învățat să scrie și să citească binisor și să pronunțe, relativ, destul de corect.

La lecțiile practice au predat, în săptămâna din urmă și câțiva învățători moldoveni (între aceștia d-l M. Oțel despre Toamnă și d-l Fotie Cramarciuc o lecție de limbă) dovedind în fața lectorilor și a cole-

gilor lor că sunt destoinici să deschidă și să conducă școala cea nouă.

Rezultatele dobândite la Cântare se pot vedea mai bine din programa *Concertului*, pe care o dăm aici în întregime:

PARTEA I.

1. *Deșteaptă-te Române!* Imn național de A. Murășanu, cor.
2. *Trei Păstori.* Colindă armonizată de T. Popovici, cor.
3. *Românașului îi place.* Cântec popular, cor.
4. *Miorița.* Baladă populară, declamată de d-na M. Guja.
5. *Eu mă duc,* duet cântat de d-na E. Petrașcu și d-ra C. Zabulica.
6. *Solo de tenor,* cântat de d-l C. Mușlea.

PARTEA II.

1. *Cântecul gintei latine,* cor.
2. *Colo 'n sus,* colindă armonizată de T. Popovici, cor.
3. *Pohod na Sibir,* poezie declamată de d-l M. Oțel.
4. *Cât te-am iubit,* romanță cântată de d-ra Radomschi acompaniată la pian de d-na Teodorov.
5. *Doina,* poezie de G. Coșbuc, declamată de d-ra E. Oțel.
6. *Poezii moldovenești,* alcătuite și declamate de d-ra A. Cuharschi.

PARTEA III.

1. *Hei lăliță,* de G. Dima, cor.
2. *Noi,* poezie de Oct. Goga, declamată de d-ra D. Spânu.
3. *Doina,* duet cântat de d-șoara O. Ciobotar și d-na A. Boeriu.

4. *Rugămintea din urmă*, poezie de G. Coşbuc, declamată de d-l I. Revencu.

5. *Morarul*, de D. G. Kiriac, cor.

6. *Pe-al nostru steag*, de C. Porumbescu, cor.

Danţuri naţionale.

Cu toate că timpul a fost scurt şi probele de cor au trebuit ținute în nişte împrejurări cu totul nepriincioase, totuşi, mulţumită dragostei pe care au arătat-o învăţătorii faţă de cântecul românesc, s'a putut înjgheba la Soroca acest minunat concert, care nu va putea fi uitat niciodată de cei ce l-au ascultat. Aproape toate bucăţile din program au trebuit să fie repetate. Măreţia a fost indeosebi clipa, când au răsunat cele dintâi acorduri ale imnului: „*Deşteaptă-te Române*“. Sala întreagă s'a ridicat entremurată, în picioare, ascultând cu evlavie sfântă, cântarea cea mare a întregului nostru neam şi răspunzând parcă unei chemări de mult aşteptată şi de mult dorite. Iar când domnişoara D. Spânu a ieşit pe scenă, într'un frumos costum naţional, pentru ea prin măiestrele cuvinte ale poetului O. Goga să tălmăcească jalea Ardealului, lumea nu se mai putea sătura privind frumuseţia portului românesc şi vărsa lacrimi de durere pentru soarta amară a fraţilor de acelaş sânge.

De trei ori a trebuit să vină pe scenă domnişoara Spânu, până ce s'au putut potoli cu totul aplausele (bătăile de palme) călduroase ale publicului.

Concertul s'a mântuit cu jocuri naţionale, cari au ținut până în zori.

Dar lucrarea lectorilor nu s'a mărginit numai la ținerea cursurilor pentru învăţători. Arătându-şi încă din cele dintâi zile ale cursurilor, foarte mulţi Moldoveni dorinţa de-a învăţa carte moldovenească, s'a hotărît înfiinţarea unor *cursuri de seara* (dela orele 5—7) pentru publicul mare. La aceste cursuri, ceretate de peste 100 ascultători, a ținut d-l O. Ghibu o serie de lecţii despre „*Poezia Poporală*“, d-l A. Oşetec

despre „Doinele“ lui I. U. Soricu, despre Cântecele bătrânești, și despre câțiva fruntași ai literaturii românești. D-l *D. Lupan* a vorbit despre pământul locuit de Români. D-l *M. Baci* a citit din scrierile lui I. Creangă, iar d-l *C. Mușlea*, întovărășit din când în când de d-na *O. Boeriu*, a desfășurat publicul la fiecare seară cu doine ardelenesti. Din nenorocire și cursurile acestea ne-au fost oprite o săptămână din cauza progromului.

Băgând de seamă Comisia școlară că la cursurile de seara vin o mulțime de elevi dela gimnaziu și dela seminar, a hotărât să facă pași trebuincioși ca acești elevi să primească învățătură românească în inșeși institutele lor. După oarecare greutate, întâmpinate la seminar, a și izbutit, așa că în ziua de 24 Octombrie limba română s'a introdus în gimnaziul de băieți, iar la 25 Octombrie în seminarul de învățători. Această inițiativă a prins rădăcini atât de puternice, încât elevii dela gimnaziu, după două săptămâni (în 5 Noiembrie) au înființat o *Societate culturală* care poartă numele neuitatului fiu al ținutului Sorocii, „*Simeon Murafa*“.

Andrei Oțetea.

ACT COMEMORATIV.

Cu prilejul deschiderii bibliotecii din Soroca, cei de față au iscălit următoarele rânduri frumoase:

Astăzi, Duminecă în 15 Octomvrie 1917, s'a deschis în fața celor mai jos iscăliți, biblioteca românească a Comisiunii școlare moldovenești de pe lângă Zemstva ținutală din Soroca.

Fie ca această bibliotecă, în care stau alături toți marii scriitori ai neamului nostru, să fie un nesecat izvor de lumină națională pentru Moldovenii din acest ținut; fie ca ea să trezească în toți dragostea de limbă, de literatură și de istoria noastră; fie ca ea să facă din fiecare Moldovan un fiu conștient al neamului nostru atât de greu încercat până acum.

Basarabia noastră a dormit vreme de peste o sută de ani un somn adânc. Prin cultura națională ea se renaște acum la o viață nouă. Țara care a dat neamului nostru scriitori ca Alecu Donici, Constantin Stămat, Alecu Russo, Ioan Sârbu, B. P. Hașdeu, Dimitrie Moruzzi, ș. a., putându-se adăpa de aici încolo din nou la izvorul sfânt al luminei naționale, nădăjduim că va ajunge un stâlp puternic al culturii neamului și a omenirii întregi.

Binecuvântat să fie ceasul, în care prin această bibliotecă, se pune temelie nouă, națională, vieții noastre moldovenești. Binecuvântați să fie toți aceia cari se vor apropia cu evlavie de această bibliotecă, pentru a se îndulci de binefacerile ei.

Soroca, 15 Octomvrie 1917.

AMINTIRI

dela

Cursurile de învățători.

În largă sală eparhială Moldovenii, împuterniciții fronturilor, se sfătuiau asupra sortii Basarabiei. De față erau și învățătoare și învățători veniți la cursurile moldovenești.

Intr'una din aceste seri, pe când steteam de vorbă cu câțiva prieteni în localul tipografiei românești, întră năvalnic o doamnă, încărunțită mai mult de năcazuri decât de ani.... Fața ei e înflorită de bucuria unei zile mari. Și 'ntr'un suflet, nu cumva să-i răpească alteineva fericirea de a fi ea prima vestitoare a soliei îmbucurătoare, ne spune cu glasul mișcat de fiorul clipelor sfinte:

— Domnilor, Basarabia îi avtonomă!

— Cum, de când?...

— Amu or hotărât-o soldații în sala eparhială.

Și în caldă ei strângere de mână, care înlocuia sărăcia vorbelor, simțiam că vorbește un neam întreg.

Venise amărită, îndârjită chiar, la cursuri. Nu înțelegea: pentruce această nouă „nevoie“ pe lângă celelalte, prea multe....

Și azi, toată zgura străină care-i învăluse sufletul, izolându-l de sufletul mare al neamului, se topia, ca prin minune, desvălind simțiri pe care le credeai cu desăvârșire străine de acest suflet.

Pământul sănătos al Basarabiei, sub binecuvântarea razelor calde ale culturii naționale, își dă roadele...

*

Afară, vreme posomorită de toamnă; în sală, lecții de gramatică. Către sfârșitul orei o oboseală generală stăpânește sufletele.

Dar iată că, deodată, privirile se 'nviorează, cum s'ar însenina de suflarea primăverii după gerul unei ierni îndelungate.

Se cetește „Nunta Zamfirii“.

Ochii, ațintiți spre profesor, destăinuiesc o mișcare sufletească neobicinuită; par ochii unor orbi de pe care a căzut albeața și acum privesc uimiți la atâtea frumuseți necunoscute, nebănuite chiar.

În unii râde bucuria unei plăceri rari, alții, însă, fărâșă lacrimi de-o căldură necunoscută până aci, sunt prinosul unor suflete care, abia acum, se împărtășesc de frumuseța și farmecul limbii părinților lor: *a limbii românești*.

Ochi care râd și ochi care plâng de bucuria unei comori care e și a lor...

*

Eram în a patra săptămână a cursurilor — îmi povestea un d. profesor — când îndrăsnii să le dau celor din grupul meu o lucrare liberă. Am găsit multe lucruri vrednice de reținut în aceste lucrări, și-mi pare rău, că n'am putut să păstrez aceste mărturii ale unor suflete în prefacere.

Nu m'a mișcat însă nici una cum m'a mișcat cea mai scurtă și mai rău scrisă lucrare. Era a unei d-ne învățătoare care știa foarte puțin românește și despre care știam că nu venise cu sentimente tocmai prietenești la cursuri.

Nu pot să-ți redau întocmai vorbele ei, dar spunea, într'o limbă și stricată și rău scrisă, că-mi mulțumește pentru multele cunoștințe frumoase ce i le-am împărtășit. Știe că, multe din ele, le va uita; simte, însă, că ceva a prins rădăcini adânci în sufletul ei și n'o să mai poată uita: e frumuseța limbii și a

cântecului românesc Și încheie cu vorbele: De-acum numai, simt că sânt Româncă.

M'a mișcat această mărturisire și mi-a întărit credința că, acolo unde numai cu farmecul limbii și al cântecului poți readuce la matca neamului pe cei crezuți pierduți pentru totdeauna, nu poate întârzia mult nici Paștile învierii generale.

*

Se sfârșise ora și sosise timpul prânzului. Ascultătorii păreau nerăbdători să plece. Profesorul îi întreabă totuși așa într-o doară :

— Rămâneți încă câteva minute, să vă mai citesc ceva ?

— Poftim ! Poftim ! fu răspunsul, reluându-și fiecare locul.

Și poetul Coșbuc i-a pironit locului aproape o oră încă, și'ntr'o tăcere în care sufletele trăesc descăturate de tot ce e pământesc în noi, i-a răpit cu sine împărtășindu-i cu cuminecătura dragostei de limbă, a dragostei de neam : cu cuminecătura duhului național.

Deși la Nemți, el e 'ntre noi : „suflet în sufletul neamului său.”

*

În redacția „Ardealului” intră sfiicioasă o învățătoare română din Basarabia. Se vedea din înfățișarea ei că nu era dintre ființele pe care viața le poartă pe palme.

Sfârșindu-se cursurile, se pregătia de drum către casă și către școala ei din sat, care o aștepta nerăbdătoare și voia, înainte de plecare, să-și ia niște merinde sufletească : gazete și câteva cărți românești, care până ieri-alaltăieri erau pentru ea taino păzite cu 7 lăcate.

În redacție se aflau și câțiva profesori cari ținuseră lecții la cursuri. Văzându-i, privirea ei blândă îi învâli într'o nespusă dragoste și recunoștință; iar când și-a luat rămas bun îmi păru că s'a rupt ceva în sufletul ei blăjin, căci cuvântul i se făcuse nod în gât și buzele începură a-i tremura. Vorbiau însă destul de lămurit lacrimile care-i podidiră obrazii.

S'au întâlnit frații și s'au cunoscut, și sufletele lor s'au înfrățit și, de-acum, înfrățite vor rămânea în veci.

A. B.

*Axente Banim. profesor
la liceul din Târgu*

Indrumări cu privire la întrebuințarea Abecedarului Moldovenesc

Lecțiile de la școala de aplicație ținute, cu prilejul cursurilor de limbă moldovenească, pentru învățătorii basarabeni ori cât de bune ar fi fost n'au vărsat destulă lumină asupra întrebuințării Abecedarului Moldovenesc peste tot, așa că înșiși învățătorii și-au arătat dorința de a avea în privința aceasta unele îndrumări.

Abecedarul moldovenesc al arhimandritului Gurie este întocmit pe baza metodei *scris-cetitului*, cu întrebuințarea *cuvintelor normale* (cuvintele din cari scoatem sunetele).

Iată cum se înfățișează acest metod :

În cele două lecții dintâi copii vor cunoaște *zicerea* (propoziția) *cuvintele*, *silabele* și le vor desface în părțile ei (afară de silabe !)

La lecțiile acestea, precum și la cele 3—4 lecții, cari vor urma, să fim cu cea mai mare grijă, să le pregătim cât se poate de bine și amănunțit pentru că urmând astfel vom ușura mult calea elevilor (ucenicilor).

Deodată cu lecțiile dela început, în ceasurile de desemn (cercenie) vor învăța cât se poate de bine părțile din cari sunt alcătuite literile simple (de la *a* până la *p*) și anume: *linia plecată la dreapta în sus* (direcțiunea liniei se hotărăște totdeauna după mișcarea pe care o facem cu mâna când scriem), *linia plecată la stânga în jos*, trasă de-a dreptul pe laturea pătratului; la scrierea acestora vom deprinde elevii să scrie și la comandă, *linia în sus* vor scri-o la comanda *unu*, *linia în jos*, *doi*.

După acestea poate urma predarea primei litere, care este *o*. La predarea literelor e bine să urmărim după *trep-tele formale*, și adecă :

I. *Pregătirea*, care înseamnă repetarea pe scurt a celor învățate înainte, cari sunt în legătură cu lecția ce urmează (la lecția aceasta se vor repeta semnele, din cari e alcătuită litera *o* : linie plecată la dreapta, arc în jos la stânga, arc în sus la dreapta și cârlig mic); la lecțiile următoare se va repeta mai înainte cititul celor învățate cu litere mobile și din carte, apoi semnele alcătuitoare, și le punem două-trei întrebări, prin răspunsul cărora elevii vor arăta că nu și-au uitat din ce sunt alcătuite zicerea, cuvântul și silaba, apoi anunțarea, adecă spunerea, că ce vor învăța acum elevii la lecția aceasta : „acum vom învăța un sunet și apoi îi vom cunoaște și semnul cu care o să-l scriem“.

II. *Predarea*. Aceasta este madaua lecțiunii.

Nu e bine să le dăm copiilor de-a gata cuvântul, din care avem să desfacem sunetul trebuitor (cum s'a întâmplat la câteva lecții practice de la cursuri). Acest fel de a preda este sec și lipsit de viață. Trebuie să-i facem pe copii să se gândească la lucruri sau ființe apropiate de priceperea și de viața lor. În cazul de față vom vorbi cu ei despre *oi*.

Vorbind cu copii despre *oi*, îi facem să formeze despre acestea două-trei ziceri scurte, dintre cari noi alegem pe cea mai potrivită și după ce o am analizat-o (desfăcut) în părțile ei până la silabă, ne oprim la cuvântul *oi*, și îl desfacem în părțile lui, în sunete.

Lucrul acesta din urmă, care pare greu, nu poate fi făcut numai ușor, dar și plăcut, și anume iată cum !

Mai întâi le spunem ca precum zicerea și cuvântul își au părțile lor, așa și silaba își are părțile ei. Apoi întrebăm dacă știe care-va: din câte părți e făcută silaba *oi* ?

Ei poate că nu vor ști. Atunci le zicem : luați seama copii! Eu am o fetiță mică, mică ca o păpușă. Însă nu poate vorbi. Eu îi spun să zică *oi* dar ea numai atâta poate zice : *o!* Ce nu poate ea zice? Acum fiți voi fetița.

Ziceți numai ce poate ea, și eu voi mai pune ce nu poate ea spune! Cine-mi poate spune acum, din câte părți e făcută silaba „oi”? Care e partea întâi? Care e a doua? După aceasta le spunem noi că părțile silabei se numesc *sunete* și apoi întrebăm, să vedem dacă știu ei ce este *o* și ce este *i*? Stăruim mai mult asupra lui *o* și îi îndrumăm pe elevi să găsească și să spună și ei cuvinte în care să afle sunetul *o*. Dacă știu spune astfel de cuvinte și ne pot spune și locul sunetului *), e semn, că l-au priceput bine și putem merge mai departe.

Întrebăm acum, că sunetul *o* se aude ori se vede? Și atunci le spunem: ca să se vadă, îl voi scrie pe tablă, îi voi scrie chipul lui și fără nici o altă vorbă, scriem cât se poate de frumos pe *o* între cele două linii pe tablă așa, ca să nu-i lipsească nimic, nici chiar linia de la început. (Să ne ferim de a arăta litere fără toate părțile lor, pentru că mai târziu e greu a îndrepta greșala). Acum spunem: „Iată, acesta este chipul sunetului *o*; uitați-vă bine la el, să-l cunoașteți ori unde îl veți vedea.

O să-l mai scriu odată. Il scriem acum parte cu parte și întrebăm după fiecare că ce am scris? (*o* linie plecată la dreapta, un arc la stânga — acest arc să fie cu capul mai încârligat așa că arcu următor să meargă drept în el și de acolo cu un cârlig mic mântuim pe *o* — arc la dreapta, cârlig mic).

Acuma le este ușor să spună din câte părți e scris chipul lui *o* și să le numească pe rând. După aceasta *i*, și întind degetul arătător și imitând pe *o* de pe tablă îl scriu în aer pe comanda laungă: „linie plecată la dreapta, arc la stânga, arc la dreapta, cârlig mic“.

Scriem la început în aer, pentru-că aici copilul nu întâmpină nici o greutate.) Il scriem a doua oară pe comanda scurtă. Îi deprindem pe elevi de pe acum cu comanda aceasta, pentru că atunci, când vor scrie mai multe litere și le vor lega una de alta, numai de comanda scurtă ne

*) Adecă, de este el la început, ori la sfârșit sau la mijloc.

putem folosi și aceasta nu poate fi alta, decât în sus: *unu*, în jos: *doi*. Când începem a scrie litere, în loc de *unu*, totdeauna o numim pe aceasta, căci altfel nu s'ar ști ce se scrie, și apoi zicem doi, pentru-că urmează partea aceea, care să scrie în jos, apoi iar zicem unu, și în loc de linia de pe urmă, zicem: *gata*.

Comanda aceasta se dovedește de bună cu deosebire la scrierea unui cuvânt întreg. De pildă avem să scriem cuvântul „om“. Comanda așa: o, unu, in*, doi, unu, doi, unu, doi, *gata*! Nici o altă comandă nu e așa de potrivită ca aceasta și am stăruit asupra ei, fiind-că s'a văzut la cursuri, cum aproape fiecare învățător întrebuițea altfel de comandă. Apoi e știut și aceia, că o comandă bună întrebuițată în chip potrivit, rodește la elevi o scrisoare frumoasă, soldățească și le întărește duhul de disciplină.

Apoi îl scriem tot cu degetul și pe bancă, în aer, cu ochii închiși, pe bancă cu ochii închiși, apoi doi trei elevi la tablă și numai după aceia în caet, până-ce l-au scris bine cu toții.

Acum le arătăm litera de pe tablă și întrebăm: ce e acesta? Ei răspund *o*. Dar ce este *o*? — sunet. Dar acesta aici pe tablă sună (și ne plecăm urechea lângă el). Ce este el? — chipul lui *o*. Acum îi învățăm că chipul, sau semnul sunetului se numește literă (*bucvă*).— Urmează arătarea literii de tipar (de acestea, după cum s'a arătat la cursurile din Chișinău, fiecare învățător își poate face) asemănându-se cu cea scrisă și dovedind și deosebirea dintre ele.

De predare să țină și *resumarea* și *asociarea*. În *resumare* scoatem la iveală pe scurt ce au învățat elevii, în cazul de față sunetul și litera *o*. *Asociarea*, are loc la lecțiile următoare, când se repetă sunetele învățate și scrierea lor.

III. La treapta a treia elevii vor ceti pe *o* în carte

*) Acum să scriem cărligul mic al lui *o*, care e tot odată și începutul lui *m*.

apoi li se vor împărți bucăți de gazetă cu adausul, că acasă să caute pe o în bucățile de gazetă și de câte ori l-or găsi să tragă pe sub el cu creionul o linie culcată. Tot acasă au să scrie și câte un rând de o în caet.

Învățătorul dibaciu va preda scrisul cu cetitul deodată, stăruind și asupra ortografiei. Din ceasurile de limbă moldovenească unul va fi încă dela început pentru ortografie.

Pentru ei, mititeii, este ortografie dacă vor scrie depildă cuvântul „cal“ sau „lemn“ așa, ca să nu greșească nici o literă. Dar ca să ajungem aici, elevii trebuesc bine deprinși a analiza și sintetiza cuvintele în chipul următor.

Din ceasul de ortografie un sfert va fi întrebuințat pentru aceasta. Literile mobile vor fi așezate la îndemâna elevilor.

Întorcându-ne către copii îi întrebăm: „Care din voi poate face din aceste litere cuvântul „om“? „Câte sunete se aud în cuvântul acesta? — Care este cel dintâi? — Care este al doilea? Așa dară câte litere îți trebuesc ca să faci cuvântul „om“? Vino și le caută, apoi așează-le una după alta și cetește-le! Apoi întrebăm toți: „Bine a lucrat? Cetiți și voi! Si așa mai departe.

Tot așa urmăim și la scris, și fie încredințat acela care va urma așa, că elevii lui au să cetească bine și au să scrie bine.

Când vom ajunge la scrisul cuvintelor de mai multe silabe, vom cere dela elevii să ne spună din câte silabe este făcut cutare cuvânt și la scris nu vom îngădui să scrie nimic până nu a spus mai întâi silaba pe care are să o scrie și așa va tot spune și va scrie câte o silabă până va mântui toț cuvântul.

După ce elevii au învățat și litera i, au să facă legătura între aceste două litere și cuvântul oi, pe care l-au desfăcut în grai viu de atâtea ori, acum îl compun și în scris, ca să-l vadă cu ochii.

Le zicem: „Din câte sunete este făcut cuvântul oi? Ce facem cu sunetele, ca să le putem vedea? Ca să putem vedea cuvântul oi, ce vom face cu el? Pe care literă vom

scri-o întâi? Dar după aceea? Fiind-că ele amândouă fac un cuvânt (cuvântul *oi*), le vom scrie legate, una de alta uite așa (și îl scriem noi mai întâi)! Am scris pe *o*, acum din cârligul lui scriu pe *i*. Uitați, cum dau mâna amândouă literile ca doi frați buni. Ia cetiți! Cine poate să scrie cuvântul acesta tocmai ca mine? — Il scriu apoi în aer pe comanda descrisă mai înainte și apoi în caet de două-trei ori.

După aceasta urmează cetitul din carte, cetind mai întâi totdeauna partea cea scrisă, apoi trecem la cea tipărită.

Dintre toate felurile de cetit mai bun rezultat are acela, când deprindem elevii să cetească mai întâi toți odată la comanda învățătorului, făcută prin bătaia cu palma pe masă ori pe bancă la toată silaba. Se înțelege, că învățătorul trebuie să vegheze ca fiecare elev să cetească și să arate bine. La cuvintele neînțelese de elevi se va opri și le va explica pregătindu-se pentru aceasta acasă și ce numai se poate să le și arate în natură sau cel puțin pe o icoană. — După-ce s'a mântuit cetitul pe comandă, urmează cetitul al doilea, când copiii au să cetească la pornica noastră unul câte unul, câte două-trei cuvinte, până ce au cetit tot. (Acum tactul rămâne).

La învățarea literei *d*, facem cunoscut elevilor spațiul (locul) cel larg deasupra dintre linii și le spunem că unele litere sunt lungi și se scriu peste linie până la jumătatea spațiului larg. — Litera *p* trece numai o leacă peste linia deasupra, dar e lungă în jos până la mijlocul spațiului dedesubt, și așa mai departe.

Tot la litera aceasta în „pregătire“ îi vom învăța, că dintr'un cârlig în sus și din primul în jos să face o zală și așa vom avea ca părți alcătuitoare o linie plecată la dreapta, una plecată în jos la stânga până la jumătatea spațiului larg dedesubt și o zală între cele două linii. La „t“ vom avea ca element nou o linie culcată, la „s“ un arc încovoiat în jos la dreapta, și rotunzit bine și punctat dedesubt, la „ș“ o virgulă la „r“ o întorsă-

și cu salele. La zemstvă aveam o singură sală, pe care în fiecare zi eram poștiți s'o părăsim. Din pricina aceasta împărțirea învățătorilor pe grupe nici nu s'a putut face decât la sfârșitul săptămânii întâia, în 29 Octomvrie, când ni s'au pus la îndemână, vremelnice, trei sale la școala ovreiască. Abia în 25 Oct. ne-am așezat mai statornic, când s'au închiriat două sale la *Iluzion* și una la gimnaziul de fete, unde se țineau și cursurile de după amiazi și lecțiile practice.

Învățătorii, — 136 la număr — au fost împărțiți pentru *învățătura limbii* în trei grupe. Grupa întâia a avut ca lector pe d-l *D. Lupan*, a doua alcătuită în mare parte din învățători nemoldoveni, pe d-l *O. Ghibu*, apoi pe d-l *A. Oțetea*, a treia pe d-l *M. Baci*. Cursul de *Istoria literaturii române* l'a ținut d-l *O. Ghibu*, iar după plecarea d-sale la Chișinău (25 Oct.) *A. Oțetea*. Cursul de *Istoria neamului românesc* l'a ținut d-l *Mihail Baci*, iar cel de *Metodica diferitelor obiecte de învățământ* d-l *O. Ghibu*, *D. Lupan* și *M. Baci*. Cântarea a predat-o d-l *C. Mușlea*. D-sa a organizat cu o parte a învățătorilor și un cor, care a dat la sfârșitul cursurilor un frumos concert.

Lecțiile practice în școala de aplicație le-au făcut doamna *Olimpia Boeriu* (cu eleve dela școala de două clase de fete) și d-l *George Boeriu*, cu băieți dela școala de aplicație de pe lângă seminarul de învățători. După fiecare lecție practică se făcea *critica lecției*, în care se desbăteau felurite întrebări în strânsă legătură cu naționalizarea învățământului.

Programa de învățământ a fost și la Soroca aceeași cu cea dela cursurile din Chișinău și Bălți. Cursurile s'au mântuit cu o săptămână înainte de termen, din pricina alegerilor pentru *Adunarea întemeietoare*. Ele au ținut cu totul abia trei săptămâni și câteva zile. În această vreme bunul mers al cursurilor a fost tulburat în câteva rânduri din diferite pricini. Mai serioasă a fost tulburarea cu prilejul *pogromului* care a

isbucnit în 20/21 Oct. și care a băgat în spaimă întreagă populația orașului. Această întâmplare a fost întrebuințată de câțiva tulburători ai cursurilor ca să răspândească fel de fel de șvonuri neliniștitoare. O învățătoare venise la cursuri cu vorba că în ziua aceea, la ceasurile 12, soldații vor veni și ne vor arunca pe toți, din etajul al doilea, pe ferești afară!... Se înțelege, ne am văzut de treabă mai departe și în zilele următoare, când toate școlile se închisese, noi eram singurii soldați care nu și-au părăsit pozițiile... Aceasta cu toate că Cazacii, cari veniseră în oraș pentru paza liniștii, ne-au ocupat sala de cursuri, așa că ne-am văzut siliți să ocupăm și noi niște sale dela o școală, în care erau așezate mitraliere (puliometuri).

Pogromul acesta ne-a zădărnicit și o serbare plănuită pe ziua de 22 Octomvrie în amintirea marelui scriitor basarabean *Alecu Russo*, dela nașterea căruia se împlinesc tocmai o sută de ani.

Cele din urmă cursuri s'au ținut în 8 Noemvrie, când s'a convocat și o ședință a *Comisiei școlare*, la care au luat parte și delegați ai învățătorilor, ca să se desbată felul încheerii cursurilor. Deși, comisia în principiu a primit ca să se dea examene, având în vedere că directorul cursurilor nu s'a putut întoarce dela Chișinău până la acea dată, s'a hotărât ca fiecare lector să examineze pe învățătorii din grupa sa din toate materiile prevăzute în program, iar de încheere să se dea un concert.

Rezultatul examinărilor a fost mulțumitor. Chiar și aceia dintre cursiști, care cunoșteau foarte puțin limba moldovenească au învățat să scrie și să citească binișor și să pronunțe, relativ, destul de corect.

La lecțiile practice au predat, în săptămâna din urmă și câțiva învățători moldoveni (între aceștia d-l M. Oțel despre Toamnă și d-l Fotie Cramarciuc o lecție de limbă) dovedind în fața lectorilor și a cole-

gilor lor că sunt destoinici să deschidă și să conducă școala cea nouă.

Rezultatele debândite la Cântare se pot védea mai bine din programa *Concertului*, pe care o dăm aici în întregime:

PARTEA I.

1. *Deșteaptă-te Române!* Imn național de A. Murășanu, cor.
2. *Trei Păstori*. Colindă armonizată de T. Popovici, cor.
3. *Românașului îi place*. Cântec poporal, cor.
4. *Miorița*. Baladă poporală, declamată de d-na M. Guja.
5. *Eu mă duc*, duct cântat de d-na E. Petrașcu și d-ra C. Zabulica.
6. *Solo de tenor*, cântat de d-l C. Mușlea.

PARTEA II.

1. *Cântecul gintei latine*, cor.
2. *Colo 'n sus*, colindă armonizată de T. Popovici, cor.
3. *Pohod na Sibir*, poezie declamată de d-l M. Oțel.
4. *Cât te-am iubit*, romanță cântată de d-ra Radomschi acompaniată la pian de d-na Teodorov.
5. *Doina*, poezie de G. Coșbuc, declamată de d-ra E. Oțel.
6. *Poezii moldovenești*, alcătuite și declamate de d-ra A. Cuharschi.

PARTEA III.

1. *Hei leliță*, de G. Dima, cor.
2. *Noi*, poezie de Oct. Goga, declamată de d-ra D. Spânu.
3. *Doina*, duet cântat de d-șoara O. Ciobotar și d-na A. Boeriu.

4. *Rugămintea din urmă*, poezie de G. Coșbuc, declamată de d-l I. Revencu.

5. *Morarul*, de D. G. Kiriac, cor.

6. *Pe-al nostru steag*, de C. Porumbescu, cor.

Danțuri naționale.

Cu toate că timpul a fost scurt și probele de cor au trebuit ținute în niște împrejurări cu totul nepriincioase, totuș, mulțumită dragostei pe care au arătat-o învățătorii față de cântecul românesc, s'a putut înjgheba la Soroca acest minunat concert, care nu va putea fi uitat niciodată de cei ce l-au ascultat. Aproape toate bucățile din program au trebuit să fie repetate. Măreată a fost îndeosebi clipa, când au răsunat cele dintâi acorduri ale imnului: „*Deșteaptă-te Române*“. Sala întreagă s'a ridicat cutremurată, în picioare, ascultând cu evlavie sfântă cântarea cea mare a întregului nostru neam și răspunzând parcă unei chemări de mult așteptată și de mult dorite. Iar când domnișoara P. Spânu a ieșit pe scenă, într'un frumos costum național, pentru ea prin măiestrele cuvinte ale poetului O. Goga să tălmăcească jalea Ardealului, lumea nu se mai putea sătura privind frumseția portului românesc și vărsa lacrimi de durere pentru soarta amară a fraților de acelaș sânge.

De trei ori a trebuit să vină pe scenă domnișoara Spânu, până ce s'au putut potoli cu totul aplausele (bătăile de palme) călduroase ale publicului.

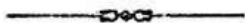
Concertul s'a mântuit cu jocuri naționale, cari au ținut până în zori.

Dar lucrarea lectorilor nu s'a mărginit numai la ținerea cursurilor pentru învățători. Arătându-și încă din cele dintâi zile ale cursurilor, foarte mulți Moldoveni dorința de-a învăța carte moldovenească, s'a hotărât înființarea unor *cursuri de seara* (dela orele 5—7) pentru publicul mare. La aceste cursuri, cercetate de peste 100 ascultători, a ținut d-l O. Ghibu o serie de lecții despre „*Poezia Poporală*“, d-l A. Oțetea.

despre „Doinele“ lui I. U. Soricu, despre Cânteccele bătrânești, și despre câțiva fruntași ai literaturii românești. D-l *D. Lupan* a vorbit despre pământul locuit de Români. D-l *M. Baci* a citit din scrierile lui I. Creangă, iar d-l *C. Mușlea*, întovărășit din când în când de d-na *O. Boeriu*, a desfășurat publicul la fiecare serată cu doine ardelenesti. Din nenorocire și cursurile acestea ne-au fost oprite o săptămână din cauza progromului.

Băgând de seamă Comisia școlară că la cursurile de seara vin o mulțime de elevi dela gimnaziu și dela seminar, a hotărât să facă pași trebuincioși ca acești elevi să primească învățătură românească în inșeși institutele lor. După oarecare greutate, întâmpinate la seminar, a și izbutit, așa că în ziua de 24 Octombrie limba română s'a introdus în gimnaziul de băieți, iar la 25 Octombrie în seminarul de învățători. Această inițiativă a prins rădăcini atât de puternice, încât elevii dela gimnaziu, după două săptămâni (în 5 Noiembrie) au înființat o *Societate culturală* care poartă numele neuitatului fiu al ținutului Sorociei, „*Simeon Murafa*“.

Andrei Oțetea.

ACT COMEMORATIV.

Cu prilejul deschiderii bibliotecii din Soroca, cei de față au iscălit următoarele rânduri frumoase:

Astăzi, Duminecă în 15 Octomvrie 1917, s'a deschis în fața celor mai jos iscăliți, biblioteca românească a Comisiunei școlare moldovenesti de pe lângă Zemstva ținutală din Soroca.

Fie ca această bibliotecă, în care stau alături toți marii scriitori ai neamului nostru, să fie un nesecat izvor de lumină națională pentru Moldovenii din acest ținut; fie ca ea să trezească în toți dragostea de limba, de literatura și de istoria noastră; fie ca ea să facă din fiecare Moldovan un fiu conștient al neamului nostru atât de greu încercat până acum.

Basarabia noastră a dormit vreme de peste o sută de ani un somn adânc. Prin cultura națională ea se renaște acum la o viață nouă. Țara care a dat neamului nostru scriitori ca Alecu Donici, Constantin Stamat, Alecu Russo, Ioan Sârbu, B. P. Hașdeu, Dimitrie Moruzzi, ș. a., putându-se adăpa de aici încolo din nou la izvorul sfânt al luminei naționale, nădăjduim că va ajunge un stâlp puternic al culturii neamului și a omenirii întregi.

Binecuvântat să fie ceasul, în care prin această bibliotecă, se pune temelie nouă, națională, vieții noastre moldovenesti. Binecuvântați să fie toți aceia cari se vor apropia cu evlavie de această bibliotecă, pentru a se îndulci de binefacerile ei.

Soroca, 15 Octomvrie 1917.

A M I N T I R I

dela

Cursurile de învățători.

În largă sală eparhială Moldovenii, împuterniciții fronturilor, se sfătuiau asupra sortii Basarabiei. De față erau și învățătoare și învățători veniți la cursurile moldovenesti.

Intr'una din aceste seri, pe când steteam de vorbă cu câțiva prieteni în localul tipografiei românești, întră năvalnic o doamnă, încărunită mai mult de năcazuri decât de ani.... Fața ei e înflorită de bucuria unei zile mari. Și 'ntr'un suflet, nu cumva să-i răpească alteineva fericirea de a fi ea prima vestitoare a soliei îmbucurătoare, ne spune cu glasul mișcat de fiorul clipelor sfinte :

— Domnilor, Basarabia îi avtonomă!

— Cum, de când? ...

— Amu or hotărît-o soldații în sala eparhială.

Și în calda ei strângere de mână, care înlocuia sărăcia vorbelor, simțiam că vorbește un neam întreg.

Venise amărită, îndârjită chiar, la cursuri. Nu înțelegea: pentruce această nouă „nevoie“ pe lângă celelalte, prea multe....

Și azi, toată zgura străină care-i învălise sufletul, izolându-l de sufletul mare al neamului, se topia, ca prin minune, desvăbind simțiri pe care le credeai cu desăvârșire străine de acest suflet.

Pământul sănătos al Basarabiei, subț binecuvântarea razelor calde ale culturii naționale, își dă roadele...

*

Afară, vreme posomorită de toamnă; în sală, lecții de gramatică. Către sfârșitul orei o oboseală generală stăpânește sufletele.

Dar iată că, deodată, privirile se 'nvioarează, cum s'ar însenina de suflarea primăverii după gerul unei ierni îndelungate.

Se cetește „Nunta Zamfirii”.

Ochii, ațintiți spre profesor, destăinuesc o mișcare sufletească neobicinuită; par ochii unor orbi de pe care a căzut albeața și acum privesc uimiți la atâtea frumuseți necunoscute, nebănuite chiar.

În unii râde bucuria unei plăceri rari. alții, însă, fărâșă lacrimi de-o căldură necunoscută până aci, sunt prinosul unor suflete care, abia acum, se împărtășesc de frumuseța și farmecul limbii părinților lor: *a limbii românești*.

Ochi care râd și ochi care plâng de bucuria unei comori care e și a lor...

*

Eram în a patra săptămână a cursurilor — îmi povestia un d. profesor — când îndrăsnii să le dau celor din grupul meu o lucrare liberă. Am găsit multe lucruri vrednice de reținut în aceste lucrări, și-mi pare rău, că n'am putut să păstrez aceste mărturii ale unor suflete în prefacere.

Nu m'a mișcat însă nici una cum m'a mișcat cea mai scurtă și mai rău scrisă lucrare. Era a unei d-ne învățătoare care știa foarte puțin românește și despre care știam că nu venise cu sentimente tocmai prietenești la cursuri.

Nu pot să ți redau întocmai vorbele ei, dar spunea, într'o limbă și stricată și rău scrisă, că-mi mulțumește pentru multele cunoștințe frumoase ce i le-am împărtășit. Știe că, multe din ele, le va uita; simte, însă, că ceva a prins rădăcini adânci în sufletul ei și n'o să mai poată uita: e frumuseța limbii și a

cântecului românesc Și încheie cu vorbele: De-acum numai, simt că sânt Româncă.

M'a mișcat această mărturisire și mi-a întărit credința că, acolo unde numai cu farmecul limbii și al cântecului poți readuce la matca neamului pe cei crezuți pierduți pentru totdeauna, nu poate întârzia mult nici Paștile învierii generale.

*

Se sfârșise ora și sosise timpul prânzului. Ascultătorii păreau nerăbdători să plece. Profesorul îi întreabă totuși așa într'o doară:

— Rămâneți încă câteva minute, să vă mai citesc ceva?

— Poftim! Poftim! fu răspunsul, reluându-și fiecare locul.

Și poetul Coșbuc i a pironit locului aproape o oră încă, și într'o tăcere în care sufletele trăesc descăturate de tot ce e pământesc în noi, i-a răpit cu sine împărtășindu-i cu cuminecătura dragostei de limbă, a dragostei de neam: cu cuminecătura duhului național.

Deși la Nemți, el e 'ntre noi: „suflet în sufletul neamului său.“

*

În redacția „Ardealului“ intră sficioasă o învățătoare română din Basarabia. Se vedea din înfățișarea ei că nu era dintre ființele pe care vieța le poartă pe palme.

Sfârșindu-se cursurile, se pregătia de drum către casă și către școala ei din sat, care o aștepta nerăbdătoare și voia, înainte de plecare, să-și ia niște merinde sufletească: gazete și câteva cărți românești, care până ieri-alaltăieri erau pentru ea taine păzite cu 7 lăcate.

În redacție se aflau și câțiva profesori cari ținuseră lecții la cursuri. Văzându-i, privirea ei blândă îi învăli într'o nespusă dragoste și recunoștință; iar când și-a luat rămas bun îmi păru că s'a rupt ceva în sufletul ei blăjin, căci cuvântul i se făcuse nod în gât și buzele începură a-i tremura. Vorbiau însă destul de lămurit lacrimile care-i podidiră obraji.

S'au întâlnit frații și s'au cunoscut, și sufletele lor s'au înfrățit și, de-acum, înfrățite vor rămânea în veci.

A. B.

(Agent Bancu,
puta la Brașov)

Indrumări cu privire la întrebuintarea Abecedarului Moldovenesc

Lecțiile de la școala de aplicație ținute, cu prilejul cursurilor de limbă moldovenească, pentru învățătorii basarabeni ori cât de bune ar fi fost n'au vărsat destulă lumină asupra întrebuintării Abecedarului Moldovenesc peste tot, așa că inșiși învățătorii și-au arătat dorința de a avea în privința aceasta unele îndrumări.

Abecedarul moldovenesc al arhimandritului Gurie este întocmit pe baza metodei *scris-cetitului*, cu întrebuintarea *cuvintelor normale* (cuvintele din cari scoatem sunetele).

Iată cum se înfățișează acest metod :

În cele două lecții dintâi copiii vor cunoaște *zicerea* (propoziția) *cuvintele*, *silabele* și le vor desface în părțile ei (afară de silabe !)

La lecțiile acestea, precum și la cele 3—4 lecții, cari vor urma, să fim cu cea mai mare grijă, să le pregătim cât se poate de bine și amănunțit pentru că urmând astfel vom ușura mult calea elevilor (ucenicilor).

Deodată cu lecțiile dela început, în ceasurile de desen (cerceie) vor învăța cât se poate de bine părțile din cari sunt alcătuite literile simple (de la *a* până la *p*) și anume: *linia plecată la dreapta în sus* (direcțiunea liniei se hotărăște totdeauna după mișcarea pe care o facem cu mâna când scriem), *linia plecată la stânga în jos*, trasă de-a dreptul pe laturea pătratului; la scrierea acestora vom deprinde elevii să scrie și la comandă, linia în sus vor scri-o la comanda *unu*, linia în jos, *doi*.

După acestea poate urma predarea primei litere, care este *o*. La predarea literilor e bine să urmăim după *trep-tele formale*, și adică :

I. *Pregătirea*, care înseamnă repetarea pe scurt a celor învățate înainte, cari sunt în legătură cu lecția ce urmează (la lecția aceasta se vor repeta semnele, din cari e alcătuită litera *o* : linie plecată la dreapta, arc în jos la stânga, arc în sus la dreapta și cârlig mic); la lecțiile următoare se va repeta mai înainte totuși cel puțin unul din cele învățate cu litere mobile și din carte, apoi semnele alcătuitoare, și le punem două-trei întrebări, prin răspunsul cărora elevii vor arăta că nu și-au uitat din ce sunt alcătuite zicerea, cuvântul și silaba, apoi anunțarea, adică spunerea, că ce vor învăța acum elevii la lecția aceasta : „acum vom învăța un sunet și apoi îi vom cunoaște și semnul cu care o să-l scriem“.

II. *Predarea*. Aceasta este madaua lecțiunii.

Nu e bine să le dăm copiilor de-a gata cuvântul, din care avem să desfacem sunetul trebuitor (cum s'a întâmplat la câteva lecții practice de la cursuri). Acest fel de a preda este sec și lipsit de viață. Trebuie să-i facem pe copii să se gândească la lucruri sau ființe apropiate de priceperea și de viața lor. În cazul de față vom vorbi cu ei despre *oi*.

Vorbind cu copii despre *oi*, îi facem să formeze despre acestea două-trei ziceri scurte, dintre cari noi alegem pe cea mai potrivită și după ce o am analizat-o (desfacut) în părțile ei până la silaba, ne oprim la cuvântul *oi*, și îl desfacem în părțile lui, în sunete.

Lucrul acesta din urmă, care pare greu, nu poate fi făcut numai ușor, dar și plăcut, și anume iată cum !

Mai întâi le spunem că precum zicerea și cuvântul își au părțile lor, așa și silaba își are părțile ei. Apoi întrebăm dacă știe care-va: din câte părți e făcută silaba *oi* ?

Ei poate că nu vor ști. Atunci le zicem : luați seama copil ! Eu am o fetiță mică, mică ca o păpușă. Inșă nu poate vorbi. Eu îi spun să zică *oi* dar ea numai atâta poate zice : *o* ! Ce nu poate ea zice ? Acum fiți voi fetița.

Ziceți numai ce poate ea, și eu voi mai pune ce nu poate ea spune! Cine-mi poate spune acum, din câte părți e făcută silaba „oi“? Care e partea întâi? Care e a doua? După aceasta le spunem noi că părțile silabei se numesc *sunete* și apoi întrebăm, să vedem dacă știu ei ce este *o* și ce este *i*? Stăruim mai mult asupra lui *o* și îi îndrumăm pe elevi să găsească și să spună și ei cuvinte în care să afle sunetul *o*. Dacă știu spune astfel de cuvinte și ne pot spune și locul sunetului *), e semn, că l-au priceput bine și putem merge mai departe.

Întrebăm acum, că sunetul *o* se aude ori se vede? Și atunci le spunem: ca să se vadă, îl voi scrie pe tablă, îi voi scrie chipul lui și fără nici o altă vorbă, scriem cât se poate de frumos pe *o* între cele două linii pe tablă așa, ca să nu-i lipsească nimic, nici chiar linia de la început. (Să ne ferim de a arăta litere fără toate părțile lor, pentru că mai târziu e greu a îndrepta greșala). Acum spunem: „iată, acesta este chipul sunetului *o*; uitați-vă bine la el, să-l cunoașteți ori unde îl veți vedea.

O să-l mai scriu odată. Il scriem acum parte cu parte și întrebăm după fiecare că ce am scris? (o linie plecată la dreapta, un arc la stânga—acest arc să fie cu capul mai încârligat așa că arcul următor să meargă drept în el și de acolo cu un cârlig mic mântuim pe *o*—arc la dreapta, cârlig mic).

Acuma le este ușor să spună din câte părți e scris chipul lui *o* și să le numească pe rând. După aceasta *i*, și întind degetul arătător și imitând pe *o* de pe tablă îl scriu în aer pe comanda lungă: „linie plecată la dreapta, arc la stânga, arc la dreapta, cârlig mic“.

Scriem la început în aer, pentru-că aici copilul nu întâmpină nici o greutate.) Il scriem a doua oară pe comanda scurtă. Îi deprindem pe elevi de pe acum cu comanda aceasta, pentru că atunci, când vor scrie mai multe litere și le vor lega una de alta, numai de comanda scurtă ne

*) Adeacă de este el la început, ori la sfârșit sau la mijloc.

putem folosi și aceasta nu poate fi alta, decât în sus: *unu*, în jos: *doi*. Când începem a scrie litere, în loc de *unu*, totdeauna o numim pe aceasta, căci altfel nu s'ar ști ce se scrie, și apoi zicem doi, pentru-că urmează partea aceea, care să scrie în jos, apoi iar zicem unu, și în loc de linia de pe urmă, zicem: *gata*.

Comanda aceasta se dovedește de bună cu deosebire la scrierea unui cuvânt întreg. De pildă avem să scriem cuvântul „om”. Comanda așa: o, unu, m*, doi, unu, doi, unu, doi, gata! Nici o altă comandă nu e așa de potrivită ca aceasta și am stăruit asupra ei, fiind-că s'a văzut la cursuri, cum aproape fiecare învățător întrebuintă altfel de comandă. Apoi e știut și aceia, că o comandă bună întrebuintată în chip potrivit, rodește la elevi o scrisoare frumoasă, soldățească și le întărește duhul de disciplină.

Apoi îl scriem tot cu degetul și pe bancă, în aer, cu ochii închiși, pe bancă cu ochii închiși, apoi doi trei elevi la tablă și numai după aceia în caet, până-ce l-au scris bine cu toții.

Acum le arătăm litera de pe tablă și întrebăm: ce e acesta? Ei răspund o. Dar ce este o? — sunet. Dar acesta aici pe tablă sună (și ne plecăm urechea lângă el). Ce este el? — chipul lui o. Acum îi învățăm că chipul, sau semnul sunetului se numește literă (bucvă.)—Urmează arătarea literii de tipar (de acestea, după cum s'a arătat la cursurile din Chișinău, fiecare învățător își poate face) asemănându-o cu cea scrisă și dovedind și deosebirea dintre ele.

De predare să țină și *rezumarea* și *asociarea*. În rezumare scoatem la iveală pe scurt ce au învățat elevii, în cazul de față sunetul și litera o. Asociarea, are loc la lecțiile următoare, când se repetă sunetele învățate și scrierea lor.

III. La treapta a treia elevii vor ceti pe o în carte

*) Acum să scriem cârligul mic al lui o, care e tot odată și începutul lui m.

apoi li se vor împărți bucăți de gazetă cu adausul, că acasă să caute pe *o* în bucățile de gazetă și de câte ori l-or găsi să tragă pe sub el cu creionul o linie culcată. Tot acasă au să scrie și câte un rând de *o* în caet.

Învățătorul dibaciu va preda scrisul cu cetitul deodată, stăruiind și asupra ortografiei. Din ceasurile de limbă moldovenească unul va fi încă dela început pentru ortografie.

Pentru ei, mititeii, este ortografie dacă vor scrie de pildă cuvântul „cal“ sau „lemn“ așa, ca să nu greșească nici o literă. Dar ea să ajungem aici, elevii trebuiesc bine deprinși a analiza și sintetiza cuvintele în chipul următor.

Din ceasul de ortografie un sfert va fi întrebuințat pentru aceasta. Literile mobile vor fi așezate la îndemâna elevilor.

Întorcându-ne către copii îi întrebăm: „Care din voi poate face din aceste litere cuvântul „om“? „Câte sunete se aud în cuvântul acesta? — Care este cel dintâi? — Care este al doilea? Așa dară câte litere îți trebuiesc ca să faci cuvântul „om“? Vino și le cantă, apoi așează-le una după alta și cetește-le! Apoi întrebăm toți: „Bine a lucrat? Cetiți și voi! Si așa mai departe.

Tot așa urmău și la scris, și fie încredințat acela care va urma așa, că elevii lui au să cetească bine și au să scrie bine.

Când vom ajunge la scrisul cuvintelor de mai multe silabe, vom cere dela elevii să ne spună din câte silabe este făcut cutare cuvânt și la scris nu vom îngădui să scrie nimic până nu a spus mai întâi silaba pe care are să o scrie și așa va tot spune și va scrie câte o silaba până va mântui tot cuvântul.

După ce elevii au învățat și litera *i*, au să facă legătura între aceste două litere și cuvântul *oi*, pe care l-au desfăcut în grai viu de atâtea ori, acum îl compun și în scris, ca să-l vadă cu ochii.

Le zicem: „Din câte sunete este făcut cuvântul *oi*? Ce facem cu sunetele, ca să le putem vedea? Ca să putem vedea cuvântul *oi*, ce vom face cu el? Pe care literă vom

scri-o întâi? Dar după aceea? Fiind-că ele amândouă fac un cuvânt (cuvântul *oi*), le vom scrie legate, una de alta uite așa (și îl scriem noi mai întâi)! Am scris pe *o*, acum din cârligul lui scriu pe *i*. Uitați, cum dau mâna amândouă literile ca doi frați buni. Ia cetiți! Cine poate să scrie cuvântul acesta tocmai ca mine? — Il scriu apoi în aer pe comanda descrisă mai înainte și apoi în caet de două-trei ori.

După aceasta urmează cetitul din carte, cetind mai întâi totdeauna partea cea scrisă, apoi trecem la cea tipărită.

Dintre toate felurile de cetit mai bun rezultat are acela, când deprindem elevii să cetească mai întâi toți odată la comanda învățătorului, făcută prin bătaia cu palma pe masă ori pe bancă la toată silaba. Se înțelege, că învățătorul trebuie să vegheze ca fiecare elev să cetească și să arate bine. La cuvintele neînțelese de elevi se va opri și le va explica pregătindu-se pentru aceasta acasă și cenumai se poate să le și arate în natură sau cel puțin pe o icoană. — După-ce s'a mântuit cetitul pe comandă, urmează cetitul al doilea, când copiii au să cetească la porunca noastră unul câte unul, câte două-trei cuvinte, până ce au cetit tot. (Acum tactul rămâne).

La învățarea literei *d*, facem cunoscut elevilor spațiul (locul) cel larg deasupra dintre linii și le spunem că unele litere sunt lungi și se scriu peste linie până la jumătatea spațiului larg. — Litera *p* trece numai o leacă peste linia deasupra, dar e lungă în jos până la mijlocul spațiului dedesubt, și așa mai departe.

Tot la litera aceasta în „pregătire“ îi vom învăța, că dintr'un cârlig în sus și din primul în jos să face o zală și așa vom avea ca părți alcătuitoare o linie plecată la dreapta, una plecată în jos la stânga până la jumătatea spațiului larg dedesubt și o zală între cele două linii. La „t“ vom avea ca element nou o linie culcată, la „s“ un arc încovoiat în jos la dreapta, și rotunzit bine și punctat dedesubt, la „ș“ o virgulă la „r“ o întorsă-

tară de cârlig deasupra, pe „f“ îl putem face mai simplu, numai dintr'un arc lung la dreapta, o linie plecată la stânga până la jumătatea spațiului dedesubt, și un cârlig la mijloc tras pe lângă trunchiul literei de partea stângă până la linia dedesubt și întors rotund în sus; „z“ mic poate fi netras peste mijloc, elementele lui sunt: o zală deasupra și una dedesubt, apoi linia plecată la stânga; pe „d“ deasupra punem un cârlig mic, pe „ă“ o pălărie ascuțită, la „ge“, „gi“ în pregătire elevii vor scrie câte un „g“, câte un „e“ și câte un „i“; vor învăța, că „i“ la începutul cuvintelor se scrie din „i“,—și cu aceasta am mântuit ce am avut a zice despre literele mici.

Semnele punctuației le vor învăța elevii în decursul cetitului, stăruind asupra lor când le vom întâlni întâiaoară. Și cum până la mântuirea literelor mici nu vom întâlni dintre acestea decât numai punctul și virgula, numai pe acesta le vom învăța; pe celelalte le vom face cunoscute elevilor, când vom da de ele la cetit.

De încheiere încă un lucru. E foarte cuminte a deprinde copiii să stea drepti și să țină pana bine în mână dela început, să n'o strângă și să scrie subțirel, pentru că scrisoarea subțire pentru ei este mai ușoară și mai frumoasă.

Urmând aceste povești, învățătorul va pune bună temelie învățământului limbei moldovenești și lucrarea lui va fi mult ușurată mai târziu.

G. Codrea

Limba și istoria națională în școlile secundare din Basarabia.

Sub ochii noștri, în mijlocul frământărilor zguduitoare prin care trec popoarele din foasta împărăție a tuturor Rușilor, și a căror valuri au ajuns și barca tinerei republici moldovenești, se petrece o faptă de mare însemnătate istorică și culturală, asupra căreia e bine să ne oprim măcar puțin băgarea de seamă și s'o însemnăm aici pentru timpurile viitoare.

Zdrobirea lanțurilor autocrației țariste a adus libertatea popoarelor, dreptul fiecăruia de a hotări de viitorul său, ceea ce pentru poporul moldovenesc din Basarabia înseamnă *deșteptarea sa națională*, reînvierea sa dintr'un somn lung, asemănător cu moartea.

Trezirea unui popor la viața națională, la cultura națională se face prin *limba sa*. Acesta e primul pas pe calea culturii naționale. Acest prim pas a fost făcut de Românii din Basarabia.

Limba moldovenească, limba poporului băștinaș din această țară, urgisită, hulită, scoasă din școală, biserica și din toate dregătoriile, lăsată în părăsire peste o sută de ani, ea fiind limba ce se anzia doar la coarnele plugului, pe ogoarele întinse, la leagănul copilului, limba omului nevoias, limba durerii, ajunge iafăș la drepturile ei. Scoasă la lumină din colțul unde a fost aruncată de o soartă vitregă, ea începe a-și lua locul cuvenit în viața neamului. Inceputul l-a făcut *școala* și neperitoare va rămânea amintirea acelor umili și necunoscuți muncitori ai satelor, cari

„lucând greul și amărul vieții alături de țaranul plugar au fost aceia cari au tras cea dintâiu brazdă în pământul nelucrat de atâta vreme, au aruncat sămânța cea bună din care va ieși roada îmbelsugată; ei au deschis drumul culturii naționale, ei sunt cei ce-au înviat un neam crezut mort. Frumosa faptă ce-o indeplinesc, faptă, a cărei însemnătate poate sta alături de cele mai frumoase ale istoriei omenești și-i tot atât de mare ca o biruință pe câmpul de luptă, trebuie să le dea curajul și puterea trebuitoare spre a dobori toate piedicile și a ajunge la țel.

Pe lângă naționalizarea învățământului în școlile poporale, s'a grijit și pentru introducerea limbii moldovenești și a istoriei neamului în toate școlile secundare și de specialitate din Basarabia. Stăruințele pe cari le-a făcut Comisia Școlară în această direcție au fost încoronate de reușită și azi în cele mai multe școli secundare și de specialitate avem introdusă limba moldovenească. Se înțelege că au fost și mai sunt multe greutăți. Mai întâiu greutățile vremii. Școlile n'au localurile lor și sunt îngrămadite câte două într'un local, orarul a trebuit prefăcut, lecțiile au fost scurțate la 40 de minute și mai puțin. Apoi vin greutățile fiecărui început: sunt elevi și eleve cari știu să vorbească moldovenește, puțin dar tot știu, alții deși sunt moldoveni nu pot vorbi de loc și apoi mai vin și elevii străini cari doresc să învețe; formarea grupelor în cadrul orarului și așa ca nici unul să nu sufere din pricina celorlalți e iarăși o mare greutate. Introducerea limbii moldovenești a fost primită peste tot, în deosebi de Moldoveni, cu mare bucurie, dar îndată după aceea în unele părți s'a ivit îndoială asupra patinței de-a-o învăța. Te întâmpină fel de fel de păreri. Unii sunt radicali, nu vreau să învețe moldovenește, ci românește, alții conservatori, cari zic că-i înveți românește și ei vreau numai moldovenește. Se cere multă înțelegere a sufletului în mare parte înstrăinat al acestei tinerimi, spre a o putea readuce la sursa culturii naționale, care a fost părăsită de mai bine

de un secol. Se mai cere foarte multă stăruință și răbdare spre a nu descuraja în fața multelor piedici.

Totuş sunt și destule *momente de bucurie*: când vezi cum scântea, care se părea cu totul stinsă, începe să se aprindă, să lumineze și să încălzească, când vezi că vorba dulce a limbii noastre pătrunde în sufletele elevilor și elevelor și-i mișcă, că înțeleg frumusețea graiului, bogăția lui, că se încălzește la vorba scriitorilor noștri, la povestirea faptelor strămoșilor. *E o adevărată înviere* și a avea fericirea de a fi față și a contribui la această reînviere e o răsplată destul de mare pentru toate greutățile, cu care trebuie să te lupți.

4) Școli.

Cea dintâi școală secundară, care a început învățământul limbii moldovenești, a fost *Școala eparchială de fete din Chișinău*. La această școală funcționează în anul acesta numai clasele a șasea și a șaptea, fiecare cu câte două secții; limba se predă în fiecare secție în câte două lecții pe săptămână. Profesor pentru limbă a fost ales d. *George Tofan*, care a început cursurile la 1 Octombrie. În toate secțiile sunt înscrise vr'o 70 de eleve, toate moldovence.

La *Institutul de Învățători*, elevii din toți anii au format o grupă pentru limbă și pentru istoria neamului, de toți 14. Limba o predă în 4 ore săptămânale d. *Romulus Cioplec*, iar istoria în 2 ore săptămânale d. *George Tofan*.

Cu ajutorul *Zemstvei* s'a pus și temelie unei biblioteci românești.

La *Seminarul duhovnicesc* s'a introdus limba în câte două ceasuri pe săptămână în toate secțiile; aici sunt 6 clase cu 10 secții, deci 22 ore de limbă; în clasa a 3-a (3 secții) s'a introdus *Istoria neamului* câte două ceasuri pe săptămână, în total 6 ceasuri și în clasa a 5 *Istoria bisericească* câte 2 ceasuri pe săptămână. Pentru limbă a fost numit d. *Liviu Marian*, iar pentru *Istoria neamului*

și Istoria bisericească d. *George Tojan*. Din cauză că Direcțiunea a tot amânat începerea cursurilor, cursurile de limbă n'au putut fi începute; cursurile de istorie au fost inaugurate. Seminarul a fost închis la 1 Decembrie din cauza greutăților de traiu ale seminaristilor și cursurile vor fi reluate probabil, la 20 Martie, anul acesta.

Mai amintim că în această școală s'a introdus și *Cântarea bisericească moldovenească*, pe care o predă în 12 ore săptămânale ierodiaconul *Popescu* din București și *Cântarea vocală* pe care o predă d. *N. Oancea*, în 6 lecții săptămânale.

La Școala duhovnicească unde funcționează în anul acesta numai clasa a III și a IV (cu două secții) a fost numit pentru limba moldovenească d. *Ovid Topa*, care o predă în câte trei lecții pe secție, la un loc 12 lecții, cercetate de 50 elevi, și d. *N. Oancea* pentru cântare, 2 lecții pe săptămână.

La Seminarul pedagogic de fete care are 4 clase Limba moldovenească se predă în 2 grupe câte 2 ceasuri, la un loc 4 ceasuri săptămânale, de d. *Justin Frățiman*, iar Istoria Neamului, în rusește într-o grupă, odată pe săptămână de pâr. *I. Bejan*. Pentru Metodica în limba moldovenească a fost numit d. *O. Ghibu*, care însă a demisionat, fiind numit în locul d-sale d. *D. Munteanu-Râmnic*, profesor din Ploiești.

La Gimnaziul I de băieți elevii cari cercetează limba moldovenească în număr de 150 s'au despărțit în 4 grupe, fiecare grupă are câte 3 lecții săptămânale, la un loc 12 lecții. Profesor de limba moldovenească e d. *Romulus Cioflec*.

La gimnaziul al doilea de băieți a fost numit d. *P. V. Haneș* profesor din București.

La gimnaziul al treilea de băieți s'a introdus limba moldovenească, literatura și istoria neamului. Elevii înscriși sunt împărțiți în 3 grupe și fiecare grupă are câte 4 lecții săptămânale, două de limbă și două de literatură și istorie. Limba o predă pâr. arhimandrit *Curie*, iar literatura și istoria d. *O. Topa*, fiecare câte 6 lecții săptămânale.

La gimnaziul al patrulea de băieți, unde sunt 3 grupe de câte 2 lecții, a fost numit d. D. Logigan.

La a doua școală medie de băieți, cu care e împreunat și un curs pedagogic de doi ani, a fost numit d. Em. Iliu.

La școala reală s'au făcut la început două grupe cu câte 2 lecții săptămânale; lecțiile la această școală le-a predat d. G. Tofan; după vacanța Crăciunului s'au format trei grupe și lecțiile sunt ținute de d. Emanuil Iliu (Suceava, Bucovina).

La Gimnaziul de fete al Zemstrei Limba se predă în 7 grupe și anume 4 grupe de eleve cari, nu cunosc limba peste 100 de eleve, și 3 grupe de eleve cunoscătoare de limbă, împărțite iarăș în 2 grupe, de toate vr'o 60 eleve.

Fiecare grupă are 2 lecții săptămânale. Profesor de limbă a fost numit d. O. Topa. În clasa pregătitoare cu 2 lecții săptămânale predă d-șoara C. Bocănescu. În clasa a VI-a—VIII-a a predat limba, literatura, istoria și metodică în limba moldovenească, d. O. Ghibu, care, la 25 Ianuarie, și-a dat demisia și a fost înlocuit prin d. S. Bornemița.

La gimnaziul I de fete (Dadiani) s'au înscris la limba moldovenească aproape 250 de eleve. Ele au fost împărțite în cinci grupe de câte 3 lecții. Pentru clasa pregătitoare și clasa I, II și III a fost numită d-șoara Maria Botezatu (Suceava, Bucovina), învățătoare, absolventa de gimnaziu, grupa de neștiutoare o conduce d. T. Neaga, directorul gimnaziului și grupa de știutoare d. George Tofan.

La gimnaziul II de fete (Nagovscaia) a fost numit d. D. Munteanu-Râmnic.

La gimnaziul III de fete (baroneasa de Gekin) elevele au fost împărțite, pentru învățarea limbii moldovenești, în 2 secții: secția începătoare din clasele inferioare (I, 2, 3) și necunoscătoarele. Această secție are 3 grupe (grupa I clasa pregătitoare și clasa I, grupa II clasele de jos și grupa III clasele de sus) fiecare câte o lecție săptămânal. Profesor la această secție a fost numit părintele Nicolae Vlaș (din Bucovina).

Cunoscătoarele de limbă dela clasa 4 în sus au fost împărțite în două grupe (grupa I, clasa IV și V, grupa II, clasa VI și VII) câte două lecții săptămânale; în aceste două grupe sunt aproape 60 de eleve. Profesor la aceste grupe este d. *George Tofan*.

La *gimnaziul IV de fete* (Remezova), elevele cari doresc să învețe limba moldovenească au fost împărțite în două secții: *știutoare* și *neștiutoare*. Fiecare secție are iarăș câte două grupe: clasele I—IV formează grupa I, clasele V—VII grupa II. Fiecare grupă are 3 lecții pe săptămână. Profesor pentru grupele de știutoare, 36 în grupa I, 22 în grupa II, e d. *Arete Banciu*. În grupele de neștiutoare predă d-șoara *Maria Botezatu*.

La *Școala de două clase* dela Malina, care pregătește învățătoare pentru școlile inferioare, a fost introdus studinl limbii moldovenești și a istoriei. Cele 3 clase cu 44 de eleve moldovence formează acu o singură grupă, care are 6 lecții săptămânale. Profesor pentru această școală a fost numit d. *D. Logigan*.

Gimnaziul II și IV de băieți, gimnaziul I de fete și a doua școală medie de băieți, au început cursurile de limbă alia în a doua jumatate a lunii Ianuarie.

Pentru predarea limbii moldovenești la școlile secundare din *Bălți* au fost numiți profesori d. *L. Marian* și *N. Palamar* și anume d. Marian pentru gimnaziul de fete și d. Palamar pentru gimnaziul de băieți. Cursurile au început din 11 Dec. și anume, deocamdată la gimnaziul de fete cu 9 lecții și la cel de băieți cu 12 lecții săptămânal.

Pentru școlile secundare din *Soroca* au fost numiți pentru predarea limbii moldovenești d. *Mihail Baciu* și *Dumitru Lupan* și anume d. Baciu pentru Seminarul de Învățători și Gimnaziul de fete, iar d. Lupan pentru Gimnaziul de băieți și Școala Tehnică. D. Baciu va face la Seminar și un curs de istorie și va predă și metodică tuturor obiectelor. La Seminar și la Gimnaziul de băieți cursurile au început la 24 și 25 Octomvrie. În primele

săptămâni la gimnaziu lecțiile de limbă au fost predato de d. *A. Ofetea*.

Pentru predarea limbii moldovenești la gimnaziul din *Râzâna* a fost numit d. *Pintea Teleagă*, absolvent al facultății de litere din Cernăuți, iar pentru limba moldovenească la gimnaziul din Orhei d-l *Eusebie Cozmiuc*, profesor din Suceava (Bucovina).

B) Cursuri particulare

Limba moldovenească a început a se învăța nu numai în școli, ci interesul pentru cunoașterea ei e foarte mare și în păturile largi ale publicului, fie Moldoveni sau străini. Mișcarea pentru învățarea limbii moldovenești a devenit aproape generală; din această mișcare au ieșit *cursurile particulare*.

Din inițiativa părintelui *T. Bogos*, secretarul Comisiei Școlare Moldovenești, s'a organizat prima grupă particulară pentru învățarea limbii moldovenești. Această grupă de peste 30 de persoane, d-ni și d-ne, cari știu moldovenește au câte 3 lecții pe săptămână. În această grupă sunt înscriși profesori, profesoare, preoți, militari, funcționari, judecători. Ea își ține cursurile în casele doamnei *Katakazi* (str. Gogol, colț cu Kievscăia), care a pus în mod gratuit la dispoziția cursiștilor localul, încălzitul și luminatul. Lectorul acestei grupe este d. *George Tofan*. O a doua grupă particulară o formează câteva funcționare ale Zemstvei, care au trei lecții săptămânale; lector este d. *George Tofan*.

O grupă de 30 funcționari și funcționare ale Zemstvei, cari nu cunosc limba, au alcătuit un curs condus de d. *Ovid Topa*.

Societatea culturală a Românilor din Basarabia a deschis două cursuri gratuite pentru învățarea limbii moldovenești: unul pentru cei ce cunosc limba și unul pentru cei ce n'o cunosc. În grupa întâia sunt înscriși peste 30 de ascultători; grupa aceasta e condusă de d. *G. Tofan*;

în grupa a doua sunt peste 30 de ascultători, lectorul grupei acesteia e d. *R. Cioflec*.

La cursurile particulare ale profesorului *Ianovschi* a fost introdusă și limba moldovenească; lector este d. *D. Logigan*.

D-na *M. Katakazi* a organizat cu autorizația Comisiei Școlare depe lângă Zemsta Gubernială două cursuri de câte 3 luni cu câte 3 lecții săptămânale, fiecare lecție de două ceasuri. Într-o grupă au fost înscriși cei lipsiți de mijloace cari nu plătesc nici o taxă, iar în a doua cei ce plătesc o taxă. Cei înscriși în grupa I sunt Moldoveni, cunosc limba moldovenească și au învățatură de cel puțin 4 clase gimnaziale.

La sfârșitul cursurilor vor da examen și vor primi adeverințe.

Grupa întâia a început cursurile în ziua de 12 Dec. a. c.; lector este d. *O. Topa*; grupa a doua, a neștiutorilor, a început cursurile în 15 Dec. a. c. tot cu d. *O. Topa*.

În timpul din urmă s'au mai adăus încă 3 grupe: două vor avea ca lector pe d-l *D. Logigan*, iar una pe d-l *C. Noe*.

Funcționarii băncii statului au organizat două cursuri și funcționarii Casieriei generale alte două cursuri, cari au început zilele aceste.

Astfel de cursuri s'au deschis și la Balți și la Soroca.

O chestiune foarte grea și care amenința serios bunul mers al studinului limbii era *lipsa de cărți didactice*. Se știe că și în România, unde marile depozite de cărți didactice și de literatură au rămas la București, se simte o mare lipsă de cărți didactice și de literatură. Grație stăruinții depuse de d. Ghibu școlile din Basarabia și publicul doritor de a învăța limba a fost înzestrat cu un număr destul de mare de cărți didactice, cu care se crede că se va putea face față cerințelor din anul curent; totuși chestiunea rămâne deschisă pentru anul viitor. Pe lângă cărțile ce s'au mai putut afla la Iași s'au adus foarte multe cărți din Suceava (Bucovina) din depozitul librăriei „Școala Română”. În școli și la cursuri s'au introdus următoarele cărți:

1. *Abecedarul* păr. *Gurie* partea I și a II-a;
2. *Gh. I. Scobai*. Carte de cetire. Bucăți alese din scriitorii români cu schițe biografice, vocabular de cuvinte vechi, neologisme, provincialisme pentru clasa I și a II secundară. Iași 1899, un volum de 352 + XVI pagini.
3. De acelaș autor, partea II pentru clasa III și a IV, Iași 1899, un volum de 413 + XXIV pagini.
4. *Const. Al. Holban*, Carte de Limba Română pentru clasa I-a secundară. Ediția I Bârlad 1914, un volum 254 pagini, având și gramatică.
5. *Const. Al. Holban*, Carte de Limba Română pentru clasa II-a secundară. Ediția I Bârlad 1914, un volum de 255 pagini, cu gramatică.
6. *St. Ștefureac* și *Euseb Popovici*, Carte de cetire pentru cursul inferior al școalelor secundare. Tomul I, Suceava 1913, un volum de IV + 210 pagini.
7. Aceiași, tomul II. Suceava 1913, un volum de VIII + 352 pagini.
8. Aceiași, tomul III. Suceava 1913, un volum de IV + 364 pagini.

Gramatica se predă după manualele de *M. Vicol*: *Gramatica elementară* a limbii române pentru cursul inferior al tuturor categoriilor de școli primare, ediția II Suceava 1913, 31 pagini și *Gramatica Română* pentru cursurile superioare ale tuturor categoriilor de școale primare. Ediția II Cernăuți 1912, 150 pagini, după *H. Tiktin*, *Gramatica Română* (Etimologia) Iași 1905, ediția IV, un volum de 130 pagini și după *E. Popovici*, *Gramatica Română* ediția II Suceava 1908, un volum de IV + 210 pagini.

Ca manuale ajutătoare servesc antologiile: Autori români, *Antologie* de *Steuerman*, în ediția Șaraga și *Miron Pompiliu* *Antologie Română* pentru cursul școalelor secundare, Iași 1890.

George Tofan.

Notă. — Articolul acesta e scris înainte cu două luni. În timpul din urmă s'au făcut mai multe schimbări în orarul gimnaziilor, s'au făcut numiri nouă de profesori și în deosebi s'au înființat o serie întreagă de cursuri particulare. Aici amintim în special cursurile înființate de societatea „Făclia”. Despre toate aceste vom scrie în numărul viitor.

Datoriile instructorilor vremelnici ai școalelor moldovenesti.

(Regulament provizoriu aprobat în ședința Comisiunii școlare moldovenesti din 17 Februarie 1918.)

I. Instructorii, cercetând cât mai des școalele din circumscripțiile (raioanele) încredințate lor, vor ajuta pe învățători la înființarea și organizarea școalelor naționale moldovenesti. Ei vor da o deosebită atențiune (băgare de seamă) acelor școli, în cari, din oarecari pricini, învățământul nu funcționează în mod normal.

II. Ei trebuie să stăruie ca în toate școalele moldovenesti limba de predare (învățatură) să fie limba maternă, iar în caz că într-o școală nu se predă învățământul în limba moldovenească, trebuie să ceară o lămurire amănunțită a pricinei acestui fapt și să ia toate măsurile ca limba maternă a populației (a locuitorilor) să ajungă limba de predare în această școală.

III. Acolo, unde se va ivi această necesitate (trebuință), instructorii se vor îndrepta către obștea locală sau către reprezentanții ei, și lămurind rolul și însemnătatea școalei naționale pentru bunăstare morală și materială a poporului vor convinge (încredința) poporul de necesitatea școalei naționale și vor chema populația la conlucrare pentru organizarea școalei moldovenesti.

IV. În cercetările lor instructorii vor cunoaște starea și mersul învățământului, prin sfaturile și îndrumările lor, acolo unde e nevoie și prin lecții de model ei vor ajuta pe învățător în conducerea dreaptă a chestiunii școlare și în organizarea școalelor naționale.

V. Instructorii vor purta grijă ca toate școalele să fie înzestrate cu manualele moldovenești trebuincioase, cari sunt la dispoziția fiecărei zemstve; iar dacă într-o școală învățământul nu se predă în moldovenește din cauza lipsei de cărți moldovenești, ei vor înștiința imediat (îndată) zemstvele ținutale.

VI. Instructorii vor cerceta (studia) trebuințele materiale ale școalelor și toate lipsurile lor atât în privința localului cât și în privința celorlalte obiecte indispensabile școlii și vor înștiința de aceasta prin rapoarte zemstva gubernială și zemstvele ținutale, iar în cazuri cari nu sufăr trăgănare, ei se vor îndrepta imediat cu cererea către zemstvă, ca aceasta să ia toate măsurile necesare pentru regularea mersului normal al școlii.

VII. Instructorii vor cerceta toate satele cari aparțin circumscripțiilor lor, în cari locuiesc Moldoveni și cu ajutorul preoților, învățătorilor și al diregătoriilor de voloste vor strânge materialul indispensabil (trebuincios) pentru fixarea (hotărîrea) circumscripțiilor școlare.

La fața locului ei vor face constatările trebuincioase privitoare la următoarele întrebări:

a) Câte școli sunt în numitul sat (numind satul, volostea și ținutul și indicând felul școlii: bisericească, a zemstvei, particulară, de o clasă, de două clase ș. a.); numărul complectelor în fiecare școală, numărul elevilor și anul deschiderii școlii;

b) totalul numărului copiilor de școală (dela 7—12 ani) în sat, arătând numărul copiilor din fiecare an școlar, indicând totodată și naționalitatea lor, numărul copiilor din numitul sat, cari cercetează școala

locală, dacă există, iar dacă nu atunci școala de raion (numirea satului);

e) copiii cari cercetează mai mult școala și media duratei învățământului acelor cari urmează cursurile școlare;

d) se află școala în localul ei propriu sau într'unul închiriat;

e) câte camere sunt în școală, media suprafeței podelei și cât aer revine asupra fiecărui elev;

f) dacă nu s'ar putea mări școala din sat prin deschiderea de nouă complete, iar dacă pentru aceasta edificiile școlii nu sunt suficiente de nu s'ar găsi pe loc mijloace pentru lărgirea școlilor existente (cari sunt) sau pentru deschiderea de școli nouă.

VIII. În cursul lunii Maiu—Iunie instructorii înaintează Ministerului de instrucție și direcțiunilor zemstvelor ținutale un raport detaliat (amănuțit) asupra stării școalelor din circumscripțiile încredințate lor, cu registrul tuturor școlilor, în cari învățământul n'a funcționat în cursul anului deloc sau numai în mod neregulat și cari au fost cauzele.

Ei vor da și relațiunii (știri) detaliate asupra acelor școli moldovenesti, în cari învățământul nu se face moldovenește, arătând detaliat împrejurările, cari au împiedicat naționalizarea școlii.

Pe lângă știrile statistice privitoare la organizarea circumscripțiilor școlare, instructorii vor da și informațiuni în privința lărgirii diferitelor școli sau a deschiderii de școli nouă, având în vedere că la alegerea locului pentru zidirea sau deschiderea unei școli nouă, nu trebuie să fie conduși numai de radiusul de 2 sau 3 verste, dar și de mulțimea populațiunii și de alte împrejurări, ca natura topografică a respectivului loc — să nu fie mlăștini, râpi etc.

După cercetarea fiecărei școli, instructorii sunt îndatoriti să ție câte o conferință cu membrii corpului didactic asupra celor aflate în cursul cercetării școlii.

Îndeosebi ei sunt îndatoriți să vadă întrucât Instrucțiunile trimise de Comisiunea școlară moldovenească au servit învățătorilor ca directivă la organizarea și predarea învățământului național.

Acolo unde aceste instrucții, obligatoare pentru toate școlile, nu sunt încă puse în aplicare, instructorii vor impune învățătorilor folosirea lor, dându-le și îndrumările trebuincioase pentru punerea în practică a dispozițiilor cuprinse în instrucțiuni.

CRONICA

DELA REDACȚIE. — Revista noastră apare și de astădată cu o mare întârziere, din pricina tipografiei, care nu dovedește să tipărească la vreme multe lucrări, cari se cer în vremurile de acum. Cereți iertare pentru aceasta cititorilor și le făgăduim că, pe cât va atârna de noi, vom face totul ca revista să iasă de aici încolo regulat.

Cu numărul acesta se isprăvește anul I al revistei. Membrii Asociației învățătorilor, cari au plătit taxa de 3 ruble pe an, vor trebui să trimită cât mai degrabă plata pe anul al II-lea, 1918, căci altfel nu vor mai putea primi revista.

Rugăm pe cititori să se grăbească cu trimiterea taxei, pe adresa d-lui *Pavel Arventiev, profesor secundar, Chișinău, strada Negustorilor (Cupeciccia) Nr. 19.*

*

Basarabia neatărnată. — În ziua de 24 Ianuarie 1918, când frații din România serbează amintirea unirii într-o țară a Munteniei și Moldovei, Basarabia s'a rupt cu totul de Rusia și s'a declarat *republică neatărnată*. Prin acest pas s'a rupt legătura blestemată care a ținut țara noastră vreme de o sută de ani în robie și întunecime rusească. De acum Moldovenii sunt stăpâni pe viața și pe țara lor. Ei pot hotărî singuri asupra viitorului lor, cum vor afla de bine.

Din parte-ne dorim Basarabiei moldovenești, spor și fericire. De Dumnezeu ca niciodată soarta ei să nu se mai întoarcă spre rău, ci să meargă numai — spre bine!

*

Oastea românească în Basarabia. — În lunile din urmă anarhia rusească s'a răspândit în Basarabia într'un mod îngrozitor. Bolșevicii prădan și jefuiau ea în mijlocul eodruului. Ei au ocupat și linia ferată Bender—Iasi, împiedecând transporturile pentru trupele de pe front. Văzând România starea aceasta desnădăjduită a țării și ascultând și de chemarea Sfatului Țării, și-a trimis oștile sale în Basarabia ca să facă liniște și rânduială. Oștile au intrat la 8 Ianuarie în Basarabia. La 13 Ianuarie ele și-au făcut intrarea în Chișinău, iar la câteva zile în Bender. Aproape întreaga țară e acum ocupată de Români. Ei au fost pretutindeni bine primiți, căci toți își dădeau seama că fără ajutorul oastei rămânești Basarabia ar fi fost nimicită de anarhia rusească.

Ministerul de instrucție moldovenesc. — De acum școlile din Basarabia nu mai sunt rusești, și ele nu se mai țin de ministerul din Petrograd sau de cercul din Odesa, ci de *noul minister moldovenesc de învățământ*. Comisia școlară moldovenească de pe lângă Zemstva gubernială a Basarabiei, a trecut acum pe lângă acest minister. Cel dintâiu ministru de instrucție este d-l *P. Erhan*.

Comisia școlară moldovenească de pe lângă Ministerul de Instrucție. — Din comisie fac parte ca membri cu vot hotărâtor profesorii: Arvinte, Hammer, Erhan, Efodie, Macavei, Mizunșchi, Oatu, Popescu, Panilie, Popovșchi, Scohidor, Hartia, Ciubuc, Frățiman, apoi d-nele Dr. Alistar, Botezat, Matcovșchi, d-rele R. Arvinte, A. Bocanescu, Gavrilă, preoții: Bejan, Gobjilă, Gurie, Ignatie, Partenie, Popovici; din partea militarilor: Cojocar, Codrean, Crihan, Buzdugan, Tudor; din partea cooperativelor: Ghenzul, Gropa, Chiorăseu, Lungu, delegatul societății învățătorilor din ținutul Chișinăului Cocear și d-nii N. N. Alexandri, T. Ioneu și P. Grosu.

Cu vot consultativ profesorii din Ardeal și Bucovina: O. Ghibu, George Tofan, Romulus Cioflec și O. Topa.

Comisia școlară moldovenească de pe lângă Zemstva Ținutală a Sorociei. — În cursul lunii Octombrie, cu prilejul deschiderii cursurilor moldovenești, s'a alesut și în Sorocia o Comisie

școlară moldovenească. În ea intră următoarele persoane: Președinte: *Bărcă Teodosie*; Vicepreședinte: *Săcară Vasile*; Secretar I: *Loghin Mihail*; Secretar II: *Melniciuc Teodor*; Secretar III: *Codreanu Petru*. Membri: *Șoltuz Nicolae*, primarul orașului, Diaconul *Grosu Vasile*, din partea comitetului țărănesc moldovenesc; Ofițerul *Grigoraș Casian*, din partea comitetului ostașilor moldoveni; D-șoara *Balaban Anica*, D-șoara *Ciobotariu Olga*; Domnii: *Bejan Toma*, *Goian Eufimie*, *Cazacu Alexandru*, *Popovschi Gheorghe*, *Patrașcu Spiridon*, *Marcoci Teodor*, *Gegiu Pavel*, *Stefanov Vasile* și *Orhei Mihai*.

*

Comisia școlară moldovenească de pe lângă Zemstva Ținutală a Bălților. — În ziua de 5 Noembrie a. c. s'a alcătuit Comisia școlară moldovenească de pe lângă Zemstva Ținutală a Bălților. Ea e alcătuită din următorii membri: Președinte: *Petru Nastase*, învățător în satul *Moreni*; ajutor de președinte: *Chiril Mârza*; secretar: *Grigore Trelea*. Din partea partidului național moldovenesc a fost trimis pârntele *Vladimir Dimitriu*, din partea comitetului ostașilor și ofițerilor d. *Anastasie Platon*, din partea Upravei ținutale *Vasile Oșadciuc* și din partea comitetului țărănesc *Alexandru Crușevan*. Comisia școlară are supt supravegherea ei 155 de școli din 148 de sate și târguri. Toate școlile din ținut au fost deschise, afară de satele, în cari școlile sunt prinse de oaste și afară de puține sate unde nu s'a putut afla casă potrivită. S'au trimis până acum în ținutul Bălților 12.000 Abecedare.

*

Instructori școlari. — Comisia școlară de pe lângă Ministerul de învățământ a numit pentru trebuințele școlii, 18 „instructori“, cu însărcinarea de a îndruma învățământul în direcție națională sănătoasă. Nădăjduim că aceștia își vor împlini cât mai bine chemarea.

*

Gazetă românească nouă în Chișinău. — Gazeta „Ardealul“ din Chișinău s'a prefăcut, în ziua de 24 Ianuarie, într-o gazetă de zi sub numele de „România Nouă“. Gazeta aceasta are ca program: lupta pentru unirea politică a tuturor Românilor, și e

condusă de un comitet de redacție alcătuit din Români din toate țările, și anume din domnii : Dr. Onisifor Ghibu, Dr. Ioan Mateiu (din Transilvania), George Tofan (Bucovina), D. Munteanu-Râmnic (România), Vasile Harea și Vladimir Cazacliu (Basarabia), Constantin Noe Macedonia și Dr. Atanasie Popovici (Serbia). Plata pentru foaie e de 12 ruble pe trei luni, dar pentru preoți și învățători numai de 6 ruble pe trei luni. *Toți învățătorii cărora nu li s'a trimis până acum foaia, s'o ceară numai decât, de probă, fără plată.* Adresa: Chișinău, strada Gogol 39.

*

Biblioteca publică românească. — Societatea culturală din Chișinău a deschis și o mare bibliotecă românească de aproape 10 000 de tomuri. Biblioteca aceasta are și o secție de cărți didactice și pedagogice de peste 1500 cărți. Învățătorii și profesorii se pot folosi de ea fără plată. Localul este la *Strada Gogol 39*.

*

„Doina“. — În Chișinău s'a alcătuit o societate corală românească, numită „Doina“ sub conducerea d-lui Nicolae Oancea. Această societate va cultiva muzica națională, dând concerte și alte producții muzicale. Dorim ca începutul ce se face acum pentru cultivarea muzicii naționale, să se desăvârșească cât mai mult..

*

Biblioteca națională.—În editura gazetei *România Nouă* a început să se tipărească o *Biblioteca națională*, din care până acum au ieșit două numere, și anume :

1. *Sărbătoarea Basarabiei* (Deschiderea Statului Țării). Prețul 1 rublă, și

2. *Deșteptarea Moldovenilor de peste Nistru* (Congresul dela Tiras ole) de O. Ghibu. Prețul 60 copeici.

Biblioteca aceasta trebuie să se găsească în mâna fiecărui învățător și preot moldovan. Ea se poate cumpăra dela *Librăria națională* din Chișinău.

*

Românii de peste Nistru. — Vremurile nouă au adus cu sine și deșteptarea fraților noștri de peste Nistru, cari acum își cer și

ei drepturile lor naționale. În cel dintâi congres pe care l-au ținut ei la 17 Decembrie, în Tiraspol, și despre care se vorbește pe larg în broșura d-lui O. Ghibu: „Deșteptarea Moldovenilor de peste Nistru“, frații noștri din Ucraina au adus următoarele rezoluții în chestia școlară :

1. Învățământul va fi îndatoritor pentru toți copiii (băieți și copii) de la 6 ani în sus. El va fi fără plată.

2. În toate școlile se va întrebuința de acum încolo alfabetul latinesc.

3. Limba de predare în școlile începătoare din satele moldovenești va fi limba moldovenească.

4. Din clasa III în sus se va preda și limba rusească, ca învățatură deosebită.

5. Pentru introducerea învățătorilor moldoveni în cunoașterea mai deaproape a limbii, literaturii și istoriei n-amlui, Zemstva ținutală se organizeze la un timp potrivit, cursuri anume.

6. În școlile de mijloc (gimnazii, seminarii de învățători și seminarii duhovnicești), pentru elevii (ucenicii) moldoveni să se înființeze catedre de limba, literatura și istoria moldovenească.

7. Să se înființeze pentru Moldoveni și școli tehnice și de meserii, precum și școli de vierit și de agricultură (lucrarea pământului).

8. Să se trimită pe la țară conferențieri cari să țină prelegeri (lecții) pentru popor.

9. În fiecare sat să se înființeze câte o casă de citire, cu bibliotecă.

10. În fiecare sat să se alcătuiască câte un cor național și bisericesc.

11. Să fie rugat Sfatul Țării Basarabiei ca să se grăbească cu deschiderea unei universități moldovenești, pentruca tinerii moldoveni de pe malul stâng al Nistrului să aibă unde se înzestra cu cultura națională mai înaltă.

*

Profesori români la universitatea din Odesa. — În urma stăruinței Comisiei școlare din Chișinău, Sfatul Universității din Odesa s'a învoit să se înființeze pe lângă acea universitate două catedre românești, și anume una pentru limba și literatura românească și a doua pentru Istoria Românilor. Comisia școlară a numit profesori la aceste catedre pe d. Dr. N. Bănescu (din România), pentru limba și literatură, și pe d. Dr. I. Nistor (din Bucovina) pentru Istoria Românilor.

Dela Asociația învățătorilor moldoveni. — Ținem să facem cunoscut membrilor Asociației învățătorilor moldoveni că actele despre întemeierea Asociației s'au pierdut. Printre aceste acte era și lista (izvodul) membrilor Asociației. Din pricina aceasta revista noastră n'a putut fi trimisă tuturor membrilor. Cei cari n'au primit-o, să binevoiască a da de știre Administrației revistei (Chișinău, Strada Negustorilor (Cupeciscenia) 19.

*

Uniunea elevilor moldoveni. — Elevii moldoveni au alcătuit o uniune a lor în Chișinău. Această uniune își are localul ei și o bibliotecă românească frumoasă. Scopul ei este cultivarea limbii, literaturii și istoriei naționale precum și îndrumarea națională a tinerimii de prin școlile secundare

Mulți ani!

*

Societatea „Făclia“. — La Chișinău s'a înființat o nouă societate culturală românească, numită „Făclia“. Ea a pus la cale, în vremea scurtă de când s'a alcătuit, o mulțime de lucruri bune: printre cari și înființarea unei școli pentru oamenii mari. Dorim izbândă deplină.

*

Cărți dăruite pentru Basarabia. — În urma rugăminții făcute la Iași de către Comitetul soldaților moldoveni de pe frontul român, s'au dăruit vre-o șapte mii de cărți pentru nevoile Basarabiei. Cărțile acestea sunt la redacția gazetei „România Nouă“ din Chișinău, de unde doritorii de literatură românească le pot cere.

*

A ieșit de sub tipar, în câte 50.000 exemplare Abecedarul moldovenesc de arhimandritul Gurie, în tovarășia mai multor iubitori de luminarea norodului. Partea I și Partea II-a. Prețul fiecăreia câte 1 rublă.

*

Zilele acestea va ieși de sub tipar Cartea de Religie (Legea lui Dumnezeu) pentru școlile primare, de preotul Nicolae Vlad.

„ȘCOALA MOLDOVENEASCA“

REVISTA ASOCIAȚIEI ÎNVĂȚĂTORILOR
MOLDOVENI DIN BASARABIA

ANUL I

1917

CUPRINSUL

	Pag.
Redacția: Cuvânt înainte — — — — —	3
P. Nastase: Stăruințele Moldovenilor pentru școala națională înainte de Revoluție — — — — —	6
V. Săcară: Vremea nouă și Moldovonii — — — — —	11
— Cea dintâi adunare a învățătorilor basarabeni	12
O. Buzdugan: Cătra învățătorii Basarabiei — — — — —	14
Rezoluțiile congresului învățătorilor din Basarabia, ținut la 11 Aprilie 1917 — — — — —	
G. Sima: Obștea învățătorilor moldoveni — — — — —	25
— Obștea învățătorilor moldoveni cătră zemstvă gubernială a Basarabiei — — — — —	28
— Programul întâiului congres al învățătorilor moldoveni din Basarabia — — — — —	30
— Din durerile noastre vechi — — — — —	31
— Cele zece porunci ale învățătorilor moldoveni	33, 131
Redacția: Cătră cetitori — — — — —	41

Al. Gropa: Primul congres al învățătorilor moldoveni din Basarabia — — — — —	45
Comitetul vremelnic al Obștei învățătorilor moldoveni din Basarabia: Strigare către toți profesorii și învățătorii moldoveni și către profesoarele și învățătoarele moldovence dela școalele de toate treptele din Rusia și către studenții moldoveni dela facultățile de filologie, științe naturale, medicină și justiție din Rusia — —	82
Statutele Asociației (Obștei) învățătorilor și profesorilor din Basarabia — — — — —	85
M. Hamer: Cursurile de limba românească pentru învățătorii moldoveni, ținute la Chișinău dela 17 Iunie până la 15 August 1917 — — — — —	
G. Tofan: Lecția de deschidere a cursului de Istoria neamului, rostită la cursurile moldovenesti ale învățătorilor din Basarabia — — — — —	95
O. Ghibu: Introducere la cursul de Istoria literaturii românești pentru învățătorii moldoveni, ținută în Chișinău la 20 Iunie 1917 — — — — —	
† S. Murafa: Despre limba învățământului din școala moldovenească și mai ales despre literele (buchile) limbii noastre — — — — —	106
Cronicar: Primul congres al studenților români din Basarabia — — — — —	109
Liviu Marian: Dela cursurile de învățători moldoveni (Câteva impresii) — — — — —	122
Redacția: Jertfa Basarabiei: † Al. Mateevici, D. Baltaga, S. Murafa, A. Hodoroșea — — — — —	127
A. Scobiola și V. Tanțu: Soldații moldoveni și școala națională — — — — —	129
Pietre la temelie școalei moldovenești — — — — —	137
Zemstva gubernială a Basarabiei: Instrucție pentru școalele începătoare moldovenești din Basarabia — — — — —	137
Dr. I. Mateiu: Pomenirea lui Alecu Russo: 100 de ani dela nașterea lui — — — — —	163
Redacția: Zile istorice (21 Noembrie, 2 Decembrie, (17 Decembrie 1917) — — — — —	

	Pag.
W. Ghibu: Din trecutul școlii moldovenești — — — — —	171
R. Ciuflec: Lucrul învățătorilor în afară de școală — — — — —	183
G. Tofan: A doua serie de cursuri de limba moldovenească pentru învățători. Cursurile din Chișinău și Bălți — — — — —	189
A. Oțetea: Cursurile dela Soroca — — — — —	197
Act comemorativ cu prilejul deschiderii bibliotecii din Soroca — — — — —	206
A. B.: Amintiri dela cursurile de învățători — — — — —	207
G. Codrea: Indrumări cu privire la întrebuițarea Abeceda- rului moldovenesc — — — — —	211
G. Tofan: Limba și istoria națională în școlile secundare din Basarabia — — — — —	218
Comisiunea școlară moldovenească: Datoriile instructori- lor (revizorilor) vremelnici ai școalelor moldovenești	227
Dar. de seamă despre Abecedarul Moldovenesc de Arhi- mandritul Gurie — — — — —	237
G. Sion: Limba moldovenească — — — — —	5, 84
A. Bârseanu: Pe-al nostru steag e scris uniire — — — — —	10, 81
A. Murășanu: Deșteaptă-te Române! — — — — —	24, 43
† A. Mateevici: Limba noastră — — — — —	94
George Coșbuc: Graiul neamului — — — — —	105
✓Cugetări — — — — —	4, 27, 105, 108, 121, 182

CRONICA

- W Din partea redacției. — Învățătorii moldoveni și alfabetul la-
tinesc. — Zemstva gubernială și școala moldovenească. —
Preoțimea basarabeană și treaba școlilor. — Cooperatorii
din Basarabia și școala moldovenească. — Directorul
Sărmentricov alungat din slujbă. — O tovărășie har-
nică. — Congresul studenților moldoveni. — Învățători
români la Chiev. — Moldovenii de dincolo de Nistru. —
Librărie moldovenească în Chișinău. — Școli ucrainene 34-38
- W Din partea redacției. — Andrei Murășanu. — Concertul în-
vățătorilor moldoveni. — Naționalizarea învățământului. —
Adunarea zemstvei guberniale și școala moldovenească. —

Când se vor deschide școlile moldovenești. — Cursuri nouă de învățători. — Ostașii moldoveni și școala. — Învățătorii transilvăneni și bucovineni poștiți în Basarabia. — Cărți pentru școalele moldovenești — Școală moldovenească la Sevastopol. — Societatea culturală a Românilor din Basarabia. — Tipografia românească din Chișinău 13. — Școală moldovenească în Chișinău — 132—136

[Dela redacție. — Basarabia neatârnată. — Oastea românească în Basarabia. — Ministerul de instrucție moldovenesc. — Comisia școlară moldovenească de pe lângă Ministerul de instrucție. — Comisia școlară moldovenească de pe lângă zemstva ținutală a Sorociei. — Comisia școlară moldovenească de pe lângă zemstva ținutală a Bălților. — Instructori școlari. — Gazetă românească nouă în Chișinău. — Bibliotecă publică românească. — „Doina“. — Biblioteca națională. — Românii de peste Nistru. — Profesori români la universitatea din Odesa. — Dela Asociația învățătorilor moldoveni. — Uniunea învățătorilor moldoveni. — Societatea „Făclia“ — Cărți dăruite pentru Basarabia. — Abecedarul moldovenesc — — 231—236

IN TIPOGRAFIA ROMÂNEASCA DIN CHIȘINĂU

s'au tipărit până acum următoarele cărți:

Abecedar moldovenesc de Arhimandritul Gurie, în tovărășia mai multor iubitori de luminarea norodului.
Partea I-a 1 rublă; Partea II-a 1 rublă.

Preotul *Nicolae Vlad*: Carte de religie (Legea lui Dumnezeu).

Gazeta „Ardealul“: Sărbătoarea Basarabiei. Deschiderea Statului Țării.

O. Ghibu: Deșteptarea Moldovenilor de peste Nistru. (Congresul național dela Tiraspol.)

Statutele Societății Culturale a Românilor din Basarabia.

Statutele Asociației învățătorilor moldoveni din ținutul Bălților.

Instrucție pentru școlile începătoare moldovenești din Basarabia.

Instrucție și program de învățământ pentru școlile cu două clase din Basarabia.

G. Murgoci: Reforma agrară în România.

Notă:

Din această colecție eu nu posedam și
un al doilea exemplar, complet, care însă
a ajuns, pe căi se-a dreptul tătărești, la
Academia R.P.R., unde Mihail Rădu
a dispus de el, cum a vrut. Poate l-a
distins.

Din exemplarul prezent, care cuprinde
de două ori paginile 207-216, lipsesc
copertile colorate ale Nr. 2-4 și 5-6, care
înfățișau pe Andrei Muresanu și Vasile
Kecșan din.

Onisifor Ghibu

Mai posed un exemplar izolat din Nr.
2-4, cu coperte reprezentând pe Andrei
Muresanu. El se găsește în unul din corpurile
unde s-au ținut se Nașterii.

Vasile Secară

Un exemplar, în copie xeroxată, legat. L-am
donat Institutului de Istorie din Chișinău. L-am predat
la 20.11.1978 prof. St. Parcu, în mână.

Pe el am scris următoarele :

"Donat Institutului de Istorie din Chișinău, această reproducere după colecția revistei "Școala Moldovenească" apărută în VI-XII, 1917, la Chișinău, opere a părintelui meu, Onisfor Ghibu, remarcabil document istoric privind evoluția evenimentelor care au creat condițiile pentru realizarea prime revoluții populare a Ucrainei din martie 1918. Însemnările autografe de pe paginile din față și de la urmă sunt scrise în cerneală de către părintele meu, pe originalul colecției, în anul '50.

Oct-8. Mibu

Notă scrisă pe copia xeroxată donată Institutului
Unan de cercetări din Treburj. Br., în oct. 1979:

Donez Institutului ... această copie după colecția revistei
"Școala Moldovenească", tipărită la Chișinău, în anul 1917,
de părintele meu Onisifor Ghibu. Ea constituie unul din
cele mai însemnate documente ale timpului, privitoare
la evenimente care au precedat nașterea Basarabiei, după
dusă, pe diferite căi, în perioada III 1917 - II 1918, pentru intro-
ducerea limbii materne în școală și în Biserica, pentru in-
troducerea alfabetului latin, pentru creșterea trezutății
românilor etc. - luptă concepută și condusă de Onisifor
Ghibu, care a atras în jurul său un număr de refugiați
ardeleni și bucovineni și de patrioți basarabeni - a creat
starea de spirit în masa populației, care a permis reu-
șirea unirii Basarabiei.

Copieră a făcut după exemplarul rămas în Biblioteca
O. Ghibu, care cuprinde și însemnările autografe ale
acestuia cu privire la paternitatea articolelor publicate
în revistă. -

București, 9 oct. 1979 Octavian D. Ghibu